

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRKİYE'DE

SANSÜR

(1938 - 1945)

marechal

41/20

701 7113 90

Mathews, M. W.

TURGUT ER

Byat. Syd.

Chenopodium Tenuifolium

Qurbanifete ayı **REKABAT**
YAYINEVİ

YAYINEVİ

(Arşiv Belgeleri Işığında)
TÜRKİYE'DE SANSÜR (1938-1945)

Turgut ER

Genel Yayın Yönetmeni
Cuma AĞCA

Grafik Tasarım
Biçer YILDIRIM

Kapak Tasarım
Mehmet FİDANCI

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Sertifika No: 13642

BERİKAN YAYINEVİ

Cumhuriyet Mah. Bayındır 1 Sk. No: 15/1-2 Kızılay / ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 Faks: (0312) 232 14 99

Turgut ER

Erzurum'un Narman ilçesi Mahmut Çavuş Köyü'nde dünyaya geldi. Gazeteciliğe, Muş'ta yayınlanan *Muş'un Sesi* ve *Şark Telgraf* gazetelerinde başladı. Daha sonra İstanbul'da Gece Postası ve Son Telgraf gazetelerinde muhabir, Millî Gençlik dergisinde yazı işleri müdürü olarak görev yaptı. Adana'da Anadolu Ajansı ve Hürriyet gazetesinde çalıştı.

Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile aynı üniversitenin Basın-Yayın Yüksek Okulu'nda tamamladı. 1962-1965 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Talebe Cemiyeti Başkanlığı'nın yanı sıra, Millî Türk Talebe Birliği Genel Muhasipliği ve Basın-Yayın Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

1970 yılında, Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nde, yayın araştırmacısı olarak memuriyet hayatına başladı. 1973-1984 yılları arasında Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Yayın Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı ve Basın-Yayın Dairesi Başkanlığı görevlerini yürüttü. Dört dilde yayınlanan *Geleceğe Doğru Türkiye* dergisi yazı işleri müdürlüğü, *Ayın Tarihi* genel yayın müdürlüğü yaptı. Turgut Er, 1993-2000 yılları arasında, Türkiye Cumhuriyeti Bakü Büyükelçiliği Basın Müşavirliği hizmetini yürüttü. Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nden 2005 yılında emekli oldu.

Turgut Er'in, *Atatürk, Gençliğin El Kitabı, Türk-Yunan Dostluğu* (İngilizce-Türkçe ve Yunanca), *Türkiye'de Basın-Yayın ve Tanıtma, Attila'nın Atlıları* (yayına hazırlayan) ile *Azadlıktan Tiranlığı - Sanki Stalin ve Beria Hortlamıştı-* gibi yayınlanmış kitapları bulunmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan'da yayınlanan pek çok makale kaleme aldı. Gazeteciler Cemiyeti üyesidir. Basın mesleğine hizmetlerinden dolayı çeşitli ödülleri bulunmaktadır. Er, sürekli basın kartı sahibidir.

Turgut Er, evli ve iki çocuk babasıdır.

İstiklâl Savaşı Gazileri babam Çavuş Zabit ER, Tayyar Er, Süleyman Er'in ve Amcalarım Çavuş Mahmut ER ve şehit Ali ER'in aziz hatırasına ithaf edilmiştir. Onlar Türk milletinin istiklâli, birlik ve bütünlüğü ile Türk vatanının kurtuluşu yolunda savaştılar ve canlarını gözlerini kırpmadan verdiler. Ruhları şad olsun.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
-------------	---

GİRİŞ

SANSÜRÜN DOĞUŞU

1. Sansür Nedir?	13
2. Sansürün Kısa Tarihçesi	14
3. Matbaa ve Basın-Yayının Gelişmesi	16

I. BÖLÜM

İLK MATBAYI TÜRKLER KURDU

1. Uygurların Kurduğu Dünyadaki İlk Matbaa	21
2. Osmanlı Devleti'nde İlk Matbaalar	22
3. Osmanlılarda İlk Türk Matbaası	23
4. Osmanlı Devleti'nde Basılı Yayınlar	25
5. Osmanlı Devleti'nde Gazetecilik	27

II. BÖLÜM

AVRUPA VE BİZDE SANSÜRÜN GEÇMİŞİ

A. MATBAA-BASIN-SANSÜR	33
1. Avrupa'da İlk Sansür	33
2. Osmanlı Devleti'nde Sansürün Altyapısı	34
3. Osmanlı Devleti'nde İlk Sansür Uygulaması	36
4. II. Meşrutiyet ve Sansürün Kaldırılması	43
B. 1938 YILINDAN ÖNCEKİ GELİŞMELER	44
1. Osmanlı Devleti Paylaşıyor	44
2. Yıkılan Devletin kalıntıları-Türk Adıyla Bir Devlet Kuruluyor	46
3. Millî Mücadele Yıllarında Sansür	48
4. Türkiye Cumhuriyeti Doğuyor	51
5. Savaşa Kadar Yapılan Anlaşmalar ve Sözleşmeler	53

III. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA HARBI

1. Savaşa Doğru	57
2. Basındaki Kavgalar	60

3. Cumhuriyet Gazetesi ve Alman Taraftarlığı	65
4. Türkiye'nin Savaşa Katılması İçin Yapılan Dış Baskılar.....	68
5. İkinci Dünya Savaşı ve Basın Alanında Düzenlemeler.....	72

IV. BÖLÜM

SAVAŞIN DIŞINDA KALMAK

1. Cumhurbaşkanı İnönü'nün Savaş Dışı Kalma Siyaseti	77
2. Demokrasiye Geçiş İşaretleri	80
3. Türkiye'nin Savaş Dışında Kalma Kararlılığı.....	83
4. İkinci Dünya Savaşının Seyri.....	87
5. Türkiye'nin Üstündeki Baskılar Artıyor	90
6. Basında Turancılık Propagandası	91
7. Kafkas Fatihi Nuri Paşa Devrede.....	93

V. BÖLÜM

BASININ EN ZOR DÖNEMİ

1. 1943 - 1944 Yıllarında Savaş Sürerken Türk Basını.....	95
2. Türkçü ve Turancıların Tutuklanması	97
3. Varlık Vergisi Uygulaması.....	99
4. Türkiye'nin Savaş Boyunca Aldığı tedbirler	101
5. Savaş Boyunca Yapılan Yatırımlar.....	105
6. Türk Basını Olağanüstü Dönemden Geçiyor	108
7. Basına Uygulanan Sansür	111

VI. BÖLÜM

SANSÜRE İLİŞKİN BELGELER

1. Gazetelere Gönderilen Talimatlar.....	117
2. Gazetelerin Kapatılması	122
3. Gazetelerin Kapatılması ve Yazışmalar	126
4. Sansür Konusundaki Önemli Bazı Yazışmalar	128
5. Yazışmalardan Örnekler	130
6. Gazetelere Gönderilen İhtarlar.....	133
7. Gazetecilerin Matbuat Genel Müdürlüğü'ne Cevapları ve Müracaatları.....	136
SONUÇ	139
BELGELER	145

ÖNSÖZ

Yasak koyma uygulaması, iki insanın birlikte yaşamasıyla başlamıştır. İnsanların çoğalması, idarelerin ve devletlerin oluşmasını doğurmuştur. Devlet yönetimi, yasaların ve buna bağlı kuralların konulmasını, bunların da yöneticiler tarafından uygulanmasını gerektirmiştir. İdare edenlerin tutum ve davranışları, birikimleri ile idare edenlerin özellikleri, konulan kuralların uygulanmasında etkili olmuştur. Yönetilen insanların, yani halkın düşüncelerini açıklamaları ve bu yönde bağımsız olarak uygulama teşebbüsleri, idare edenleri her zaman rahatsız etmiştir. Bunlara karşı tedbirler almaya sevk etmiştir. Yöneticiler, bu engellemeleri, genel olarak yazılı kurallara dayalı şekilde uygulamışlardır.

Bizim bu yayında konumuz olan bu uygulamaların isimlendirilmesine, anlamına "sansür" denilir. Sansür, tarih boyunca idare edenlerin özelliklerini/yaşanan dönemin şartlarına, devletin iç ve dış ilişkilerinin gidişatına göre uygulanmıştır. Savaşlar, olağanüstü haller ve tabii afetlerin ortaya çıktığı zamanlarda sansür uygulamalarına sıkça rastlanır. Sansür, hangi şartlarda ve hangi niyetle uygulanırsa uygulansın, toplumlar tarafından hoşgörüyle ve olumlu karşılanmamıştır.

Ülkemizde, Osmanlı Devleti döneminde ya da Türkiye Cumhuriyeti döneminde olsun, sansür uygulamaları daima olmuştur. Tarihimizde sansürün uygulandığı dönemlerin özellikleri ve uygulandığı dönemlerin şartları ve uygulama gerekçeleri ve bunların sebepleri, genellikle çokça araştırılıp belgelerle ortaya konulamamıştır.

Sultan 2. Abdülhamid, Millî Mücadele yılları ve nihayet günümüzde sıkça gündeme getirilen İkinci Dünya Harbi dönemindeki sansür uygulamaları, derinliğine belgelendirilerek konu edilmeden, yüzeyden ele alınmıştır. Genel olarak, siyasi amaçlı tenkit etme, karşı çıkmak için karşı çıkma olarak alelusul konu edilmiştir.

Biz bu kitapta, Türk basın tarihindeki matbaacılığın, gazeteciliğin ve yayıncılığın gelişmesini, sansür uygulamalarını ve bu dönemde devletin dış ilişkilerdeki tutumunu, iç politika-daki icraatlarını, gelişmeleri ve uygulamaları özetlemeye çalıştık. Asıl konumuz olan 1938-1946 yılları arasında, ülkemizin, özellikle dış dünya ile olan ilişkilerine paralel olarak yurt içindeki olayları ve gelişmeleri de hatırlatan dokümanlara yer verdik. Ayrıca o sekiz yıllık zaman diliminde ülkenin etrafını saran ateş çemberinden zarar görmemek, savaşın dışında kalmak için sürdürülen yurt içi ve yurt dışı uygulamalara dikkati çektik.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1945 yılına kadar geçen zaman içinde komşuları ve savaşan her iki kanat ile yapılan anlaşmalara ve akitlere de tarih sırasına göre yer verdik. Savaş boyunca yurt içinde alınan tedbirler, savaşa rağmen ülkenin gelişmesine ilişkin yapılan işlere de dikkati çektik. Savaş boyunca Türkiye üzerinde yürütölmek istenen baskılar, İstanbul basınının kamplaşması ve kavgaları, Türkiye'yi savaşa sokmak için savaşan tarafların Türkiye'de uyguladığı kamuoyu oluşturma faaliyetleri ve propagandalara değindik.

Yazılı basına uygulanan sansür, tarih sırasına göre, talimatlar, ihtarlar, kapatmalar ve gazetelerin yetkilileri ile Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'nün yazışmaları şeklinde kitapta yer aldı. Belgelerde de göröleceğı gibi, sekiz yıl boyunca hiçbir gazeteci, kaleme aldığı bir yazı ya da haberden dolayı ne sorgulanmış ne de tevkif edilmiştir. Ancak gazetelere Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'nce bazı talimatlar yazılmış, bu talimatlara aykırı yayın yapanlara ise sık sık ihtar yazıları, telefon ve telgraf duyuruları yapılmıştır. Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'-

nün talimatlarına, yaptığı uyarılara uymayan gazeteler, 1881 Sayılı yasanın 50. maddesine göre geçici olarak kapatılmıştır.

Bu belgesel yayının araştırılmasına 1986 yılında başlamıştım. O dönemdeki çalışmalarımızdan faydalanarak, 1987 yılında **Türk-Yunan Dostluğu** adı ile İngilizce ve Rumca bir belgesel kitap yayınlamıştık. Daha sonraki yıllarda (2003 yılında) **Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma** adlı belgeseli de yine bu çalışmadan yararlanarak basın dünyasına kazandırmıştık.

(Arşiv Belgeleri Işığında) TÜRKİYE’DE SANSÜR (1938-1945) adlı bu kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen başta Dr. Mustafa Görüryılmaz olmak üzere tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Ayrıca Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü çalışanlarına minnettarım. Kurulduğu 1864 yılından bu güne kadar Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü’nde çalışmış ve bugün ahrete intikal etmiş olanları da saygıyla ve rahmetle anıyorum.

Turgut ER

Çankaya - Temmuz 2014

GİRİŞ

SANSÜRÜN DOĞUŞU

1. Sansür Nedir?

Sansür kelimesi ve kavramı, Türkçeye, Fransızca *censure* sözünden girmiştir. Türk Dil Kurumu'na göre, “**Her türlü yayın, sinema ve tiyatro eserinin, hükûmet tarafından önceden denetlenmesi işi, sıkı şekilde denetimi.**” olarak belirtilmektedir.¹ Yasa gereği, bir ülkede söz, yazı, resim ve ses yoluyla yapılan her türlü yayının ve yazışmaların, önce devlet denetiminden geçmesi zorunluluğu olarak da tarif edilebilir.

Sansür, bir takım kavramların çeşitli yollarla kontrol altına alınmasıdır. Genel olarak siyasi iktidarlar tarafından uygulanır. Toplum etkileyen durumlarda ya da eylemlerde başvurulur ve ifade özgürlüğünü bastırma amacı da güdebilir. Sansür, insan topluluklarının haberleşmesini ve iletişim kurmasını engelleme, bazı düşünceleri veya anlayışları ya da algıyı kontrol etme eylemi olarak da nitelendirilebilir. Sansüre uğrayan şeyler tek bir kelimeden, başlı başına bir kavrama kadar değişebilir. Her türlü değer sisteminden ve ahlâkî yargılardan etkilenebilir.

Basın ve yayın faaliyetlerinin toplum hayatına girdiği dönemlerden itibaren yönetici otoriteler, bunların kontrol edilmesi için girişimler başlatmıştır. Sansür, her şeyin zararlı ve kötü tarafının bulunabileceği gibi, fikrin de kötüsünün, toplumu ve insanları olumsuz yönde etkileyip, tahrip edeninin olabileceği düşüncesinden doğmuştur. Yöneten ve yönetilen ilişkileri çerçevesinde sansürün genel bir tanımı ise şöyle yapılabilir:

¹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Sansür Maddesi, Ankara 1998.

“Her türlü neşriyat, haber ve bir yerden bir başka yere gönderilen basılı malzemenin, alıcıya ulaşmadan önce, gerektiğinde devletin organları tarafından kontrol edilmesi; bazı fikirlerin, görüş ve anlayışların yazılıp yayılmasının engellenmesi.”

2. Sansürün Kısa Tarihçesi

Sansür, ilk olarak, insanların ortaya atmış olduğu fikirlerin dini görüşlerle ters düştüğü, onu karşısına aldığı eski devirlerde ortaya çıkmıştır. Eski çağlardaki düşünürler, fikir hürriyetinin temellerini atmaya başlamışlardı. İsa’dan önceki çağlarda, ikna etmenin zorla yaptırmaktan daha uygun bir yol olduğu görüşü ortaya atılmıştı. Fakat M.Ö. 5. yüzyılda Atinalılar, Milet medeniyetinin tahrip edilmesini hatırlatan bir piyesin oynanmasını yasaklamışlardı. Yine o çağlarda Roma’da da iftira atanlar ve fitne çıkmasına yol açacak söz söyleyenler cezalandırılmıştı.

Sansür kelimesi, eski Roma’daki **Censor** adı verilen devlet görevlisinden gelmektedir. Censor’lar nüfus sayımı ile görevli memurlardı.² Tarihin çeşitli devirlerinde fikir eserlerine sansür koyan devlet adamlarına da sıkça rastlanmıştır. 1521 yılında Avrupa’da **Kral V. Karl**, sansürden geçmeden kitap yayınlamanın suç olduğunu belirten bir ferman çıkarmıştı.

Sansür, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Faşizm, Nazizm ve Komünizmle yönetilen ülkelerde çok geniş biçimde uygulandı. Çin, Küba ve bazı Latin Amerika’da komünizmle idare edilen ülkelerde hala aynı şiddetle sansür devam etmektedir. Dağılan Varşova Paktı ülkelerinde olduğu gibi, bu ülkelerde de fikir, konuşma ve basın hürriyeti yoktur. Demokrasiyle idare edilen ülkelerde, sansüre çok özel durumlarda başvurulur. Müstehcen yayınların çok fazla artması ve tehlike göstermesi karşısında devletler, ceza kanunlarına müstehcenliği yasaklayan birtakım maddeler koyma ihtiyacı hissetmişlerdir.

² Roma dönemi için bkz. Umur, Ziya; **Roma Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1984.

Teknolojinin gelişmesi sonucu sinema, radyo ve televizyon yapımları da sansürün ilgi alanına girmiştir. Günümüzde internet yayınları ve telefon konuşmaları da zaman zaman sansürden nasibi almaktadır. Dünyanın çevresindeki uyduların sansür uygulamalarında nasıl etkili olacağı ise merak konusu olmaya devam etmektedir. Uydulardan yapılan yayınlara müdahalelerin olduğu da bilinmektedir.

Osmanlı Devleti’nde, siyasi ve dini iradenin korunmasına büyük önem verilmiştir. Örf ve adetler ile ahlakî değerlerin korunması, devletin hayatî çıkarları arasında kabul edilmiştir. Bu çerçevede, bu değerlere aykırı neşriyata izin verilmesi elbette düşünülemezdi. Cumhuriyet devrinde, 24 Mart 1925 tarihinde çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu’na dayanılarak basına sansür uygulanmıştı. Hatta bazı gazeteler kapatılmıştı. 1930’da çıkan ve Serbest Cumhuriyet Fırkası yanlısı olarak bilinen **Yarın** gazetesi de bu partinin feshedilmesinden sonra kapatılmıştı.

Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası olan Matbuat Kanunu 1931 yılında çıkarıldı. Bu kanun, hükümete, ülkenin genel politikasına aykırı yayınlardan dolayı gazete ve dergi kapatma yetkisi tanıdı. 1933’te Matbuat Umum Müdürlüğü’nün yeniden teşkilatlanması, 1934’te yetkilerinin genişletilmesi ile basın üzerinde denetim ve sansür daha da arttı. Matbuat Kanunu’ndaki 1938 yılında yapılan değişiklik, basına sansür konulmasının yanı sıra, basında çalışanlara da birtakım sınırlamalar getirdi. Gazeteler ve yazarlar yalnızca tenkit yazıları değil, bazı hallerde araştırma haberleri yapmaktan da mahrum edildiler. İleride görüleceği gibi, gazetelerin hükümet izni olmadıkça memur maaşları ya da denizlerde hava konusunda bile yazı yazmaları yasaklandı.

İkinci Dünya Harbi boyunca sıkı bir şekilde denetlenen basın kuruluşları, 1946’dan sonra rahatlamaya başladı. Çok partili döneme geçilirken basına da bir ölçüde serbestlik getirildi. 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin hemen ardından 15 Temmuz 1950 tarihinde çıkarılan Basın Kanunu, ülkede daha liberal bir basın yayın ortamı sağladı. Ancak bu

dönemde de basın hürriyetini kısıtlayıcı bazı uygulamalara gidildi.

Daha sonraki dönemlerde de sıkıyönetim uygulamaları sebebiyle basın üzerindeki kısıtlamalar hiçbir zaman kaldırılmadı.

Sıkıyönetim Kanunu'nda neşir ve haberleşme araçlarına, hangi hallerde sansür konulacağı belirtilmektedir. Polis Vazife Selahiyeti Kanunu ile sinemaya denetleme getirildi. Türk Ceza Kanunu'nda müstehcenliğe karşı çeşitli maddeler konuldu.

1982 Anayasası'nda ise basın hürriyeti ve sansür konusunda şu hüküm getirildi:

Madde 28:

"Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve mali tazminat yatırma şartına bağlanamaz. Devletin iç ve dış güvenliğini, ülke ve milliyetiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye yahut ayaklanmaya veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber ve yazıyı yazarlar veya bastırılar veya aynı amaçla basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım, hâkim kararıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu karar en geç 48 saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır."

3. Matbaa ve Basın-Yayının Gelişmesi

Türkler insanlık tarihinde irili ufaklı pek çok hanedanlık kurmuşlardır. Osmanlı Devleti, 1299 tarihinde Söğüt kasabasında, Orta Asya'dan göç eden Oğuzların Kayı boyuna mensup olan Osman Bey tarafından kurulmuştu. Osmanlı Devleti, Anadolu'ya kendisinden önce gelen Türk boylarını da içine almış ve kısa zamanda üç kıtaya yayılarak, dünyanın en büyük Cihan Devleti haline gelmişti. Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, ırk, dil,

inanç, renk ve kültürleri, zamanın şartlarına uygun olarak “Fetih ve Ümmet” serpuşunun altında birleştirmişler ve böylece Osmanlı Türk dünya görüşünü meydana getirmişlerdi.

Fetihlerin duraklaması, ekonomik, sosyal, kültürel duraklamaların ve hatla devletin gerilemesinin sebebiydi. Çağın devletleri, dünyadaki her türlü gelişmeyi takip ediyor ve uyguluyorlardı. Kültür, teknoloji, yönetim usulleri, sanayi gibi, devletleri geleceğe hazırlayan gelişmeleri uygulayan ülkeler, askeri alanda da gittikçe güçleniyorlardı. Dünyadaki bu gelişmelerin merkezi ise Avrupa idi. Osmanlı Devleti topraklarının büyük bir bölümü de Avrupa kıtasında bulunuyordu. Osmanlı Devleti bir taraftan çağın gelişmelerine ayak uyduramadığı için zayıflamış, bir taraftan da gelişen Avrupa devletleri ve gittikçe büyüyen Rus imparatorluğunun hedef tahtası olmuştu. Osmanlı Devleti, 1789 Fransız İhtilali’nden sonra düşmanları karşısında tutunamayarak, gün geçtikçe küçülüyordu. “Fetih Ruhu” bitmiş, “Ümmet” ise çözülmeye başlamıştı. Çünkü Osmanlıların yönetimindeki dili, inancı, ırkı, adet ve ananeleri ayrı olan milletlerde, güçlü Avrupalı devletlerin kışkırtmasıyla ayaklanmalar başlamıştı. Artık Türk devleti kurtların sofrasındaydı.

1878 tarihinde toplanan Berlin Konferansı, Osmanlı Devleti’nin Avrupa kıtasındaki topraklarında başlayan ayaklanmaları hızlandırmıştı. Bu tarihten sonra devletin hâkim olduğu topraklar hızla küçülmüş, haritası değişmeye başlamıştı. Öyle ki 1912 yılında başlayan Balkan Harbi sonunda Devletin Avrupa’daki hududu Edirne’ye kadar dayanmıştı. Osmanlı Devleti’ni bölüşmek isteyen sömürgeciler, bir başka deyişle Haçlılar, başkent İstanbul’un civarındaki varoşlara ve mahallelere kadar varmışlardı. 1912 yılının sonunda Osmanlı Devleti’nin Avrupa, Afrika ve Asya’daki topraklarında hükümlan olan Halife-Sultan, artık o geniş coğrafyaya hükmedemiyordu. Türk devlet başkanının yerine, çarlar, duçeler, kayzerler, kraliçeler hâkim olmuşlardı. Osmanlı Devleti’nin toprakları için yapılan paylaşma, Birinci Dünya Harbi’nin eşiğine kadar büyük ölçüde tamamlanmıştı.

Osmanlı Devleti'nin bu duruma düşmesinin sebebi yalnızca bunlar değildi. Kuzey Amerika'da bir iç savaş olmuş ve nihayetinde bir bağımsızlık bildirisi yayınlanmıştı. 1789 tarihinde yaşanan Fransız İhtilali sonucu "İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi" ilan edilmişti. Hindistan'da halk ayaklanmaları, köleliğin kaldırılması, 1917 yılında Rusya'daki komünist ihtilalin gerçekleşmesi, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan milletlerde küllenmiş olan bağımsızlık ateşinin yeniden alevlenmesine sebep olmuştu. Bir de doğal kaynakları kıt olan, ancak ilerlemiş ve kalkınmış sömürgeci Avrupalı devletlerin doymak bilmeyen arzularının ortaya çıkardığı tahrikler de Osmanlı Devleti'nin sınırları dâhilinde yaşayan milletlerin bağımsızlık ateşini körüklemişti.

18. yüzyılın sonuna doğru, gelişen ülkelerde başlayan sanayi devrimi ile birlikte "Fabrika sistemi" doğmuş, kalite ve bol üretim ile üretimde çeşit zenginliği artmıştı. O dönemde buharlı makineler yapılmış, 19. asrın ortalarında da yeni yakıt türlerine petrol eklenmişti. **"demir-çelik, enerji ve makineler çağı"** böylece başlamıştı. Buharlı gemi ve lokomotifler, ulaşımı makineleştirmişti. Böylece daha çok insan, daha çok hammadde, daha çok mal ve daha çok üretim, daha kısa zamanda dünyanın en ücra köşelerine taşınabiliyordu.

Sanayideki bu gelişmeyi haberleşme ve bilgilendirme teknolojileri takip etti. İnsanları ve kamuoylarını etkileyen, yönlendiren, istenilen doğrultuda oluşturan gazete, dergi, kitap, bülten gibi, içleri milliyetçi kavramlar ve hürriyet fikirleriyle dolu yayınlar, gelişen baskı teknolojileriyle daha çok basılıyor ve daha ucuza üretilerek, geniş halk kitleleri tarafından okunuyordu. Osmanlı Devleti'nin yönetiminde bulunan ve Türk asıllı olmayan topluluklar, bu imkânlardan daha çok faydalanıyorlardı. Dolayısıyla bu halklarda milli hâkimiyet ilkesi, giderek gelişmiş ve güçlenmişti. İnsanlık yararına olan gelişmeleri, sömürgeci devletler, ustaca ve kendilerine zarar vermeden çok başarılı şekilde kullanmışlardı. Dolayısıyla bu durum da Osmanlı Devleti'nde "Ümmetten millete" geçişi hızlandırmıştı. Matbaa teknolojisi ve buna bağlı basılı yayın konusundaki ge-

lişmeler, insanlığın aydınlanmasına, medeniyetlerin hızla ilerlemesine ve dolayısıyla yeni ufukların açılmasına sebep olmuştu.³ Düşünce alanındaki yeni fikirler, bilim ve sanayi alanındaki icatlar süratle yayılmış, siyasi ve sosyal hayat yeniden şekillenmişti. Matbaanın imkânlarından faydalanan milletler süratle gelişmiş ve her alanda ilerlemişlerdi. Hürriyet, bağımsızlık, çeşitlik, çağdaşlık gibi birtakım fikirlerin tohumları, dünyada hızla yayılmış, yeşermiş ve büyümeye başlamıştır. Bu gelişmeler, matbaanın sayesinde olmuştur.

Avrupalılar matbaa teknolojisini daha da geliştirmişlerdi. Kıta üzerindeki diğer toplumlar, insanlığın belki de en önemli buluşu ile ürettikleri bilgi sayesinde daha da ilerlemişlerdi. Böylece yeni fikirler ve görüşler süratle yayılmıştı.

Osmanlı Devleti ise bu yeni icadı bir türlü benimsemedi. Fakat devletin hâkimiyeti altındaki milletlerde çağın geliştirdiği bağımsızlık, hürriyet, milliyetçilik gibi fikirler kısa sürede uygulanmaya başlanmıştı.

Avrupalı sömürgeciler, devletlerini her alanda geliştiriyorlardı. 19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar, dünyanın geri kalmış ülkelerini, özellikle Osmanlı Devleti’nin topraklarını paylaşmışlardı. Fakat bu bölüşme, istilacıları tatmin etmemişti. Dolayısıyla “Daha çoğu benim olsun.” istek ve açlığı, birbirine zıt iki askeri ittifakın doğmasına sebep olmuştu. Taraflar, dünyadaki zenginlikten daha çok pay almak için bahaneler aramaya başlamışlardı.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Arşidük François Ferdinand’ın 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna’da düzenlenen bir suikast sonucu öldürülmesi, Birinci Dünya Savaşı’nın fitilini ateşledi. İttifak ve İtilaf Devletlerinin sömürgeci çekişmelerinde, tükenmekte olan Osmanlı Devleti de İttifakçıların yanında yer aldı. Osmanlı Devleti’ni yönetenler, yitirdikleri toprakları kısa zamanda geri almak istiyorlardı. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olacaklarının farkında değillerdi.

³ Er, Turgut; *Türkiye’de Basın-Yayın ve Tanıtma*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2003, s. 203.

Bilmiyorlardı ki, sömürgecilerin asıl istedikleri Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki topraklarında bulunan petrol yatakları ile zengin Anadolu toprakları ve stratejik önemi bulunan Türk Boğazlarıydı.

Birinci Dünya Harbi, Saraybosna'daki bu kıvılcım üzerine Avrupa'dan başladı. Ağustos 1914'de Japonya ile Rusya kapıştı. Kasım 1914'de de Rusya ile Osmanlı Devleti, Doğu Anadolu'da silahlı çatışmaya girdi. Türkiye'nin müttefiki olan Almanya'nın, Fransa ve İngiltere ile Avrupa'da başlayan sıcak savaşı, bu devletlerin Afrika'daki sömürgelerine de sıçradı. Böylece savaş, tam anlamıyla bir dünya harbine dönüştü. Birçok cephede savaşa giren Osmanlı Devleti, Kafkaslar, Ortadoğu, Balkanlar ve Anadolu'daki topraklarının çok büyük bölümünü kaybetti. İngilizlerin öncülüğünde Fransa, İtalya ve Yunanistan gibi sömürgeci ülkeler, başkent İstanbul'u ve Anadolu'yu işgal etmeye başladılar. Savaşın galipleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Sevr Anlaşması'na göre, Türklere, Orta Anadolu'da bir avuç toprak bırakılıyordu.

I. BÖLÜM

İLK MATBAYI TÜRKLER KURDU

1. Uygurların Kurduğu Dünyadaki İlk Matbaa

Dünyada ilk baskı işi, MÖ 5000 yılından itibaren kullanılmaya başlayan damgalara dayanmaktadır. Kâğıt üzerine yapılan ilk baskı ise 9. asırda Doğu Türkistan'da Çin sınırındaki Gansu bölgesinde Uygur Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk kitap "Bulak" tarzında müteharrik harflerle burada kurulmuş olan matbaada basılmıştır.¹ Amerikalı bilim adamı Carter, 1925 yılında New York'ta yayınlanan "The Invention or Printing" adlı eserde, şöyle demektedir:

"Türkler bulak tarzında müteharrik harflerle dünyada ilk matbaayı icat edip kitap basan millettir. Uygur Türklerinin insanlığa hizmeti büyüktür. En eski eser müteharrik hurufat tiple basılmış ve Türkçedir. Ne Gutenberg ve ne de Goster, ilk matbaayı kurmuş değillerdir. Bu şeref Türklerle aittir."⁵

Prof. Dr. Bossert de İkinci Türk Tarih Kongresi'nde yaptığı konuşmada, bu bilgileri doğrulamıştır. Ayrıca tarihçi Von Le Couge, Cengiz ordularının 1241 yılında Almanya'yı istila ettiği zaman beraberlerinde baskı malzemeleri ve bunlarla basılmış kitaplar götürdüklerini kaydetmektedir.

Modern matbaanın ilk denemesini, 1440 yılında Alman kuyumcu Johann Gutenberg yapmıştı. İlk denemesi başarısız olan Gutenberg, geliştirdiği teknoloji ile ikinci matbaayı çalıştırmayı başarmıştı. Bu matbaada Kitab-ı Mukaddes'i, yani İncil'i basmıştı. Bu yeni baskı teknolojisi kısa sürede bütün Avru-

¹ Ertuğ, Hasan Refik; *Basın Yayın Hareketleri Tarihi*, İstanbul 1960, s. 19.

⁵ Şapolyo, Enver Behnan; *Türk Gazetecilik Tarihi*, İstanbul 1970, s. 20.

pa ülkelerinde yayılmıştı. Matbaanın gelişmesi ve yaygınlaşması, bilgilenme ve aydınlanma çağını doğurmuştu.

Yeni teknolojilerle geliştirilen matbaayı ilk defa kullanan ülkeler şöyledir: İtalya 1465, Fransa 1470, İngiltere 1474, İspanya 1474, Danimarka 1482, İsveç 1483, Portekiz 1489, Rusya 1563. Türkiye’de yapılan ilk baskı ise 1727 tarihlidir.⁶

Avrupa’da baskı teknolojilerinin gelişmesi, daha çok kitap, dergi ve gazetelerin yayınlanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu gelişmeler, insanlığın aydınlanmasına, uyanmasına, ideolojik düşüncenin gelişmesine, millet ve milliyetçilik kavramlarının daha da yaygınlaşmasına, aynı toprak üzerinde yaşayan insanların birlik ve beraberliğinin gelişmesine sebep olmuştur. Hürriyet, adalet, daha iyi bir hayat ve daha iyi bir gelecek kurma gibi kavramlar, toplumların düşüncesinde hakim olmaya başlamıştır. Bu düşünceler de ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel hayatın yeniden şekillenmesini sağlamıştı.

2. Osmanlı Devleti’nde İlk Matbaalar

Osmanlı Devleti’nin başkenti İstanbul, matbaa ile ilk kez 1492 yılında tanıştı. İspanya’dan Osmanlı Devleti’ne sığınan göçmenlerden **David ve Samuel** adlı iki Yahudi kardeş, ilk matbaayı kurdu. Bu matbaanın ilk ürünü de “Musa’nın Beş K’tabı” adlı dini eser oldu. İlk Ermeni matbaası **Abgar Tokatetsi** tarafından 1565 yılında yine İstanbul’da kuruldu. Bu matbaanın ilk eseri de Gramer adlı bir kitaptı. İlk Rum matbaası da İstanbul’da **Nikodemos Metaksos** tarafından 1627 yılında kuruldu. Osmanlı Devleti’nde gayrimüslimler tarafından 18. asrın ortalarına kadar, İstanbul başata olmak üzere, İzmir, Halep, Şam, Selanik, Edirne gibi şehirlerde yüzden fazla matbaa kuruldu. Bu matbaalarda Türkçenin dışında birçok dilde yayınlar basılarak, Osmanlı ülkesinde dağıtılıyordu. Bu yayınların basımını ve dağıtımını düzenleyen hiçbir yasa ve yönetmelik yoktu. Bu konuda engelleyici hiçbir yasa da mevcut değildi. 16.

⁶ Er, Turgut; a. g. e. s. 19.

yüzyılın ortalarında Osmanlı topraklarının dışında başlayan Türkçe ve Arapça yayın üreticiliği, olanca hızıyla devam etti. 1514 yılında ilk defa Kuran-ı Kerim’in baskısı yapıldı. Daha sonraları da İbn-i Sina’nın Kanun adlı eseri, Euclide’in Geometrinin Esasları, İtalyan Megizer’in Türkçe Gramer, 1566 yılında İtalyan rahip Bernardo’nun İtalyanca-Türkçe sözlüğü, 1680 yılında Meninsky’nin Arapça-Farsça-Türkçe sözlüğü yayınlandı. Bu yayınların bazılarının Osmanlı topraklarındaki dağıtımı, ilk defa Sultan III. Murat’ın 1588 yılında imzaladığı ferman ile gerçekleşti.

Osmanlı yöneticilerinin matbaa ve ürünlerini, bazı iddialara göre, kabul etmemelerinin sebepleri olarak “feodal-despotik” bir düzenin devamı, Osmanlı vatandaşlarının kültür birikiminin noksanlığı ve 90 bin dolayındaki el yazmacının işlerinden olma korkusu ile yöneticiler üzerinde kurdukları yoğun baskılar sayılıyordu. Gerçek olan şu ki, yöneticiler, 17. yüzyılın sonuna kadar, fetih ruhunun, Osmanlı Devleti’ni daha yüz yıllarca ayakta tutacak tek öge olduğuna inanıyorlardı. Çağdaş kültürün, teknolojilerin, yönetim tarzlarının, bilim ve teknik kazanımların, bilerek ya da bilmeyerek ciddiye alınmaması, matbaa ve ürünlerinin de Osmanlı yönetimi tarafından kabul edilmesini engelliyordu.

Fetihlerin durması ve ardından toprakların kaybedilmeye başlaması, ekonomik çöküntü, Osmanlı toplumunun milli kültürlerinin ayrılmaya başlaması, devleti yöneten kadroları ve aydınları ciddi şekilde düşünmeye sevk etmişti. Devletin yıkılmasını durdurmak için birtakım çareler aranması, 18. yüzyılın başlarına rastlar. Çağdaş icatların öneminin yanı sıra, kültürel birikimin, devletlerin geleceğinde ne kadar büyük yerinin olduğu gerçeği de bu yıllarda kavranmıştı.

3. Osmanlılarda İlk Türk Matbaası

1720 yılında Osmanlı Devleti’nin başında iyi yetişmiş, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin farkında olan Sultan III. Ahmet bulunuyordu. Kendisi gibi kültürlü, dışa açılımı, ülkele-

rin yoğun ilişkilerinin büyük yararlar sağlayacağına inanmış, bilim ve sanat adamlarını himaye eden, çağdaş düşüncelere sahip olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa da Sadrazam idi. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Avrupa'nın gelişme ve yükselme sebeplerini yerinde görüp öğrenmesi ve bu konuda kapsamlı bir rapor hazırlaması için 28 Mehmet Çelebi başkanlığındaki bir heyeti, 1720 yılında Paris'e göndermişti. Büyükelçi unvanı ile Avrupa'ya giden Mehmet Çelebi'nin heyetinde, oğlu **Sait Efendi** de elçilik sekreteri olarak yer almıştı. Elçilik mensuplarından her biri, belli bir konunun araştırılması için görevlendirilmişti. Sait Efendi de İstanbul'da iken merak duyduğu yayıncılığı araştırmaya memur edilmişti.

Paris'te bulunan elçilik heyeti, yaptığı araştırmaların sonucuna ilişkin hazırlanan raporu ve elde edilen bilgileri, 1724 yılında İstanbul'a gönderdi. Raporun önemli bir bölümü, Fransa'daki matbaa teknikleri, yayıncılık, bilgi ve kültürün yayılmasının sağladığı faydalar üzerinedir. Rapordan bir hayli etkilenen Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Sultan III. Ahmet'in de olurusunu alarak, ilk önce İstanbul'daki kütüphanelerin sayısını artırdı. Toplumun bilgiye ulaşmasını ve kültürünü artıracak önemli kitapların Türkçe ve Arapça'ya tercüme edilmesi için tarihçi **İsmail Asım Çelebizade**, **Şair Nedim**, **Yaninli Esat Efendi'nin** de aralarında bulunduğu 25 kişilik bir komisyon kurulmasını sağladı. Bu komisyon, birçok bilim ve sanat eserlerinin çevirilerini gerçekleştirdi. Bilim ve kültür alanında büyük adımların atıldığı bu yıllarda, kitap yayıncılığı için de gerekli ortam hazırlanmış oldu.

1724 yılında Paris'ten dönen Sait Efendi, daha önce klişecilikle uğraşan Macar asıllı **İbrahim Müteferrika** ile anlaşarak, Sadrazam Nevşehirli **Damat İbrahim Paşa** nezdinde girişimlere başladı. İlk Türk matbaasının kurulmasını ve bu matbaada Türkçe kitapların basılmasını öngören bir dilekçeyi Sadrazam İbrahim Paşa'ya verdi. Dilekçenin hükümete verilmesi, geçimini el yazıcılığı ile sağlayanların ve bunların kışkırttığı çıkar çevrelerinin ayaklanmasına yol açtı. El yazmacılar, divit ve mürekkep hokkalarını tabutların içine koyarak, İstanbul sokaklarında

matbaa kurulacak olmasını protesto ettiler. Sultan III. Ahmet, Saraya yakın olan bazı çevrelerin baskısı sonucu dini yayınlar dışında, 5 Temmuz 1727 tarihinde, matbaa baskısı yayıncılığına imkân veren bir ferman yayınladı.

Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika, yayınlanan ferman üzerine daha önce el altından sürdürdükleri matbaa kurma çalışmalarını kısa sürede tamamladılar. İlk Türk matbaası, İbrahim Müteferrika’nın Sultan Selim semtindeki evinde kuruldu. Matbaanın kuruluş giderleri ve çalışanların ücretleri de dâhil bütün masrafları, devlet tarafından karşılanıyordu.

Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika’nın, devletin maddi ve manevi desteği ile (özellikle Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa) kurdukları matbaa, 16 Aralık 1727 tarihinde **Vankulu Lügatı**’ni dizmeye başladı. Baskısı ise Fransa’dan ithal edilen kâğıda ancak 31 Ocak 1729 tarihinde yapıldı.

4. Osmanlı Devleti’nde Basılı Yayınlar

İlk Türk matbaası kurulmuş ve ilk ürününü de vermişti. Ancak ithal kâğıt, her zaman olduğu gibi, o zaman da pahalıydı. Hükümet, kültürün bu en önemli unsurunun üretimine başlamak için 22 Ağustos 1744 tarihinde resmi bir belge yayınladı. Kâğıt üretebilmek için Lehistan’dan (Polonya) ustalar getirtildi. Leh ustaların gözetiminde ilerleyen çalışmalar nihayet semeresini verdi, Yalova’da kurulan ilk kâğıt fabrikası, 1745 yılında üretime başladı. Daha sonra 18. Yüzyılın sonlarında İstanbul’da bugünkü Kâğıthane semtinde, 1841 yılında İzmir’de kâğıt fabrikaları kuruldu. Ancak bunlar fazla yaşamadı.

Osmanlı hükümeti, 1750 yılına doğru, basının, bir toplum ve devlet hayatındaki etkisini fark ederek, Avrupa gazetelerinden tercüme yapacak bir basın bürosu kurdu.

Avrupa’daki sömürgeci devletlerin, Osmanlı Devleti’ni paylaşma stratejileri ve bu sınırlar içinde yaşayan çeşitli Hıristiyan toplulukları tahrik etme çalışmaları, 1750’li yıllardan itibaren daha da hızlandı. Sultan III. Selim, bu duruma birtakım çareler bulmak için harekete geçti. Eğitim, bilim, kültür, sanat

ve askeri alanlarda birtakım yenilikler ya da reformlar yaparak, sömürgeci Avrupalıların emellerini durdurabileceğini düşündü. Bunun için de ilk önce Nizam-ı Cedid adı verilen reformları başlattı.

Sultan III. Selim'in başlattığı reformlar sayesinde daha çok okulların açılması, matbaaların kurulmasını, kütüphanelerin ve okuma salonlarının çoğalmasını ve dolayısıyla pek çok alanda daha çok yayın üretilmesini sağladı. Bu süreç, Sultan III. Selim gibi, reformcu olan ve Türk basın yayın hayatının önderi sayılan Sultan II. Mahmut döneminde daha da hızlandı ve gelişti. Öyle ki o dönemde Osmanlı Devleti'ni tanıtıcı mahiyette yayınlar dahi basıldı. Hatta 1821 yılında **Tercüme Odası** adı verilen bir birim kurularak, çeşitli konulardaki yayınların çevirileri yapıldı. Tercüme Odası'nın 1850 yılına kadar çevirisini yaptığı 50 kitap yayınlandı. 1822-1842 yılları arasında Kahire'deki Bulak matbaasında 125'i Türkçe, 112'si Arapça, 6'sı Farsça olmak üzere 243 kitap basıldı.

Sultan II. Mahmut, 1830 yılında gelişen Türk yayıncılığını yeniden düzenlemek için **Takvimhane-i Amire** adıyla bir yayın kurumu ve buna bağlı olarak **Matbaa-i Amire** adlı baskı tesisini kurdu. İlk defa bu şekilde taş baskıcılığının kurulmasında Türk yayıncılığının gelişmesine büyük katkı sağladı. Yayınların çoğalması ve öteki kültürel etkinliklerin artması, daha çok sayıda Türk gencinin Avrupa'da okumasına imkân vermeye başladı. Buna bir örnek verecek olursak 1855 yılında Paris'te kurulan Osmanlı okulunda okuyan Türk öğrenci sayısı 60 kişi idi.⁷

Bu dönemlerdeki baskı ve yayıncılık, kütüphanelerin çoğalması, okur yazar sayısının artması, yabancı eserlerin tercümesi, yeni teknolojilerin benimsenmesi gibi çalışmalar, Türk basın yayın hayatının, özellikle Türk gazeteciliğinin temeli olmuştur. Türkçe süresiz yayın üreticiliği, Türk milletinin ancak bir avuç insanına bir şeyler verebiliyordu. Onlar da devletin üst düzey yöneticileriydi. Geniş halk kitleleri bu cılız kültür faaliyetiyle yine nasibini alamıyordu. Ama diğer taraftan Osmanlı

⁷ Er, Turgut; a.g.e.

idaresindeki Türk olmayan insanlar, süreli ve süresiz yayınların taşıdığı ekonomik, dini, milli, bilim, sanat ve teknik bilgilerle daha da geliyordu.

5. Osmanlı Devleti’nde Gazetecilik

Baskıcılık ve yayıncılık, Türk asıllı olmayan Osmanlı vatandaşlarının tekelinde hızla geliyordu. İstanbul’da 1794 yılında Fransa Büyükelçiliği tarafından 15 günlük Fransızca-Türkçe **Bulletin de Nouvelles**, 1796’da **Gazette François de Constantinople** ile 1881-1882 yıllarında çıkarılan **Ordu Bülteni** olmuştu. Fakat bu yayınların, Türk gazeteciliğine ve fikir hayatına yaptığı katkı önemsenecek bir düzeyde olmamıştır. Öte yandan, İzmir’deki Fransız ve Rum tüccarların Türk milletini daha fazla sömürmek için başlattığı rekabet, Osmanlı topraklarındaki gazeteciliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İzmir’deki Fransız kolonisinden **Sarl Trikon**, **Smyrneen** adlı gazeteyi, Ocak 1824 yılında yayınladı. **Alexsander Blak** tarafından **Specttateur Oriental** 20 Ekim 1827’de yayın hayatına başladı. **Specttateur Oriental**’in Türkçü yayınını hazmedemeyen Fransızlar, gazetenin matbaasını basıp yaktılar. **Alexsander Blak**, bu sefer Ocak 1828’de **Currier de Smyrne** adlı gazeteyi yayınladı.

İlerici bir devlet başkanı olarak bilinen Sultan II. Mahmut, **Alexsander Blak**’ı İstanbul’a getirterek, 1831 yılında **Moniteur Ottoman** adlı ilk resmi Osmanlı süreli yayını kurdurdu. Bazı araştırmacılar, **Moniteur Ottoman**’ı Türk gazeteciliğinin başlangıcı olarak kabul ederler. Süreli yayınların önemini kısa sürede kavrayan Sultan II. Mahmut, **Moniteur Ottoman**’ın yayın hayatına başlamasının ardından, **Esat Efendi**’yi, adını kendisinin koyduğu **Takvim-i Vekâyî** adlı gazeteyi yayınlaması için görevlendirdi. Yerli ve yabancı bazı basın yayın araştırmacılarına göre, Türk gazeteciliğinin başlangıcı olarak kabul edilen **Takvim-i Vekâyî** için Sultan II. Mahmut, “**Bu gazete, şeriata ve devlet düzenine dokunmamak suretiyle benim iktidarına çok fazla yardımcı olacaktır.**” demişti. Gazete, posta hizmetle-

rinin 1832 yılında kurulmasıyla Arapça, Rumca, Ermenice de basılarak, yaygın bir şekilde dağıtımına başlandı.⁸

Alexsander Blak'ın, 1836 yılında Malta'da ölmesi üzerine Moniteur Ottoman kapandı. Sömürgeci devletler, Türk başkentinde, Osmanlı devletinde yaşayan bazı milletleri etkileyebilecek süreli bir yayından yoksun kalmışlardı. Bu boşluğu, **Morning Herald** gazetesinin muhabiri olan **William Churchill**, Babıali üzerinde kurdukları yoğun baskı ve çevirdikleri entrikalar sonucu yarı resmi **Ceride-i Havadis** gazetesini, 1 Ağustos 1840 tarihinde yayınlattılar. Osmanlı hükümetinin ayda 2500 kuruş yardımıda bulunduğu **Ceride-i Havadis**, sömürgecilerin Osmanlı ile doğu ülkelerindeki çıkarlarını daha da artırıcı propagandalarını kapsayan yayınlara öncelik veriyordu.

1850'li yıllarda Osmanlı Devleti'nde yaygınlaşan büyük toleranstan yararlanarak devletin çözülmesini hızlandırıcı sebeplerden yalnızca **Ceride-i Havadis**'in yayınları değildi. Başkent İstanbul'da Fransızca, İtalyanca, Ermenice, Bulgarca, Rumca, İbranice; İzmir'de Fransızca, Rumca, Ermenice, İbranice; Sırbistan'da Sırpça; İskenderiye, Valahiye, Yassa ve diğer vilayetlerde mahalli dillerde olmak üzere 40'ın üzerinde gazete yayınlanıyordu. Çeşitli dillerdeki bu gazeteler, Türkleri arkadan vurmak ve Osmanlı Devleti'ni parçalamak için siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan bu dilleri konuşan milletleri bilinçlendiriyordu.

William Churchill, **Ceride-i Havadis**'i 1860 yılında kapatmış ve bunun yerine **Rûzname-i Ceride-i Havadis** gazetesini yayınlamaya başlamıştı.

19. yüzyılın ortalarına doğru eğitim ve öğrenim için Avrupa'ya giden Türk öğrenciler, yeni fikirlerle yurda dönmeye başlamışlardı. Bu gençler, devletin yarı sömürge durumuna düşürüldüğünü görmüşlerdi. Bu durumu, eli kolu bağlı seyretnmek yerince, devleti bu canavarın elinden nasıl kurtaracaklarını düşünmeye ve bunun yollarını aramaya koyulmuşlardı. Bu

* İskit. Server; *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Ülkü Matbaası, İstanbul 1939, s. 914-924.

genç aydınlardan **Agâh Efendi** ve **İbrahim Şinasi**, ilk özel Türk gazetesi olan **Tercüman-ı Ahval** gazetesini, 21 Ekim 1860 tarihinde yayına sokmuşlardı. **Tercüman-ı Ahval** gazetesinin yazarları arasında **Ziya Paşa**, **Ahmet Vefik Paşa**, **Hasan Suphi** ve **Mustafa Refik** gibi dönemin önemli aydınları bulunuyordu. Gazete, Türk kamuoyu tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı ve kısa sürede tutundu. Hele Şinasi’nin toplumcu yazıları, halkın gazeteye olan bağını daha da güçlendiriyordu. Halktan yana ve milliyetçi fikirlerin hızla yayılması, sömürgeci devletlerin temsilcilerini ve onların yerli uşaklarını harekete geçirdi.

William Churchill, *Rûzname-i Ceride-i Havadis* gazetesinde, **Tercüman-ı Ahval**’e karşı savaş açtı. Hükümet çevrelerini ve onların bazı adamlarını bu gazeteye karşı kışkırttı. Bu kışkırtmalar sonucu kendilerince din adamı süsü veren bazı kişiler, taş ve sopalarla **Tercüman-ı Ahval**’in idarchanesini bastılar. Baskı ve tehditler karşısında Şinasi Bey, gazeteden ayrıldı. **Agâh Efendi** de gazetenin yayınına bir süre ara verdi.

Tercüman-ı Ahval’den ayrılan Şinasi, 28 Haziran 1862 tarihinde **Tasvir-i Efkâr** gazetesini yayınlamaya başladı. Şinasi, **Tasvir-i Efkâr**’ın ilk sayısında, gazetenin ülke ve milletin hayatındaki önemini anlatıyor ve şöyle yazıyordu:

“Gazete, her medeni ülke için gereklidir. Medeni şartlar içinde yaşayan halk, ancak gazeteler aracılığı ile kendi faydasına olan konularda düşüncelerini belirtebilir.”

Tasvir-i Efkâr gazetesinin yazı kadrosunda, **Namık Kemal**, **Ziya Paşa**, **Recaizade Mahmut Ekrem**, **Ali Suavi** gibi, Osmanlı Devleti’nin çırpınış dönemindeki çok önemli aydınları bulunuyordu. Bu vatanseverler, sağduyulu, milliyetçi, ilerici, devletin ve milletin içinde bulunduğu ağır şartlardan nasıl kurtulabileceğine ilişkin görüşlerini kaleme alıyorlardı. Gazete, Osmanlı yönetimini ve halkı, içinde bulunduğu sömürü düzeninden kurtarmayı, Türk milletinin kendi geleceğini yine kendisinin tayin etmesinin yollarını, halkla hükümet arasındaki kopuklukları, ülkenin geri kalmışlığındaki siyasi, ekonomik,

sosyal ve kültürel sebepleri ve bunlar için ileri sürülen çareleri anlatmayı hedeflemişti.

Tasvir-i Efkâr gazetesi, Türk milleti tarafından (özellikle aydınlar ve gençler) büyük bir sempatiyle kabul edildi. Gazetenin baskı sayısı, kısa zamanda 24 bine ulaştı. Siyasi tahlillerde hürriyet, millet, kalkınma gibi Osmanlı toplumu için yeni olan birtakım kavramlar ele alınıyordu. Şinasi, yazılarında, yöneticilerin halka karşı yapmış olduğu haksızlıkları dile getiriyordu. Gazetenin 1 Haziran 1863 tarihli nüshasında, vergi memurlarının halktan haraç aldıklarını ve yasa dışı uygulamaların yoğunlaştığını anlatan bir makale yayınladı. İlk sayılarından itibaren zaten tedirgin olan hükümet çevreleri, bu makalenin yayınlanmasıyla iyice çileden çıktı. **Şinasi'nin açık imza ile yazı yazmaması için çeşitli baskılar uyguladılar. Bunun üzerine Şinasi de 1865 yılına kadar müstear imzalarla yazılarına devam etti.** İktidarın baskılarına daha fazla dayanamayan Şinasi, 1865 yılında Paris'e gitti. Tasvir-i Efkâr gazetesi de şair Namık Kemal'in yönetimine geçti.

Namık Kemal, o yıllarda henüz 25 yaşında ve tanınmış bir şairdi. Gazeteyi devraldığı Haziran 1865 tarihinde **Yeni Osmanlılar Cemiyeti** kurulmuştu. Namık Kemal de bu cemiyetin kurucuları arasında bulunuyordu. Cemiyetin amacı, "Ticaret ve tarımın geliştirilmesi, bürokrasideki keyfi uygulamaların engellenmesi, ülkenin ekonomik durumunun güçlendirilmesi, devletin iç işlerine yabancı ülkelerin karışmasının engellenmesi ve bunun için de bazı yetkilerinin danışma organlarına devredilmesini sağlayacak liberal görüşlü bir Sultan'ı, Osmanlı tahtına çıkarmak." şeklinde özetleniyordu.

Tasvir-i Efkâr gazetesi, kısa sürede Yeni Osmanlılar Cemiyetinin yayın organı haline gelmişti. Gazete, bir yandan yurt içi bir yandan yurt dışı siyasi, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki aksaklıkları işliyor bir yandan da taşradaki halk kitleleri ve özellikle kadınları bilinçlendirmeye yönelik yayınlara devam ediyordu.

Sömürgeciler, Osmanlı topraklarında yaşayan ve Türk olmayan milletleri sürekli kışkırtıyorlardı. Hükümet acz içindeydi. Yeni Osmanlılar Cemiyeti ve Tasvir-i Efkâr gazetesi yazarları, bu duruma seyirci kalamıyorlardı. Bu çevrelere karşı verdikleri kavganın dozunu daha da artırıyorlardı. Özellikle Namık Kemal’in kaleme aldığı yazılar, dönemin iktidarına göre yenilir yutulur cinsten değildi. Vatan Şairi Namık Kemal, bir makalede, sömürgecilerin **“Kılıçlarını çekmeden, bütün dünyayı sovduklarını, yalnızca kendi hâkimiyetleri dışındaki milletler için bağımsızlık istediklerini”** belirtti. Namık Kemal, bu yazıda, sömürgecilerin Osmanlı Devleti üstündeki değişmez emellerini ve bunun için uyguladıkları siyaseti açıklamıştı.

Mısır Hidivi İsmail Paşa’nın kardeşi Mısır Valisi **Mustafa Fazıl Paşa**’nın yazdığı, uygulanması gereken reformlara ilişkin bir mektubu, Tasvir-i Efkâr’ın 23 Şubat 1867 tarihli sayısında yayınlandı. Bu yazı, gazetenin kapatılmasını gerektiren son bahane oldu. **Gazete bir ay süreyle kapatıldı.**

Takvim-i Vekâyî, Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr gibi Türk gazetelerinin iç ve dış kamuoyunda, okurlar üzerindeki etkisi, başka periyodik yayınların da hayata geçmesini özendir-di. 19 Şubat 1863 tarihinde Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer alan **Mustafa Refik** tarafından **Mir’at**, 8 Şubat 1867 tarihinde Yeni Osmanlılar Cemiyeti idarecisi Ali Suavi’nin yönettiği **Muhbir**, 1866’da Namık Kemal’in öğretmeni **Mehmet Efendi**’nin yayınladığı **Vatan**, 1863 yılında **Ceride-i Askeriye**, 1865’de ilk Türk ekonomi gazetesi olan **Takvim-i Ticaret** gibi gazeteler yayınlanmaya başladı.

Gazetelere paralel olarak dergi yayıncılığında da artış gözleniyordu. Eğitimci **Mehmet Tahir Münif**, Haziran 1861 tarihinde **Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye** adlı bir dernek kurdu. Bir yıl sonra da bu cemiyetin yayın organı olan **Mecmua-i Fünun** adalı dergi yayın hayatına başladı. Yine bu yıllarda güzel konuşmaya meraklı bir grup, **Mecmua-i İber-i İntibah** dergisini yayınladı. Günümüzdeki Darüşşafaka Lisesi’ni kuran **Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye** adlı kuruluş, **Mebahis-i İlmiye** adlı dergiyi çıkardı. Doktorların kurduğu **Cemiyet-i Tıbbiye-i**

Osmaniye tarafından yayınlanan **Vaka-i Tıbbiye**, cerrahların yayın organı olan **Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye** adlı dergiler, Türk bilim ve kültür hayatına kazandırıldı.

Türk gazete ve dergiciliği ile süresiz yayınların çoğalması, ülkedeki matbaa sayısının da artmasını sağladı. Dolayısıyla halk kesimindeki okur yazar sayısı arttı. Aydın kesim ise milliyetçilik yönünden daha da bilinçleniyordu. 1870 yıllarına doğru gözlenen oydu ki, 1727 yılında Türkçe kitapların ilk Türk matbaasında basılması için Sadrazam'a dilekçe verilmesiyle hokka ve divitlerini tabutların içine koyup İstanbul sokaklarında gezdiren el yazmacı esnafının divit ve hokkaları, gerçekten de ölmek üzereydi. Matbaaların sayısı artmış, çok sayıda basılan yayınlar daha ucuz, kaliteli ve muhtevası da isteklere uygundu. Bu yayınların alıcıları ve okuyucuları ise çok daha fazlaydı.

II. BÖLÜM

AVRUPA VE BİZDE SANSÜRÜN GEÇMİŞİ

A. MATBAA-BASIN-SANSÜR

1. Avrupa'da İlk Sansür

Dünyada kurulan her devlet sansürlü bir dönem geçirmiştir. Dünyada yaşayan her millet de yasaklı bir dönemi muhakkak yaşamıştır. Ortaçağ'da düşüncenin, inancın milletler ve insanlar üzerindeki etkisinin, iktidarda bulunan otoritelerin gücünü zayıflatmamasının çaresi **ağır yasak koyma** ile olmuştur. Bu yasağın ilk belgesi, 15. yüz yılda Mainz Prensiği Piskoposu **Barthold V. Hanneberg**'in kendi dini bölgesinde yürürlüğe koyduğu 4 Ocak 1486 tarihli sansür tüzüğüdür. Bunu, **Papa VIII. Innocentius**'un 1487 yılında hazırlattığı ilk kapsamlı tüzük izlemiş, 1515'de de **Papa X. Leone** de bu tüzüğe işkenceyle idam cezasını eklemiştir.

Hristiyan dünyasındaki bu dini yasaklama belgelerinin yerini, zamanla siyasi güçlerin yasaklayıcılığını sergileyen belgeler almıştır. **Fransa Kralı XV. Louis**'nin 1728 tarihindeki bir fermanı, bu konuda önemli bir örnektir. Yasakların çoğalması ve toplum hayatında daha da etkili hale gelmesi, düşünen, fikir üreten ve yayan insanların da etkili mücadelelerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu mücadeleler, ilk semeresini, 1689'da İngiltere parlamentosunda düşünce ve yayın özgürlüğünü de öngören **Haklar Bildirisi** yayınlanmasıyla vermiştir. Daha sonraları 1776 tarihli ABD'de yayınlanan **Virjinya Haklar Bildirisi**, basın özgürlüğü alanında önemli kalelerden biri olarak kabul edilmiştir. Bu bildiride "**Basın özgürlüğü, özgürlüğün en güçlü kalelerinden biridir ve ancak despotik yön-**

temlerle sınırlanabilir.” ifadesi yer almıştır. 1789 Fransız İhtilali’nde yayınlanan **İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi** de bu konudaki gelişmelere önemli dayanaklardan biri olmuştur.⁹

2. Osmanlı Devleti’nde Sansürün Altyapısı

Çağın gereği olan teknolojileri geç kabullenen Osmanlı Devleti’nin idaresi, basım ve yayıncılık ürünlerinin oluşturduğu, sosyal, siyasi ve kültürel hayat üzerinde bıraktığı olumsuz ve yıkıcı etkileri silmek için çare bulma konusunda da geç kalmıştı.

Çare sansür müydü? Osmanlı Devleti’nde çeşitli dile ve dine mensup pek çok halk ve topluluk bir arada yaşıyordu. Bu mozayikli bir arada tutan, kemikleştiren, gerçekçi sentezler yapmadan, o dönem için elbette sansür çare değildi. Zaten “Atı alan da Üsküdar’ı geçmişti.” Fransız İhtilali’nin Avrupa’ya yaydığı hürriyet, bağımsızlık ve eşitlik kültürüyle beslenen Osmanlı Devleti’ndeki topluluklar, İstanbul yönetiminden birer birer kopmaya başlamışlardı.

1729 yılından önce basılan ve dağıtılan kitapları, Türk olmayanlar yayınlamışlardı. Türkçe veya öteki dillerde basılan bu yayınlar için bir ön denetim düşünülmemişti. Çünkü Osmanlı devleti hoşgörülüydü. Fakat bu hoşgörünün boyutları, kapitülasyonların getirdiği ayrıcalıklarla çok büyümüştü. Nihayet **4 Temmuz 1841 tarihinde “Ön Sansür” niteliğinde** bir karar yayınlanmıştı. 18 Haziran 1840 tarihinde başkentteki Büyükelçiliklere bir yazı gönderilmişti. Bu yazıda, yabancı ülke vatandaşlarının matbaa kurması, gazete ve dini yayınlar çıkarmasından duyulan hoşnutsuzluk dile getirildi. Söz konusu yazıda, şöyle denildi:

“Osmanlı topraklarında yaşayan dost devletlerin uyruklarının izinsiz matbaa açmalarının ve yerel dillerde yayınlar çıkarmalarının, devletin yüksek çıkarları ile bağdaşmadı-

⁹ Kabacalı, Alpay; **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**; Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul 1990, s. 5-6.

ğı, matbaa kurma hakkı ve basmak istedikleri yayınlar için yerel yetkililere başvurmaları gerektiği...”

Hükümetin yayınladığı bu genelgeye aldırان olmadığı için 1856 yılında yabancıların izin almadan yayıncılıkla uğraşamayacakları bir kere daha hatırlatıldı.

Hükümet bütün bu tedbirlerle yabancıların ve onların ağababaları olan sömürgecilerle başa çıkamayacağını anlayınca “Matbaalar” Kanunu hazırladı. İlk Türk Basın Kanunu olarak adlandırılan 1857 yasasının bazı maddeleri şöyleydi:

Madde – 1: Litografi veya matbaa açmak isteyenler, ilk önce Eğitim İşleri Kurumu ile Polis Müdürlüğü’nden, sonra da Sadrazamlık Bürosu’ndan izin alacaklar.

Madde – 2: Bu izin vilayetlerde Valilikler tarafından verilecek.

Madde - 3: Yayınların, toplum ve devlet için sakıncalı olmadığı, Eğitim İşleri tarafından tespit edildikten sonra yayınına ancak Sadrazamlık Bürosu tarafından izin verilecek.

Madde – 4: Yabancılar, Hariciye Nezareti’nden izin almadan matbaa açamayacaklar.

Madde – 5: Gazete yayınlama hakkı izinle olacak.

Madde – 6: Basılması istenen kitap ve benzeri yayınlar ise ön denetime tabi olacak.

Madde – 7: İzinsiz basılan yayınlar derhal toplattırılacak ve bu yasaya aykırı davranan bütün baskı yerleri kapatılacak.

Kanun daha önce yayınlanan gazeteleri yasaklamıyordu, ancak bir ön denetime ya da ön sansüre tabi tutuyordu.

1857 yılında çıkarılan bu kanun da çare olamadı. Çünkü ticari ilişkiler, yurt içi ve yurt dışı seyahatler, insan, yük ve eşya taşımacılığının kolaylaşarak yaygınlaşması, toplumun yeni fikirleri öğrenme isteğı, belki de en önemlisi idarenin zayıflığı ve yetersizliği, zarar verici yabancı yayınların dağıtımı ile başa çıkamıyordu. Devlet bu duruma çare bulabilmek için 1862 yılında Matbuat Müdürlüğü’nü kurdu. Matbuat Müdürlü-

ğü'nün başlıca gayesi, yerli ve yabancı basını kontrol etmek ve basın yayın hayatını düzenlemektir.

Matbuat Müdürlüğü'nün kurulmasını, 1858 yılında yayınlanan Fransız basın yasasından faydalanılarak hazırlanan Türk Matbuat Kanunu takip etti. Yasa, 31 Aralık 1864 yılında yürürlüğe girdi. İki bölümden meydana gelen bu yeni yasanın Birinci Bölümü, gazete ve dergi yayınlama kurallarını, İkinci Bölümü de yasanın ihlal edilmesi halinde uygulanacak cezaları öngörüyordu.¹⁰

1864 yasası (o zamana göre) basına ağır yükümlülükler getirmiyordu. Fakat yasa hükümlerine aykırı davrandığı gerekçesiyle suçlu bulunan gazete ve gazetecilerin, verilecek cezalara karşı savunma ve temyiz hakları, kanunda yer almamıştı. Bu durumda bile mahkemelik olan gazete ve gazetecilerin davaları görülürken, idarenin aleyhine bir kamuoyu oluşuyordu. Yetkililer de bu durumdan rahatsızlık duyuyordu.

3. Osmanlı Devleti'nde İlk Sansür Uygulaması

1727 yılına kadar ülkemizde yabancıların (azınlıkların) kurup çalıştırdığı matbaalarda basılıp dağıtılan gazete, dergi, kitap, risale gibi basılı yayınlar çoktu. 17 Aralık 1727 tarihinde ilk Türk matbaasının kurulması sonucu kitap, gazete, dergi ve benzeri basılı Türkçe yayınlar da hızla artmaya başlamıştı. 1 Kasım 1831 tarihinde Sultan 2. Mahmut'un emriyle yayına başlayan Türkçe Takvim-i Vekâyî, 1840'da Ceride-i Havadis, 1860'da Tercüman-ı Ahval gibi gazetelerin toplum hayatına girmesiyle birlikte, ülkede, temel haklar ve fikir hürriyeti gibi kavramlar öne çıkmıştı. Halkın basılı yayınlara olan yoğun ilgisi, devlet yetkililerinin basına ilişkin yazılı kurallar koymasını gerektirmişti.

Matbaaların kurulması, kitap, dergi ve gazete çıkarılmasına dair 4 Ocak 1840 tarihli 189 sayılı Takvim-i Vekâyî gazete-

¹⁰ Daha geniş bilgi için bkz; Jeltyakov; a.g.e, s.62-63; İskit, Server; Türkiye'de Matbuat Rejimleri, Ülkü Matbaası, İstanbul 1939.

sinde Sultan’ın bir fermanı yayınlanmıştı. Bu tarihten sonra matbaaların çoğalması ve basılı yayınların kamuoyu üzerindeki etkisinin artmasına paralel olarak devletin kontrolünü de artıran 17 Şubat 1857 tarihli **Matbaa Nizamnamesi** yürürlüğe konulmuştu.¹¹

15 Kasım 1864 tarihinde yine Sultan’ın imzasıyla bazı yeni düzenlemeler getiren **Matbuat Nizamnamesi** yayınlanmıştı. Nizamname şöyleydi:

Gazete çıkarmak için önceden hükümetten izin almak şarttır. Bu iznin verilmesi takdire bağlı olduğu gibi, geri de alınabilir. İzin alınmayan çıkarılan gazetenin basılan her sayısı için on lira (altın) para cezası alınır ve gazete derhal kapatılır. Gazete sahibinin en az otuz yaşında olması gerekir. Gazetenin bir sorumlu müdürünün olması şarttır. İmzasız yazılardan bu müdür doğrudan sorumludur. İmzalı yazılarda ise sorumluluk ortaktır.

Gazete basılınca bir sayısını sahip veya sorumlu müdür imzalayacak ve Matbuat Müdürlüğü’ne verecektir. Vilayetlerde ise imzalı nüsha valiliklere verilecektir. İmzalı nüsha verilmesinin cezası on liradır (altın). Cevap hakkı vatandaşlar için mevcuttur. Devletin emniyet ve asayişini bozacak bir suça teşvik eder nitelikte yazı yayınlayan gazete, idari kararlar geçici olarak veya temelli kapatılır.

Genel ahlaka aykırı veya din ve mezhepler aleyhindeki yayınların cezası bir liradan yirmi beş liraya (altın) kadar para cezası ve bir haftadan üç aya kadar haptistir. Ayrıca Sultan ve Hanedan, nazırlar, yabancı elçiler, dost memleketlerin hükümdarları aleyhindeki yayınlar cezayı gerektirir. Ancak hükümet isterse bu cezalar yerine gazeteyi geçici veya temelli kapatabilir. Gazete iki yıl içinde üç kez cezaya çarptırılırsa imtiyazı feshedilerek kapatılabilir. Gazeteler, aleyhlerindeki kararları yayınlamaya mecburdurlar. Basın suçlarına **Zaptiye Mahkemeleri** bakar. Ancak devlet, hükümdar, nazırlar, yabancı devlet baş-

¹¹ Ertuğ, Hasan Refik; **Basın-Yayın Hareketleri Tarihi**, İstanbul 1960, s. 177.

kanları ve temsilcileri aleyhindeki suçların sanıkları, beş kişilik **Meclis-i Ahkâm-ı Adliye** mahkemesinde yargılanacaktır.¹²

Bu ilk matbuat nizamnamesi, dönemin şartlarına göre, liberal bir karaktere sahipti. Bu kararnameden sonra basında muhtevanın genişlemesi, gazetelerin şekil bakımından daha da düzgün hale gelmesi ve dağıtımın artması, devlet yetkililerini endişelendirmeye başlamıştı. Dolayısıyla 1867 yılında **Sultan Abdülaziz** zamanında çıkarılan bir kararname (**Âli Nizamname**) ile 1864 yılındaki nispeten daha liberal sayılabilecek kararname yürürlükten kaldırılmış oldu. Bu kararname ile basın kuruluşları yaklaşık 30 yıl baskı altında kaldı. Sıkı basın rejimi uygulanmasına yol açan bu kararnamede özetle şu kurallar yer almıştı:

Mahalli matbuatın bir kısmı, gazeteciliğin olması icap eden vecibe, i unutarak, menafi-i umumiyyeye zararlı oluyorlar. Bunlar ihtiraslarından, Devlet-i Âliye'nin (Osmanlı Devleti) esaslarını zedelemeyi göze alıyorlar. Memleketi tarafsızca savunacaklarına, memleket düşmanlarının emirlerine tâbî muzır fikirlere aracılık ediyorlar ve muzır havadisler neşre ediyorlar...

Bu kararnamenin yürürlüğe girmesinden sonra ilk sansür uygulaması, 1876 yılında, 1862 yılında kurulan Matbuat Müdürlüğü tarafından başlatıldı.

Âli Nizamname'den sonra ülkedeki liberal düşünceli yazı ve fikir adamlarının önemli bir bölümü yurt dışına çıktılar. Bu aydınlar, gittikleri yerlerde yabancı dilde Türkçe gazeteler yayınlamaya başladılar. Yurt dışına gidenlerin içinde **Namık Kemal**, **Ziya Paşa**, **Agâh Efendi**, **Ali Suavi** gibi aydınlar da vardı.

Türkiye'de sansürün ilk kez uygulandığı tarihte Matbuat Müdürü, meşhur ressam ve müzeci **Osman Hamdi Bey** idi.¹³ **Server İskit**'in ilk sansürle ilgili tespitleri böyledir.

¹² İskit, Server; *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Ülkü Matbaası İstanbul 1939, s. 914.

¹³ İskit, Server; a.g.e. s. 934.

Türkiye’de ilk sansür uygulamasını, Dr. Orhan Koloğlu, Türk Basınında 150 Yıl adlı araştırmasında, Takvim-i Vekâî’nin 133. Sayısındaki bir notta “**Sultan’ın sansüründen geçmiştir.**” ifadesine bağlamaktadır.

Diğer bir araştırmacı Alpay Kabacalı da Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü adlı eserinin 15. sayfasında şöyle yazmaktadır:

“Dar anlamda sansür hükmü getiren ilk düzenleme, 10 Nisan 1845 tarihli Polis Nizamnamesi’dir. Uzun yıllar Yeniçeri Ocağı’nın, Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasından iki ay sonra (Ağustos 1826) ise İktisat Nezareti’nin yerine getirdiği görevler, bu tarihte kurulan polis teşkilatına verilmişti. Teşkilatın işleyişini ve görevlerini belirleyen bir nizamname hazırlanmıştı. Polis Nizamnamesi’nin 13. maddesinde, teşkilata sansür görevi veriliyordu.”

Alpay Kabacalı, M. Şehmus Günel’in 1845 Polis Nizamı adlı eserinin 8. sayfasındaki ifadeye atfen şunları yazmıştır:

“Genel ahlak ve adabı bozacak her türlü konuda basımevlerine ve kitap hanelere ve bütün kitapçı dükkânlarına dikkat edilmesi ve önceden sezilmesi ve dışarıdan gelen her türlü kitap, risale ve evrakın, yayınlanmadan önce görülüp gerekenlerin yasaklanmasına (men) ve el konulmasına (tevkifine) dikkat edilmesi...”

Türk Basın Tarihi’nde “Gazete ve gazeteci düşmanı” olarak nitelendirilen **Sadrazam Âlî Paşa**, 1864 yasasını hiçe sayarak, 16 Mart 1867 tarihinde süreli yayınların idare tarafından cezalandırılmasını sağlayan “geçici” bir karar yayınladı. Geçici denilip de 1908 tarihine kadar gazete, gazeteci, matbaa ve matbaa ürünlerinin baş belası olan bu kararda Âlî Paşa, şöyle diyordu:

“Bir süreden beri bazı gazetelerin, toplumun ahlak kullarlarını hiçe sayan, ülkenin genel çıkarlarına tamamen ters düşen bir tutum içinde oldukları görülmüştür. Bu gazeteler, düşmanların silahı haline dönüşmüş yalan haberler ve yıkıcı fikir yayma yoluna başvurmuşlardır. Basın ve yayıncılığın,

hükümete yardımcı olma, reformların uygulanmasına ve topyekûn ilerlemeye katkıda bulunma şeklinde büyük hizmetleri dokunabileceğini takdir eden Babıali, gene de bazı gazetelerin yıkıcı faaliyetlerini görmezlikten gelemez. Bu sebeple hükümet, düzen ve huzuru koruma amacıyla matbuat, belirtilenlerin dışında bazı idari baskı tedbirlerine başvurmayı uygun görmüştür.”

Âli Paşa'nın bu kararının yürürlüğe girmesinden sonra liberal ve çağdaş fikirler üreten Ali Suavi, Ziya Paşa, Namık Kemal ve öteki hürriyetçi “Yeni Osmanlılar”, fikirlerini yayabilmek için Paris'e kaçmak zorunda kalmışlardı.

Yeni Osmanlıları yurt dışında finanse eden Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa (Mustafa Fazıl Paşa'nın bu tutumu çok tenkit edilmiş ve devleti yıkma girişimi olarak nitelendirilmişti. T.E.), Muhbir gazetesinin yayınlanması için 250 bin, himayesindeki Yeni Osmanlılar için de aylık kişi başına 3 bin ile 1500'er Frank para yardımında bulunuyordu. Öte yandan, Fransız basın kanunu da özgürlükçü bir gazetenin yayınlanması için yeterli değildi. Muhbir gazetesi, 31 Ağustos 1867 tarihinde Ali Suavi'nin sahipliğinde Londra'da yayınlandı.

Muhbir'in ilk sayısının mukaddimesi, ilgi çekici bir cümleyle başlıyordu:

“Muhbir sonunda gerçekleri söylemenin yasak olmadığı bir ülke bularak, yeniden yayınlanmaya başladı.”¹⁴

Muhbir gazetesi, yüksek bir tirajla basılıp, daha çok Osmanlı topraklarında pahalı denilebilecek bir fiyatla (100 kuruş) satılıyordu. Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın Hürriyet gazetesini yayınlamaya başlaması üzerine, Muhbir, önemini giderek kaybetti. Ve nihayet 6 Kasım 1868 yılında kapandı.

Hürriyet gazetesi, Yeni Osmanlıların yayın organı olarak, tıpkı Muhbir gazetesi gibi, Londra'da 29 Haziran 1868 tarihinde yayın hayatına başladı. Hürriyet, yüksek bir tirajla basılıyordu ve Muhbir gibi, Osmanlı topraklarına kanuni olmayan yollar-

¹⁴ Jeltyakov; a.g.e. s. 65-66.

dan giriyordu. Namık Kemal ve Ziya Paşa, Haziran 1869 tarihinde Hürriyet ile ilişkilerini kestiler. Hürriyet de 1870 yılının Şubat ayının sonunda yayınını durdurdu. Bu tarihten sonra Ziya Paşa’nın Cenevre’de Hürriyet gazetesini yeniden yayınlamasını, Ali Suavi’nin 1869’da Paris’te Ulum dergisi, Mehmet Bey’in yine Paris’te 1869’da İttihat gazetesi, Hüseyin Vasfi Paşa ile birlikte 1870’de Cenevre’de yayınladıkları İnkılâp gazetesi takip etti.

Matbuat Müdürlüğü’nün 1862 yılında kurulması ile basın yayın hayatını kontrol eden düzenlemeler yapılmaya başlandı. Dolayısıyla ilk **sansür uygulaması, 1876 yılında Matbuat Müdürlüğü tarafından gerçekleştirildi.** İlk sansür kararnamesi yayınlandığı zaman Matbuat Müdürü, Tahrirat-ı Hariciye Kâtipliği’ne (Dışişleri Bakanlığı Yazışma Bürosu) tayin edilen Sait Bey’in yerine gelen ilk müzeci ve ressam **Osman Hamdi Bey** idi. Osmanlı Devleti’nde Matbuat Kanunu Tasarısı, ilk kez 1877 yılında Meclis-i Mebusan’da görüşülüp kabul edildi. Ancak bu kanun, Sultan II. Abdülhamit tarafından yürürlüğe konulmadı. Basın ve yayın hayatı, 1869 tarihli sıkı uygulamaları içeren “Âlî Kararname” hükümleri ve Sultan II. Abdülhamit’in resmi tebliğleri uyarınca yönetilmeye devam edildi. Dolayısıyla 1876 tarihli Meşrutiyet’in ülkeye getirmiş olduğu basın yayın hürriyeti de böylece bastırılmış oldu. 1877 tarihinden sonra Türk basını, sıkı bir sansüre tabi tutuldu. 1878 yılında bir sansür heyeti teşkil edilerek, Matbuat Müdürlüğü’ne bağlandı. Matbuat Müdürlüğü, Zaptiye Nazırlığı ile ortak hareket ediyordu. Matbuat Müdürü, Mabeyn (Sultan’ın Genel Sekreteri) ile doğrudan ilişki içindeydi. Server İskit, Türkiye’de Matbuat Resimleri adlı eserinde bu durumu şöyle değerlendirmişti:

“Matbuat Müdürleri, sık sık Mabeyn’e çağırılırlar ve direktifi doğrudan oradan alırlardı. Sansür tahsisatı ve İhsan-ı Şahaneler boldu. Matbuat Müdürü’nün o zamanlar yalnız Vükela’nın (Bakanların) sahip olabildiği lastik tekerlekli arabaları vardı. Salahiyetleri, hudutsuz, sözleri nâfizdi.”

Matbuat Müdürlüğü, yalnızca basında sansür uygulamakla yetinmiyordu. Tiyatrolar Müfettişi adı altında görev yapan denetim elemanları, gece gündüz tiyatroları teftiş ediyorlardı. Bu görevliler, gerekirse tiyatro oyunlarını yasaklıyorlardı. Gazeteciler, yazacakları yazıları, verecekleri haberleri, Zaptiye Nazırlığı'ndan ve Matbuat Müdürlüğü'nden izin aldıktan sonra ancak yayınlatabiliyorlardı.

Sultan II. Abdülhamit tarafından 1884 tarihinde verilen bir emirle Matbuat Müdürlüğü yeniden düzenlendi. Bu düzenleme, basın yayın hayatına yeni kurallar getirdi. Bu yeni kurallar şöyleydi:

1. *Devletlû Sultan'ın sağlığı, ülkedeki ürünün durumu, ticaret ve sanayinin gelişmesi hakkındaki haberlere öncelik tanınmalı,*
2. *Ahlakî yönden yazılacak yazılar, Matbuat Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Maarif Nazırı'nın (Eğitim Bakanı) "Sakıncası yoktur" onayı alındıktan sonra yayınlanmalı,*
3. *Gazetenin bir sayısına sığmayan ilmi ve edebi yazıya yer verilmemeli ve "devamı var" ya da "ardı yarın" kelimeleri kullanılmamalı,*
4. *Bir makale içinde üç nokta (...) ya da ünlem (!) olmamalı,*
5. *Şahsi meselelere değinilmemeli,*
6. *Tüzel kişilerin, taşradaki teşkilatların, hükümet mercilerine yönelik şikâyetleri kesinlikle yayınlanmayacaktır,*
7. *Tarih ve coğrafya alanlarında bazı adları kullanmak yasaktır.*
8. *Yabancı ülkelerde meydana gelen isyan ve ihtilallere, devlet başkanlarına karşı yapılan suikastlara kesinlikle yer verilmeyecektir,*
9. *Bazı kötü niyetli kişilere eleştiri fırsatı vermemek için gazeteler, bu kurallardan bahsetmeyecektir.¹⁵*

Bu sıkı sansüre paralel olarak yurt içinde ve yurt dışında varlığını sürdürmeye çalışan birçok yayın organı ve gazeteciye,

¹⁵ Jeltyakov; a.g.e. s. 112-113.

belirli bir ücret ödenerek, aleyhte yayın yapmaları da önleniyordu. Dışişleri Bakanlığı’nda bulunan 24 Eylül 1890 tarihli bir belgede, Bakanlık bütçesinden gazete ve dergilere 6700 altın verildiği yer almaktadır. Avrupa’dan yayın yapan gazete ve dergilerin çalışanlarına Sultan’ın özel tahsisatından ayda 2600 altın ödeniyordu. Ayrıca yurt dışında yayınlanan önemli gazetelerin hisseleri de satın alınıyordu. Böylece bunların, devletin ve ülkenin aleyhinde yayın yapması engelleniyordu. Yurt dışında ülke aleyhinde yayın yapan gazeteler, Türk Büyükelçilikleri tarafından toplatılarak imha ediliyordu. Bunun için de Büyükelçiliklerin bütçelerine ayrı bir ödenek konuluyordu.¹⁶

4. II. Meşrutiyet ve Sansürün Kaldırılması

Osmanlı Devleti’ndeki sıkı sansür dönemi, İkinci Meşrutiyet’in ilan edildiği 24 Temmuz 1908 tarihinde sona erdi. 24 Temmuz gününün sabahında, gazete muhabirleri, kendi aralarında toplanarak yazı provalarını, o günden itibaren sansüre (Matbuat Müdürlüğü’ne) göndermemeye karar verdiler. Gazeteler, 30 yıldır devam eden bu uygulama sonucu ilk defa sansürsüz çıkmaya başladı.

Tiyatrolar ise sansür müfettişlerinin kontrolü olmadan perdelerini açtılar. Halkı aydınlatmaya başlayan gazetelere süratle yenileri eklenmeye başlandı. *Hürriyet*’in ilanından sonraki bir buçuk aylık dönemde gazete imtiyazı alanların sayısı iki yüzü geçmişti.

Mizah gazeteleri de çoğalmıştı. Halk, gazete ve dergi çıkarmak için adeta birbiriyle yarışıyordu. Bütün yayınlar hükümete şiddetle çatıyor, Sultan’ı eleştiriyor, eski yetkililere yer yansın ediyorlardı. Ülkede sınırsız bir basın hürriyeti dönemi yaşanmaya başlandı. Bu başıboşluk, “Matbuat ve Matbaalara Ait Kanun” tasarısının Meclisi Meclusan’da 11 Recep 1909 tarihinde müzakere edilerek kabul edilmesiyle sona erdi.¹⁷

¹⁶ Jeltyako, a.g.e. s.112-113; ayrıca bkz. İskit, Server; a.g.e. s.72.

¹⁷ Er, Turgut; a.g.e. s.32.

B. 1938 YILINDAN ÖNCEKİ GELİŞMELER

1. Osmanlı Devleti Paylaşıyor

Birinci Dünya Harbi, dört yıldan fazla sürmüştü. Bu savaş, dünya coğrafyasına yeni bir şekil vermişti. İnsanlığın binlerce yıl biriktirdikleri talana uğramış, yaptıkları yıkılmış ve yerle bir edilmişti. Savaşta yaklaşık sekiz buçuk milyon insan ölmüş, 20 milyondan fazla insan sakat kalmış, yaklaşık 20 milyon insan da açlık, salgın hastalık, kayıp ve buna bağlı sebepler yüzünden hayatını kaybetmişti. Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında yaşayan milyonlarca insan, yoksulluğun, açlığın, sefaletin, salgın hastalıkların pençesine düşmüştü.

Birinci Dünya Harbi'nin yol açtığı yıkıntıların hüküm sürdüğü coğrafyalara da **"Daha çok hürriyet, daha güzel bir hayat, daha mutlu bir gelecek."** haplarıyla beslenen **komünizm ve faşizm**, kafeslerinden çıkarılarak salıverildi. İnsanlığın başına bir asra yakın bela olacak olan ve birbirine zıt gibi gözükken bu iki dünya görüşü, gerçekte aynı kaynaktan besleniyordu. Her ikisi de aynı tıynetkilerin clindeydi. Bunlar totaliter, azgın, gaddar, kandan beslenen kıyıcı tiranların hâkim olduğu birer sistemdi.

Komünist ihtilal, sanayi devrimini sömürüleriyle tamamlayan gelişmiş ülkeler için tezgâhlanmıştı. Fakat evdeki hesap çarşıya uymamıştı. Komünizm, Çarların despotizmi altında inleyen ve büyük çoğunluğu köylü toplumu olan Rusya'yı ve Rusya'ya komşu olan Orta Asya ve Kafkasları 1917 yılında çelik kollarıyla sarıp sarmalamıştı.

Eşitlik, refah ve hürriyet vadeden komünizm, çeşitli ırk, inanç ve dilden milletlerin yaşadığı Çarlık Rusya'sında iç hesaplaşmaları başlatmıştı. Bu iç kavgalar, komünizmin acımasız kıyımları ve yıkımları, devasa coğrafyayı, açlık, yokluk ve sefaletler ülkesi haline getirmişti. İngiliz yazar **H. G. Welles**, 1920'lerde gezip gördüğü Rusya'nın içler acısı halini **"Gölge-lerdeki Rusya"** adlı eserinde şöyle özetliyordu:

“ ... Bir İngiliz ya da Amerikalı okurun, Rusya’yı etkileyen yoksulluğu, perişanlığı göz önüne getirmesine imkân yok.”

Bu harabe ve sefalet içinde filizlenen, kök salan Lenin ve onun eli kanlı despot yandaşları, dünyadaki milletlere barış ve dostluk çağrılarını bıkip usanmadan tekrarlıyorlardı. Ne var ki bu barış çağrılarının altında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’ni inşa etme çabası yatıyordu. Komünist tiranlar, kısa sürede teşkil ettikleri Kızılordu birlikleriyle Çarlık Rusyası hegemonyasındaki çoğu Türk soylu milletlerden oluşan devletleri ve komşularını kanlı bir şekilde işgal ederek, birer birer “**Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti**” olarak ilan ediyorlardı. (Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Ermenistan, Kuzey Kafkaslardaki öteki ülkeler, Türkistan’daki Harezm, Buhara, Altaylar, Urallar, Sibir, Moğolistan, Ukrayna, Belarus Kırım vs.) Artık Rus Çarlık İmparatorluğu’nun yerine, daha da genişlemiş eli kanlı komünist imparatorluğu yükselmeye başlamıştı. Bu süreç, Afganistan’da Kabil sokaklarını titreten Rus tanklarının resmi geçidine kadar devam etti. Tıpkı Varşova, Prag, Budapeşte, Bükreş sokaklarında olduğu gibi.

Komünizmin Avrupa’ya doğru genişlemesi, sömürgecileri telaşa düşürmüştü. **Berlin, Roma, Madrid, Londra ve Paris’i** korku bulutları sarmıştı. Çünkü canavar kapılarına dayanmıştı. Tehlikeyi savuşturmanın tek çıkar yolunun faşizm olduğunu zannederek, ilk önce kendi ülkelerini zapturapt altına aldılar. Ardından onlar da komünist liderler gibi, komşularına saldırıya başladılar. İtalya’da **Benito Mussolini**, Almanya’da **Adolf Hitler**, sonraları İspanya’da **Franko** zuhur etti.

Komünizmle faşizmin ilk çatışması, 1919 yılında İtalya’da gerçekleşti. Kıyasıyla süren mücadele sonucu Mussolini galip gelmişti. İkinci karşılaşma Almanya’da Ocak 1933 yılında yapılan seçimlerde, Hitler’in faşist nasyonal sosyalistleri, komünistleri ezip geçti. Komünist önderler bu sonuçlara şaşırılmıştı. Çünkü Almanya, kültür birikimini ve sanayileşmesini henüz tamamlamamıştı. Hayallerdeki komünist sistemin başarı sağ-

layacağı bir ülke olarak öngörülüyordu. Komünist liderler, aldıkları bu yenilgi ile silinip ortadan yok olmadılar. Zamanla Avrupa'nın birçok ülkesini, demir perdelerinin içine aldılar. Hatta Almanya'nın en önemli parçasını bile.

2. Yıkılan Devletlerin Kalıntıları Türk Adıyla Bir Devlet Kuruluyor

Çarlık Rus İmparatorluğu, 1910'lu yılların sonunda kendisini, komünist diktatörlük ile yenilemişti. Kızıl komünist imparatorluk, 1990'lara doğru perestroyka ile kendisini bir kere daha yenilemeyi hedeflemişti. Rusya'nın güney komşusu Osmanlı Devleti'nin de Çarlık Rus İmparatorluğundan geri kalır yanı yoktu. Görünen oydu ki komşusu gibi, onda da rejim değişikliği olacaktı. Ama bu dağılma nasıl gerçekleşecekti? Zengin toprakları sömürgeciler tarafından paylaşılacak mıydı, yoksa Sovyet Sosyalist Türkiye Cumhuriyeti mi olacaktı? Ya da küçülerek, bağımsız, üçüncü kez Türk adıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti mi olacaktı? Üç kıtada hüküm sürmüş olan Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, hep iki ihtimali kurgulamışlar ve uygulamaya geçmişlerdi. Lakin üçüncü ihtimali, akıllarına bile getirmiyorlardı.

Balkan Harbi ve ardından patlayan Birinci Dünya Harbi sonucu Osmanlı Devleti yenildi. Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Osmanlı Devleti'nin topraklarının üçte ikisi sömürgeciler tarafından işgal edildi. Türk milleti yıllarca birçok cephede milyonlarca şehit verdi. Milletin genç ve okumuş nüfusu, bu savaşlarda, Afrika, Ortadoğu, Avrupa ve Kafkaslarda yok oldu. Anadolu'da geriye 9-10 milyon civarında harp artığı, çoğunluğu yaşlı, kadın ve çocuklar, aç ve çıplak, kimsesiz, bin türlü yoklukla boğuşan bir Anadolu insanı kaldı.

Yüz yıllarca Devlet'in üç kıtada büyümesi için kan dökmüş, can verip şehit olmuş Anadolu insanı, 16. yüzyıl şartları ile yüz yüze kalmıştı. Yol yok, ışık yok, su yok, yiyeceği, giyeceği kıt kanaat, üstte yok başta yoktu. Yokluklar içindeki bir

Anadolu. Anadolu insanının büyüttüğü bu Cihan Devleti, Selçuklulardan bu yana hemen hemen hiçbir yatırım yapmamıştı. Anadolu’ya, birkaç vilayetin dışında hiç bakılmamıştı. Balkanlar, Arabistan, Afrika ve Ortadoğu’daki Osmanlı şehirleri devletin hep gözdeleri olmuştu. Yollar, köprüler, imarethaneler, camiler, hamamlar, köşkler, hastaneler, medreseler, vakıf imarethaneleri, çarşılar, bedestenler, çoğunlukla Anadolu dışındaki bu yerlere yapılmıştı. Dolayısıyla her şeyini kaybetmiş Anadolu, yeni bir mücadeleyle karşı karşıya kalmıştı. Yeniden Türk adıyla bir devleti, Anadolu’daki fedakâr ve cefakâr insanlar kuracaktı.

Anadolu’daki yokluklar içinde olan, tarihinin hiçbir döneminde başka milletlerin boyunduruğunda yaşamamış, devletsiz kalmamış olan Türk milleti, yok edilmekle yüz yüze kalmıştı. Zaten sömürgeciler, bu milleti asırlardır Asya’ya tekrar sürmek ya da topyekûn yok etmek için çok uğraşmışlardı. Bu histerilerinin zamanının geldiğini hesaplayarak, elde kalan Anadolu topraklarını bunun için işgal etmişlerdi. Ne var ki yok olduğunu zannettikleri Anadolu Türk’ü, yeniden bir Millî Mücadele’ye başladı. Ülkenin birçok bölgesinde teşkilatlar kurdu, birlik oldu, beraberliği sağladı.

Anadolu’nun teslim olmayacağına inanan uyanık vatansever öncüler, komutanlar, Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde Millî Mücadele’yi başlattılar. Mustafa Kemal Paşa, ülkenin içinde bulunduğu o günleri Nutuk’ta şöyle anlatıyordu:

“Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir: Osmanlı Ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Millet yorgun ve fakir bir durumda, Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmaktadır... İtilaf donanmaları ve askerleri İstanbul’da, Adana ili Fransızlar, Urfa, Maraş, Antep İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya’da İtalyan askeri birlikleri, Merzifon ve Samsun’da İngiliz askerleri bulunuyor. Yunan ordusu İzmir’e çıkartılıyor... Düşman devletler Osmanlı Devleti’ni yok etmeye ve paylaşmaya karar vermişler... Hâlbuki Türk’ün haysiyeti, gurur ve kabiliyeti çok yüksek ve büyük-

tür. Böyle bir millet, esir yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. O halde, ya istiklal ya ölüm!"

3. Millî Mücadele Yıllarında Sansür

Atatürk Samsun'a çıktığı sırada, işgal edilmemiş Anadolu vilayetlerindeki basın, İstanbul basını kadar etkili ve yaygın değildi. Ama daha hür ve milliyetçi idi. İşgal kuvvetlerinin idaresi altında olan İzmir ve İstanbul gibi basının yoğun olduğu yerlerde çok sayıda günlük ve haftalık gazeteler basılıyordu. İşgal kuvvetleri önce basına sansür uygulamakla işe başladılar. Halka duyurulmak üzere hazırladıkları beyannameleri, işgal ettikleri vilayetlerdeki ve özellikle İstanbul basınına zorla ve sık sık yayınlattılar. Basın-yayın organları Anadolu Harekâtı aleyhine olan bu beyanname ve ilanları istemeyerek de olsa gazetelerinde basmak mecburiyetinde kaldılar. Fakat bazı işbirlikçi yayın organları, Anadolu hareketine karşı oldukları için işgal kuvvetlerinden ve İstanbul idaresinden maddi destek bile görüyorlardı. Basının bu kesimi, bir yandan işgalcilerin görüş ve düşüncelerine bir yandan da Anadolu hareketi ve Mustafa Kemal Paşa aleyhinde propaganda yazılarına yer veriyorlardı.¹⁸

Mustafa Kemal Paşa, basının insanlar üzerindeki etkisini çok iyi biliyordu. Bundan dolayı Millî Mücadele'nin amaçlarını, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin sonuçlarını, Anadolu basını ile İstanbul basınına ve başkentteki yabancı basın temsilcilerine sürekli telgraflar çekerek duyuruyordu.

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi açıldı. Mustafa Kemal Paşa, Meclis Başkanı seçildi. On bir kişiden meydana gelen İcra Vekilleri Heyeti teşkil edilerek, Meclis Hükümeti kuruldu. İşgal altında bulunan başkent İstanbul'da ise işgalcilerle işbirliği halinde olan Damat Ferit Paşa, yeni kurulan hükümetin başına getirildi. İstanbul'u işgal eden İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, Osmanlı Devleti'nin Başvekili Damat Ferit Paşa ile işbirliği yaparak, Millî Mücadele ile Ankara'da açılan

¹⁸ Er, Turgut; a.g.e. s. 34-35,

Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti aleyhinde, fetvalar eşliğinde, uydurma, yalan ve karalayıcı haberler yaymaya başladılar. İşgalciler ve onların işbirlikçileri, Anadolu’da başlatılan topyekûn mücadeleyi, milli birlik ve beraberliği yıkmak ve parçalamak için işgal altında olan PTT ile basın, yayın teknolojilerini kullanıyorlardı. Halkı kışkırtmak ve Milli Mücadele taraftarları aleyhine ayaklanmalar meydana getirmek için her türlü propagandayı yapıyorlardı.

İstanbul hükümeti ve işgalcilerin bu yıkıcı uygulamalarının önüne geçmek için Büyük Millet Meclisi Hükümeti, yoğun şekilde karşı propaganda usullerine başvuruyordu. İrşat heyetleri vasıtasıyla olup bitenleri halka anlatıyordu. Matbuat Umum Müdürlüğü de yeni kurulan Anadolu Ajansı vasıtasıyla Anadolu’daki bir avuç vatanseverin mücadelesini gazetelere ve halka duyuruyordu. Diğer yandan da yoğun şekilde uygulanan yıkıcı propagandalardan Anadolu halkını korumaya çalışıyordu. İcra Vekilleri Heyeti, bu amaçla 6 Mayıs 1920 tarihinde **İki Numaralı Kararname**’yi yayınladı.

Bu Kararname ile **“Dönemin çetin şartları gözetilerek”** İstanbul ile yapılacak her çeşit resmi haberleşme yasaklanıyordu. İstanbul’dan gelecek resmi yazıların yanı sıra, gazeteler ve dergilerin de derhal geri gönderilmesi öngörülmüyordu. Bu şartlara uymayanlar Hıyanet-i Vataniye Yasası gereğince suçlu olacaktı. Posta ve telgraf haberleşmesinin özel ve ticari olan kısmı, belli merkezlerde sansür⁶ bağlı olmak şartı ile serbest olacaktı. Haberleşmeler Türkçe yapılacak, Fransızca haberleşme için gerekli olduğu kadar mahreç belirlenecekti. Bu kararnamenin bir de 19 maddeden oluşan yönetmeliği vardı. Buna göre, Anadolu’nun iç kesimlerindeki ve bazı sahil bölgelerindeki sansür merkezleriyle ilgili memur ve müfettişlerin görevleri belirlenmişti. Yönetmeliğin yürütülmesinden askeri birliklerin kumandanları ve sansür müfettişleri sorumlu tutulmuştu. Sansür müfettişlerinin görevlerini Ankara’da bulunan Genel Müfettişlik Kurumu belirliyordu.

Genel Müfettişlik Kurumu, 16 Ağustos 1920 tarihli bir ek kararname ile Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü

biçiminde yeniden düzenlendi. Bu ek kararname ile özel ve ticari iç posta ve telgraf haberleşmesi sansüre bağlı tutulmadı.

Millî Mücadele yıllarında uygulanan bu tedbirleri, o dönemin basın-yayınını inceleyen bazı çevreler, araştırmacılar ve yazarlar “sansür” olarak değerlendirmiştir. Fakat bu tür yorumlara katılmak mümkün değildir. Her şeyden önce bu şekildedeki görüşler, Millî Mücadele liderlerine ve onların çok zor şartlarda yürüttüğü İstiklâl Savaşı ve bağımsızlık mücadelesine karşı yapılan bir haksızlıktır. Alınan tedbirler, her şeyden önce bir **nefsi müdafaa** idi, **milleti ve vatanı korumaktı**. Millî uyanışı boğmak, milletin ve Kuvay-ı Milliycilerin azmini ve inancını kırmak isteyen işgalcilerin ve yerli işbirlikçilerinin yoğun şekilde uyguladıkları yıkıcı propagandalara karşı alınmış haklı ve yerinde **öz savunma** tedbirleri idi.¹⁹

Ankara’daki Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve onun Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele’nin politikalarını ve uygulanacak stratejilerini hassas dengeler üzerine kurmuştu. İşgalcileri ülkeden kovacak ve bağımsızlık savaşına zarar verecek, uzun yıllar boyunca ağır bedeller ödemiş olan halkın birlik ve beraberliğini, moralini bozacak, haleti ruhiyesini zedeleyecek her türlü yayını ve hareketleri engelliyordu. Anadolu ve İstanbul basınına, yayınlarında özellikle dikkat edilmesi gereken hususları, fırsat buldukça telkin ediliyordu. Mustafa Kemal Paşa, gazetelere telgraflar çekerek, “**Uluslararası sorunların çözülmesinde, dünya milletlerinin gücendirilmemesi**” gerektiğini bildiriyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu konuda şöyle di-yordu:

“Türk basınının Avrupa kamuoyunda, Türk milletinin aleyhine sebep olacak cereyanlara kapılmaması; Müdafaa-i Hukuk konusunda, sürekli hukukumuza ve fedakârlığımıza dayalı olarak İtilaf Devletlerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları, Türk basınının kendi görüşleri çerçevesinde değil de dış basından naklen konu etmesi gereklidir. Ayrıca basın, Suriye, Arabistan, Irak, Elviye-i Selase (Kars, Ardahan,

¹⁹ Er, Turgut; a.g.e. s.38-39.

Batum), Kafkasya, Azerbaycan, Gürcistan konularını incelerken, onları gücendirmeyecek ve bunların hukuk ve bağımsızlıklarına taraftar olduğumuzu belirtecektir. Dünya kamuoyunun, milletlerin hak ve adaletten yana olduklarını belirtip, Turanizm ve Pan-İslâmizm propagandalarından sakınarak, Asya’daki Müslümanların kendi hudutları ve milliyetlerini savunmak, Avrupa’daki emperyalizme karşı olmak, Wilson Prensiplerini her milletin hukukunu savunmak için esas almak, Anadolu ve Rumeli’nin milli varlığını korumaya azimli olduğunu ispat etmek, din konularında uyanık olup, İslamlık lehinde bir dil kullanmak yoluna gidilecek, Avrupa devletlerinin hiç birine yukarıdan atıp tutmak gibi yollara başvurulmayacaktır.”²⁰

4. Türkiye Cumhuriyeti Doğuyor

Türk milletinin milli birlik ve beraberliği, milletin kurtuluşu olan inancı, sömürgecilere karşı cephelede kazanılan zaferler, Anadolu’da yepyeni bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasını sağlıyordu. Gümrü, Kars, Ankara Anlaşmaları ve Afganistan ile yapılan anlaşmayı, Mudanya Ateşkesi ve Lozan Anlaşması takip etmişti.

Bu anlaşmalar sonucu tarihte **üçüncü defa Türk** ağıyla bir devlet kurulmuş oluyordu. Savaşan çıkmış genç Türk cumhuriyeti, yokluklar içindeydi. Milleti geleceğe hazırlayacak kararlar alınarak, bir an önce uygulanması gerekiyordu. Bunun için de ülkede iç ve dış barışı sağlayacak ilkelerin tespit edilerek, hayata geçirilmesi lazımdı. Başta Cumhurbaşkanı seçilen Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, Millî Mücadele’nin bütün kadroları, Anadolu’yu kapı kapı gezerek, halkın birlik ve beraberliğini pekiştirecek girişimleri başlattılar. Yurt dışına dönük milli siyaset ilkelerinin temeli olan **“Yurtta sulh cihanda sulh.”** ilkesini dünyaya duyurdular. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu ilkeyi tespit ederken, hiçbir milletin gücendirilmemesi,

²⁰ Fr, Turgut; a.g.e. s. 62.

komşularla hiçbir sorunu olmayan, geleceğe emin adımlarla ilerleyen bir millet ve devleti hedeflemişti.

Ülke, uzun bir harpten yeni çıkmıştı. Millî birlik, beraberlik ve barışa ihtiyacı vardı. Anadolu yakılıp yıkılmıştı. Köyler, kasabalar, şehirler yıllardır ihmal edilmiş, yolsuz, ışıksız, okulsuz kalmıştı. Anadolu ve Trakya'nın saf ve temiz, görmüş geçirmiş, vatansever, kahraman, gazi insanı, fakr-u zaruret içindeydi. Milletin iş sahibi olması, karnını doyurabilmesi, üretim yapabilmesi, üstüne başına giyecek bulabilmesi, her şeyden önce okuyup cahilliği yenmesi gerekiyordu. Bunun için de yolları yapılmış, ışığı, suyu, okulu olan köyleri, kasabaları olmalıydı. Üretim için gerekli araç ve gereci olan, **"Bu topraklar benim."** diyen bir milletin varlığı şarttı. Özgürlük ve bağımsızlığın şuurunda olan, çağdaş medeniyette doğru koşan, yepyeni bir millet olmalıydı. Anadolu insanı, ilk önce komşuları ile barış içinde yaşamalıydı. Mustafa Kemal Paşa, savaş meydanlarındaki düşmanlığı dostluğa ve işbirliğine dönüştürmek, daha iyi bir geleceğe birlikte nasıl gidilir sorusunun cevabını ya da yolunu şöyle gösteriyordu:

"Gözlerimizi kapatıp herkesten ayrı yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp, dünya ile ilgisiz yaşayamayız. İleri ve medeni bir millet olarak, çağdaş uygarlık alanı içinde yaşayacağız."

Genç Türkiye Cumhuriyeti devleti, her alanda çağı yakalama gayreti içindeydi. Atatürk devrimleri başlatılmış, sistemli şekilde uygulanıyordu. Toplum hayatını ilgilendiren her alanda yenilikler yapılıyordu. Türk milleti, milli ruhuna hayat verecek, kendisine olan güvenini artıracak önemli işleri başarmaya girişmişti. Asya'nın, Ortadoğu'nun, Afrika'nın, Balkanların ve Kafkasların esaret altında olan pek çok toplulukları, mazlum milletler, Türkiye'ye gıpta ile bakıyorlardı.

Türkiye, bağımsızlığını pekiştirecek ve geleceğe büyük atılımlarla yürüyecek tedbirleri almaya başlamıştı. Cumhuriyet'in kurucuları, içte ve dışta sağlanacak barışın, ülkeyi çağdaş dünyaya ulaştıracak girişimleri hızlandıracaklarını biliyorlardı.

Bunun için harekete geçtiler. Komşu ülkeler ve daha iki-üç yıl önce ülkeyi istila etmiş olan devletlerle barış ve dostluk anlaşmaları imzalamaya başladılar.

5. Savaşa Kadar Yapılan Anlaşmalar ve Sözleşmeler

- 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açıldı.
- 24 Nisan 1920'de Mustafa Kemal Paşa, BMM Başkanı seçildi.
- 29-30 Mayıs 1920'de BMM Hükümeti ile Fransa arasında 20 günlük ateşkes imzalandı.
- 2-3 Aralık 1920'de Ermenistan ile Gümrü Anlaşması imzalandı.
- 15 Ekim 1921'de TBMM Hükümeti ile Kafkas Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan) ve Rusya arasında Kars Anlaşması imzalandı.
- 16 Mart 1921'de BMM Hükümeti ile Sovyetler Birliği arasında Moskova Anlaşması imzalandı.
- 20 Ekim 1921'de BMM Hükümeti ile Fransa arasında Ankara Anlaşması imzalandı.
- 2 Ocak 1922'de Türkiye ile Ukrayna arasında dostluk anlaşması imzalandı.
- 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalandı.
- 20 Kasım 1922'de Lozan Barış Konferansı toplandı.
- 30 Ocak 1923'de Yunanistan ile Ahali Mübadelesi Anlaşması yapıldı.
- 4 Şubat 1923'de Lozan Konferansı görüşmeleri kesildi.
- 23 Nisan 1923'de Lozan Konferansı çalışmalara yeniden başladı.
- 24 Temmuz 1923'de Lozan Barış Anlaşması imzalandı.
- 29 Ağustos 1923'de İngiltere, Türkiye'ye karşı koyduğu ticaret ambargosunu kaldırdı.
- 29 Ekim 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) Kanunu'nda değişiklik yapılarak, Türkiye devletinin bir Cumhuriyet olduğu kabul edildi. Meclis'te Anka-

ra Mebusu Gazi Mustafa Kemal Paşa, 158 milletvekilinin oyu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi.

- 18 Aralık 1923'de Macaristan Krallığı ile Türkiye arasında dostluk anlaşması imzalandı.
- 31 Aralık 1923'de Boğazlar Sözleşmesi imzalandı.
- 3 Mart 1924'de Türkiye ile Almanya arasında dostluk anlaşması imzalandı.
- 19 Mayıs 1924'de Musul meselesi ile ilgili Türkiye-İngiltere heyetleri arasındaki Haliç Konferansı görüşmeleri başladı. Anlaşma sağlanamadığı için konunun Milletler Cemiyeti'nde görüşülmesi kabul edildi.
- 23 Mayıs 1924'de Türkiye ile İsveç arasında dostluk anlaşması imzalandı.
- 6 Ağustos 1924'de Lozan Anlaşması yürürlüğe girdi.
- 20 Eylül 1924'de Milletler Cemiyeti'nde Musul meselesi görüşülmeye başladı.
- 29 Ekim 1924'de Brüksel'de toplanan Milletler Cemiyeti'nde, Musul dışındaki Türkiye-Irak sınırı tespit edildi.
- 26 Eylül 1925'de Türkiye ile Yunanistan arasında kliring anlaşması imzalandı.
- 18 Ekim 1925'de Türkiye ile Bulgaristan arasında dostluk ve ikamet anlaşması imzalandı.
- 16 Aralık 1925'de Milletler Cemiyeti Konseyi, 29 Ekim 1924'de tespit edilen Brüksel Hattı'nı, Türkiye-Irak sürekli sınırı olarak kabul etti.
- 17 Aralık 1925'de Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paketi imzalandı.
- 5 Haziran 1926'de Musul'un Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından Irak'a bırakılmasından sonra Musul petrollerinin 25 yıl süresince yüzde 10'unun Türkiye'ye verilmesine ilişkin anlaşma imzalandı.
- 22 Mayıs 1928'de Türkiye ile Afganistan arasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalandı.
- 17 Aralık 1929'da Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Pakti'nin süresi iki yıl uzatıldı.

- 30 Ekim 1930’da Yunanistan ile Türkiye arasında İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Sözleşmesi imzalandı.
- 17 Ocak 1931’de Türkiye ile Çekoslovakya arasında ticaret anlaşması imzalandı.
- 27 Ocak 1931’de Ankara’da Balkan Birliği Cemiyeti kuruldu.
- 16 Mart 1931’de Türkiye-Norveç ticaret anlaşması imzalandı.
- 20 Nisan 1931’de Gazi Mustafa Kemal imzasıyla yayınlanan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın seçim beyannamesinde “**YURT-TA SULH CİHANDA SULH**” ibaresi yer aldı.
- 20 Ekim 1931’de İstanbul’da İkinci Balkan Konferansı toplandı.
- 4 Ocak 1932’de Türkiye ile İtalya arasında Ankara’da, Anadolu sahilleri ile Meis adası arasındaki adaların ve Bodrum körfezinin karşısındaki adanın aidiyeti hakkında anlaşma imzalandı.
- 28 Ocak 1932’de İstanbul’da Balkan Konferansı Konseyi toplandı.
- 6 Temmuz 1932’de Milletler Cemiyeti, Türkiye’yi üyeliğe davet etti.
- 18 Temmuz 1932’de Türkiye, Milletler Cemiyeti’ne üye oldu.
- 22 Nisan 1933’de Paris’te, Osmanlı Devleti Duyun-u Umumiyesi Hamilleri ile Türkiye arasında borçların tespiti ve ödeme şekilleri konusunda anlaşma imzalandı.
- 14 Eylül 1933’de Türkiye-Yunanistan dostluk anlaşması imzalandı.
- 17 Ekim 1933’de Romanya-Türkiye Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması imzalandı.
- 9 Şubat 1934’de Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkan Paktı anlaşması Atina’da imzalandı.
- 21 Şubat 1934’de Balkan ülkeleri hekimler birliği kuruldu.
- 17 Eylül 1934’de Türkiye Milletler Cemiyeti Konseyi üyeliğine seçildi.
- 18 Nisan 1935’de Balkan Ekonomi Konseyi Ankara’da toplandı.
- 29 Nisan 1936’da Türkiye ile Fransa arasında Duyun-u Umumiye borçlarının ödeme şekline dair anlaşma imzalandı.

- 20 Temmuz 1936'da Boğazların Türkiye'nin hâkimiyetine geçmesini sağlayan Montreux anlaşması imzalandı.
- 25 Aralık 1936'da Şark Demiryolları hattının (Edirne-Sirkeci) hükümetçe satın alınmasına dair sözleşme imzalandı.
- 27 Ocak 1937'de Cenevre'de Milletler Cemiyeti'ndeki toplantıda, Hatay'ın bağımsızlığı kabul edildi.
- 8 Temmuz 1937'de Türkiye, İran ve Afganistan arasında Sâdâbâd Paktı imzalandı.
- 7 Nisan 1938'de İstanbul'da Balkan Basın Birliği Kongresi ile Balkan Paktı Ekonomik Konseyi toplandı.
- 5 Temmuz 1938'de Şükrü Kanatlı komutasındaki Türk askerî birliği, İskenderun ve Hatay'a girdi.
- 2 Eylül 1938'de Hatay Millet Meclisi açıldı. Tayfur Sökmen Cumhurbaşkanı seçildi.
- 10 Kasım 1938'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk hayata gözlerini yumdu.
- 23 Temmuz 1939'da Hatay Cumhuriyeti, Türkiye'ye katıldı.²¹

Bu anlaşmalar, yeni Türk cumhuriyetini, dolayısıyla Türk milletini dünyaya tanıttı ve kabul ettirdi. Türk milleti, yüzlerce yıldan bu yana yurt edindiği Anadolu ile ilelebet hür, bağımsız ve diri bir millet olarak yaşayacağını bir daha ispat etmişti. Türkiye'nin amacı çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmaktı. Onun için de ülke içinde başlatılan hummalı çalışmaların ve atılımların önüne engeller çıkarmak isteyen bazı dış ve iç güçler faaliyete geçmişlerdi. Bu çevreler, çeşitli bahaneler ileri sürerek, saf Anadolu insanını kışkırtıyorlar ve nifak tohumları saçıyorlardı. Ayrıca Anadolu'dan bîhaber, İstanbul'dan dışarıya çıkmamış, İstanbul'u Türkiye zanneden mütareke basını ve kalınları da bilerek ya da bilmeyerek bunlara yardım ediyorlardı.

²¹ Anadolu Ajansı Türkiye Cumhuriyeti 80. Yıl Kronikası, s.17-103; Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi günlük gazeteler.

III. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

1. Savaşta Doğru

Türkiye Cumhuriyeti, 1934 yılında Balkan ülkeleriyle imzaladığı Balkan paktına sıkı sıkıya bağlıydı. Bu paktın getirdiği dayanışma, işbirliği ve barış ortamı, Türkiye'nin atılımlarına yardım ediyordu. 7 Nisan 1938'de Türkiye'de düzenlenen Balkan Matbuat Konferansı'na, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya iştirak etmişti. Konferansa katılan üye ülkelerin delegeleri, Türkiye'nin milli meselesi olan Hatay konusunda, şu görüşlere yer vermişlerdi: **"Haklı bir Türk davası olan Hatay işinin bütün Balkan memleketleri basını tarafından tıpkı kendi davalarınıymış gibi müdafaa edilmesini"** kararlaştırdılar.

Hatta Yugoslav delegasyonu başkanı M. Yovanoviç, şöyle demişti: **"Bizler, öyle zannediyorum ki yeni bir İsviçre gibi, Bosfor'da doğmuş olan ve hepimize ait olan dört kantonuz. Bunun için diyebilirim ki, Hatay meselesi yalnız bir Türk davası değil, hepimize ait olan bir davadır."**

Türkiye, böylesine bir barış, dayanışma ve dostluk havasını devam ettirmek istiyordu. Onun için dostluk, iyi komşuluk ilişkilerine zarar verecek her türlü olayı engelleme'ye çalışıyordu.²²

Birinci Dünya Savaşı'nda galip devletler de yenilen devletler de büyük sarsıntılara ve yıkımlara uğramışlardı. Ekonomik ve sosyal durumları değişmişti. Bu devletlerin halkları fakirleşmişti. İşsizlik had safhadaydı. Her yerde karışıklıklar baş göstermişti. Dolayısıyla daha yeni yeni gelişen demokrasiyi uygulamaya çalışan bazı ülkeler, bu idare şeklinden uzaklaş-

²² Er, Turgut; a.g.e. s.87.

mayı tercih ettiler. İtalya, Japonya ve Almanya, demokrasiye son vermiş, totaliter sisteme yönelmişlerdi. Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ise demokratik kurallara bağlı kalmakla beraber, yine de rejimi kısıtlayıcı bazı tedbirler almayı ihmal etmemişlerdi. Dolayısıyla hâkim güçler bakımından İkinci Dünya Savaşı arifesinde, dünya, **totaliter devletler** (İtalya, Almanya, Japonya, Sovyetler Birliği) ve **demokratik devletler** (ABD, Fransa, İngiltere) şeklinde iki ana gruba ayrılmıştı.²³

İtalya ile Almanya, totaliter sistemlerine paralel olarak askeri güçlerini de geliştirdiler. Kabına sığamaz haldeydiler. Avrupa'yı, Afrika'yı, Balkanları ve Ortadoğu'yu, yaptıkları gizli görüşmelerde kendi aralarında paylaştılar. Önce İtalya, 7 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etti. Arnavutluk'un işgali Türkiye'yi ciddi şekilde endişelendirmişti. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Görüşlerim adlı kitabında, şöyle yazmıştı:

"Atatürk, Arnavutluk ile daima ilgilenmişti. Hem bize hem Balkan Paktı ülkeleri Hariciye Bakanlarına, fırsat düş-tükçe 'Faşist İtalya'nın doğrudan doğruya ne Yugoslavya'ya ne Yunanistan'a ne de bize saldıracağını düşünmüyorum. Ancak Arnavutluk'a çıktıktan sonra kendisine kolay görünen tarafa tecavüz eder.' Dolayısıyla Arnavutluk'a önem vermemizi ve onu korumamızı isterdi."

Atatürk'ün ölümünden sonra Celal Bayar'ın yerine Başbakan olan Refik Saydam, Arnavutluk konusunu **"Millî bir emniyet meselesi"** olarak kabul etmişti. Onun için Türkiye, şimdiye kadar uyguladığı tarafsızlık siyasetini terk ederek, Romanya, Yunanistan ve İngiltere ile anlaşmalar imzaladı. İngiltere ile Fransa, Sovyetler Birliği ile anlaşma yapmak istemelerine rağmen Stalin, Hitler ile anlaşma yapmayı tercih etmişti.

Türkiye, oldum olası İtalya'ya güvenmiyordu. Mussolini'nin odasında asılı olan **Faşist İtalyan İmparatorluğu'nun haritasında, Türkiye'nin güneydoğusu da yer alıyordu.** Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Şevket Süreyya Aydemir'e şunları söylemişti:

²³ Üçok, Coşkun; *Siyasal Tarih*; Ankara 1967, s. 331.

“Nazilerin, özellikle faşistlerin Türkiye’ye karşı tutumlarında, fırsat kollayan, hırslı bir istila hevesi görüyorum. Habeşistan olayında ciddi bir endişe duymuştum.”

Türkiye Cumhuriyeti, patlayan savaşa girmemek için bütün imkânlarını seferber etmişti. Bunun için bir dizi tedbir almaya başlamıştı. Temel siyaseti, uluslararası dengeleri koruyarak, demokrasi taraftarı olan ülkelerle müttefikliğini pekiştirmekti. Dolayısıyla Başbakan Dr. Refik Saydam, 12 Mayıs 1939 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada, **“Türkiye’nin şimdiye kadar takip ettiği tarafsızlık politikasını terk ettiğini, Batılı devletlerle kader birliği yapmaya karar verdiğini açıklamıştı.**

Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Batılı ülkelerin Ankara’daki temsilcileriyle gizli görüşmeler yapıyordu. Ne var ki, Almanya, Türkiye’nin bu tutumunu hemen haber alıyor ve eski Başbakan Von Papen’i Ankara’ya Büyükelçi olarak gönderiyordu. Von Papen, 29 Nisan 1939 tarihinde güven mektubunu Cumhurbaşkanı İnönü’ye sundu. İnönü, Türk devletinin görüş ve düşüncelerini anlattı. İtalya’nın Amavutluk’a asker çıkarmasından derin endişe duyduğunu ve On İki Ada’nın tahkiminin Türkiye’yi tahrik etmek demek olduğunu, dolayısıyla Almanya’nın, İtalya’nın bu tutumunu destekleyip desteklemediğini, Büyükelçi Von Papen’e sordu. Von Papen, Almanya’nın böyle bir niyetinin olmadığını söyledi. Von Papen’in sonraki açıklamaları gösteriyordu ki, başlıca amaçları, Türkiye’yi, tarafsızlık politikasından ayrılmamasını sağlamaktı.²⁴

Türkiye bir taraftan İngiltere ve Fransa ile konuşuyor, bir taraftan da Balkan Paktını kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Dolayısıyla Bulgaristan ve Romanya arasındaki Dobruca ihtilafını çözerek, Bulgaristan’ın da Balkan birliğine girmesini sağlamak istiyordu. Türkiye’nin Balkan birliğini güçlendirme ve barışı sağlama gayretleri ise Sovyetler Birliği’nde olumlu karşılanmıştı. Batıda Almanya, doğuda Japonya tehlikesi ile karşı karşıya olan Rusya, savaşı önlemek için aktif bir politika izliyordu. SSCB, Dışişleri Komiser Yardımcısı Vladimir Potemkin’i, 28 Nisan 1939’da Ankara’ya gönderdi.

²⁴ Burçak; a.g.e. s. 33.

Potemkin, Türkiye’de tanınan birisiydi. Ankara’da uzun yıllar görev yapmıştı. Ayrıca Atatürk’ün cenaze töreninde de bulunmuştu. Potemkin’in Türkiye ziyareti münasebetiyle Türk basınında, Türk-Sovyet dostluğu konusunda geniş yazılar yer aldı. Potemkin’in ziyaretinden iki hafta sonra Türkiye ile İngiltere arasında ortak bir işbirliği deklarasyonu yayınlandı. Bu deklarasyonu Fransa da imzalamak istiyordu. Fakat Hatay meselesi henüz sonuca ulaşmadığı için Türkiye buna razı olmadı. Bu deklarasyon ile Türkiye, takip ettiği tarafsızlık siyasetini terk ederek, Batı (demokratik cephe) ile kader birliği yapmış oluyordu. İtalyanların Arnavutluk’u istila etmesi ve harbin Balkanlara ve Akdeniz’e doğru süratle ilerlemesi, Türkiye’yi Batı cephesi ile “İttifaklar politikasına” yönlendirdi.²⁵ Ancak Türk devlet adamları, bir taraftan da Ankara’ya Büyükelçi olarak atanan Hitler’in yakını Von Papen vasıtasıyla bu politikanın tarafsızlığını zedeleyecek bir yöneliş olmadığına inandırmaya çalışıyordu. Bu arada, İtalyanlar da Rusya’nın Balkanlar’a inmesini önlemek için Türkiye ile işbirliği arayışlarına girdiler. Ama Türkiye’nin şartı, İtalya’nın elindeki 12 Ada’yı Türkiye’ye bırakmasıydı.

Totaliter iki ülkenin, yani İtalya ile Almanya’nın anlaşması, kendilerince dünyayı paylaşmaya karar vermeleri sonucu Alman askerî birlikleri, 1 Eylül 1939 tarihinde sabahın erken saatlerinden itibaren ve savaş ilan etmeden Polonya’ya girdiler.

Bu gelişme üzerine diğer bir totaliter ülke olan Sovyetler Birliği de Polonya’nın doğu bölgesini işgal etmeye başladı. Dolayısıyla Türkiye hariç neredeyse bütün dünyayı içine alan İkinci Dünya Harbi başlamış oldu.

2. Basındaki Kavgalar

İkinci Dünya Harbi’nin arifesindeki günlerde Türk basınında da tartışmalar başladı. Gazeteci Ahmet Emin Yalman, başyazılarında, Almanya’nın Avusturya’yı işgal etmesini haklı

²⁵ Burçak; a.g.e. s. 38.

bulmasına rağmen uyguladığı şiddet politikasını eleştiriyordu.²⁶ Nadir Nadi ise 15 Mart 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Asıl Dava başlıklı yazıda, şöyle diyordu:

“Bugün kana susamış bir Almanya yoktur. Bugün, bütün Avrupa ile beraber, hatta bütün insanlıkla beraber ıstırap çeken bir Almanya vardır. Bu Almanya, her şeyden önce harp sonu (Birinci Dünya Harbi) anlaşmalarının sırtına yüklediği haksızlıkları düzeltmek arzusunda olduğunu söylüyor. Biz harp sonu anlaşmalarını ilk yırtan millet olarak, Almanya’nın ıstırabına inanırız.”

Nadir Nadi’nin babası Yunus Nadi de 18 Eylül 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesinde şunları yazıyordu:

“Almanya dün Avusturya, bugün Çekoslovakya diyerek, gittikçe artan bir iştihâ ile yeni yeni isteklerin peşinde koşan devlet olurmuş, böyle diyenler vardır. Bizce şimdiki halde bu fazla mübalağalı, hatta hayali bir iddiadır. Şimdiki halde, dava yalnız Sudet Almanları üzerinedir. Ve insafla kabul ve teslim etmek lazımdır ki Almanya bunda haklıdır. Bugün için Almanya’ya, geleceğe ait hayali fütuhât emelleri isnat ederek, şimdiki haklı davasında onu bu sebeplerle haksız çıkarmaya çalışmak, mantıksız olduğu kadar tehlikelidir de.”²⁷

Yunus Nadi ve oğlu Nadir Nadi, insanlığın felaketi olacak olan milyonlarca insanın ölümüne, milyonlarcasının sakat, aç, susuz, çıplak kalmasına, dünya haritasının değişmesine yol açacak kara günleri görmüyor ya da görmezlikten geliyorlardı.

İstanbul basını, harbin eşiğinde 1938’de i.i.kampa ayrılmıştı. Bir taraf Almanya ve İtalya’nın yanında yer almıştı. Diğer bir taraf da Rusya, İngiltere ve Fransa’nın tarafını tutuyordu. Tan gazetesinde Ahmet Emin yalman, 22 Ekim 1937 tarihli yazısında, Cumhuriyet gazetesinin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi ve Nadir Nadi’nin yazıları için şöyle diyordu:

²⁶ Burçak Rıfkı Salim; Moskova Görüşmeleri (26 Eylül 1939 – 16 Ekim 1939) Gazi Ü. Yayını, Ankara 1983, s. 24

²⁷ Burçak; a.g.e. s.24-25

"Cumhuriyet gazetesi, Japonya'nın Çin'e tecavüzü ile Japonlar lehinde tarafgirlik gösteren bir lisan kullanmaktadır. Almanya ve İtalya ile dostluk beslemeyi istemekle beraber, sulh mesclesinde onların gittiği yolun katiyen taraftarı değildir. Bu noktada Rusya ile uzun senelerin tecrübesinden geçmiş bir yoldaşlığımız vardır. Hâlbuki Cumhuriyet gazetesi Nazi ve Faşist tarafını tutmuştur..."²⁸

Dünya, felakete doğru hızla sürüklenirken, Türk basınındaki kamplaşma ve kavgalar gittikçe artıyordu. Basındaki bu durum, Türk dış politikasına zarar veriyordu. 30 Temmuz 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinde **Nadir Nadi**, Yeni Realite başlıklı yazısında, **"Avrupa'daki Alman realitesini, bütün Avrupa'nın kabul etmesi gerektiğini"** açıkça ifade ederek, Türkiye'nin bir an evvel Alman saflarına katılmasını istiyordu. Nadir Nadi'nin bu yazısına, Yeni Sabah gazetesinin 31 Temmuz 1940 tarihli sayısında, **Hüseyin Cahit Yalçın**, kaleme aldığı **"Bugünkü Realite"** başlıklı makalede, Cumhuriyet gazetesinin bu tutumunu şiddetle kınıyor ve **"Almanya'yı şimdiden galip ilan edenler, dalalet içindedirler."** diyordu.

Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi ve Nadir Nadi'nin Almanya yanlısı yazıları büyük tepki çekiyordu. Hüseyin Cahit Yalçın ile Akşam gazetesinin sahibi Necmettin Sadak, Cumhuriyet gazetesinin yayınlarına şiddetle karşı çıkıyorlardı. Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin gazetesindeki bir yazıda, şöyle diyordu:

"... İçimizden bir arkadaşımızın Türk siyasetine aykırı şekillerle memleketin kanaatini, manevi kuvvetini sarsacak, takarrür etmiş millî siyaseti hatalı ve Almanları haklı gösterecek surette neşriyatta bulunmasına tahammül ve sükût edemeyiz. Çünkü dediğimiz gibi, içinde yaşadığımız buhran ve tehlike dakikalarında şekil ve kanaat hürriyeti namına rastge-

²⁸ Erer, Tekin; **Basında Kavgalar**; İstanbul 1963, s. 40.

le düşünülen ve vatanın resmi, muharrer siyasetine mugayir bulunan mütalaalarla fikir vicdanları bulandırılmasında çok zarar ve tehlike görürüz...”

Necmettin Sadak da Akşam gazetesinde kaleme aldığı başmakalede, Nadir Nadi’nin Cumhuriyet gazetesindeki bir yazısı üzerine, şu görüşleri dile getirmişti:

“Zora, tahakküme, tecavüze aynı şekilde karşı koymak azmindeyiz. Ne yeni realite denilen şeylere boyun eğmek niyetindeyiz ne de kimseye meydan okumak...”

Cumhuriyet gazetesi ile Yeni Sabah gazetesi arasındaki bu tartışmaya Son Posta gazetesinin sahibi Selim Ragıp Emeç de katıldı. Cumhuriyet gazetesinin safında yer alan Emeç, Almanya ve İtalya’yı destekliyordu.²⁹ Hâlbuki Türkiye’nin politikası, demokratik ülkelerin yanında yer almaktı. Dolayısıyla totaliter bloku tutan ve Türk kamuoyunu yönlendirmeye çalışan basına karşı devlet bazı tedbirler almaya başlamıştı.

Tan gazetesinde ise Almanya ve İtalya aleyhindeki yazılara sıkça yer veriliyordu. Gazetenin başyazarı Zekeriya Sertel, Nadir Nadi’nin Yeni Realite başlıklı ve Almanya’yı haklı çıkaran yazısı üzerine, ağır bir eleştiri kaleme almıştı. Sertel, şu karşılığı vermişti: **“Almanya milliyetçi değil, ırkçıdır. Almanya, Türkiye gibi, kendi milli hudutları içinde istiklâlini temin etmeye çalışan bir millet değil, dünya üzerinde hegemonya kurmak isteyen emperyalist bir devlettir... Bu tehlike karşısında Türkiye’de bir reaksiyon varsa bunu milli istiklâlimize olan aşkımızın bir ifadesi olarak kabul etmeliyiz. Realiteleri doğru görmek için bu günü iyi anlamak ve yarını ters görmek lazımdır.”**³⁰

²⁹ Erer, Tekin; a.g.e. s.83.

³⁰ Şahhüseyinoğlu, H. Nedim; *Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür*, Ankara 2005, s.59-60.

Basında Meydan Savaşı

"İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki gazeteler arasında dehşetli bir kavga patlamıştı. Cemal Nadir İşte bu kavgayı bir meydan savaşı gibi karikatürize ediyor. Soldan itibaren, Göbeğinde Tan yazılı Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Cemalettin Saraçoğlu (Yeni Sabah), Ahmet Emin (Vatan), Hüseyin Cahit (Tanin), onun arkasındaki sırada yukarıdan aşağı doğru Falih Rıfkı (Ulus), Necmeddin Sadak (Akşam), Asım Us (Vakit), siyah saçlı Ziyad Ebuzziya (Tasvir), onun arkasında sadece kaş ve gözleri görülen Ethem İzzet Benice (Son Telgraf) ve Falih Rıfkı'nın koluyla yüzü kapanmış, sadece çenesi ve kulağı meydanda olan Ekrem Uşaklıgil (Son Posta). O sırada Bayram yaklaşmıştır. Bayram'da gazeteler tatile girmekte, bunların yerine "Kızılay" adlı ortak bir gazete çıkarılmaktadır. İşte yukarıdan ağır ağır süzülen bu gazete kavgayı tatil ediyor."³¹

Almanya'da bu olaylar cereyan ederken, Türkiye, gelişmeleri soğukkanlı ve sakin bir tavırla izliyordu. Çünkü ülkedeki Türkçülar, Türk milliyetçileri, cereyan eden olaylardan büyük bir ümide kapılarak faaliyetlerini artırmışlardı. Ülkede bu amaca yönelik çeşitli dernekler kurulmuş, dergiler, gazeteler yayınlanmaya başlamıştı. İstanbul'da yayınlanan bazı önemli günlük gazeteler, Almanya yanlısı yayınlar yapmaya başlamış-

³¹ Günvar Otman Bölük; Tercüman gazetesindeki Sansür başlıklı bir yazı serisinden alınmıştır. Karikatürist Cemal Nadir, Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştığı için o dönemdeki basın kavgalarının başını çeken Cumhuriyet Gazetesi'ni bu kavgayı tasvir eden karikatür'ün içine koymamıştır. (T.E.).

tı. Hatta Cumhuriyet gazetesi, Almanya’ya özel temsilciler göndererek, Hitler’in Dışişleri Danışmanı Henting ile temas kurmuştu. Almanya ve Hitler’in görüşlerini aksettiren röportajlar ve haberler hazırlanmıştı. Cumhuriyet gazetesinin Almanya’ya gönderdiği temsilciler, normal gazeteci değildi. Turancı görüşleriyle bilinen emekli General Hüsnü Erkilet ile emekli General Ali Fuat Erden’di.³² Cumhuriyet gazetesi, Almanya’dan gönderilen Hitler yanlısı bu yazı ve haberlerle yetinmiyordu. Başta gazetenin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi ve gelecekte gazetenin başyazarı olması için özendirdiği oğlu Nadir Nadi, Almanya yanlısı yazılar kaleme alıyorlardı. Baba oğlun Almanya yanlısı bu yazıları ve gazetenin tutumu, Türk basın camiasında önü alınamaz tartışmalara yol açtı.

3. Cumhuriyet Gazetesi ve Alman Taraftarlığı

Sonraki dönemlerde Şeyhül-muharririn diye adlandırılan Ankaralı gazeteci Emin Karakuş, yazdığı “İşte Ankara” adlı kitapta, İkinci Dünya Harbi’nin cereyan ettiği yıllarda Türk basınındaki tartışmaları şöyle anlatıyor:

“İkinci Dünya Savaşı’nın en kritik günlerinde, Cumhuriyet gazetesinde bir başyazı yayınlandı. Nadir Nadi tarafından kaleme alınmıştı. Bu yazıda, Alman kudreti ve birliği ileri sürülmekte, doksan milyonluk Alman birliğine karşı durulamayacağı iddia edilmekteydi. Cumhuriyet gazetesinin Almanlarla ilgili haberlerde titizlik gösterdiği kimsenin gözünden kaçmazdı. Nadir Nadi’nin Alman hâkimiyetinin dünya için bir emrivaki haline geldiğini ileri sürmesi, gazetelerde günlerce süren polemiklere sebep olmuştu.”

Cumhuriyet gazetesi, daha savaş başlamadan, 1938 yılında Almanya yanlısı yayın politikasını benimsemişti. Gazeteye zaman zaman başyazı yazan Nadir Nadi, 15 Mart 1938 tarihli Cumhuriyet’teki “Asıl Dava” başlıklı yazıda, şunları kaleme almıştı:

³² Dr. Zehra Önder; II. Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası, Bilgi Yayınevi, Ankara 2010, s. 184.

“ ... Bugün bütün Avrupa ile beraber ıstırap çeken bir Almanya vardır. Bu Almanya, her şeyden önce harp sonu anlaşmalarının (Birinci Dünya Harbi TE) sırtına yüklediği hak-sızlıkları düzeltmek arzusunda olduğunu söylüyor... Biz Almanya'nın ıstırabına inanırız.”

Nadir Nadi, 1 Ekim 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki “Bir Toplantının Bize Öğrettikleri” başlıklı yazıda da şöyle diyordu:

“... Son krizin son safhasında Roma-Berlin mihveri kuvvetli bir sulh elemanı olduğunu ispat etmiştir. Mihver, kötü niyetle kurulmuş bir birlik olsaydı Münih Anlaşması'na varılamazdı...”

Cumhuriyet gazetesinin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi de 18 Eylül 1938 tarihli “Millet Nazarında Sulhun Kıymeti” başlıklı yazıda, şunları yazıyordu:

“Almanya, dün Avusturya, bugün Çekoslovakya ile yeni yeni isteklerin peşinde koşan bir devlet olurmuş, böyle diyenler vardır. Bizce şimdiki halde bu fazla mübalağalı, hat-ta hayali bir iddiadır. Şimdiki halde dava yalnız Südet Almanları üzerinedir. İnsafla kabul ve teslim etmek lazımdır ki Almanya bunda haklıdır. Bugün için Almanya'ya geleceğe ait fütuhât emelleri isnat ederek, şimdiki haklı davasında onu bu sebeplerle haksız çıkarmaya çalışmak, mantıksız olduğu kadar tehlikelidir de...”

Yunus Nadi, savaşın başında, 20 Mart 1939 tarihli “Şimdi Artık Yeni Bir Cihan Harbine Doğru” başlıklı yazıda, şunları kaydetmişti:

“Bugün, tarafsızlıkla kenarda durmayı isteyebilecek devletlerin, yaman surette aldanacakları, bunu anlamayan bir millet kalmamış olsa gerektir...”

Türk basınındaki bu tutum, gazete ve yazarlar ile bazı dernek, cemiyet ve kuruluşların, Turancılık ideolojisine bağlı milliyetçilerin Almanya yanlısı tutum ve görüş bildirmeleri, Türk hükümetinin savaş dışı kalma politikasını etkilememiştir. İktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'nin içindeki bir gurubun,

Turancılığın hedeflerini savunmaları ve Türkiye’nin Almanya’nın yanında savaşa girmeye istekleri bile hükümetin görüşünü değiştirmemişti.³³

Türkiye’deki Alman yanlısı ve savaş taraftarı propagandalar, Turancılık ideolojisine dönük faaliyetler, Sovyetler Birliği aleyhine girişimler, gazete yayınları, Rus basınının Türkiye aleyhinde yayınlarına sebep oluyordu. Sovyetlerin devlet gazetesini **İzvestiya**, Türk hükümetini ırkçı propaganda yapmakla suçluyordu. Almanların 1943 yılının Temmuz ayından itibaren uğradığı yenilgiler, Türkiye’deki Almanya yanlısı görünümü de etkilemişti. Milletvekili ve aynı zamanda Akşam gazetesinin başyazarı **Necmettin Sadak**, 7 Temmuz 1943 tarihli yazısında, Turancılık akımını ağır bir dille eleştirerek, **“Türk dış politikasının ırkçı, emperyalist bir politika olmadığını, Türkiye’nin, milliyetçi olmakla birlikte, ne Türkçü ne de İslamcı olduğunu, bütün Türkleri ve Müslümanları birleştirme gibi bir hedefi olmadığını”** yazmıştı.

F. Erkmen, yayınladığı bir broşürde, **“Zeki Velidi, Ayaz İshaki, Muharrem Fevzi Tokay gibi insanların Azeri ve Tatar olduklarını, Bozkurt, Turan ve Türkistan gibi hedeflerle gençleri kışkırttıklarını, dolayısıyla Türkiye’nin tarafsızlık politikasını tehlikeye düşürdüklerini”** öne sürmüştü.

Türk hükümeti, ülkede yoğun olarak tartışılan Turancı faaliyetlere rağmen 19 Mayıs 1944 tarihine kadar, Turancılara karşı aşırı bir tutum içinde olmamıştı. Hatta zaman zaman Başbakan **Şükrü Saraçoğlu**, hükümetin tarafsızlık tutumunu dengeleyecek yayınların olmasını da neredeyse teşvik etmişti. Başbakan Saraçoğlu, Ankara’daki bir basın toplantısında, gazetecilere hitaben şöyle demişti:

“Kanaatlerinizi muhafaza ediniz. Bu değişik kanaatler, bizim denge politikamıza faydalı oluyor. Sizden istediğimiz, karşısında olduğunuz cepheleri lüzumundan fazla tartaklamamanızdır...”³⁴

³³ Önder; a.g.e. s. 184.

³⁴ Şahhüseyinoğlu, H. Nedim; **Dünden Bugüne Düşünce ve Basına Uygulanan Sansür**, Paragraf Yayınları, Ankara 2005, s. 61.

4. Türkiye'nin Savaşa Katılması İçin Yapılan Dış Baskılar

İkinci Dünya Savaşı, pek çok cephede bütün şiddetiyle sürüyordu. Her geçen gün, bir ülke, savaşılan taraflarca işgal ediliyordu. Ve o ülkenin hâkimiyetine son verilerek, milli kaynaklarına el konuluyordu. Direnen ülkelerin sokaklarında açlıktan insanlar ölüyor, şchirler ve kasabalar yerle bir ediliyordu. Mesela komşumuz Yunanistan'ın Atina ya da Pire sokaklarında olduğu gibi, insan cesetleri, kamyonlarla toplanıyor, toplu mezarlara taşınıyordu.³⁵

Savaşılan taraflar, Türkiye'yi de savaşa sokmak için her yola başvuruyorlardı. Savaşçılar, ya tehdit ediyor ya yardım vadinde bulunuyor ya da ülkeyi propaganda alanı içine dâhil ediyorlardı. Yaptıkları ekonomik baskılar, vaatler, tavizler, Türkiye'yi savaşa sokmaya yetmiyordu. Türkiye savaş dışı kalmak için direniyordu. Savaşılan taraflar, Türk hükümetini baskı altına almak için özellikle Almanya, Rusya, İngiltere ve Fransa, daha savaşa tutuşmadan, Türkiye'de propaganda faaliyetlerine başlamışlardı. Adı geçen ülkeler, çeşitli unvanlar adı altında diplomatlarını (!), tüccarlarını (!), gazetecilerini (!), bilim adamlarını (!), kültür ve sanat adamlarını (!) İstanbul'a, Ankara'ya, İzmir'e ve başka bölgelere göndermişlerdi. Daha yeni yeni sermaye birikiminin oluştuğu, özel teşebbüsün filizlendiği, ithalat ve ihracatın gelişmeye başladığı, dış dünya ile halklar arasında ilişkiler kurulup geliştirildiği bir dönemde, Batılı ülkelerin bu dostluk (!) temsilcileri, ülkede cirit atıyordu.

İstanbul basını, Türkiye'yi propaganda tahtasına almış olan güçlü ülkelerin yönetimlerine, gazetelerinin birinci sayfalarında methiyeler yazıyorlardı. Türkiye'de özellikle Anadolu'da olup bitenlerden bihaber diler. Anadolu'nun hiçbir şehirden ne bir habere yer veriyorlar ne de bir izlenim yazısı yazıyorlardı. Başkent Ankara'da bile güçlü ve teşkilatlı büroları bile yoktu. Yalnızca bir temsilcileri vardı. O da genellikle

³⁵ Er, Turgut; **Turkish-Greek Friendship (Türk-Yunan Dostluğu)**, Tan Basımevi, Ankara 1986.

TBMM’nin koridorlarında haber hazırlayarak, İstanbul’a iletliyordu.

İstanbul basınının önemli gazetelerinden bazıları, Almanya’da, Hitler’in yanı başında, propaganda şefi Ribbentrop’un yanında, emekli generallerden temsilciler bulunduruyorlardı. Almanya’nın Avusturya’yı ilhakını neredeyse alkışlıyorlardı. Nadir Nadi, o günlerde Cumhuriyet gazetesinde, “... Bugün kana susamış bir Almanya yoktur. Bugün bütün Avrupa ile beraber, hatta bütün insanlık ile beraber ıstırap çeken bir Almanya vardır...” diyordu.³⁶ Ahmet Emin Yalman, Tek Başına Dayak, Yarınki Tarihçinin Gözüyle başlıklı, 16-17 Mart 1938 tarihli Tan gazetesindeki yazılarında, Almanya’nın Avusturya’yı işgaline hak veriyordu.³⁷ Sonraki yıllarda Ahmet Emin Yalman, Almanya’nın aleyhinde yazılar kaleme almaya başlamıştı.

Yunus Nadi, savaşın arifesinde Türkiye’nin tarafsızlık politikasına rağmen “Şimdi artık yeni bir cihan harbine doğru” başlıklı Cumhuriyet gazetesindeki yazısında şöyle diyordu:

“Bugün tarafsızlıkla kenarda durmayı isteyebilecek devletlerin yaman surette aldanacaklarını anlamayan hiçbir millet kalmamış olması gerekir...”³⁸

Almanya ve İtalya’nın giriştiği işgal hareketlerini haklı çıkaran ve Türkiye’nin Mihver Devletler safında yer almasını savunan yazarların karşısında, adeta Hükümet sözcüsü gibi davranan Falih Rıfkı Atay, Ankara’da yayınlanan Ulus gazetesinde, hükümetin tarafsızlık siyasetini savunuyordu. Zekeriya Sertel gibi demokratik cepheyi tutanlar da Türkiye’nin İngiliz ve Fransızların safında yer almasını istiyorlardı. Zekeriya Sertel, Tan gazetesindeki bir yazıda, şu görüşlere yer vermişti:

“Kurulmaya çalışılan demokratik müşterek bir cephe var. Bu müşterek cepheye, Türkiye de katılmak mecburiyetindedir. Çünkü Almanya’nın istila programında şarka doğru

³⁶ Nadir Nadi; “Asıl Dava”, Cumhuriyet gazetesi, 15 Mart 1938.

³⁷ Prof. Dr. Burçak, Rıfkı Salim; a.g.e. s. 24.

³⁸ Yunus Nadi; Cumhuriyet gazetesi, 20 Mart 1939.

akış vardır. Önünde müttefiklerimiz Romanya, Yugoslavya vardır. Onların ezilmesi, tehlikenin Balkanlara inmesi ve hudutlarımıza dayanması demektir... Biz başka milletlerin ideolojik kavgalarına girmek niyetinde değiliz. Biz yalnız tekevvün etmekte olan yeni cereyanlar karşısında istiklâlimizi düşünüyoruz. Bunun için de ellerimizi kollarımızı bağlayarak değil, seyirci kalmak değil, şimdiden tedbir almak mecburiyetindeyiz. Çünkü bugünkü dünya içinde küçük milletlerin tek başlarına yaşayacaklarına inanmıyoruz.”³⁹

Ribbentrop tarafından teşvik edilen ve Büyükelçi Von Papen tarafından yürütülen Türkiye’deki propagandalar ve bu faaliyetlerin unsurları, bütün Türkiye’ye yayılmıştı. Alman acente temsilcileri, Rusya’dan Türkiye’ye göçen Türkler ve Türkiye kökenli azınlıklar, Almanya’da tahsil görmüş olanlar, Almanya’dan gelen müzik toplulukları (!), okutmanlar (!), tiyatro grupları (!), Von Papen’in direktifleriyle yoğun bir faaliyet içindeydiler. Türkiye’deki etkili yazarlara ve onların gazete ve matbaalarının yenilenmesi için büyük paralar veriyorlardı.

Almanlar, Türkiye’yi yanlarına çekmek için daha da ileri gidiyorlardı. Almanya’da yayınlanan Halkın Gözlemcisi (**Der Völkische Beobachter**) gazetesi Türkiye’de satılıyor, çoğu adrese de parasız gönderiliyordu. Almanlar ayrıca İstanbul’da Türkçe olarak, “İstanbul” ve “Beyoğlu” gazeteleri, Almanca çıkan “**Türkische Post**” adlı gazeteleri vasıtasıyla yoğun bir propaganda yapıyorlardı.

Türk basınının büyük çoğunluğu, Nazi Almayasının aleyhineydi. Sadri Ertem Vakit gazetesinde, Hüseyin Cahit Yalçın Yeni Sabah’ta, Zekeriya Sertel Tan gazetesinde, Nazi propagandasına karşı devletin etkili tedbirler almasına, ülkedeki Nazi faaliyetlerinin önünün alınmasına, Nazilerin kontrol altında tutulmasına, eğitim politikalarının Nazi etkisinden kurtarılmasına ilişkin yazılar kaleme alıyorlardı. Alman Propaganda Bakanı Ribbentrop, Türkiye’deki Alman karşıtı bu tutumun

³⁹ Sertel, Zekeriya; “Müşterek Cephe Bizim Yerimiz”, Tan gazetesi, 23-28 Mart 1939.

önünün alınması için Büyükelçi Von Papen’e baskı yapıyordu. Türk hükümetinden, Almanya aleyhindeki bu tutuma karşı tedbirler alınmasını istemesi için bazı talimatlar veriyor ve şunları yazıyordu:

“Bu durumda Türk basın ve yayın organlarından anlaşılan İngiltere tarafından satın alınmış olan nüfuzlu şahsiyetlere, doğrudan etki etmek için derhal girişimlerde bulunulması gerekli görülmektedir. Bu amaçla hemen birkaç milyon döviz tahsis etmeye hazırım.”⁴⁰

Almanya’nın Türkiye’de taraftar çekme politikası kısa sürede semeresini vermişti. O, **“birkaç milyon döviz...”** İstanbul basınından bazılarının iştahını kabartmış ve Hitler’in cazibesine kapılmışlardı. Bazı gazeteler, temsilcilerini, Hitler’in ve Ribbentrop’un yanına göndermişlerdi. Bu temsilciler, oradan aldıkları Almanya ve Hitler yanlısı bilgileri, günü gününe gazetelerine aktarıyorlardı. Almanya Dışişleri Bakanlığı’ndaki üst düzey yetkililerden **Henting** ile sıkı bir işbirliği içindeydiler. Emekli General **Hüsnü Erkilet** ile **Ali Fuad Erden**’in çalışmaları, Türk hükümetinde büyük rahatsızlığa sebep olmuştu.⁴¹ Türk Genelmurmay Başkanlığı, Basın-Yayın Umum Müdürlüğü vasıtasıyla Hüsnü Erkilet’in yazılarının yer aldığı Cumhuriyet gazetesini sürekli uyarıyordu.

Almanların Türkiye’deki, Türkçülük ve Turancılığı körükleme politikası, ilk zamanlarda bazı kesimlerce olumlu bulunmasına rağmen Hükümet tarafından ihtiyatla karşılanmıştı. Çünkü Almanların mağlubiyeti göz önünde bulundurularak çeşitli tedbirler alınmıştı. Hatta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1944 tarihinde Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları sırasında yaptığı konuşmada şöyle demişti:

“... Turan düşüncesi bize zarar verir. Millî kurtuluşumuzdan beri Sovyetlerle dostluk bağlarımız var. Millî politikamız, ülke dışında macera arayan ruha tamamen yabancıdır...”

⁴⁰ Dr. Önder, Zehra; a.g.e. s. 170.

⁴¹ Önder, Zehra; a.g.e. s. 184.

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi eski Şansölye Von Papen'in Türkiye'de yürüttüğü propaganda faaliyetleri, Sovyetler Birliği'ni çok kızdırmıştı. Dolayısıyla Von Papen'i ortadan kaldırmayı planlamışlardı. Sovyetler Birliği Konsolosu **Pavlov** ile Ticaret Ataşeliği memurlarından **Koronilov**, Şubat 1942 tarihinde Von Papen'e karşı bir suikast düzenlemişti. Suikastı düzenleyen kişi, bombanın erken patlamasıyla parçalanarak ölmüştü. Saldırının azmettiricisi olarak Pavlov ile Koronilov tutuklanmıştı. Almanlar bu başarısız suikasti de büyük bir maharetle propaganda malzemesi olarak kullanmışlardı.⁴²

5. İkinci Dünya Savaşı ve Basın Alanında Düzenlemeler

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının üzerinden iki yıl geçmişti. Hitler'in ve Mussolini'nin orduları Afrika'yı, Avrupa'yı, Asya'yı ezip geçiyordu. Ülkeler birer birer istila ediliyordu. Dünyanın iyiye, güzele, refaha, mutluluğa doğru yürüyüşü durdurulmuştu. İnsanoğlunun yüzlerce yıllık birikimleri yerle bir ediliyordu. Artık dünyadaki insanların yüreğine, hayatta kalıp kalmama korkusu sinmişti. İnsanların, toplumların ve devletlerin geleceğe dönük düşüncelerine, mutsuzluk ve karamsarlık çöreklenmişti. İnsanlar ve devletler tedirgindi, istilacıların tankları ne zaman kendilerini de ezip geçecekti? Savaşta olsun ya da olmasın, her ülke kendince ve imkânları nispetinde tedbirler almaya başlamıştı.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de savaşa girmemek için bütün imkânlarını seferber etmişti. Çünkü tehlike, Türkiye'nin hudutlarına gelip dayanmıştı. Türkiye ateş çemberindeydi. Devletin temel milli politikası, uluslararası dengeleri kurarak, savaş dışı kalmaktı. Mustafa Kemal Atatürk yoktu, ama koyduğu "**Yurtta Sulh Cihanda Sulh**" ilkesi, sıkı sıkıya sarılması gereken bir dış milli politika olmuştu. Türkiye bu ilke doğrultusunda, İstiklal Savaşı'ndan sonra komşularıyla diğer birçok büyük ülkelerle anlaşmalar yapmış, barışı korumuştur. Dolayı-

⁴² Dr. Önder; a.g.e. s.174.

sıyla gelişmesini, reformlarını bu sayede gerçekleştirmişti. Şimdi ise komşularının başına gelen felaketlerden korunması gerekiyordu. Yıllarca birçok cephede kaybettiği insanlarını artık kaybetmek istemiyordu. Sömürgecilerin ülkeyi istila etmesine yol açacak adımların atılmasını arzu etmiyordu.

Türkiye, elindeki avucundaki bir avuç insanıyla daha yeni yeni yakaladığı ilerlemeyi devam ettirmeye çalışıyordu. İnsanları anasız, babasız, aç ve açıkta, yakılmış, yıkılmış, viraneye çevrilmiş bir ülke olmasını, esaret altına düşmüş bir devlet olmasını istemiyordu. Onun için tarafsızlığının, savaş dışı kalma isteğinin sebeplerini, ilk önce kendi milletine, sonra bütün dünyaya duyurmak için bütün tedbirleri almaya başladı. Daha savaş patlamadan, Türkiye’nin idarecileri birçok konuda olduğu gibi, iletişim ve kamuoyu oluşturma konularında da tedbirler almıştı.

Türkiye’nin savaş dışı kalma siyasetinin bir gereği olarak, milli istiklal ve varlığını koruma ve pekiştirme, milli benliğini yükseltme, milli kültürünü yayma vasıtası olan kitle iletişim araçlarını devreye soktu. Bu işlerle görevli Matbuat Umum Müdürlüğü’nün başında bulunan Genel Müdür Selim Sarper; **“Radyoların, tatlı olsun acı olsun, hakikatleri millete kadar ulaştırmak ve bu yolla milletin kulağı, hükümetin ağzı olmak, büyük ve şerefli bir vazifedir.”** diyordu.⁴³

Devletin basın yayın işlerini yürüten Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü, savaşın getirdiği ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla yeniden düzenlendi. Kuruluşun adı “Basın-Yayın Genel Müdürlüğü” oldu. Genel Müdür Yardımcısı **Hasan Refik Ertuğ**, savaş ortamındaki bu değişikliği şöyle izah etti:

“Dış dünyada yurdumuz için söylenenleri ve yazılanları bilmek, memleketimizin hakiki çehresini, devletimizin sarsılmaz kudretini, hükümetimizin dürüst siyasetini, milletimizin Yüce Millî Şefine, yurt toprağına ve milli istiklâline karşı duyduğu bağlılığın en doğru ölçüler içinde dış dünyaya

⁴³ Er, Turgut; *Türkiye’de Basın-Yayın ve Tanıtma*, s. 95.

aksettirmek için İkinci Cihan Harbi'nden önce çok mühimdi. Fakat içinde bulunduğumuz harp yıllarında bu işin ehemmiyeti eskisine göre nispeten derecede arttı. İşte bunun içindir ki basın yayın ve telkin vasıtalarının idaresi 1940 yılında bir elde toplanmıştır.”⁴⁴

Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nün savaş dönemindeki yöneticileri ve alt çalışanları, Türk siyaset, kültür, sanat, basın, diplomasi ve idareciliğinin seçilmiş insanlarıydı. Bunlardan bazıları şunlardı:

Selim Sarper, Nedim Veysel İlkin, İzzettin Tuğrul Nişbay, Hasan Refik Ertuğ, Server İskit, Burhan Belge, Feridun Fazıl Tülbentçi, Münir Müeyyet Bekman, Ahmet Şükrü Esmer, Vedat Nedim Tör, Cevat Mahmut Altar, Halim Alyot, Nurettin Artam, Hazım Atıf Kuyucak...

Savaşın getirdiği şartlardan Türk basını da etkilenmişti. Savaşın olumsuzluklarını bir nebze olsun gidermek için Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, yazılı basının olmazsa olmazı olan gazete kâğıdı tahsisi işleriyle de görevlendirilmişti.⁴⁵ Savaş yıllarındaki mahdut miktarda ithal edilen gazete kâğıdının “idareli” olarak tüketimi için ilk önce gazete sahiplerinin kendi aralarında anlaşarak sayfa sayısının sınırlandırılması yoluna gidilmişti. Ancak gazete sahipleri birçok konuda olduğu gibi, bu konuda da anlaşamamışlardı. Genel Müdürlük, gazetelerin boyutlarına göre sayfa tahdidi getirmişti. Kâğıt sıkıntısı giderek daha da artmıştı. 11 Şubat 1942 tarihinde gazete basmaya yarar kâğıtlara el konularak, dağıtımını Genel Müdürlük tarafından yapılmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda vatandaşların her alandaki ihtiyaçları, elverdiğince ülkenin kendi ürettiklerinden karşılanmaya çalışılıyordu. Ülkenin her tarafında yol, su, elektrik, yeteri kadar sanayi üretimi yoktu. Başta İstanbul olmak üzere birkaç şehirde ancak bazı fabrikalar çalışmaya

⁴⁴ Dr. Kocabaşoğlu, Uygur; *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, Ankara, 1980, s.191.

⁴⁵ Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Arşivi.

başlamıştı. Dolayısıyla ihtiyaca yetecek kadar üretilen tüketim maddeleri karneyle ve devlet gözetiminde satılıyordu. Ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruyan Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarını karşılayan üretim araçları da tam ve yeterli seviyede değildi.

İstanbul basınının büyük kesimi, geçmişte olduğu gibi, ülkenin içinde bulunduğu şartları ve geleceğini ilgilendiren düşünce yapısına ve bu yönde bir yayın alışkanlığına sahip değildi. İstiklal Savaşı'ndaki milli kurtuluşa sahip çıkmayıp, onu savunmayan "**Mütareke Basını**", bu savaşta da bigâneliğini sürdürüyordu. Anadolu'da ve Ankara'da ne oluyordu? Anadolu insanının hali niceydi? Sayfalarında bu konulara dair haberler yer almıyordu. Ancak kendi çıkarlarını öne alarak, ülkenin milli meselelerini gözetmeden yayın yapıyorlardı. İstanbul basınının önemli bir kesimi, o sıkıntılı dönemde **millici** olamamıştı. Devletin ve milletin, özellikle Anadolu'nun, hatta yanı başındaki Trakya'nın derdinden ve tasasından bile uzak kalmıştı.

İstanbul basını, oldum olası Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve üyelerine, Ankara'daki hükümetlere, devlet organlarına, hep yukarıdan bakmış ve küçümsemişti. Ders verir, yol gösterir gibi tavırlar takınmıştır. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman da ülkenin bir ateş çemberi içinde olduğunu görmeden yayın yapmışlardır. Bazı gazetelerin önemli adamları ya da temsilcileri, Almanlarla, İngilizlerle, Fransızlarla ya da Ruslarla görüşmeler yapmış, bu ülkelerin Türkiye'deki temsilcileriyle sıkı ilişkilere girerek, onların sözcülüğünü üslenmişlerdi. Devletin yürüttüğü tarafsızlık siyasetini, komşularla olan dostane ilişkileri, kurulan uluslararası denge politikasını, başka ülkelerin yöneticilerinin gücendirilmemesi tutumunu görmezden gelmişlerdir. Dünyada sıkıntılı dönem yokmuş gibi yayınlarına devam etmişlerdi.

Basın yayın kuruluşlarının bu yapısını iyi bilen Ankara yönetimi, savaş süresince yurt içi ve yurt dışına yönelik önemli tedbirler almıştı. Başta savaşın lider ülkeleri olan Almanya, İtalya, Rusya, İngiltere, Fransa ve Amerika ile olan

ilişkileri bozacak, zedeleyecek yayınların olmamasına dikkat etmişti. Basından sorumlu kuruluşlar, komşu ülkeleri gücendirecek yayınları önlemişti. Komşu ülkelerle ve diğer devletlerle şimdiye kadar yapılmış anlaşmalara zarar verecek yayınların önü alınmıştı. Ticari ilişkilerin yoğun olduğu ülkelerle olan ekonomik ilişkilerin bozulmasına sebep olacak yayınların yapılmaması sağlanmıştı. Hükümet, gazetelerin Türkiye'yi küçük, güçsüz, yokluklar içinde kıvranan, saldırılara karşı kendisini savunamaz gösteren, Türk Silahlı Kuvvetlerinin noksanlıklarını sergileyen, yokluklar ve kıtlık içinde olan, tabi afetlerde vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayamayan, vatandaşlarına ayrımcılık uygulayan bir devlet imajını engelleyici tedbirleri almış ve uygulamıştı. Hükümet, vatandaşların yüreğine korku salacak, insanların moralini bozacak, milletin devletine güvenini sarsacak yayınların yapılmasını, elinden geldiğince engellemişti. Hükümet'in bu engellemeleleri ve yasakları uygulanırken hiçbir gazeteci sorgulanmamış, cezalandırılmamış ve hapse atılmamıştı. Ancak son çare olarak gazeteler, yasadan kaynaklanan kapatma cezası ile cezalandırılmıştı.

IV. BÖLÜM

SAVAŞIN DIŞINDA KALMAK

1. Cumhurbaşkanı İnönü'nün Savaş Dışı Kalma Siyaseti

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, İkinci Cihan Harbi'nin başladığı aylarda Türkiye'yi **"Harp mıntıkası haricinde"** tutma politikası izleyeceklerini açıklamıştı. İnönü, TBMM'nin açılışı dolayısıyla 1 Kasım 1939'da Genel Kurul'da yaptığı konuşmada, şunları söylemişti:

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 12 Mayıs'ta İngiltere ve 23 Haziran'da Fransa hükümetleri ile sulha hizmet etmek ve kendi masuniyetini temin eylemek 'gayretini' esaslı vazife telakki etti. 12 Mayıs'ta İngiltere ve 23 Haziran'da Fransa hükümetleri ile kararlaştırdığı müşterek beyannameler, bu gayretin mahsulüdür. Yüksek tasdikinize bu hafta arz edilecek olan muahedede, hiçbir devletin aleyhinde olmayarak... Kendi emniyetimizi masun tutmak gayesine matuftur. Sulhu koruma ülküsü her memlekete kendi hususi bünyesi, coğrafi vaziyeti ve imkânlarına göre, ayrı ayrı tedbirler ilham eder. Deruhte eylemiş olduğumuz vazife ve mesuliyetleri hakkıyla müdrik olarak, insanlığı inleyen harp faciasının bir an evvel nihayete ermesini ve yarınki nesillerin, son senelerin ıstıraplarına düşmemesini bütün kalbimizle temenni etmekteyiz. Bugün olduğu gibi, yarın da memleketimizi HARP MINTIKASI HARİCİNDE BIRAKMAYI, emniyet ve taahhütlerimizi ihlal etmemek suretiyle milletimize karşı vazife icabı olarak cidden arzu ediyoruz."⁴⁶

⁴⁶ Prof. Dr. Melzig, Herbert; İnönü Diyor ki; Nutuk, Hitabe, Beyanat, Hasbihaller, Ülkü Basımevi, İstanbul 1946, s. 97-99.

Reisicumhur İsmet İnönü, Türkiye'yi savaş haricinde tutma politikasını savaş boyunca her vesile ile yurt içi ve yurt dışı kamuoyuna anlatmıştı. Cumhurbaşkanı, bütün gayret ve faaliyetlerin, yurdun kalkınmasına dönük olduğunu belirtmişti. ABD'li gazeteci Miss Cook'a, 20 Ağustos 1940 tarihinde verdiği mülakatta, şöyle diyordu:

"Hayatı, bütün halkımız için yemyeşil, farklı bir saha haline koymaktan başka emelimiz yoktur. Yurdun her erkeğine her kadınına her çocuğuna, yüksek ve ferahlı bir varlık hazırlamak gibi bir ideal, yabancı topraklarda yumruk sık-maktan ve zabıta memurluğu yapmaktan daha şanlı ve şerefli bir vazifedir. Biz gözümüzü içeriye çevirmiş bulunuyoruz... Biz yepyeni bir yurt yaratmayı, milleti yeni temeller üzerinde ilerletmeyi iş edinmiş bulunuyoruz."

Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1940 tarihinde TBMM'nin açılış konuşmasında, savaşın gidişatını, ülkelerle olan ilişkileri ve Türkiye'nin savaşa girmeme konusundaki tutumunu milletvekillerine ve millete anlatarak, şöyle diyordu:

"Bizim harp harici siyasetimiz, bize karşı aynı iyi niyeti gösteren ve tatbik eden bütün devletlerle en normal münasebetlere mani değildir, keza harp harici vaziyetimiz, bizim topraklarımızın, deniz ve hava alanlarımızın muharip tarafından birbiri aleyhine kullanılmasına istisnasız olarak manidir ve ciddi olarak mani kalkacaktır."⁴⁷

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, her 1 Kasım'da TBMM'nin açılış konuşmasının büyük bölümünü, savaşın gidişatına, özellikle Türkiye'nin, komşularında cereyan eden olaylara, Türk devletinin savaşanlarla olan ilişkilerine ve savaş dışı kalma politikasının izahına ayırıyordu. 1 Kasım 1942'deki TBMM'nin açılış konuşmasına da şu sözlerle başlamış ve Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi durumu özetlemişti:

"Dünya harbi, bu yıl da kanlı şekillerle memleketleri yakıp yıkmakta devam etti. Şehirler ve cephe gerilerinin si-

⁴⁷ Melzig; a.g.e. s.100.

lahsız halk toplulukları, her tarafta ateş içinde kaldılar. İnsanlık, öldürmekten başka usul tanımayan bir acınacak istikamette gittikçe daha ziyade saplanmış bulunuyor. Bu halleri, insan olarak ve millet olarak seyrederken, ıstırap duyuyoruz. Bütün küreyi kaplamış olan harbin, şimdiye kadar olan inkısar neticesine dayanan bir siyaset yapısının kalamayacağı, kurulamayacağı anlaşılmaya başlanmıştır. Milletlerin küçük büyük hepsi için yeryüzünde istikrara ve haysiyetle yaşama imkânı sabit olacaktır. Bizim milletler arası siyasette daima esas problemimiz olmuş olan bu gayenin en insafsız mücadeleden sonra olsun, kabul edilmesinden büyük sevinç duyacağız. Muharebe edenler arasında bir anlaşmayı bugün için ümit ettirecek hiçbir yerde hiçbir delil yoktur. Öyle görünüyor ki, 1943 yılı daha geniş, daha insafsız muharebelerle geçecektir. Bu önümüzdeki sene milli siyasetimizin, içeride ve dışarıda herkesçe bilinen istikametlerini, dürüst ve ciddi olarak muhafaza edeceğiz. Ahitlerimize, ittifaklarımıza ve dostluklarımıza sadık olarak ve herhangi bir devlete karşı hileli ve saklı fikirli olmaktan dikkatle sakınarak, milli emniyet siyasetimizi takip edeceğiz. Ülkümüz, milletimizin hürriyeti ve istiklali esasına dayanan bir medeniyetin temellerini sağlamlaştırmaktır. Faaliyetimiz, onu yıkmaya matuf bütün gayretlere karşı dikilmek olmuştur. Bugünkü dünya buhranı tahmin ettiğimiz gibi, gitgide yıkıcı, yakıcı bir şekil almaktadır. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen kısa zamanlarda harabe haline gelen şehirlerin yıkıntıları altına yalnız medeniyetlerin büyük eserleri değil, doğrudan doğruya kendisi gömülüyor... Türk milleti, insanca düşünceleri ve prensipleriyle büyük bir manevi varlıktır. Türk milleti, kendi içinde bir ve beraber olarak, Büyük Millet Meclisi’nin etrafında toplanmış büyük bir kudrettir. Vatani imar etmeyi, cemiyeti ilerletmeyi, hür ve müstakil milletler ailesinin faydalı bir azası olmayı düşünen, engin fedakârlıklara karar verebilen, kahraman ve çalışkan Türk milletinin şeref ve itibarı, gelecek ihtimaller içinde daha ziyade yükselecektir.”⁴⁸

⁴⁸ Melzig: a.g.e. s.104-114.

İnönü, TBMM'nin 2 Kasım 1945 tarihindeki açılış konuşmasında da şunları söylemişti:

"Dışarıda ve içeride bütün güç şartların yaman etkilerine rağmen Türk milletinin kaderini selamet yolunda yürütmek için TBMM'nin harcadığı engin gayretlere şükranlarını sunmak ilk borcumdu... Her taraftan mihverle sarılmış olan Türk milletinin, bütün Avrupa'yı ellerinde bulunduran mağrurlara karşı yalnız kendi insanlarıyla ve son mali kaynaklarını tüketircesine, fedakârlıkla istila yollarını kapaması, insaf ile hatırlandığı zaman milletimizin yaptığı hizmetler ve göze aldığı tehlikeler takdir edilmek lazım gelir... Eğer insanlık hisleri gelecek dünya için temel tutulmak boş bir sözden ibaret değilse Türkiye'nin yeni cihan barışı için faydalı bir unsur olduğunun teslim olunacağına inanıyoruz. AÇIKÇA SÖYLERİZ Kİ, TÜRK TOPRAKLARINDAN VE HAKLARINDAN HİÇ KİMSEYE VERİLECEK BİR BORCUMUZ YOKTUR. ŞEREFLİ İNSANLAR OLARAK YAŞAYACAĞIZ VE ŞEREFLİ İNSANLAR OLARAK ÖLECEĞİZ. Medeni bir millet ve devlet olarak insanlık ailesinin çalışkan ve faydalı bir uzvu olmaktan başka bir siyasi hedefimiz yoktur."⁴⁹

2. Demokrasiye Geçiş İşaretleri

Cumhurbaşkanı İnönü, yeniden doğan devletin bir halk idaresi olarak kurulduğunu, yani demokratik karakter esas alınarak kurulduğunu söylüyordu. Harp içinde geçen yedi yılda da daha önceki zamanda da prensip olarak demokratik karakterin muhafaza edildiğini, diktatörlüğün Türk milletine yakışmadığını, TBMM üyelerine anlatıyordu. İnönü, ülke idaresinin en kısa zamanda çok partili sisteme geçmesi gerektiğini anlatarak, şöyle diyordu:

"Bizim tek eksikimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik

⁴⁹ Melzig: a.g.e. s. 222-223.

olunarak teğebbüse girişilmiştir. Muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır. Türk milleti, kendi bünyesine göre ve demokrasinin kendisi için özelliklerini bulmaya mecburdur. Söz ve yazı hürriyeti, şüphe yoktur ki her hâl idaresinin söz götürmez ortak temelidir. Her milletin kendi karakterine göre, bir konuşma, söze dayanma ölçüsü vardır.”⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı boyunca ülkenin Yurtta Sulh Cihanda Sulh milli siyaset ilkesine dayalı dış politikasını, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bizzat yürütüyordu. TBMM’nin her açılışında ve her milli bayram kutlamalarında, halka, milletvekillerine, gençliğe bu milli siyasetin ayrıntılı uygulamalarını anlatıyor, harbin cereyan tarzına dair bilgiler veriyordu. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel konulardaki gelişmeleri de sıkça anlatıyordu. İkinci Dünya Savaşı’nın emarelerinin baş gösterdiği 1938 yılından itibaren Türk basınının durumu ve tutumuna karşılık, alınan tedbirleri zaman zaman dile getiriyor, kamuoyunu bilgilendiriyordu. Rasının sorumlularından, ülkenin milli meselelerine karşı devletin dış ülkelerle kurduğu dengeli politika uygulamalarına, her zamankinden daha çok duyarlı olmalarını, dikkatli yayın yapmalarını istiyordu.

Araştırmamızın konusu, izaha çalıştığımız gibi, İkinci Dünya Savaşı boyunca Türk basınının tutumu ve uygulanan sansürdür. Türk basınının, özellikle İstanbul basınının savaş süresince durumu ve tutumunu, basına karşı uygulanan sansürün dayandığı 1888 sayılı kanunun 50. maddesine dair Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 tarihindeki TBMM açılış konuşmasında şöyle anlatıyordu:

“ ... Söz ve yazı hürriyeti, şüphe yoktur ki her hâl idaresinin söz götürmez ortak temelidir. Günün pahalılığı ve dertleri üzerinde süren şikâyetler, doğrudan doğruya devletin

⁵⁰ Melzig, Herbert; a.g.c. s. 224.

temel idaresi üzerinde bir mesele şekline girmiştir. Gazetele-
rimizin en nazik dış meseleleri ve memleketin karşısında
bulunduğu ağır ihtimaller önünde. MİLLETİN MANEVİYA-
TINI ZAYIFLATACAK, devletin varlığının kanuni temeli
olan Büyük Millet Meclisi üzerinde bile saygılı denilmeyecek
suretle dil uzatılmıştır. Bu durumun, vatandaşların haysiyet
ve şerefini, ölçüsüzlerin oyuncağı haline getireceğinden ve
dış politikanın fena ihtimallerine karşı memleketi zayıf gös-
tereceğinden şüphe edilemezdi. Bu durumu, memleketi, içe-
rideki endişeli vatandaşlara ve dışarıdan seyreden devletlere
zayıf göstermesi, tabii bir şeydir. Bu memleketin aşırı ve öl-
çüsüz sözlere dayanamayarak, mutlaka şurasından ve bura-
sından ateş çıkarması, tarihe geçirdiğimiz hakikatlerdir.

Türkiye'nin kuvveti ve istikrarı hakkında bir hüküm
verebilmek için memlekette ne çıkacağını beklemek, seyirci-
ler için anlaşılır şeydi. Bütün bu ıstırap verici ihtimallere kar-
şı, hükümetin ve Meclis'in soğukkanlı ve sabırlı olması,
memleketin yüksek anlayış göstermesi çok faydalı olmuştur.
GEÇİRDİĞİMİZ DEVRİN GEÇİRİLMESİ ZARURİ İDİ.

Sayın milletvekilleri;

Bir ehemmiyetli devir geçiriyoruz. Son zamanlarda ba-
sın kanununun bir maddesinden ve diğer bazı yasalardan çok
bahis olunmuştur. Basın kanununun maddesi, hükümetin
umumi politikasına aykırı olan yayınlardan dolayı hükümete
gazeteyi kapatma hakkını vermektedir. Nazari olarak düşü-
nülürse hükümeti serbestçe tenkit etme hakkı gibi yazı hür-
riyetinin ilk şartı olan bir hak, hükümetçe kapanma cezasına
uğratılmak yüzünden, hakikatte mevcut değil demektir. BU
MADDENİN BU MANASIYLA KALMASI SAVUNULA-
MAZ. Onun kaldırılması gerekiyorsa diğer tedbirler düşü-
nülmesi zaruridir. Ancak diğer taraftan aynı maddenin hü-
kümet aleyhinde en insafsız ve ölçüsüz sözlerin söylenmesi-
ne fiiliyatta mani olmadığı göz önüne alınırsa meselenin ilk
bakışta görüldüğü kadar sade olmadığı, bir incelemeye lü-
zum olduğu kabul edilmek, hiç olmazsa ihtimal verilmek
lazımdır. Ben zannederim ki bu maddenin konulması, dev-

rim günlerinde hükümeti tenkitten kurtarmaktan ziyade, DIŞ VE İÇ BÜYÜK MESELELER KARŞISINDA BİR SAVUNMA VASITASI OLARAK DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR. Zamanında düşünülen ihtiyaçların bugün aynı ehemmiyette keskin olduklarını sanmıyorum. Her halde Büyük Meclis’in, esas prensibi kurtaracak ve bugün mevcut olduğu nispette savunma ihtiyacını koruyacak bir incelemeye girmesinden de zaruret ve fayda görürüm. Bu maddenin konduğundan beri herhangi hallerde ve nasıl uygulandığını araştırmak, aydınlatıcı bir yoldur. Hatta Büyük Meclis, yazarlarımızın geçmiş hadiselerden örselenmeleri mahzurunu görmezse şikâyet edilen maddenin uygulanma tarihçesini tek tek misallerle memlekete de neşredebilir.”⁵¹

3. Türkiye’nin Savaş Dışında Kalma Kararlılığı

10 Kasım 1938’de Gazi Mustafa Kemal Atatürk hayatını kaybetti. 29 Temmuz 1939 tarihinde ise Hatay Cumhuriyeti Türkiye’ye katıldı. 1 Eylül 1939 tarihinde Alman orduları Polonya’ya girdi. Sovyetler Birliği Kızılordu askerî birlikleri ise bundan tam 16 gün sonra Polonya’yı doğudan işgal etmeye başladı. Böylece İkinci Dünya Savaşı başlamış oldu. Kalkınma ve çağdaşlaşma gayreti içinde olan 16 milyon nüfuslu Türkiye, 19 Ekim 1939 tarihinde Fransa ve İngiltere ile Ankara’da üçlü ittifak anlaşması imzaladı.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa, 20 Nisan 1931’deki Cumhuriyet Halk Fırkası’nın seçim beyannamesinde, “YURTTA SULH CİHANDA SULH” ifadesini dünyaya ilan etmişti. Türkiye, kurulduğu günden itibaren bu ilkeye uygun bir dış politika takip etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması, Türkiye’nin bu ilkeye bağlılığını daha da artırmıştır.

12 Haziran 1940’da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, “savaş dışı kalma”

⁵¹ Melzig; a.g.e. s. 226-227.

kararı aldı. 17 Şubat 1941’de Bulgaristan ve 24 Mart 1941’de de Sovyetler Birliği ile saldırmazlık bildirileri yayınlandı. Türkiye, Almanya ile SSCB arasında savaşın başladığı günlerde 22 Haziran 1941’de tarafsızlığını ilan etti.⁵²

Türkiye’nin savaş dışı kalma ve tarafsızlık kararını açıklaması, savaşan taraflarca olumlu karşılanmadı. Gerek mihver devletleri olsun gerek müttefikler olsun, kapalı ya da gizli toplantılarda, Türkiye’nin kendi saflarında yer alması konusunu sürekli gündeme getirdiler. Daha savaşın ilk aylarında Berlin’de, Hitler ile SSCB Dışişleri Bakanı’nın yaptığı görüşmede, Türkiye ve Boğazlar konusu gündeme getirilmişti. Aralık 1941’de, Moskova’daki İngiltere-Sovyetler Birliği arasında yapılan bir görüşmede, Türkiye’nin savaş dışı kalma ve tarafsızlık kararı ele alınmıştı. Savaşın ilerlediği yıllarda, Almanların Türkiye’yi tarafsız tutma gayretlerine rağmen müttefikler, Türkiye’nin kendi saflarında savaşa girmesi için baskıyı daha da artırmışlardı. Müttefik devletler, 19 Ocak 1943’de Kazablanka’da yaptıkları toplantıda, Türkiye’nin kendi yanlarında savaşa girmesi için çeşitli alanlarda baskı yapmayı ve bazı vaatlerde bulunmayı kararlaştırmışlardı. Toplantıya katılan İngiltere Başbakanı Churchill, 30 Ocak 1943 tarihinde Adana’ya gelerek, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüştü ve alınan kararı iletti. Bu görüşmeden 11 ay sonra, Aralık 1943 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt, İngiltere Başbakanı Churchill ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Kahire’de bir araya gelmişlerdi.

Kahire toplantısında, Türkiye’nin savaşın başından itibaren geçen zaman zarfındaki tutumu, savaşan taraflar ve komşularıyla ilişkileri gözden geçirildi. Kazablakna toplantısında alınan “Türkiye’yi ikna etme” kararını her iki lider de tekrar gündeme getirdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise Türkiye’nin askerî ve ekonomik durumunu öne sürerek, talep edilen yardımların tamamının yapılması halinde ancak razı olabileceğini tek-

⁵² Barlas, Mehmet; “50 Yılın Dış Politikası”; *Cumhuriyet gazetesi* 50, Yıl Eki, s.8, 29 Ekim 1973.

rarladı. Fakat müttefikler, Türkiye’nin talep ettiği yardımları tam olarak yapmadılar.

1942 yılının ikinci yarısında Mihver Devletlerinin şansı dönmüştü. Japonlar Büyük Okyanus’ta durdurulmuştu. Almanlar ise Rusya’da ve Afrika’da gerilemeye başlamıştı. Ortaklar yeniliyorlardı. Müttefikler, ikinci cephenin bir an önce açılmasını tartışmaya başlamışlardı. Churchill, daha ihtiyatlı bir tutum takınmıştı. Türkiye’nin Balkanlarda kendi taraflarında savaşa katılması için gayret sarf edilmesi gerektiğini, Ruslara ve Amerika Birleşik Devletleri’ne söylüyordu. 7 Aralık 1943 tarihinde, Kahire’de, İsmet İnönü, Roosevelt ve Churchill ile bir araya gelmişti. Churchill, o toplantıda, İsmet İnönü’yü şu sözlerle tehdit etmişti:

“Türkiye ya Rusya ile iyi ilişkiler kurarak dost ve müttefik sıfatıyla galipler arasında oturacak ya da çok yalnız kalarak Birleşmiş Milletlerin üyeleri arasında değil, seyirci olarak koridorlarda yer alacaktır.”⁵³

Kahire’de yapılan görüşmede, Ankara’da askerler düzeyinde bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştı. Bunun üzerine Ankara’da Türk Genelkurmay Başkanı **Mareşal Fevzi Çakmak**’ın başkanlığında taraflar bir araya gelmişti. Toplantıya, İngiltere’nin Ankara’daki **Büyükelçisi Hugessen** ile İngiliz askeri temsilciler, diplomatlar ve üst düzey askeri yetkililer katılmıştı. Görüşmelerde sert tartışmalar yaşandı. İngiliz Büyükelçi, Türkiye’nin bir an önce savaşa katılmasını istiyordu. Aksi takdirde silah sevkiyatının durdurulacağını, hatta diplomatik ilişkilerin en alt seviyeye indirileceğini söyledi. Ama ticari bağlantıların devam ettirileceğini, aksi takdirde Türkiye’nin de misilleme olarak Almanya’ya krom ihracatını sürdürebileceğini söyledi. Ankara’da yapılan bu toplantıda bir karara varılamadı. Daha sonra Türkiye’nin, Almanya’ya yaptığı krom ihracatı da-

⁵³ Burçak, Rıfkı Salim; a.g.e. s.152.

ha da hızlandı.⁵⁴ Müttefiklerin ve özellikle İngiltere'nin, Türkiye'nin Balkanlarda savaşa girmesi yönündeki baskısına rağmen Ankara, **savaş dışı kalma** siyasetinden vaz geçmemişti. Dolayısıyla Türkiye "savaş dışı kalma" tutumunu devam ettirmiş oldu. İngiltere ve ABD, verdikleri Türkiye'yi tatmin etmeyen yardımları, 1944 yılının başında kestiler.⁵⁵

Türkiye, 2 Ağustos 1944 tarihinde Almanya ile olan ilişkilerini kestiğini açıkladı. Türkiye, savaşın sona erdiği günlerde 23 Şubat 1945'te de Almanya'ya savaş ilan etti. Savaşın galibi olan müttefik devletler, Türkiye'nin savaş süresince izlediği politikalardan memnun değillerdi. 4 Şubat 1945 tarihinde Yalta'da toplanan galip devletler konferansında, Türkiye cezalandırılmak istendi. Türkiye'nin Almanya ile olan ticari ilişkileri, özellikle krom ihracatı ve İtalyan-Alman gemilerinin Boğazlardan geçişi, onları öfkeliendirmişti. Rusya, Boğazlar rejiminin hemen değiştirilmesini teklif etti. Fakat İngilizler buna razı olmadı. Sovyet Rusya, bununla da yetinmedi ve 19 Mart 1945 tarihinde, 1925 yılında iki ülke arasında imzalanan "Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması'nın" feshedilmesini istedi.

Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi'ni makamına davet ederek, şu isteklerinin yerine getirilmesini istedi:

1. Türkiye, Boğazlarda Sovyetlere üs verecek,
2. Türk-SSCB sınırında değişiklik yapılacak,
3. Yeni bir Boğazlar rejimi tespit edilecek.

Türkiye, önüne konulan bu isteklerden (!) ilk ikisini reddetti. Üçüncü istek (!) konusunun ise 1936 Montreux Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerle birlikte ancak görüşülebileceğini bildirdi.

⁵⁴ **Cephe Dergisi**; Cilt: 2, s. 310.

⁵⁵ Barlas; a.g.m, s. 8.

4. İkinci Dünya Savaşının Seyri

- 1 Eylül 1939 tarihinde Alman orduları Polonya’yı işgal etmeye başladı.
- 17 Eylül 1939’da Sovyet Kızılordu birlikleri Polonya’ya girdi.
- 19 Ekim 1939 tarihinde Türk-Fransız-İngiliz ittifak anlaşması imzalandı.
- 2 Şubat 1940 tarihinde Ankara’da “Balkan Şurası” toplantısı başladı.
- 9 Nisan 1940’da Alman orduları, Danimarka ve Norveç’i işgal etmeye başladı.
- 10 Mayıs 1940’da Alman askerî birlikleri Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’a girdi.
- 10 Haziran 1940’da İtalya, Fransa ve İngiltere’ye savaş ilan etti.
- 14 Haziran 1940’da Alman orduları Paris’e girdi.
- 15 Haziran 1940’da Sovyetler Birliği askerleri Litvanya’yı işgal etti.
- 7 Eylül 1940’da Almanlar, İngiltere’nin başkenti Londra’ya hava saldırısı başlattı.
- 28 Ekim 1940’da İtalyanlar Yunanistan’a saldırdı.
- 1 Mart 1941’de Bulgaristan, Viyana’da yapılan toplantıda üçlü-pakta katıldı.
- 2 Mart 1941’de Alman orduları Bulgaristan’a girdi.
- 6 Nisan 1941’de Almanlar, Yugoslavya ve Yunanistan’ı işgal etmeye başladı.
- Yine bu tarihte Almanlar, Türk karasuları sınırına kadar olan Doğu Akdeniz’i savaş alanı ilan etti.
- 10 Nisan 1941’de Hırvatistan bağımsızlığını ilan etti.
- 25 Nisan 1941’de Alman askerî birlikleri, Ege Denizi’ndeki Limni ve On İki Ada’yı işgal etmeye başladı.
- 18 Haziran 1941’de Türkiye, Almanya ile dostluk ve saldırı-mazlık anlaşması imzaladı.
- 22 Haziran 1941’de Sovyetler Birliği ile Almanya arasında savaş başladı.
- Türkiye tarafsızlığını ve savaş dışı kalacağını ilan etti.

- 23 Haziran 1941'de İngiltere'ye sipariş edilen dört denizaltı ile dört uçak filosunu teslim almaya giden 168 kişilik mürettebatı taşıyan Refah gemisi, bir denizaltıdan atılan torpido sonucu Kıbrıs Adası açıklarında battı. 168 kişi şehit oldu.
- 9 Temmuz 1941'de Türkiye, Sovyetler Birliği'nde Fransa'nın çıkarlarını korumayı üslendi.
- 9 Ekim 1941'de Türk-Alman mal mübadelesi ve tediye anlaşması imzalandı.
- 13 Ekim 1941'de Alman işgali altında bulunan Yunanistan'da açlık ve yoksulluk içindeki insanlara yardım için Kızılay'ın yardım gemisi Kurtuluş, mal sevkiyatına başladı.
- 7 Aralık 1941'de Japonya, İkinci Dünya Savaşı'na girdi.
- 15 Aralık 1941'de Romanya Yahudilerini taşıyan Struma gemisi, Karadeniz'den İstanbul Boğazı'na girdi.
- 15 Şubat 1942'de Japonya, Singapur'a girdi.
- 17 Şubat 1942'de Türkiye, Suudi Arabistan'da İtalyan çıkarlarının korunmasını üslendi.
- 24 Şubat 1942'de Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen'e Ankara'da siukast teşebbüsünde bulunuldu.
- 30 Ocak 1943'de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Adana'da bir araya geldi.
- 2 Şubat 1943'de Romanya-Türkiye ticaret anlaşması imzalandı.
- 24 Şubat 1943'de Türkiye-Macaristan ticaret anlaşması imzalandı.
- 3 Nisan 1943'de Finlandiya ile Türkiye arasında bir anlaşma imzalandı.
- 7 Aralık 1943'de Winston Churchill, Amerikan Başkanı Roosevelt ve İsmet İnönü, Mısır'ın başkenti Kahire'de bir araya geldiler.
- 29 Mart 1944'de Türkiye Almanya'dan beş adet savaş uçağı aldı.
- 10 Nisan 1944'de Sovyet Kızılordu birlikleri, Kırım ve Odesa'yı işgal etti.

- 14 Nisan 1944’de İngiltere ve ABD, Türkiye’nin Almanya’ya krom satışını durdurmasını talep etti. Türkiye 20 Nisan’da krom ihracatını durdurduğunu açıkladı.
- 4 Haziran 1944’de müttefik kuvvetler, İtalya’nın başkenti Roma’ya girdi.
- 6 Haziran 1944’de müttefik kuvvetler, Fransa’nın Normandiya sahillerine çıktı.
- 15 Haziran 1944’de Kassel adlı Alman gemisinin Boğazlardan geçişine Türkiye izin vermedi.
- 23 Haziran 1944’de Türk-Amerikan karşılıklı radyo haberleşmesi hizmetleri kuruldu.
- 2 Ağustos 1944’de Türkiye Büyük Millet Meclisi, Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerin kesilmesine karar verdi.
- 15 Ağustos 1944’de Müttefik Kuvvetler, Fransa’nın güney sahillerine çıkarma yaptı.
- 28 Ağustos 1944’de son sevkியatta 141 Alman, İstanbul’u terk etti.
- 6 Eylül 1944’de Bulgaristan Almanya’ya savaş ilan etti.
- 11 Eylül 1944’de Türkiye, bir göç dalgasına karşı sınırları kapattı.
- 11 Aralık 1944’de Türkiye’de faaliyet gösteren Alman bankaları ile sigorta şirketleri kapatıldı.
- 3 Ocak 1945’de Türkiye, Japonya ile ilişkilerini kesti.
- 4 Şubat 1945’de İngiltere, Rusya ve ABD’nin bir araya geldiği Yalta Konferansı’nda, 1 Mart’a kadar Almanya ve Japonya’ya savaş ilan eden devletlerin San Francisco’da yapılacak konferansa katılmalarına ve Birleşmiş Milletlere kurucu üye olabilmelerine karar verildi.
- 23 Şubat 1945’de Türkiye, Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etti.
- 24 Şubat 1945’de Türkiye ile ABD arasında ödünç verme ve kiralama anlaşması imzalandı.
- 28 Şubat 1945’de Türkiye Maslahatgüzarı Orhan Erol, ABD’de Birleşmiş Milletler Beyannamesi’ni imzaladı.
- 19 Mart 1945’de SSCB bir nota ile 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı’nı yenilemeyeceğini açıkladı.

- 25 Nisan 1945'de Dışişleri Bakanı Hasan Saka başkanlığında bir heyet, San Francisco'da 46 ülkenin katıldığı Birleşmiş Milletler teşkilatlanma toplantısına katıldı.
- 1 Mayıs 1945'de Almanya teslim oldu.
- 6 Ağustos 1945'de ABD, Japonya'nın Hiroşima kentine ilk atom bombası attı, 66 bin kişi öldü.
- 9 Ağustos 1945'de ABD, Japonya'nın Nagazaki şehrine ikinci atom bombasını attı, 37 bin kişi öldü.
- 14 Ağustos 1945'de Japonya teslim oldu.⁵⁶

5. Türkiye'nin Üstündeki Baskılar Artıyor

Savaşın başladığı tarihten itibaren savaşan taraflar, Müttefikler (İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, sonradan Sovyetler Birliği) ve Mihver Devletleri (Almanya, İtalya, Japonya), Türkiye'yi savaşa dâhil edebilmek için çeşitli yollar denemişlerdir. Bunların başında ekonomik baskılar, Türk kamuoyuna yoğun propaganda yapma, askeri yardımda bulunma vaatleri, toprak vaatleri ile çeşitli siyasi baskılar ve iç ayaklanma kışkırtmaları geliyordu. Türkiye, savaş boyunca ihracatının çok büyük bir bölümünü teşkil eden harp sanayiinin temeli olan krom madenini, büyük bir koz olarak elinde tutuyordu. Ayrıca İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri yardım vaatlerini de savaşın dışında kalma konusunda büyük bir dayanak olarak kullanıyordu. Ne var ki, Türkiye, savaşa girmemek için savaşan ülkelerin Türk kamuoyu üzerindeki açık ve kapalı yollarla uyguladıkları propaganda, siyasi ve ekonomik baskı ile çeşitli tahrik ve provokasyonları etkisiz hale getirmekte çok zorlanmıştı.

Türk milletini hedef alan yoğun propaganda ve aslı astarı olmayan uydurma olaylar, halkı etkileyecek söylentilerin savaştan sonra ve hatta günümüzde dahi olumsuz tesirleri olmuştur. Oldum olası bizim toplumumuz, ortaya atılan gerçek veya uy-

⁵⁶ Anadolu Ajansı; *Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi*, İkinci Baskı, s. 102-128; Ayrıca bkz.; *Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi*, günlük gazeteler.

durma bir iddiayı ve söylemi sorgulamamıştır. Ya da bir uygulamanın veya söylemin sebebini, niçinini, nasılını, nedenini, sormamıştır. Söyleneni, yapılanı öylece kabul etmiştir. Bu da toplumumuza, devletimize fayda getirmemiş, çeşitli ayrılıklara, nifaklara, çatışmalara ve hatta sosyal, siyasi ve ekonomik yıkımlara sebep olmuştur. İkinci Dünya savaşı boyunca beş buçuk yıl, Türk toplumunun bu özelliğinden yurt içinden olsun yurt dışından olsun, Türkiye düşmanları yararlanmıştır. Yurt içindeki işbirlikçileri kullanan dış güçlerin bu yıkıcı tutumuna karşı, Türk devleti, zamanında tedbirler alarak, ortaya çıkabilecek zararları daima asgariye indirebilmiştir.

Önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, daha savaş başlamadan, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi, Türk toplumunu etkileyecek şehirlere, dış güçler çeşitli sıfatlarda ajanlarını göndermişti. Bu ajanlar, savaş süresince özellikle basın, ticaret, işçi, azınlık vatandaşlar, eğitim, askeri kesimleri ve inanç farklılıklarını hedef alarak çalışıyorlardı. Hatta Türkiye dışında yaşayan bazı etkili insanları ülkelerine davet ediyor, ülkelerinin üst düzey yöneticileriyle görüştürüyor, ağırlıyor, ceplerini doldurup geri gönderiyorlardı. Bu tür işbirlikçiler, gittikleri ülkelerin emellerini ve politikalarını sergileyen haberleri, makaleleri, röportajları, mensup oldukları gazetelere ve dergilere gönderiyorlardı. Türkiye’yi kendi yanlarında savaşa sokmak isteyen bu ülkeler, Türk hükümetini bu yolla baskı altına almak istiyorlardı. Bu konuda özellikle Almanya ve İngiltere, büyük bir faaliyet içindeydi. Özellikle Von Papen’in Türkiye’ye Büyükelçi olarak tayin edilmesiyle Almanya’nın yoğun bir propaganda faaliyeti başlamıştı.

6. Basında Turancılık Propagandası

Alman propagandasının yararlanabileceği en önemli ayaklarından biri de Turancılık olmuştur. Almanya, Turancılık fikirlerine sarılarak, Türkiye’yi Sovyetler Birliği’ne karşı savaşa sokmaya çalışıyordu. Turancılığın kullanılması konusunu ilk olarak 1940 yılında, Sovyetler Birliği’nin Almanya ile müttefik olduğu zamanda, Türkiye’deki **Fransız Büyükelçisi Massigli**

ortaya atmıştı. Büyükelçi Massigli'nin planına göre, Bakü'den Karadeniz yoluyla Almanya'ya giden petrol tankerlerine engel olunacak, Bakü ve Batum'daki petrol tesisleri havadan bombalanacaktı. Fransız Büyükelçiye göre, Kafkaslardaki Türk ve Müslüman nüfusun bağımsızlık çabaları desteklenecek ve Sovyetler Birliği'nde isyanlar çıkarılacaktı. Böylece Büyük Turan Birliği kurulmuş olacaktı. Ne var ki, Massigli'nin hükümetine gönderdiği 11 Şubat 1940 tarihli yazıda, Türk devletinin henüz bu konuya sıcak bakmadığını, ancak Sovyetler Birliği zayıf düştüğü takdirde durumun değişeceğine kanaat getirdiğini anlatmıştı.⁵⁷

Fransa'nın ilk başlarda gündeme getirdiği Turancılıktan faydalanma fikri, daha sonra 1941 yılında Alman Dışişleri Bakanlığı koridorlarında konuşulmaya başlandı. 23 Ağustos 1941 tarihinde Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede ile Dışişleri Bakanı Ribbentrop arasında gündeme getirildi. Büyükelçi Gerede, 5 Ağustos 1941 günü Alman diplomat Weizsacker ile yaptığı bir görüşmede, Sovyetler Birliği'ndeki Türk halkları arasında yapılacak etkili bir propaganda ile Kafkas halklarından kolaylıkla bir tampon devlet oluşturulabileceğini ve Hazar Denizi'nin doğusunda bir devletin ortaya çıkmasının imkân dâhilinde olabileceğini anlatmıştı.⁵⁸

Türkiye'deki Turancı görüşte olanlar ve Rusya'dan gelen Türk asıllı göçmenlerle ilişkiler kuruldu. Ankara'daki Büyükelçi Von Papen, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile bu konuda görüşmeler yaptı. Saraçoğlu, Kırımlı ve Azerbaycanlı Türklerle görüşerek, kanaatlerini öğrenmeye çalıştı. Saraçoğlu, Türkiye'nin böyle bir harekete başlaması için Almanya'nın operasyonlarının ilerlemesini beklediğini, Türk gençliğinin milliyetçi olduğunu, hükümetin bunu dikkate alması gerektiğini, Von Papen'e anlattı. Von Papen de bu durumu Alman Dışişleri Bakanlığı'na, Turancı hareketlerin gerçekleşme fırsatının doğduğunu ve bunun değerlendirilmesi gerektiğini yazdı. Türk hü-

⁵⁷ Dr. Önder; a.g.e. s.51.

⁵⁸ Dr. Önder, Diplomat Weizsacker'e atfen; a.g.e. s. 178.

kümetinde iki görüş vardı. Diğer bir görüş ise Türkiye’yi savaşa sokabilecek hiçbir girişimden yana olmamaktı.

Türkiye’de, daha 1918 yılından itibaren Sovyetlerden kaçarak iltica eden büyük bir Türkçü kesim vardı. Gaspıralı İsmail’in “**Dilde fikirde işte birlik**” ilkesi ile Tercüman gazetesindeki Türklerin siyasi ve kültürel birliğini sağlamaya dönük fikirler etrafında büyük bir taraftar kitlesi oluşmuştu. Bu fikirleri benimseyen pek çok milliyetçiyi, münevveri, Sovyetler Birliği Hükümeti, 1917’den itibaren devamlı ya Sibiry’a sürmüş ya katletmişti. Bu düşünceyi benimseyenler, ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınmışlardı. Bunların öncülerinden Azerbaycan’da kurucu Cumhurbaşkanlığı yapmış olan **Mehmet Emin Resulzade, Ağaoğlu Ahmet Bey, Hüseyinzade Ali Bey, Yusuf Akçura, Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Ayaz İshaki, Muharrem Fevzi Tokay** sayılabilir. Sovyet mezaliminden kaçarak Türkiye’ye sığınan bu milliyetçi-Türkçü bilim ve siyaset adamları, Türkiye’de özellikle genç kesimde çok büyük taraftar toplamıştı. Büyük Türkçü-Turancı düşünür Ziya Gökalp’ın milliyetçi fikirleriyle perçinlenen Turancılık, 1944 yılına kadar büyük taraftar toplamıştı.

7. Kafkas Fatihi Nuri Paşa Devrede

Yabancı ülkeler, önce Fransa, sonra Almanya, Türkiye’nin bu potansiyelinden faydalanmak istiyorlardı. İşte bu ortamda, Kafkas Fatihi olarak ünlenen **Nuri Paşa** devreye sokuldu. Nuri Paşa, Enver Paşa’nın kardeşi ve Kutü’l Amara Fatihi Halil Paşa’nın yeğeniydi. Nuri Paşa, 1918 yılında Türk Kafkas İslam Ordusu Komutanı olarak, Azerbaycan’ı Ermeni Taşnaklar ve Rus Bolşeviklerden kurtarmıştı. Nuri Paşa, emrindeki seçkin birliklerle Azerbaycan’da Gence, Bakü ve Karabağ’ı istilacılardan temizlemiş, Dağıstan’da Derbent, Mahaçkale ve Demirhan Şura gibi şehirlere kadar gitmişti. Kafkaslarda ve Orta Asya’da büyük bir ünü vardı.

Nuri Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Büyükelçi Von Papen ile görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmelerden sonra Eylül 1941’de Berlin’e gitmişti. Berlin’de diplomat

Weizsacker ile görüşen Nuri Paşa, Alman yetkililere, Kafkaslardaki durumu çok yakinen bildiğini, 100.000 kişi ile orada bir isyan başlatabileceğini anlatmıştı. Bu konuda Alman makamlarına danışmanlık yapmaya hazır olduğunu da ayrıca ifade etmişti. Nuri Paşa, Alman Dışişleri Devlet Sekreteri **Ernst Woemann** ile yaptığı uzun görüşmeler sonunda Berlin’de kendisi ve dostları tarafından bir Turancılık propaganda merkezi kurulmasını da teklif etmişti.⁵⁹

Alman hükümetinde de Turancılık ülküsü kullanılarak Kafkaslarda ve Kırım’da tampon devletler kurulmasına dönük fikir birliği yoktu. Hatta Hitler, “**Alman Dışişleri Bakanlığı’nın bugün bu bölge ile ilgili olarak sonradan yerine getirilemeyecek vaatlerde bulunması yanlış olur.**” demişti.⁶⁰

Önde gelen Alman liderlerden biri olan Rosenberg’in başında bulunduğu Doğu Bakanlığı, bu konuda zıt görüşteydi. Alman hükümetindeki bu görüş farklılığına rağmen Nuri Paşa’nın Berlin’de yaptığı önerilere uygun olarak, Kızıldordu saflarında savaşırken Almanya’ya esir düşmüş Türk asıllıları hemen bir araya topladılar. Özbek, Türkmen, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Tacik, Tatar, Başkırt, Çuvaş ve Kırım Türklerinden meydana gelen “**Türk-Tatar Lejyonu**”, Azerbaycanlı, Dağıstanlı ve Karaçay Türkleri ile Çeçen, İnguş, Kabartay, Balkar, Leczgi, Çerkes ve Ahıskalılardan oluşan “**Kafkas Müslüman Lejyonu**” kuruldu.⁶¹

İkinci Dünya Savaşı’nda, Türk ve Müslüman ülkelerin bu bir milyon insanı, ülkelerinin ve milletlerinin Rus esaretinden kurtulması için Komünist Rusya’ya karşı savaştı. Diğer taraftan, yüz binlerce Türk asıllılar da Rusların yanında “**Büyük Vatan Muharebesi**” adı altında Almanlara karşı savaştı. Birçoğu bu uğurda öldü. Birçoğu da Alman esir kamplarında, sünnetsiz oldukları için Yahudi sanılarak can verdi. Bunlardan 180.000 kişilik asker de cephede SS birlikleri ile savaştılar.

⁵⁹ Dr. Zehra Önder; a.g.e. s.179-182.

⁶⁰ Dr. Önder; Picker, 5 Temmuz 1942 tarihli görüşmeye atfen, a.g.e. s. 181.

⁶¹ Dr. Önder; U. St. S. Panturan; Aufzeichnung, 22 Aralık 1941 atfen.

V. BÖLÜM

BASININ EN ZOR DÖNEMİ

1. 1943 - 1944 Yıllarında Savaş Sürerken Türk Basını

İkinci Dünya Harbi, 1943 ve 1944 yıllarında, Asya, Avrupa ve Afrika'daki bütün ülkeleri yakıp yıkmıştı. Yalnızca etrafı ateş çemberiyle çevrilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti, sağ ve salimdi. Devleti idare edenler, savaşın dışında kalmak için büyük bir sabır ve gayret gösteriyorlardı. Türk milleti, dünyadaki savaşın getirdiği noksanlıklara göğüs geriyor, tahammül ediyor, hür ve bağımsız kalmak için çabalıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nı yaşamış ve daha sonraki tarihlerde Devlet Bakanlığı da yapmış olan gazeteci ve yazar Cihat Baban, 23 Eylül 1984 tarihli Son Havadis gazetesinde "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Basını" başlıklı yazısında, o günleri ve Türk basınının durumunu şöyle anlatıyordu:

" ... Müttefikler safında olan Türkiye'nin Almanya'ya karşı durumu çok nazikleşmiş ve Türkiye, Alman tecavüzüne karşı Batı'dan ciddi bir yardım göremeyeceğini anlayınca 'hiçbir tarafı tahrik etmek istemeyen' tarafsız bir dış politika yürütmeye başlamıştı. Bu politika tabii basına da sirayet etti. İSMET İNÖNÜ DEVRİNDE BASINA SANSÜR KONMADI. Fakat basının neşriyatı zaman zaman direktiflerle ayarlandı. Esasen o sıralarda çıkan Tan gazetesinin başyazarı Zekeriya Sertel ve eşi Sabiha Sertel, Sovyet Rusya'yı tutuyorlar ve bu gazetede eski Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras, Sovyet Rusya realitesinin hesaba katılması gerektiğini yazıyordu. Cumhuriyet ile Tasvir-i Efkâr, Almanların kazanacağından emindiler. Bu gazetede, Nadir Nadi, Peyami Safa, Velid Ebüzziya, Muharrem Fevzi Tokay, emekli generaller Ali İhsan Sabis ve Hüseyin Hüsnü Erkilet gibi imzalar, zaferin Al-

manya'da kalacağı inancı içindeydiler. Vatan'da Ahmet Emin Yalman, özellikle Hüseyin Cahit Yalçın ise zaferin İngiltere ve müttefiklerin olacağı kanaatindeydiler. Türk hükümeti, bu kanaatlerin açıklanmasına karşı hiçbir şey demiyor, yalnız kanaat sahiplerinin karşı cephelerde olanlara fazla hücum etmemesini istiyordu. Hatta bir gün zamanın Başbakanı Şükrü Saraçoğlu, gazetecileri Ankara'da toplayarak şunları söylemişti:

"Kanaatlerinizi muhafaza ediniz. Bu değişik kanaatler, bizim denge politikamıza faydalı oluyor. Sizden istediğimiz, karşısında olduğunuz cepheleri lüzumundan fazla tartaklamamanızdır."⁶²

Türk hükümetinin, Mihver Devletler (Almanya-İtalya-Japonya) ile Müttefik Devletlere (İngiltere-Fransa-ABD-Rusya) karşı sürdürdüğü denge politikası, 1944 yılının Mayıs ayına kadar devam etmişti. Türkiye'deki solcu grupların yoğun muhalefeti ile müttefiklerin özellikle Sovyetlerin baskısı, gün geçtikçe artmaktaydı. Türk hükümeti, SSCB'nin istekleri ve baskısından bunalmıştı. Dolayısıyla faaliyetleri hızlanarak devam eden Turancılara karşı bazı tedbirlerin alınmasını kararlaştırdı. Almanya ile olan ilişkiler de kopmak üzereydi. Bu hassas ortamda 19 Mayıs 1944 tarihinde, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Gençlik ve Spor Bayramı'nda gençlere hitaben bir konuşma yaptı:

"Görülüyor ki milli politikamız, memleket dışında sergüzeşti aramak zihniyetinden tamamen uzaktır. Dünya olaylarının bu günkü durumunda Türkiye'nin ırkçı Turancı olması lazım geldiğini iddia edenler, hangi millete faydalı, kimlerin maksadına yararlıdır? Türk milletine yalnız bela ve felaket getirecek olan bu fikirleri yürütmek isteyenlerin, Türk milletine hiçbir hizmetleri olmayacağı muhakkaktır. Bu hareketlerden yalnız yabancılar faydalanabilirler. Fesatçılar yabancılara bilerek mi hizmet ediyorlar? Yabancılar fesatçıları idare edecek kadar yakından münasebette midirler? Bunla-

⁶² Şahhüseyinoğlu; a.g.e. s.60.

rı hüküm olarak kestirmek mümkün değildir. Amma yabancıya hizmet kastı ve yabancıнын ilişiği hiçbir zaman meydana çıkmasa dahi, hareketlerin, Türk milletine, Türk vatanına zararlı olması ve bunlardan yalnız yabancıların faydalanmış olması, söz götürmez bir hakikattir.

Vatandaşların!

Emin olabilirsiniz ki, vatanımızı bu yeni fesatlara karşı da kudretle müdafaa edeceğiz.

Sevgili evlatlarımız!

Bu güzel bayram gününde, bana, yurdumuzun köşelerinden bayrak ve sınır boylarından toprak getirdiniz. Değerli armağanınıza yürekten teşekkür ederim. Sınır toprağı ve Türk Bayrağı gibi aziz olunuz. Sizin elinizde Türkiye yüksek ve çok mamur olsun.”⁶³

2. Türkçü ve Turancıların Tutuklanması

Savaş, Mütteliklerin lehine sonuçlanmak üzereydi. Sovyet Rusya, zayıf ve sıkıntılı dönemlerini atlatmış, zafere doğru koşuyordu. Sovyetler Birliği’nin Ankara’daki temsilcisi, Türkiye’ye sığınmış bulunan ve çoğu eski Sovyet vatandaşı olanlar tarafından yürütölen Turancılık hareketi hakkında Dışışleri Bakanlığı’ndan sürekli bilgi istiyordu. Molotof da Türkiye’nin Moskova Büyökelçisini durmadan sıkıştıarak, adeta hesap sormaktaydı. İşte bu ortamda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, yukarıdaki konuşmayı yapmıştı. İnönü’nün konuşmasından sonra Turancılık faaliyetlerini o zamana kadar görmezlikten gelen, hatta özendiren hükömet, yoğun bir tutuklama kampanyası başlattı. Bu kampanyanın doruk noktasını, gizli olduğu iddia edilen bir Turancı cemiyetin üyelerinin tutuklanması teşkil ediyordu. Cemiyet üyelerinin tutuklanmasıyla birlikte, Türk asıllı eski Sovyet vatandaşları yurt dışına gönderildi. Bu tutuklama ve alınan tedbirlere rağmen Sovyet hükömeti, Türk hükömetini Turancılara karşı pasif kalmakla suçluyordu. Haziran

⁶³ Prof. Dr. Melzick, Herber; a.g.e. s.121-122.

1944'te, Sovyetler Birliği'nin resmi yayın organı **İzvestiya** gazetesini bile Türk hükümetinin Turancılara karşı pasif tutumunu tenkit eden yazılar yayınlamıştı.

Bu konuya yer ayırmamızın sebebi, Türkiye'nin etrafını saran ateşin ülkeye sirayet etmemesi için Türk hükümetinin sarf ettiği olağanüstü gayretlerin olduğu dönemde Turancılık hareketlerinin aktifleştirilmesidir. Rus faşizmi ile perçinlenen komünizmin en fazla ezdiği ve yok etmek istediği halk Türkler idi. Kafkaslar, Kırım, Orta Asya, Sibiry ve Balkanlardaki Türk devlet ve topluluklarıydı. Sovyetlerin dağılmasına kadar milyonlarca Türk katledilmiş, milyonlarcası da yerinden yurdundan kopararak, Sibiry'ya sürülmüştü.

Sovyetler Birliği'nin ve Rus faşizminin en büyük korkusu, bünyesinde olan Türklerin bağımsızlıklarına kavuşmasıydı. Türk topluluklarının ve sözde özerk Türk devletlerinin üzerinde yaşadığı topraklar, Sovyetler coğrafyasının en zengin bölgeleriydi. Esaret altına düşen Türk topraklarının liderleri de dünyada yalnızca bağımsız olan Türkiye'de faaliyet alanı bulabilmişlerdi. Bu da doğal bir durumdu. Ne var ki, tarih ve Türkiye'nin imkânları, bu tür Türkçü faaliyetlerin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin korkulu rüyasını ateşleyecek hale gelmesinden yoksundu. Onun içindir ki, Sovyet Rusya, güçlendikçe bu konuyu zaman zaman gündeme getirmişti. Türkiye'den Boğazlar rejiminin ve 1921 Anlaşması'nın değiştirilmesini, Doğu Anadolu'da Erzurum, Kars, Ardahan ve Oltu'nun kendilerine verilmesini istemişti.

Türkçü ve Turancıların 1944 yılındaki tevkifi konusu, çok partili döneme geçtikten sonra kurulan siyasi partiler, çok sayıdaki dernek ve cemiyetlerce dönemin iktidar partisi ve özellikle Cumhurbaşkanı İnönü'nün aleyhine kullanılmıştır. Ama Turancıların o dönemde niçin tevkif edildiği, Türkiye'ye kaçan Sovyet vatandaşlarının bu ülkeye niçin iade edildiği, bazı aydınların yurt dışına gönderilmelerinin sebepleri üzerinde pek durulmamıştır. Hâlbuki Sovyet vatandaşı olan Türkçü aydınlar ve liderler, 1944 yılına kadar hep el üstünde tutulmuş, çoğu milletvekili olmuş, büyük gazetelerin yazarları, devletten tahsi-

sat alan cemiyet ve derneklerin başkan ve yöneticileri olmuşlardı. Bunun gibi, İkinci Dünya Savaşı döneminde uygulanan sansürün de sebebi üzerinde durulmamıştır. Bu döneme açıklık getirmeye yardımcı olacak belgeler bu araştırmamızda genişçe yer verilmiştir.

3. Varlık Vergisi Uygulaması

Savaşın yoğunlaştığı ve savaşa taraf olan ülkelerin Türkiye’yi savaşa sokma, Türkiye üzerinden Kafkaslar ve Ortadoğu petrollerine ulaşmak için yaptıkları baskılar had safhaya varmıştı. Ülke yönetimi her iki durumun da gerçekleşmemesi için yurt dışına ve yurt içine dönük sıkı tedbirlere başvuruyordu. Ayrıca ülkenin mali durumu, savaş dolayısıyla yeterli değildi. Tarih boyu Anadolu’nun kanını sülük gibi emen fırsatçı İstanbul zenginleri de devlete vergi vermiyorlar, direniyorlardı. Dolayısıyla varlık vergisi konulmuştu. Varlık vergisini ödemeyenlere yaptırımlar uygulanıyordu.

Millî Mücadele kazanıldıktan sonra ülkedeki en büyük hamle demir yolu ve kara yolu yapımına dönük çalışmalarla. Çünkü Osmanlı Devleti döneminde Anadolu, birçok alanda olduğu gibi, yol yapımı alanında da ihmal edilmişti. Cumhuriyet döneminde özellikle demir yolu yapımına ağırlık verilmişti. Ne var ki ülke fakru zaruret içindeydi. Anadolu’nun vergi verecek ne bir üretimi ne de zengin bir kaynağı vardı. Halk, hayvan ve tarım ürünlerinden alınan cüzi vergileri bile zar zor ödüyordu. **Anadolu, insan fakirliğine ve türlü imkânsızlığa rağmen elinde on koyunu ya da beş keçisi varsa ikisini üçünü satıyor, vergisini ödemeye çalışıyordu.** Vergi ödeyemeyenler veya ödeme imkânı hiç olmayanlar da devletin başlattığı yol inşaatlarında, ödeyeceği “**Yol Vergisi**”ni karşılamak amacıyla günde 2,5 liraya çalışıyordu. Ama yeni kurulan Cumhuriyet’in kalkınma gayretlerinin mahsulü olan iç ticaret, ihracat yapanlarla ihaleleri üslenenler, Anadolu insanının “**devlete karşı kutsal vazife**” kabul ettiği vergi vermeyi akıllarına bile getirmiyorlardı. Özellikle yabancılarla ortaklık kurmuş olanlar,

Anadolu topraklarından, Türk insanının sırtından büyük varlık edinen ve bu kazançlarını Türkiye dışına kaçıranlar, vergi vermekten kaçıyorlardı. Öyle ki bazıları kendisini fakir gösterek, sahte belge icat ederek ya da rüşvet vererek vergi dışı kalabiliyorlardı.

Türkiye savaşın dışında kalarak, yukarıda sıraladığımız işleri yapıyordu. İnsanlarının kırılmaması, birlik ve beraberlik içinde, toprak kaybetmeden ya da işgale uğramadan savaşın sonunu getirebilmek için “Varlık Vergisi” gibi uygulamaları da yapmak zorundaydı. Bu vergiyi ödemeyenleri yol yapımında çalıştırmıştı. Ülkenin zenginliklerinden ve hizmetlerinden en çok faydalanan kesimi çalışma alanlarına göndermişti. Fakat bu kesimin arkasında duran ülkeler ile hem dünyada ve hem de Türkiye’de en zengin en güçlü ve en nüfuzlu kimselerdi. Bunların gazeteleri, ajansları, radyoları vardı. Rahatlıkla vaveyla koparabiliyorlardı. Hâlbuki yıllardır yol yapımında çalışan Anadolu insanını hatırlayan yoktu. Çalışma kamplarına gönderilen bu azınlık mensuplarının basındaki uzantıları, uygulama başlar başlamaz İstanbul gazetelerinde konuya ilişkin abartılı haberler ve röportajlar yayınlamaya başladılar. Hiç kimse “**Bunlar çalışmaya niçin gönderildi?**” diye soramıyordu. Bu karalayıcı, Türk devletini müşkil duruma düşürme gayretlerini bir nebze önlemek için Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper imzalı 11.2.1943 tarihinde İstanbul gazetelerine belgeler bölümündeki “Talimat” gönderildi.

Varlık Vergisini ödemedikleri için çalışma kamplarına gönderilenler, 2 Aralık 1943 tarihinde serbest bırakıldılar. Hükümet, yurt içi ve yurt dışı baskılar sonucu 15 Mart 1944’de Varlık Vergisi uygulamasına son verdi. Bunların uzantıları, günümüzde bir yandan Türkiye’nin büyük potansiyelinden yararlanıyorlar bir yandan da büyük servet ediniyorlar. O kısa dönemi, yani İkinci Dünya Savaşı yıllarını gündeme getirerek, yaptıkları ihaneti yolsuzlukları hatırlamadan, mazlum rolünü oynamaya ise hala devam ediyorlar.

Devleti yönetenlerin aldığı bütün tedbirlere rağmen özellikle azınlık statüsündeki pek çok insan, kazançlarını yurt dışına taşıyanlar, varlık vergisini ödememekte ısrar ediyorlardı.

4. Türkiye’nin Savaş Boyunca Aldığı Tedbirler

Birinci Dünya Savaşı’nda Asya, Avrupa ve Afrika’da haritalar değişmiş, yeni devletler kurulmuştu. Ama yine de taşlar yerine oturmamıştı. Hâkim devletler isteklerine tam olarak kavuşamamıştı. Özellikle Avrupa’nın önde gelen ülkelerinde kalkınma, ilerleme ve refaha kavuşma hamleleri süratle ilerliyordu. Aynı zamanda bu devletlerin siyasi ve idari yapılarında da değişiklikler gözleniyordu. Demokrasinin Avrupa’daki önemli devletlerde gelişmesi beklenen bir olguydu. Ancak demokratik yoldan iktidara gelenler, demokrasinin geliştirilmesine dönük yolda değil, totalitarizm yolunda ilerliyorlardı. Almanya, İtalya, İspanya bu yolda başı çekiyorlardı. Asya’nın ve Doğu Avrupa’nın hâkimi olan Sovyetler Birliği ise hâkimiyeti altındaki milyonlarca insanı yok eden, birçok ülkeyi tarumar eden komünizmin gaddarlığının sahasını genişleterek, daha da yayılma histerisine kapılmıştı. Fransa, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde ise demokrasiye gidiş, kırık dökük de olsa ilerliyordu.

Cihan devletinin küllerinden filizlenmiş genç Türkiye Cumhuriyeti ise zaman zaman demokratik denemelere başvurarak ilerlemeye çalışıyordu. Toplumun refahı ve kalkınması için büyük çaba sarf ediyordu. Ancak Avrupa’nın ihtiraslar içinde kıvranan sömürgecileri ile komünizmin gözü kara temsilcileri, Türkiye’yi rahatsız eden baskılardan vazgeçmiyorlardı. İkinci Dünya Savaşı da Türkiye’nin çevresini saran bir ateş çemberiydi. Türkiye, etrafını saran bu alevlerden korunmanın ve cereyan eden bu katliamın içinde yer almamanın gayreti içindeydi. Türkiye, İstiklâl Savaşı’ndan sonra herkesle dost olmak için tedbirler almıştı. İkinci Dünya Savaşı’nda da bu tutumunu devam ettirmek istiyordu. Barışı teminat altına alan ve bu tutumunu sergileyen anlaşmalar yapmıştı. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı ilk günlerde önemli badireler atlattmış, birtakım zorluklara katlanmış, bunlara göğüs germişti. Nüfusu 16 milyon olan Türk milletini, bir takım sıkıntılara sokacak tehlikelere karşı tedbirleri de savaş süresince korumaya çalışıyordu. Alınan tedbirlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi için 6. milletvekili seçimi yapıldı. 2 Nisan 1939'da İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığı'na yeniden seçildi. Refik saydam, 3 Nisan'da 12. Cumhuriyet Hükümeti'ni kurdu.
- 4 Eylül 1939'da gıda maddelerine ihraç yasağı konuldu.
- 27 Eylül 1939'da Ankara'da pasif gece korunma tatbikatı yapıldı.
- 18 Ocak 1940'da Millî Koruma Kanunu kabul edildi.
- 14 Mayıs 1940'da sanayi bölgelerinde hafta sonu tatili kaldırıldı. Halkın önemli ihtiyacını karşılayan Sümerbank fabrikalarında günlük çalışma süresi üç saat uzatıldı.
- 30 Mayıs 1940'da Ereğli kömür ocakları devletleştirildi.
- 12 Haziran 1940'da Cumhurbaşkanı İnönü'nün başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Türkiye'nin "savaş dışı kalma" kararını açıkladı.
- 22 Haziran 1940'da resmi kuruluşlarda, kâğıdın yüzde kırk tasarruf edilmesi için genelge yayınlandı.
- 18 Kasım 1940'da Bakanlar Kurulu, bütün yurttaki karartma uygulama kararı aldı.
- 19 Kasım 1940'da özel araçların trafiğe çıkışı yasaklandı.
- 20 Kasım 1940'da Marmara bölgesindeki altı ilde sıkıyönetim ilan edildi.
- 28 Kasım 1940'da 500 kg'dan fazla tahıla Ticaret Bakanlığı'na el konulacağı ilan edildi.
- 25 Aralık 1940'da Millî Koruma Kanunu'nun kapsamı genişletildi ve uygulanacak cezalar ağırlaştırıldı.
- 12 Şubat 1941'de 17 ildeki tahıl stoklarına el konuldu.
- 31 Mayıs 1941'de Ankara, İstanbul ve İzmir'de iase müdürlükleri, diğer şehirlerde ise ihale komisyonları kuruldu.
- 9 Haziran 1941'de Toprak Mahsulleri Ofisi'nce 1941 ve 1942 yıllarına ait tahıl ürünlerine el konulacağı açıklandı.
- 26 Temmuz 1941'de gazetelere kâğıt sıkıntısından dolayı dört sayfa zorunluluğu getirildi.
- 22 Eylül 1941'de 31 vilayette üretilen pamuk stoklarına el konuldu.

- 13 Ekim 1941'de Kurtuluş gemisi Yunanistan'a ilk yardım malzemesi götürmeye başladı.
- 10 Aralık 1941'de buğday fiyatları 13,5 kuruşa yükseldi.
- 17 Aralık 1941'de ekmeğin karneye göre dağıtımına başlandı.
- 19 Aralık 1941'de Millî Koruma Kanunu'na göre, halkın ihtiyacı ve ülke savunması için gerekli olacak her türlü eşya ve mala el konulacağı açıklandı.
- 30 Aralık 1941'de 300 tondan küçük gemilerin Karadeniz'e çıkmaları yasaklandı.
- 21 Ocak 1942'de askerlik süresi üç yıla çıkarıldı.
- 30 Ocak 1942'de Millî Koruma Kanunu'na aykırı davranan stokçulara uygulanacak cezalar açıklandı.
- 24 Şubat 1942'de **Struma** adlı gemi, İngiltere'nin bilgisi dâhilinde Karadeniz'de batırıldı. Geminin 769 yolcusundan ancak bir kişi kurtarılabildi.
- 28 Şubat 1942'de ekmek miktarı günde 300 grama düşürüldü.
- 6 Mayıs 1942'de ekmek miktarı günde 150 grama düşürüldü.
- 9 Mayıs 1942'de ülkedeki bütün tahıl stoklarına el konuldu ve ihracı için izin mecburiyeti getirildi.
- 3 Haziran 1942'de ekmek miktarı günde 300 grama çıkarıldı.
- 16 Haziran 1942'de hükümetçe kâğıt stoklarına el konuldu.
- 23 Haziran 1942'de altı ve daha fazla çocuğu olanların ödüllendirilmesi kararlaştırıldı.
- 8 Temmuz 1942'de Başbakan Dr. Refik Saydam öldü. Yerine Şükrü Saraçoğlu getirildi. Saraçoğlu, 13. Cumhuriyet hükümetini kurdu.
- 12 Ağustos 1942'de benzin vergisi yüzde elli azaltıldı.
- 17 Eylül 1942'de pirinç stoklarına el konuldu.
- 11 Kasım 1942'de Varlık vergisi kabul edildi.
- 18 Aralık 1942'de Varlık Vergisi yükümlüleri, il ve ilçe komisyonları tarafından ilan edildi.
- 8 Ocak 1943'de Bakanlar Kurulu yoksullara ucuz ekmek verilmesini kararlaştırdı.
- 14 Ocak 1943'de TBMM seçim kararı aldı.
- 20 Ocak 1943'de Varlık Vergisi'ni ödeme süresi sona erdi.

- 21 Ocak 1943'de vergi borçlarını ödemeyenlerin ev ve işyerlerindeki malları haczedilerek satışa çıkarılmasına başlandı.
- 27 Ocak 1943'de vergi borçları haciz yoluyla tahsil edilemeyen 32 kişilik kabile, Erzurum Aşkale'de yol çalışmasına gönderildi. Eylül 1944 tarihine kadar Aşkale'ye gönderilenlerin sayısı 1229 kişi oldu.
- 25 Şubat 1943'de eski Başbakanlardan Talat Paşa'nın naaşı Almanya'dan yurda getirilerek, İstanbul'da Hürriyet-i Ebediye tepesine gömüldü.
- 2 Mart 1943'de milletvekili seçimleri yapıldı.
- 8 Mart 1943'de İsmet İnönü üçüncü kez Cumhurbaşkanı seçildi.
- 9 Mart 1943'de Şükrü Saraçoğlu, 14. Cumhuriyet Hükümeti'ni kurdu.
- 1 Haziran 1943'de İstanbul Radyosu, eski Basın-Yayın Genel Müdürü Vedat Nedim Tör'ün yönetiminde deneme yayınına başladı.
- 17 Eylül 1943'de Varlık Vergisi'ni ödemediği için malları haczedilenler için af çıkarıldı.
- 2 Aralık 1943'de Varlık Vergisi'ni ödemedikleri gerekçesiyle çalışma kampına gönderilenler serbest bırakıldı.
- 13 Aralık 1943'de 2. Basın Kongresi Ankara'da toplandı.
- 12 Ocak 1944'de Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, yaş haddinden emekli oldu. Yerine Orgeneral Kazım Orbay atandı.
- 13 Şubat 1944'de New York Radyosu Türkçe yayına başladı.
- 26 Şubat 1944'de evli olan memurlara 10 TL ikramiye verilmeğe başlandı.
- 15 Mart 1944'de Varlık Vergisi uygulaması kaldırıldı.
- 29 Mart 1944'de Almanya'dan beş adet Junkers tipi yolcu uçağı satın alındı.
- 25 Mayıs 1944'de Nuri Demirağ'ın fabrikasında üretilen uçak, İstanbul'dan Ankara'ya uçtu.
- 2 Haziran 1944'de o yıl üretilecek tahıl ürününe el konuldu.
- 23 Temmuz 1944'de Karadeniz'deki gemi seferleri durduruldu.

- 24 Temmuz 1944’de İzmit’te selüloz ve gazete kâğıdı fabrikası açıldı.
- 2 Ağustos 1944’de TBMM, Almanya ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerin kesilmesi kararlaştırdı.
- 7 Ağustos 1944’de 39 ilde geceleri karartma uygulaması ve so-kağa çıkma yasağı başlatıldı.
- 28 Ağustos 1944’de 141 Alman vatandaşı İstanbul’u terk etti.
- 11 Eylül 1944’de muhtemel bir göçe karşı sınırlar kapatıldı.
- 1 Ekim 1944’de günlük ekmek ihtiyacı 300 gramdan 375 grama yükseltildi.
- 1 Aralık 1944’de altı ilde uygulanan sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı.
- 11 Aralık 1944’de Türkiye’deki Alman banka ve sigorta şirket-leri kapatıldı.
- 10 Ocak 1945’de Anayasa’nın ve ay adlarının dili Türkçeleşti-rildi.
- 15 Ocak 1945’de halka verilen ekmek artırılarak, günlük 450 grama, ağır işlerde çalışanlar için de 900 grama çıkarıldı.
- 23 Şubat 1945’de Türkiye, Almanya ve Japonya’ya karşı savaş ilan etti.
- 28 Şubat 1945’de Birleşmiş Milletler Beyannamesi, ABD’deki Maslahatgüzar Orhan Erol tarafından imzalandı.
- 15 Nisan 1945’de zeytinyağı satışı karneye bağlandı.
- 7 Mayıs 1945’de Almanya’nın, 14 Ağustos’ta Japonya’nın tes-lim olmasıyla İkinci Dünya Savaşı sona erdi.⁶⁴

5. Savaş Boyunca Yapılan Yatırımlar

İkinci Dünya Savaşı’nın sürdüğü yıllarda, ülkenin ve mil-letin ihtiyacı olan üretim yatırımları ile yol, su, elektrik ve baraj yapımı gibi temel yatırımlara devam ediliyordu. Ayrıca vatan-daşların temel ihtiyaçlarını karşılayacak yatırımlar sürüyordu. Bir yandan yapımı biten işlerin açılışları yapılıyor, bir yandan

⁶⁴ Anadolu Ajansı; a.g.e. s.102-127, **Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi** ve günlük gazeteler.

da milletin topyekûn kalkınabilmesi ve memleketin ilerleyebilmesi için önemli kararlar alınıyordu. Çok müesseseli devlet kavramının gereği olan kuruluş ve idareler hizmete açılıyordu. 1935-1945 yılları arasında gerçekleştirilen önemli işlerden bazıları şunlardı:

- 2 Ekim 1939'da Sivas-Çetinkaya-Erzincan-Erzurum demiryolu tamamlandı.
- 29 Ekim 1939'da İstanbul'da Atatürk Köprüsü hizmete girdi.
- 2 Ocak 1940'da Petrol Ofisi kuruldu.
- 29 Nisan 1940'da Çatalağzı Elektrik Santrali inşaatı başladı.
- 19 Mayıs 1940'da İstanbul'da İnönü Stadı'nın temeli atıldı.
- 30 Mayıs 1940'da Ereğli Kömür İşletmeleri devlete bağlandı.
- 27 Temmuz 1940'da Şile Enerji Santrali işletmeye açıldı.
- 15 Ağustos 1940'da İstanbul Radyosu hizmete girdi.
- 2 Eylül 1940'da Bismil'e ilk kez tren geldi.
- 7 Ekim 1940'da Nuri Demirağ'ın Yeşilköy'deki fabrikasında üretilen uçak, İstanbul'dan Divriği'ye kadar gidip geldi.
- 22 Ekim 1940'da Antalya-Manavgat-Konya karayolu hizmete girdi.
- 4 Kasım 1940'da Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binası hizmete açıldı.
- 2 Ocak 1941'de pamuk kongresi Ankara'da toplandı.
- 5 Nisan 1941'de Hukuk Kurumu kuruldu.
- 28 Nisan 1941'de yabancıların elinde olan İskenderun ve Antakya elektrik işletmeleri devletleştirildi.
- 21 Mayıs 1941'de TEKEL İdaresi kuruldu.
- 9 Eylül 1941'de İzmir'de Atatürk Müzesi açıldı.
- 8 Ekim 1941'de Elazığ havaalanı açıldı.
- 14 Ekim 1941 Devlet Demiryolları, Uzunköprü ile Svilingrad arasındaki istasyonların işletmesini üslendi.
- 5 Kasım 1941'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin yeni binası hizmete girdi.
- 1 Ocak 1942'de Bismil-Sinan demiryolu hizmete açıldı.

- 19 Şubat 1942’de Londra’da Türk Halkevi açıldı.
- 8 Ocak 1943’de yoksullara ucuz ekmek verilmesini öngören kararname çıkarıldı.
- 11 Ocak 1943’de Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları, Ticaret Borsaları kuruldu.
- 15 Şubat 1943’de İkinci Millî Eğitim Şurası toplandı.
- 26 Şubat 1943’de İstanbul Unkapanı ile Ayvansaray’ı birbirine bağlayan yol açıldı.
- 2 Mayıs 1943’de Zonguldak-Kozlu demiryolu hizmete açıldı.
- 19 Mayıs 1943’de Ankara’da Gençlik Parkı hizmete açıldı.
- 20 Mayıs 1943’de kibrit üretimi, Gümrük ve Tekel Bakanlığı’na geçti.
- 5 Haziran 1943’de Sivas çimento fabrikası açıldı.
- 28 Haziran 1943’de Diyarbakır-Batman demiryolu hizmete açıldı.
- 30 Haziran 1943’de Seyhan Barajı açıldı.
- 18 Eylül 1943’de İstanbul’da Yıldız Parkı hizmete açıldı.
- 22 Eylül 1943’de Ankara’da Fen Fakültesi kuruldu.
- 1 Ocak 1944’de Tavşanlı Tunçbilek linyit kömürünü taşımak için demiryolu hattı açıldı.
- 13 Şubat 1944’de New York Radyosu, Türkçe yayına başladı.
- 11 Mart 1944’de İzmit’te klor fabrikası faaliyete başladı.
- 1 Nisan 1944’de Kuleli-Burgaz-Edirne yolunun asfaltlama işine başlandı.
- 1 Mayıs 1944’de Tokat’ta Gümenek Barajı açıldı.
- 19 Haziran 1944’de İstanbul’da Baltalimanı’nda Kemik hastanesi açıldı.
- 1 Ağustos 1944’de Silifke’de Göksu Barajı’nın temeli atıldı.
- 14 Ağustos 1944’de Beşiri-Garzan demiryolu hizmete girdi.
- 9 Eylül 1944’de Yapı Kredi Bankası kuruldu.
- 9 Ekim 1944’de Anıtkabir’in temeli atıldı.
- 25 Ekim 1944’de Mersin limanı hizmete girdi.

- 28 Ekim 1944'de Diyarbakır-Kurtalan demiryolu açıldı.
- 29 Ekim 1944'de Fevzi Paşa-Malatya-Diyarbakır-Kurtalan demiryolu hizmete açıldı.
- 4 Kasım 1944'de Ankara'da Maliye Okulu açıldı.
- 4 Ocak 1945'de ilköğretim seferberliği başlatıldı. Köy Enstitülerinden mezun olan 1.878 öğretmen, 1.744 köy okuluna atandı.
- 8 Ocak 1945'de İskenderun limanı hizmete girdi.
- 9 Nisan 1945'de yerli ampul üretimi başladı.
- 11 Haziran 1945'de çiftçilere toprak dağıtılmasına ilişkin kanun kabul edildi.
- 9 Temmuz 1945'de ormanlar devletleştirildi.
- 14 Temmuz 1945'de Uyuşmazlık Mahkemesi kuruldu.⁶⁵

6. Türk Basını Olağanüstü Dönemden Geçiyor

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması üzerine birtakım güvenlik tedbirleri almıştı. Bütün komşuları ve harbe girmes' kesinleşen diğer ülkelerle gerekli anlaşmaları imzalamıştı. Kendisine saldırı olmadığı sürece savaşın dışında kalmaya kararlıydı. Bu kararlılığın bir gereği de basın vasıtasıyla Türk kamuoyunu buna hazırlamaktı. Onun için hükümet, gerekli bütün hazırlıkları yapmıştı. 21 Eylül 1939'da "**Başvekâlet Matbuat Bürosu**" kurularak, başına Bükreş Büyükelçiliği Müsteşarı **Selim Sarper** getirilmişti. Büro elemanları ise Matbuat Umum Müdürlüğü'nden görevlendirilmişti.

Dışişleri Bakanlığı Müdürlerinden **Halil Ali Ramazanoğlu**, hükümetin bu dönemde basına uygulayacağı politikayı anlatmak ve basını aydınlatmak için İstanbul'da görevlendirilmişti. Halil Ali Ramazanoğlu, İstanbul'daki gazete patronlarıyla yaklaşık üç ay boyunca görüşmeler yapmıştı ve onlara "**Savaş dışı kalma**" politikasını anlatmıştı. Halkın bu dönemde ortaya

⁶⁵ Anadolu Ajansı; **Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi**; Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Arşivi ve günlük gazeteler.

çıkabilecek zorluklara karşı hazırlanması için gazetelerin bu yönde yayın yapmasının önemini ifade etmişti. Ramazanoğlu, aynı zamanda hükümet ile İstanbul basını arasında bu olağanüstü dönem için bir çeşit irtibat memurluğu görevini yürütmüştü. İstanbul basını da devletten beklentilerini, özellikle kâğıt teminine dair istekleri ile savaş süresince basının çalışmasına hükümetin katkılarının neler olabileceğini temsilciye iletliyordu. Bir taraftan da İçişleri Bakanlığı’na bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü’nün Başbakanlık’a bağlanması amacıyla Ankara’da gerekli yasal düzenleme için hazırlıklar başlatılmıştı.

1 Haziran 1940 tarihinde 3837 sayılı kanun ile Matbuat Umum Müdürlüğü, yeni kanunla Başbakanlık’a bağlandı. Umum Müdürlük görevine Başbakanlık Matbuat Bürosu Başkanı **Selim Sarper**, 1 Haziran 1940 tarihinde atandı. Yeni düzenlemeye göre, Anadolu Ajansı için ayrılan yıllık ödenek, Dışişleri Bakanlığı’ndan alınarak, bu Genel Müdürlüğe verildi. 1938 yılından itibaren ülkede gazete kâğıdı darlığı, bu dönemde daha da artmıştı. Dolayısıyla yeni Genel Müdürlük, kâğıt işleriyle de meşgul olmaya başladı. Savaş süresince kısıtlı olarak ithal edilen gazete kâğıdının “İdareli” olarak tüketimi için Genel Müdürlük çeşitli tedbirler aldı. İlk önce gazete sahiplerinin kendi aralarında anlaşarak, sayfa sayısının ve gazete kâğıdı boyutlarının tespiti yoluna gidilmişse de gerekli anlaşma sağlanamamıştı.

Bunun üzerinc Millî Koruma Kanunu’nun verdiği yetkiye dayanılarak, gazetelerde, boyutlarına göre sayfa tahdidi getirildi. Kâğıt sıkıntısının daha da artmasıyla 11 Şubat 1942’de gazete basmaya yarar kâğıtlara el konularak, dağıtımı hükümetçe yapıldı. Ayrıca gazete kâğıtlarının başka işlerde kullanılmasını önlemek için ithali ve üretiminde filigranlı olması şartı konuldu. Genel Müdürlük, her yıl Bütçe Kanunu’nun 25. ve 23. maddeleri uyarınca gazete kâğıdının ne kadar ithal edileceğini resmi yazı ile gazetelere bildirmeye başladı.⁶⁶

⁶⁶ Fr, Turgut; c.g.e. s. 104.

Türk basınının özellikle Anadolu basınının mali imkânları savaş başlamadan önce de sınırlıydı. Kâğıt kısıtlı şekilde ithal ediliyordu. Baskı ve dizgi makineleri eskimişti. Gazeteler, yenilerini ithal edecek maddi imkânlarla sahip değillerdi. Sermayeleri de yoktu. Reklam, gelirleri yoktu. Mükkep temini güçtü. Dağıtım için gereken nakliyat araçları bulunmuyordu. Gazete fotoğrafçılığı için gereken materyal, yok denecek kadar azdı. Gazetelerdeki haberciler, yazarlar, teknik düzenleyiciler, redaktörler, foto muhabirleri, hatta birçok röportajcı, yeterince eğitim görmemişlerdi. O zamanki Türk basını "alaylı" yetişenlerin çalışma alanıydı. Gazete patronları sık sık değişiyordu. Çünkü sermaye birikimleri yoktu. Çoğu gazetenin patronu, aynı zamanda gazetenin hem başyazarı hem sorumlu müdürü hem de Meclis'te milletvekiliydi. Dünyada olup bitenlere dair haberleri ya da bilgi ve dokümanları çeşitli dillerden tercüme edecek eleman yok gibiydi. Gazetelerin bu ihtiyacını, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün çeşitli dillerde yayın yapan dünya radyolarından tercüme ettirdiği "Radyo Bülteni", "Dış Basın Bülteni", "Gizli Bülten", "Radyo Gazetesi" karşılıyordu. Üretilen bültenler, motosikletlerle ilgili yerlere dağıtılıyordu. Genel Müdürlüğün Haberler Dairesi ile Genel Müdürlüğün koordinasyonunda olan Anadolu Ajansı'nda istihdam edilen çeşitli dillerden tercüme yapan büyük bir kadro çalışıyordu. Ayrıca Genel Müdürlüğün yurt dışında görevli Basın Ataşeleri de bulunduğu ülkedeki haber ve bilgilileri sürekli Genel Müdürlüğe, tercüme edilmiş halde gönderiyorlardı.

Genel Müdürlüğe bağlı Ankara ve İstanbul radyoları, savaşın gidişatı ve ülkemize dair haberleri sürekli yayınlıyordu. Genel Müdürlüğün yayınları, Türk basınının önemli bir kaynağıydı. Savaş sırasında Genel Müdürlük, "Radyo Gazetesi" kurmuştu. Türk halkını bilgilendiren bu radyoda, askeri konuları, ordunun konularına vâkıf kurmay subayları hazırlıyordu. Ekonomik konuları Prof. Hazım Atıf Kuyucak kaleme alıyordu. Millî günler ve kamuoyunun moralini yüksek tutacak konuları da yazar Nurettin Arıtam yazıyor ve canlı olarak saat başı okuyordu.

7. Basına Uygulanan Sansür

Basın Yayın Umum Müdürlüğü, Hükümet tarafından tespit edilen savaş dışı kalma tutumunu ihlal eden yayınları engellemek için 25 Temmuz 1931 tarihinde yayınlanan 1881 sayılı kanunun 50. maddesine göre uygulama başlatmıştı. 1946 yılına kadar sıkı bir şekilde tatbik edilen bu madde şöyleydi:

“Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18’inci madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin me-sulleri, tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz.”

Bu madde esas alınarak, dönemin Başbakanı **Refik Saydam** imzası ve Başbakanlık Matbuat Umum Müdürlüğü vasıtasıyla 20.7.1940 tarihinde **“Umum Müfettişlere, Sıkıyönetim Komutanlıklarına ve Valiliklere şifreli”** olarak bir talimat gönderilmişti. Söz konusu talimat şöyleydi:

“Aşağıdaki direktifin makine ile istinsah olunarak bütün siyasi ve gayri siyasi gazete ve mecmuaların sahipleriyle yazı işleri müdürlerine imza ettirilip, imzaları havi varakanın Mat-buat Umum Müdürlüğü’ne gönderilmesini ve gazetecilerin ancak kendi el yazılarıyla not veya suret almalarına müsaade olunmasını rica ederim.

Gazetelerde büyük manşetler yalnız dâhili haberler için kullanılacaktır. Harici haberler tek sütuna dizilecek ve bu haberlere azami 24 puntodan büyük başlık konmayacaktır.

Matbuat Umum Müdürlüğü’nün veya Anadolu Ajansı’nın vereceği harici haberlerden başka hiçbir harici haber neş-redilmeyecektir.

Memlekette ecnebi sefaret heyetlerine ait her türlü ha-berler, matbuata Matbuat Umum Müdürlüğü veya Anadolu Ajansı tarafından tebliğ edilecektir. Bunun haricinde bu ka-bil haberler derç edilmeyecektir.

Bu tebliğ yevmi ve haftalık ve diğer vakitlerde münteşir bütün siyasi ve gayri siyasi gazete ve mecmuaların sahipleriyle

yazı işleri müdürleri tarafından şahsen imza edilecek ve bunun aksine olan neşriyat muvacehesinde, 1931 Temmuz 25 tarih ve 1881 numaralı Matbuat Kanunu'nun 16'ncı faslının 50'inci maddesi ahkâmı tatbik olunacaktır.”⁶⁷

Gazeteler, Başbakan'ın bu talimatına ilk başlarda uymamışlardı. Basının bu umursamaz tutumu, (Matbuat Genel Müdürlüğü'nün incelemesinden anlaşıldığı için) üç gün sonra bu sefer Başbakan adına Başbakanlık Müsteşarı imzalı ikinci bir talimat, İstanbul ve İzmir Valiliklerine gönderilerek, **“derhal”** gazetelere tebliği emredilmişti. Başbakanlık Matbuat Umum Müdürlüğü başlıklı kâğıtla 24.7.1940 tarihinde şifre ile gönderilen talimat da şöyleydi:

“Talimatın tebliğinden sonra ilk çıkan 23 Temmuz 1940 tarihli gazeteleri tetkik ettik.

Bu gazetelerin bazısında hususi muhabire atfen konmuş harici haberlerin mevcut olduğunu, bazılarında tek sütunluk harici haberlere, iki ve üç sütunluk **“harici haberler”** veya **“son dakika”** gibi başlıkların konduğunu ve bazısında da birinci sahifede **tek başlayıp** iç sahifelere çift olarak intikal ettirilmiş harici haberlerin bulunduğunu ve sair bazı ayrılıklar gördük.

Talimatın ifade ettiği mana, harici haberlerde velev cüz'i de olsa sansasyondan sakınmak esasına istinat etmektedir. Ve bu hususi gazetelerimizin anlayışlarına bırakılarak teferruatına girilmemiştir.

Ancak 23 Temmuz tarihli gazetelerinizde gördüğümüz manzara bizi bazı hususâtı aydınlatmak mecburiyetinde bırakmıştır. Binaenaleyh, tek sütuna konacak olan harici mevzuların, yalnız haberlere değil, bütün harici mesaile şamil olduğunu, harici haberlerin tek sütun metin ve serlevha ile başlayıp iç sahifelere çift sütun olarak nakil edilmemesi lazım geldiğini, yine harici haberlerin iki veya daha fazla sütunluk **“son haberler”** gibi başlıklar altında toplanmamasını hatırlatırız.

⁶⁷ Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi.

Talimatta, bu vadide daha bir çok noktaların tasrih edilmemiş olmasından istifade ile sansasyon talimatın ruh ve gayesine aykırı bir hareketten gazetelerimizin sakınmalarını, içinde bulunduğumuz ciddi zamanlarda kendilerinin vatan severliklerine ve ciddiyetlerine müracaat eyliyerek, bir kerre daha rica etmek mecburiyetinde kalıyorum.

Bütün siyasi ve gayri siyasi gazete ve mecmualara tebliğini ve bilhassa gündeliklere derhal iblağını saygılarımla rica ederim.”⁶⁸

Görüldüğü gibi, 1881 sayılı kanunun 50. maddesindeki “Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı...” ibaresi, yalnızca tespit edilen milli dış politikaya dönüktü. Dış politikayı etkileyecek bu yazılar, dış ve iç yazılı haberler için uygulanmıştı. Ayrıca bu uygulamanın, ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü ciddi tehlikelerle yüz yüze olunduğu bir zamanda, basının vatanseverliğine müracaat ediliyordu.

Gazete ve dergilerin bu ilk talimatları, önceleri pek ciddiye almadıkları, o dönemin basını incelendiği zaman anlaşılmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, Valilikler, Matbuat Umum Müdürlüğü, özellikle günlük basının haber, makale, yorum, fıkra gibi yazılarını en ince ayrıntısına kadar inceliyor ve değerlendirdikten sonra karar veriyordu.

Matbuat Umum Müdürlüğü haber değerlendirmesini yapacak, yabancı ülkelerin dış politika “temayüllerini” ve iç politikalarını tahlil edebilecek, genel kültürü yüksek, birkaç yabancı dil bilen, Türkçe’ye “hakkıyla vakıf” “Türk”leri” istihdam etmişti. Bunun için de daha 1939’ların sonunda memur olabilmek için imtihanlar açmaya başlamıştı. Yani Genel Müdürlük, dünyanın bu “hassas” dönemine hazırlıklıydı. O dönemde imtihana girmek için aranan şartlar şöyleydi:

DÂHİLİYE VEKÂLETİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜNDEN:

1. Umanı Müdürlüğün kadrosunda 300 lira ücretli bir müşavirlik vazifesi açılmıştır.

Bu vazifeye göre, kuvvetli bir umumi malumata sahip olmak, tevdi edilecek yabancı matbuatı günü gününe takip ederek, bunların ait olduğu yabancı memleketin dış politika temayülleri ve iç politika davaları hakkında tahlili ve terkibi hülâsadar yapmak; bundan başka da Türkçe metinleri kusursuz bir şekilde yabancı dillerle kaleme almak lazımdır. Bu itibarla Türkçe'ye ve yabancı dillere hakkıyla vakıf olmak şarttır.

Diğer vasıflar ise şunlardır:

a) Türk olmak;

b) Yüksek tahsili olmak;

c) Başka bir yerde vazifesi olmamak;

d) Şimdiye kadar çalıştığı yerlerde başarıları ve iyi hali belgelerle tespit edilmiş olmak;

e) Yukarıdaki izahat derecelerinde Fransızca ve İngilizce'ye vakıf olmak;

2. Müsabaka imtihanına girmek isteyenlerin 15 Şubat 1939 tarihine kadar hüviyet kâğıtlarını, diplomalarını, vesikalarını ve 4,5 x 6 ebadındaki iki adet fotoğraflarını bir istida ile Matbuat Umum Müdürlüğü'ne göndermeleri lâzımdır.

3. Müsabaka imtihanı 20 Şubat 1939 günü saat 9.30'da, Ankara'da, Matbuat Umum Müdürlüğü'nde ve İstanbul'da Vilayet Matbuat Bürosu Şefliği'nde yapılacaktır.

4. İsteklilerin imtihan günü Ankara'da, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne, İstanbul'da Matbuat Bürosu Şefliği'ne müracaatları gerekir.⁶⁹

Başbakan Matbuat Umum Müdürlüğü, yayınladığı talimat, ihtar ve kapatma yazılarını da kapsayan her yayın organı için bir dosya tutuyordu. Gazetenin kaç ihtar aldığı, kaç defa talimat yazıldığı, ne kadar uyarıldığı tespit ediliyor ve ona göre

⁶⁹ Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi.

işlem yapılıyordu. Eğer gazete, yapılan pek çok talimat ve ihtar uymamışsa Genel Müdürlüğün teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile o yayın organı, Basın Yasasının 50. maddesi uyarınca belirli bir süre kapatılıyor ve yine aynı yolla yeniden yayınına müsaade ediliyordu.

Genel Müdürlüğün ilgili servisleri ve yabancı dil bilen danışmanları, günlük dış basılı yayınlar ile radyoları, ülkenin milli politikası bakımından dikkatle izliyordu. Diğer yandan da yurt dışında Türkiye’nin aleyhine kullanılabilecek haber, yazı, resim ve karikatürleri yayınlayan iç yayın organlarına ikazda bulunuyor, tekzip ve açıklamalar gönderiyordu. Ayrıca Başbakanlık, Bakanlıklar, Genelkurmay Başkanlığı ile diğer Genel Müdürlüklerin gönderdikleri bu tür ikaz yazılarını da günü gününe gazete sorumlularına ileterek, bir daha yapılmamasını bildiren yazılar yazıyor, telgraflar çekiyordu.

Türkiye’deki komşu ülkelerin ve diğer savaş içinde olan devletlerin Büyükelçileri ve temsilcilikleri, Türk basınını dikkatle takip ediyorlardı. Ülkelerine dair yayınlanan haber, yorum ve Türkiye’nin savaş dışı kalma siyasetini sergileyen bilgileri ve yazıları, süratle devletlerine iletiyorlardı. Aleyhte olan yazı ve haberleri protesto ederek, tekrar etmemesi için de Dışişleri Bakanlığı’na, ülkelerindeki Türkiye temsilciliklerine bildiriyorlardı. Bu tür rahatsızlık ifade eden yazı ve görüşler, Dışişleri Bakanlığı’nca Başbakanlık’a ve oradan da gereği için basından sorumlu olan Matbuat Umum Müdürlüğü’ne gönderiliyordu.

VI. BÖLÜM

SANSÜRE İLİŞKİN BELGELER

1. Gazetelere Gönderilen Talimatlar

Savaşın yayılması üzerine Türkiye’de alınan tedbirler artırılmıştı. Gazeteler, Matbuat Umum Müdürlüğü’nün gönderdiği 2.7.1940 tarihli Başbakan Refik Saydam imzalı “Şifre” genelge ve 25.7.1940 tarihli Başbakan adına Müsteşar imzalı “Şifre” talimatlara uymakta ya zorlanıyorlar ya da uymamakta ısrar ediyorlardı. Matbuat Umum Müdürlüğü, Genelkurmay Başkanlığı’ndan örfi idare komutanlıklarından, Dışişleri Bakanlığı’ndan, Başbakanlık’tan, Bakanlıklardan ve valiliklerden gelen yazıları esas alarak, gazetelere ya “Şifre” ya “Telgraf” ya da “Kısmi Yazı” yoluyla “talimat, ihtar veya kapatma kararı” bildiriyordu.

Gazeteler hakkında kapatma kararı, ya gazetenin 188 sayılı yasadan kaynaklanan talimatlara aykırı yayın yapmakta ısrar etmesi ya da hükümet politikasına açıkça muhalefet eden yazıların yayınlanması üzerine alınıyordu. Matbuat Umum Müdürlüğü, kapatma cezasından önce yasaya aykırı yayın yapan gazetelere defalarca uyarıda bulunuyordu. Bu tür uyarıları da gazetenin yayınlandığı yerin valiliği aracılığı ile ya da kendisi, telgraf, telefon veya yazıyla yapıyordu. Genellikle gazeteler, uyarı mahiyetindeki telgraf ve yazıları dikkate almadan yayınlarına devam ediyorlardı. Onun için de Matbuat Umum Müdürlüğü, “bir kere daha” ifadesiyle yeniden ilgili gazete yöneticilerini uyarıyordu.

Ekteki belgeler, yapılan o uyarı ve yeniden bilgilendirme konusunda gönderilen yazılar hakkındadır. Bu uyarı mahiyetindeki “talimat” ve “ihtar” yazılarının büyük bir bölümü, hükümet tarafından tespit edilen savunma ve dış siyasete aykırı

neşriyatın engellenmesine dairdir. Diğerleri ise sosyal ve ekonomik sorunların abartılarak yayınlanmasını önlemeye yöneliktir.

Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'nün gazetelere gönderdiği talimat, ihtar gibi yazılardan bazı örnekler; Başbakanlık Matbuat Umum Müdürlüğü, 16.9.1940 tarihinde ülkede yaygın olarak yayınlanan gazetelere "Şifre" telgraf ve yazılarla Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun ricasını duyurmuştu.

Umum Müdürlük, 23.10.1940 tarihinde Son Posta gazetesinin 22 İlk Teşrin 1940 tarihli sayısında, dış politikaya dair ve iki sütun üzerine yayınlanan haberin talimata aykırı olduğunu bildiren bir telgraf göndermişti.

Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından Başbakan adına Müsteşar Vehbi Demirel imzalı bir şifre, gazetelere duyurulması için umumi müfettişliklere ve valiliklere gönderilmişti.

Matbuat Umum Müdürlüğü, 5.11.1940 tarihinde İzmit'te yayınlanan Marmara gazetesini uyararak, dış haberlerin Anadolu Ajansı'ndan alındığının belirtilmediğini hatırlatmıştı.

Son Telgraf gazetesi, dış siyasete dair haberleri 24 puntodan büyük başlıkla kullandığı ve Vakit gazetesi de 4.11.1940 tarihli sayısında Karadeniz ve Marmara'da fırtına olduğuna dair haber yayınladığı gerekçesiyle Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından uyarılmıştı.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 21.11.1940 tarihinde, Almanların İstanbul'da yayınladığı **Beyoğlu** gazetesini, talimata aykırı yayın yaptığı için uyarılmıştı.

Tan gazetesi, Matbuat Umum Müdürlüğü'nce 3.12.1940 tarihli sayısında **Muvaffak İhsan** tarafından çizilen karikatürün bir daha tekrar edilmemesi için uyarılmıştı.

Tasvir-i Efkâr gazetesi, Matbuat Umum Müdürlüğü'nce 5.12.1940 tarihli sayısında, **Peyami Safa**'nın Hitler ve Mussolini hakkındaki yazısının, talimatın 6. maddesine aykırı olduğu için uyarılmıştı.

İstiklâl Savaşı kahramanlarından ve Atatürk’ün silah arkadaşlarından ve aynı zamanda milletvekili olan **Kâzım Karabekir’in**, 23.12.1940 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde milli savunmaya ilişkin yaptığı konuşmaya gazetelerde yer verilmemesi, Matbuat Umum Müdürlüğü’nce Başbakan’ın emri olarak bütün yayın organlarına duyurulmuştur.

Cumhurbaşkanı’nın yapacağı yurt içi seyahatlerin gazetelerde yayınlanmaması, Matbuat Umum Müdürlüğü’nce telefonla Anadolu Ajansı, Ulus gazetesi ve İstanbul, Adana ve İzmir Emniyet Müdürlüklerine duyurulmuştur.

Matbuat Umum Müdürlüğü, On İki Ada ile ilgili 6.1.1941 tarihli bir talimatı Anadolu Ajansı ve Ulus gazetesine telefonla bildirmişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 6.1.1941 tarihinde İstanbul’da Almanların yayınladığı **Beyoğlu** gazetesine gönderdiği telgrafla yapılan bir yanlışlığın sebebinin hemen bildirilmesini istemişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 23.1.1941 tarihindeki bir talimatı, Emniyet Müdürlüklerine, Anadolu Ajansı’na, Ulus gazetesine, Emniyet Genel Müdürlüğü’ne ve kısa dalga radyosuna göndermişti.

Matbuat Umum Müdürlüğü’nce Şaka mecmuasının, 17 Son Kanun 1941 tarihli sayısında yayınlanan “Memlekette bir çivi dahi kalmadı.” konulu karikatürün talimata aykırı olduğu, 6.1.1941 tarihinde bildirilmişti.

Yunanistan, önce İtalyanlar, sonra da Almanlar tarafından işgal edilmişti. Açlık ve sefalet içinde kıvranıyordu. Türkiye, sonradan Marmara Denizi’nde batan kurtuluş vapuru ve daha sonra Dumlupınar vapuru ile devamlı gıda, ilaç ve diğer maddeler gönderiyordu. Selanik gibi şehirlerin sokaklarında açlıktan ölmüş insanlar, arabalarla toplu mezarlara taşınıyordu. Türkiye’nin bu insani yardımları uzun süre devam etmişti.⁷⁰

⁷⁰ Er, Turgut; *Turkish-Greek Frindship*, Ankara 1987, s.36-38.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 14.3.1941 tarihinde Vakit gazetesine bir yazı yazarak, Yunanistan'a Kızılay'ın hediye ettiği üç ambulans otomobilin Selanik'te teslim edilmesine ilişkin düzenlenen törene dair haberin yayınlanmasını rica etmişti.

Selim Sarper, ayrıca 26.3.1941 tarihinde Emniyet Müdürlüklerine telefonla gazetelere “şifahen” duyurulması için bir not göndermişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, bir yazıyla Son Posta gazetesinin 3 Mayıs 1941 tarihli sayısındaki yazının talimata aykırı olduğunu bildirmişti.

Adalet Bakanı yerine Müsteşar imzalı bir yazı 17.5.1941 tarihinde Matbuat Umum Müdürlüğüne gönderilmişti. Yazıda, 11.5.1941 tarihli Haber gazetesindeki “Adliye helva satıyor” başlıklı yazıdan dolayı gerekli tedbirlerin alınmasını rica ediyordu.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 26.6.1941 tarihinde bir Talimatı, Adana, İzmir ve İstanbul Emniyet Müdürlükleri ile örfi idare komutanlığına, kısa dalga radyo gazetesine, Anadolu Ajansı'na ve Ulus gazetesine göndermişti.

Yazar Nizamettin Nazif'in Son Telgraf gazetesinde yayınlanan “Kol Kola” adlı romanın Türk aile yapısına aykırı olduğuna dair bir yazı, Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper tarafından gönderilmişti.

4.6.1941 tarihinde Başbakan adına Müsteşar imzalı Cumhurbaşkanı İnönü'nün seyahatlerine dair yazı yazılmaması hakkında bir emir, bütün vilayetlere ve umum müfettişliklere “Şifre” olarak gönderilmişti. Aynı konuda Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper imzalı bir yazı da 7.7.1941 tarihinde Emniyet Müdürlüklerine, örfi idare komutanlıklarına, Ulus gazetesine, Anadolu Ajansı'na “Talimat” olarak şifre ile yazılmıştı.

Matbuat Umum Müdürlüğü, 17.7.1941 tarihinde Başbakan'ın seyahati hakkında bir duyuru yapmıştı.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 22.7.1941 tarihli bir yazı ile **Journal D’orient** gazetesini, “**Otomobil lastiği**” olmadığına dair haberinden dolayı uyarılmıştı.

Matbuat Umum Müdür Vekili İ. Nişbay, Son Havadis gazetesine 28.7.1941 tarihinde bir yazı yazarak dış siyasete dair haberlerin veriliş şeklinin talimata aykırı olduğunu son defa hatırlatarak, tekrar etmesi halinde matbuat yasasının 51. maddesinin uygulanacağını bildirmişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 20.11.1941 tarihinde bir “**Talimat**” yayınlarak, Cumhurbaşkanu’nın Hatay konusundaki konuşmasının mahalli gazetelerde yayınlandığını, bunun da talimatlara aykırı olduğunu duyurmuştu.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 2.12.1941 tarihinde Tasvir-i Efkâr gazetesine gönderdiği yazıda, “**Hariçte Neler Oluyor?**” başlığı ile Fransız gazetelerinden yapılan tercümenin talimatlara aykırı olarak yayınlandığını bildirmişti.

Akşam gazetesinin 3.12.1941 tarihli sayısında yayınlanan “**Gıda maddeleri için ihtiyat tedbirleri**” başlıklı yazı, talimata aykırı görüldüğü için Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından uyarılmıştı.

17.12.1941 tarihli Son Posta gazetesinde, **ekmeğin karne ile satılacağına** dair haber, Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper tarafından telgrafla uyarılmıştı.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 21.1.1942 tarihinde bir “**Talimatı**” İstanbul, İzmir ve Adana’da yayınlanan günlük gazetelere göndererek, **şeker fiyatlarına** ilişkin haberlerin yalnız Anadolu Ajansı’ndan alınması gerektiğini rica etmişti.

İstanbul Valisi yerine R. Demirtaş, Başbakanlık’a şifre ile 21.1.1942 tarihinde bir yazı göndererek, toprak kanunu ile ilgili habere yer veren Son Posta gazetesinin talimata aykırı davranışını gerekçesiyle yayınının durdurulduğunu bildirmişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 29.1.1942 tarihli bir telgrafla Tasvir-i Efkâr gazetesine bir yazı göndermiş, “**Ankara’da istifçilik**” başlıklı yazının dikkati çektiğini, dolayısıyla gazeteye gönderilen ikaz telgraflarının çoğaldığını hatırlatmıştı.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, 25. 5. 1942 tarihli bir talimatla Başbakan'ın ve Maliye Bakanı'nın TBMM'de yaptıkları konuşmaların, yalnızca Anadolu Ajansı'nın verdiği şekilde yayınlanması gerektiğini, gazetelere bildirmişti.

2. Gazetelerin Kapatılması

Avrupa coğrafyası, yer altı ve yer üstü zenginlikleri bakımından pek fazla varlığa sahip değildir. Bu coğrafyadaki ülkeler, bilim, kültür ve sanayileşme bakımından dünyanın diğer bölgelerindeki ülkelere göre çok ilerlemişlerdi. Onun için de yaklaşık iki yüz yıl önce Avrupalılar, Asya ve Afrika'daki ülkeleri çeşitli bahanelerle işgal ederek, sömürmeye başlamışlardı. Avrupalıların sanayileştikçe petrole, petrol mamullerine, demire, kroma, bakıra, sanayiye dönük tarım ürünlerine daha çok ihtiyaçları oluyordu. İtalyanlar ile Almanlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürmek istedikleri ülkelerin paylaşımında umut ettiklerini bulamamışlardı. Japonya, her tür yer altı ve yer üstü varlıktan yoksundu. Etrafındaki zengin ülkelere sahip olmak ve sıkışıp kaldığı kendine dar gelen topraklarını genişletmek istiyordu. 1917'de Asya, Kafkaslar ve Doğu Avrupa'nın birçok ülkelerini hâkimiyeti altına alarak, komünizmi, Rus faşizmine dönüştüren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, kendisine hudut olan birçok Avrupa ülkesini de hâkimiyeti altına aldı. Komünist imparatorluğu daha da büyütme ihtirasına kapıldı.

İtalya, Almanya ve Rusya'nın başında bulunan faşist ve komünist liderlerin gözü karaydı. Silahlanmalarını alabildiğine geliştirmişlerdi. Ülkelerindeki nüfusun neredeyse yarısını silah altına almışlar, ordularını büyütmişlerdi. Nihai hedefleri Afrika, Ortadoğu, Kafkaslar ve hatta Orta Asya ve Uzakdoğu'nun zengin yer altı kaynaklarıydı.

Yeni kurulmuş, kendi yağıyla kavrulmaya çalışan Türkiye, sömürgecilerin ulaşmak istedikleri zengin coğrafyalara gidiş yolu üzerindeydi. Ya Polonya, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve diğerleri gibi yıldırım harekâtı ile ezip geç-

ceklerdi ya da Ankara ile anlaşarak, Türkiye’yi yanlarında savaşa sokacaklardı. Türkiye’yi idare edenler, genç cumhuriyeti kuranlar ise “savaş dışı kalmak” istiyorlardı. Türkiye, sömürdükleri ülkeleri başkalarına bırakmak istemeyen İngiltere, Fransa, Amerika ile Sovyetler Birliği ve faşistlerin savaşında taraf olmak istemiyordu. Onun için daha 1938’lerde dünyanın bu gözü dönmüş gidişatını sezmiş, yurt içi ve yurt dışına dönük tedbirler almaya başlamıştı.

Türkiye, ufukta beliren tehlikelere karşı askeri gücünü büyüterek, daha da güçlendirmek istiyordu. Türk milleti, tarih boyunca ordunun bir millet için ne kadar önemli olduğunun idrakindeydi. “Ordu-Millet” kavramı, Türk milletinin temel dayanağı idi. Asker ocağını inançları doğrultusuna “Peygamber Ocağı” olarak görüyordu. Millet, düğün bayramla ellerine kına yakarak evlatlarını askere gönderiyordu. Bir yandan da üstünden, başından, boğazından kesiyor, devlete olan yükümlülüklerini yerine getiriyordu.

İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı 1939’larda, Türk ordusunun başında İstiklal Savaşı kahramanı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucularından, o zamanın Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak vardı. Mareşal Çakmak, daha Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün sağlığında işaret ettiği Hitler ve Mussolini tehlikesinin bilincindeydi. Atatürk’ün yerine Cumhurbaşkanlığı’na İsmet İnönü getirilmişti. İsmet Paşa, İnönü muharebelerinin muzaffer komutanı, Mudanya ve Lozan görüşmelerine cepheden giderek, Türk bağımsızlığını belgelendiren temkinli bir kişiliğe sahipti. Türkiye’nin bakanlıklarında ve müesseselerinde, iyi yetişmiş, uyanık vatansever, birçoğu Millî Mücadele’den çıkıp gelmiş, ülkenin ilerlemesi için gece gündüz çalışan kadroları vardı. Bu kadroların tek amacı Türk milletini, barış ve huzur içinde refaha, mutluluğa ve kalkınmışlığa kavuşturmak-tı.

Sömürgecilerin kapışması ve muhterislerin çarpışmasından yükselen alevler, Türkiye’nin sınırlarına yaklaştı. İstiklal Savaşı’ndan sonra Anadolu’daki vatansever ve milliyetçi basın gelişmemişti. Bunlar, yayınlandıkları illerin uzak mahal-

lelerine ya da en yakın kazalarına bile dağıtılamıyordu. Kırık dökük, derme çatma teknolojileri vardı. Mürekkep, kâğıt, hurufat, yetişmiş teknik eleman ile tahsilli, kültürlü yazı kaleme alacak adamları hemen hemen yoktu. İstanbul ve İzmir basınının bazıları ise hala mütareke basını havasını terk edememişler ve bir türlü millici olamamışlardı. Diğer bir kısmı ise Millî Mücadele'ye fikrî katkılarda bulunduklarını düşünerek, bunun vermiş olduğu şımarıklık içindeydiler. Her şeyi ben bilirim havasındaydılar. Diğer bir İstanbul, İzmir yazılı basını ise maddi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutuyor, önce para diyorlardı. Bunlar, ülkenin selametini ikinci, üçüncü plana itiyorlardı. Milletin, ülkeyi idare edenlerin gözünün içine baka baka yabancı firmalar, yabancı ajanlar ve yabancı görevlilerle işbirliği kurmaktan kaçınmıyorlardı. Almanlar, İngilizler, Ruslar ve Fransızlar, Türk devletini, Türk milletini, emelleri uğruna kullanmak için bunlara yardım adıyla paralar dağıtıyorlardı. Gözü dışarıda olan gazete patronlarını, yazarlarını ya da emekli olmuş ve yazarlığa, muhabirliğe soyunmuş askerleri ülkelerine davet ediyor, yedirip içirip, ceplerini doldurup, tekrar Türkiye'ye gönderiyorlardı. Onlar da temsil ettikleri gazetelerde, ülkenin millî çıkarlarını değil, ceplerini dolduranların meddahlığını yapıyorlardı.

Devletin idare merkezi Ankara'da ise etkili bir basılı yayın organı (parti yayın organı olan Ulus gazetesi hariç) yoktu. Ankara'da ülkenin millî politikalarını, elinden geldiği ölçüde duyurmaya çalışan radyo, Anadolu Ajansı ve bunların bağlı olduğu Matbuat Genel Müdürlüğü vardı. Hükümet, İstanbul, İzmir ve Ankara'daki yazılı basının olumsuz, ülkenin millî siyasetine ve millî çıkarlarına aykırı yayınları engellemek için mevcut yasalara dayanarak, bu kuruluşlar aracılığı ile tedbirler alıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın sınırlara dayandığı günlerin arifesinde, Türk hükümetinin amacını başlıca şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türk milleti, tüketim maddelerinin sıkıntısını yaşamamasın, yurt içi ve yurt dışı ticareti devam etsin. Daha yeni yeni gelişen

imalat tezgâhları ve fabrikaları çalışsın, üretimi durmasın. Okulları açık olsun, millet endişe ve yeis içinde bulunmasın, morali yüksek olsun. Tüketim, yaşanacak daha kötü günler için kontrollü yapılsın. Halkın Türk ordusuna olan inancı ve güveni yüksek düzeyde bulunsun. Daha devlet kurulurken başlayan ve 1938'lere kadar devam eden yabancı ülkelerin kışkırttığı bölücülüğü bir daha yaşanmasın. Herkes kazandığı, sahip olduğu ve ülke nimetlerinden yararlandığı ölçüde, kendisine götürülen nimetlerin karşılığı olan vergilerini versin. Bu topraklardan, bu milletin sırtından kazandıkları varlığı, yabancı ülkelere, mensup oldukları ırkların topraklarına taşınmasınlar.

Türkiye’yi idare eden kadroların yurt dışına dönük amaç ve tespitleri de vardı:

İstiklal Savaşı’nın başladığı yıllardan 1938'lere varan, yabancı ülkelerle yapılan dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları, sözleşmeler, ikili, üçlü ve çok taraflı anlaşmalar bozulmadan devam etsin. Ülkenin kalkınması ve gelişmesi için yeni ikili ve çok taraflı sözleşmeler yapılsın. İthalat ve ihracat sekteye uğramasın. Türk ordusunun ihtiyacı olan teknolojinin alımı ve satımı devam etsin. Türk ordusunun olabilecek kusur ve zayıflıkları yabancılar tarafından bilinmesin. Güçlü bir ordu, arkasında milletin desteği olan bir ordu görünümüne darbe vurulmasın. İyi komşuluk içinde olduğu ülkeleri gücendirecek, onları kırarak hareketlerden kaçınılsın. Yabancı ülkelerin ve savaşan tarafların siyasetleri tenkit edilerek, hasım haline getirilmesin. Yabancı ülke liderlerini ve ordularını karalayıcı, kötü gösterici hareket, tutum, yazı ve çiziler olmasın. Türk devletinin tespit ettiği milli siyasetin, Türk milleti tarafından benimsenerek desteklendiğini, bütün dünya bilsin ve görsün.

Türk basınına karşı sıkı uygulamalar, savaşın ayak seslerinin duyulduğu 1937-1938 yıllarında daha da artmaya başlamıştı. Sömürgeciler, bu yıllarda da ülkedeki bazı ayaklanmaları körüklemişlerdi. Devletin aldığı tedbirler sayesinde bastırılmıştı. Yerli ve yabancı basın, devlete karşı bu **eşkıyalıkları** ve **başkaldırıları** da istismar ederek yayınlıyorlardı. Özellikle bu yayınların olmaması, yalan yanlış bilgilerle yurt içi ve yurt dışı

kamuoylarını yanıltmamak için önlemler alınmasına dönük talepler, Başbakanlık'a sık sık geliyordu. "Çok Gizli" kaydıyla Mareşal Fevzi Çakmak imzalı gelen bu yazılar, Başbakanlık tarafından Matbuat Umum Müdürlüğü'ne gereği için bildiriliyordu. Genel Müdürlük de bunu, uygulamakla yükümlü olduğu yasaya uygun olarak, ilgili Valiliklere, sıkıyönetim komutanlıklarına ve basın organlarına iletliyordu.

Basına karşı başlatılan yaptırımlar, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar şöyle uygulanmıştı:

Basın yayından sorumlu olan Matbuat Umum Müdürlüğü, Başbakanlık'a bağlanarak yeniden teşkilatlandırılmıştı. Personel istihdamını, teknolojilerini, programlarını, ülkenin kapısına dayanan savaşa göre düzenlemişti.

İlk önce gazete sahipleri ve gazetelerin sorumlularıyla Ankara ve İstanbul'da çeşitli vesilelerle toplantılar düzenlenmişti. Bu toplantılarda, dönemin İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Başbakanlık Müsteşarı ve Matbuat Umum Müdürlüğü yetkilileri, ülkenin içinde bulunduğu durum, devletin milli siyaseti, karşı karşıya kalınan şartlar hakkında bilgiler vermişti. Daha sonra da 1881 sayılı yasanın ilgili maddeleri ve özellikle 50. maddeyi içeren talimatlar, Başbakan'ın ve Başbakanlık Müsteşarı'nın imzası ile gönderilmişti. Bu talimatlar, ülkenin içinde bulunduğu durum, tespit edilen milli siyaset, savaşın gelişmesiyle olayların cereyan tarzı ve Türkiye'nin alacağı tavrı bildiriyordu.

3. Gazetelerin Kapatılması ve Yazışmalar

Başbakan ve Başbakanlık Müsteşarı'nın imzaladığı ilk talimat, ülkenin milli siyaseti ve yapılacak uygulamalar ile yayın organlarının uyması gereken şartları kapsıyordu. Savaşa dönük haberler ve yazılar, gün geçtikçe gazetelerin hemen bütün sayfalarını dolduruyordu. Başta basını takip etmekle yükümlü Matbuat Umum Müdürlüğü olmak üzere, devletin bütün organları, basılı yayınları sürekli takip ediyordu. Ülke menfaatlerine aykırı ya da talimata uymayan haber, yazı ve dokümanlar

tespit ettiği zaman tedbir almak için Başbakanlık’a, haberin ya da yazının konu edildiği kuruluşa ve Matbuat Umum Müdürlüğü’ne gönderiliyordu.

Matbuat Umum Müdürlüğü, yazının veya haberin çıktığı yayın organına yazılı, şifre veya telgrafla bazen de telefonla ihtarda bulunuyordu. Şayet yayın organı bu ihtarları dikkate almıyor veya görmezlikten geliyorsa duyurusunu tekrarlıyordu. Aykırı yayın yapmakta ısrar eden yayın organlarına belirli bir zaman için veya sürekli kapatma cezası veriliyordu.

Yayınlanan haberin ya da yazının muhatabı olan Bakanlık ve ilgili kuruluş, kapatma cezasını, Başbakanlık’a bildiriyordu. Başbakanlık da Matbuat Umum Müdürlüğü’ne gereği için gönderiyordu. Matbuat Umum Müdürlüğü, inceleme ve ilgililerle yapılan görüşmeler sonucu yayın organının kapatılması talebini, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Dairesi’ne gönderiyordu. Bu talep, Bakanlar Kurulu Kararı olarak yayınlanıyordu. Kapatmaya ilişkin kararname, gereği ve duyurulması için kapatma kararnamesi, tekrar Matbuat Umum Müdürlüğü’ne gönderiliyordu.

Matbuat Umum Müdürlüğü, kararnamenin icrası için yayın organının çıktığı valiliğe, örfi idare komutanlığına ve ilgili basın organına bildiriyordu. Kapatma kararında, gazetenin ne kadar süreyle yayınlanmayacağı da yer alıyordu. Bakanlar Kurulu kararında, bazen süre belirtilmediği de oluyordu. Gazetenin yayına başlaması, yine 1881 sayılı yasanın 50. maddesinin 18. bendine göre sağlanıyordu. Bakanlar Kurulu, kapatılan yayın organının yayınlanması için tekrar karar alıyor ve Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bildiriyordu. Matbuat Umum Müdürlüğü, bu kararı, icrası için hem ilgili yayın organına hem de yayının çıktığı valiliğe ve örfi idare komutanlığına bildiriyordu.

Aşağıdaki bölümde bazı kapatma kararı ve kapatma ile ilgili yazışmalar yer almaktadır.

4. Sansür Konusundaki Önemli Bazı Yazışmalar

İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce, daha 1937 yılının başlarında İtalyanların ve Almanların savaşa hazırlandıkları hissediliyordu. Çünkü bu iki devlet de Birinci Cihan Harbi'nde kendilerine haksızlık yapıldığını gündeme getiriyorlardı. Ayrıca bu iki ülkede seçimle işbaşına gelen Hitler ve Mussolini'nin Nasyonal Sosyalist ve Faşist eğilimleri gün geçtikçe komşu devletleri tehdit etmeye başlamıştı. Türkiye'nin başında ise savaş meydanlarından gelmiş generaller ve iyi yetişmiş bürokratlar vardı. Atatürk, özel sohbetlerinde, Hitler ve Mussolini'nin emellerine dönük kanaatlerini açıklıyor, tedbir alınması gerektiğini söylüyordu. Türk Genelkurmayı'nın başında Mareşal Fevzi Çakmak bulunuyordu. Türk askeri bürokrasisi, dünyada ve özellikle Avrupa'daki askeri faaliyetleri, gelişmeleri ve ilişkileri dikkatle takip ediyordu. Cumhuriyet gazetesinin 26 Mayıs 1937 tarihli sayısında Alman Mareşal Bloomberg'in İngiltere'ye yaptığı ziyarette, yeni üretilen İngiliz tanklarını tetkik etmesi hakkındaki yorumu, Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın dikkatini çekmişti. Bu tür yayınların bir daha yapılmaması için Dâhiye Vekâlet'ine yazı yazılmıştı.

İzmir'de yayınlanan Yeni Asır gazetesinde Sâdâbâd Paktı ile ilgili olarak 15 Temmuz 1937 tarihli bir yazıda yer alan "Büyük Britanya'nın rızası olmasaydı İran'ın böyle bir pakta girmesi mevzu bahis bile olamazdı." cümlesi, Tahran yönetimini rahatsız etmişti. Böyle bir ifade, İran'ın bağımsızlığına ve hükümlerine hakkına dokunduğu için Tahran yönetimi, rencide olduğunu Ankara'ya duyurmuştu. Bu tür yazıların sakıncalı bulunduğu, Dışişleri Bakanlığı'na Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı'na bildirilmişti.

Dışişleri Bakanlığı, 15.12.1937 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir yazıda, Son Telgraf gazetesinde, "Hitler'i ve Bakanlarını gülünç ve çirkin" gösteren bir karikatürün yayınlandığını bildirmişti. Türkiye ile iyi ilişkileri olan bir ülkenin Devletin Başkanı hakkında bu tür yayınlar yapılmaması istenmişti.

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi’nin 10 Haziran 1938 tarihinde, “Hitler Viyanası’ndan röportajlar” başlıklı bir yazısı yayınlandı. Dışişleri Bakanlığı, Bakan Vekili imzalı bir yazıyı İçişleri Bakanlığı’na 14 Haziran 1938’de gönderdi. Yazıda, Nadir Nadi’nin Almanya’ya girerken “ithali memnu” bir parayı huduttan nasıl geçirdiği anlatılıyordu. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü de bu yazıyı 21.6.1938 tarihinde ekiyle birlikte Matbuat Umum Müdürlüğü’ne gerçeği için göndermişti. Yazar Nadir Nadi ise Matbuat Umum Müdürlüğü’ne 5 Temmuz 1938 tarihinde Cumhuriyet gazetesi başlıklı bir yazıyla “... Ufak bir meblağı Almanya’ya götürmenin kaçakçılık sayılmayacağını” bildirmişti.

Emniyet Genel Müdürlüğü, 10.10.1938’de, Cumhuriyet gazetesinde, Irak eski Hariciye Hazinesi Nuri Sait Paşa’nın hatıralarını yazdığını ve bunun ileride Türkiye’nin aleyhine bir kitap olarak yayınlanacağına dair bir haberin yer aldığını, ancak yapılan incelemede bu haberin asılsız olduğunun tespit edildiğini, Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bildirmişti.

Başbakanlıktan, Başbakan adına Müsteşar Vekili Haydar imzasıyla İçişleri Bakanlığı’na 23.3.1939 tarihli bir yazı gönderilmişti. Yazıda, Son Posta gazetesinde General Hüsnü Emir. Erkiyet imzalı askeri konuları ele alan yazılar yayınlandığı hatırlatılıyordu. Ayrıca bu kişinin ordudan emekli olduğu ve dolayısıyla yazılarına emekli general olarak imza atması gerektiğinin Genelkurmay Başkanlığı’na bildirildiği ifade edilerek, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından da adı geçen gazeteye tebliğ edilmesi rica ediliyordu.

Genelkurmay Başkanlığı, Mareşal Fevzi Çakmak imzalı 8.8.1939 tarihinde İçişleri Bakanlığı’na bir yazı yazarak, Cumhuriyet gazetesinin 2.8.1939 tarihli nüshasında “Japon askerlerinin Çinlilere teslim olduğuna dair resim altı yazısının yanlış olduğu ve dolayısıyla düzeltilmesi gerektiği bildirilmişti.

İkinci Dünya Harbi patlamıştı. Türk Genelkurmayı başta olmak üzere, bütün devlet teşkilatı, teyakkuz halindeydi. Devlet politikasını zedeleyecek ya da devletin tarafsızlığına halel

getirecek her kanaat ve yazıların önünü almak için gerekli tedbirleri almıştı.

Emekli Korgeneral Feyzi Öney'in yazdığı yazıların, hükümetin takip ettiği siyasete uygun olmadığını ve bu gibi yazıların tekerrür etmemesini bildiren Genelkurmay Başkanlığı, Mareşal Fevzi Çakmak imzalı bir yazıyı 5.9.1939 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na göndermişti.

Harbin geniş alana yayılması üzerine basın ve yayın hayatının daha da aktifleşmesi, uygulamaların daha da etkili olabilmesi için Matbuat Umum Müdürlüğü, Başbakanlık'a bağlanmıştı. Bu Umum Müdürlük, savaşın sonuna kadar tâbî olduğu yasa ve yönetmelikleri sıkı biçimde uygulamaya başladı. Ülkede, hükümetin savaş karşısında kabul ettiği temel siyasetlere aykırı her tür yazı, resim ve yayının önlenmesi veya tekrar etmemesi için gereken tedbirleri alıyordu.

Matbuat Umum Müdürlüğü, 16.9.1940 tarihinde ülkede etkili olan bütün gazetelere şifre ile bir talimat yazmıştı. Umum Müdürlük, dış politikanın yürütülmesinde koordineli çalıştığı başta Başbakanlık olmak üzere, Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen emir ve istekleri, hemen gazetelere talimat olarak bildiriyordu. Gönderilen talimatta, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun uygulamasını rica ettiği hususlar şöyleydi:

1. Siyasi vaziyetin tahlili ve tetkiki sırasında baş makale veya diğer fıkralar yazılırken, **komşularımızı ve ezcümle Yunanistan ile Yugoslavya'yı rencide edecek surette yazı yazılmaması,**

2. Almanya ve İtalya'nın Yugoslavya'dan, İtalya ve Bulgaristan'ın Yunanistan'dan talep ettikleri topraklar hakkında komanter yapmaktan iktinap edilmesi.

5. Yazışmalardan Örnekler

Bazen Genel Müdürlüğün haberi olmadan Genelkurmay Başkanlığı'nın bilgisiyle bazı muhabirler askeri mahiyetteki haberleri gazetelerinde yayınlıyorlardı. İşte bunlardan biri Son

Posta Gazetesi’nin 30 Teşrinievvel 1940 tarihli sayısında yer alan **Mecdi Sadrettin Sayman** imzalı, İngiliz Ortadoğu Orduları Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Smith’in Ankara ziyaretine dair yazıydı. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün bağlı olduğu Başbakanlık, 31.10.1940 tarihli bir yazıyla Genelkurmay Başkanlığı’nı uyararak, “ ... Bu kabil haberlerin neşrine müsaade edildiği zaman Matbuat Umum Müdürlüğü’nün de haberdar edilmesi ... dolayısıyla diğer gazete muhabirlerinin de sızlanmalarının önüne geçilebileceği...” bildiriliyordu.

Cumhuriyet gazetesinin 28.6.1940 tarihli nüshasının birinci sayfasında **Fevzi Tokay** imzalı bir haber yer almıştı. Bu haberde, donanmanın **Yavuz** ve mayın tarama gemileri ile birlikte denize açıldığı bildiriliyordu. Genelkurmay Başkanı Mareşal **Fevzi Çakmak**, Gazeteci **Muharrem Fevzi Tokay**’ın yazısının, halk arasında yanlış anlaşılacağını belirterek, **askeri hareketlere dair yazıların yazılmaması için gereken tedbirlerin alınmasını** Matbuat Umum Müdürlüğü’nden istiyordu.

Genelkurmay Başkanı Mareşal **Fevzi Çakmak** imzalı 12.11.1940 tarihinde Başbakanlık’a bir yazı gönderildi. Bu yazıda, Son Telgraf gazetesinde **DÖNMEYEN FİLO** başlıklı tefrika da yer alan yanlışlıklara işaret edilerek, bu ve benzeri yayınların önlenmesinin gerektiği bildiriliyordu.

Genelkurmay Başkanı Mareşal **Fevzi Çakmak**, Başbakanlık’a 11.2.1941 tarihinde gönderdiği yazıda özetle şöyle diyordu:

“23 Kânunusani 1941 tarihli Son Telgraf gazetesindeki Askeri Tetkikler başlıklı yazının altındaki **Erkânıharp** imzalı yazının devamında mahsur yoktur. Ancak **Erkânıharp** yerine başka bir imza ile yayınlanması uygundur.”

Genelkurmay Başkanı Mareşal **Fevzi Çakmak**, 22.7.1941 tarihinde Başbakanlık’a yazdığı yazıda, Haber gazetesinde 14 Temmuz 1941 tarihinde **Necip Fazıl Kısakürek** imzalı **Ordu’ya Dair** başlıklı yazıya dikkat edilmesi gerektiğini bildiriyordu.

Dışişleri Bakanlığı, 5.12.1941 tarihinde Türkiye’nin Büyükelçisi **Hamdullah Suphi Tanrıöver**’den aldığı bir

yazıyı, Başbakanlık'a göndermişti. Yazıda, Haber gazetesinin 7 İkinci Teşrin tarihinde, Hüseyin Cahit Yalçın'ın **"Romanyalılarnın dostluğuna güvenilmez."** konulu makalesine Romanya Başbakanı Mareşal Mihail Antonesco'nun itirazı yer almıştı.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, Başbakanlık'a 20.8.1940 tarihinde bir yazı yazarak, Cumhuriyet gazetesinin, yayınlanan direktiflere ve talimatlara, dört kez telgrafla ikaz ve ihtar edilmesine rağmen başmakalesinin sürekli "talimata aykırı olarak" dış konuları iki sütun olarak yayınladığını bildirmişti. Ayrıca gazetede **"Molotof'un nutkundan şikâyet ediyoruz."** Konusunda da İran gazetelerine atfen verilen haberin, büyük punto ile yayınlandığı, Türkiye ile alakası olmayan yazıların bu şekilde yayınlanmasının, Sovyetler Birliği basınında tartışmalara yol açtığını ve bu tutumun hüsnüniyetli olmadığını anlaşıldığı bildiriliyordu. Bu sebeplerden dolayı 20 Temmuz 1940 tarihli talimatın sekizinci maddesinin tatbik olunacağı, basın yasasının 50. maddesine göre, **"Cumhuriyet gazetesinin kapatılması için gerekli kararın alınması"** talep ediliyordu. Bakanlar Kurulu da Matbuat Umum Müdürlüğü'nün yazısını gerekçe göstererek, 10.8.1940 tarihli kararnameyle gazetenin kapatılmasını kararlaştırmıştı..

Cumhuriyet gazetesinin Bakanlar Kurulu kararınca kapatılması üzerine, gazetenin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi, 17 Ağustos 1940 tarihinde Başbakanlık'a yazdığı yazıda, gazetenin kapatılma gerekçesine dönük izahatta bulunmuştu. Yunus Nadi, yazısının son bölümünde, şöyle diyordu:

"Gerekli dersin alındığını, bundan sonra emsali hatalara yer verilmeyecektir. Kapanma müddetimizin kati ceza sayılmasını, bu durumun tesirli olduğunu hiç değişmez ve asla son bulmaz saygılarımla arz ve temenni ediyorum."

Cumhuriyet gazetesinin kapatılma süresi, ne yayınlanan kararnamede ne de kapatıldığını bildiren yazılarda açıklanmamıştı. 10 Ağustos 1940 tarihinden itibaren kapalı olan gazetenin sahibi Yunus Nadi, 10 Eylül 1940 tarihinde Başbakanlık'a tekrar

bir müracaat ederek, içine düştükleri durumu “yıkım” olarak nitelmişti. Nadi, gazetenin bir an önce açılmasını rica etmişti.

Cumhuriyet gazetesinin 20.8.1940 tarihli “Karşılıklı Ab-luka” konulu baş makalesinin talimatlara aykırı olarak çift sü-tuna dizilmesinin bir yanlışlık sonucu olduğu ve bir daha bu tür yanlışlık yapılmayacağı, gazete sorumlusu tarafından Mat-buat Umum Müdürlüğü’ne telgrafla bildirilmişti.

Haber gazetesi sahibi Rasim Us, 10.2.1941 tarihinde Baş-bakanlık’a bir şikâyet telgrafı çekerek, gazeteler arasında ayrı-calık yapıldığını belirtmişti.

Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper, Vatan ve Tasvir-i Efkâr gazetelerine birer ihtar yazısı göndererek, yayınlarının ilgili yasaya ve talimata aykırı olduğunu, bu durumun devam ettiğini ve bir daha tekrar etmemesini istiyordu.

İstanbul Valiliği, Tasvir-i Efkâr ve Son Telgraf gazetele-rinin talimatlara aykırı yayın yapmakta ısrar ettikleri için Sıkı-yönetim Komutanlığı tarafından kapatıldığı, 6.9.1941 tarihinde Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bildirilmişti.

Matbuat Umum Müdürlüğü İstanbul Temsilcisi Süreyya Ergun, 18.9.1941 tarihinde Ankara’daki merkeze bir telgraf çe-kerek, Haber gazetesinin baş makalesinde yer alan İtalya’ya dair bir yazının i, eriğini bildiriyordu.

İstanbul Valiliği, Matbuat Umum Müdürlüğü’ne 28.1.1942 tarihli bir yazı göndermiş ve Vakit, Son Posta, Haber ve Son Telgraf gazetelerinin “Kömürün beyannameye tabi tutulduğuna dair” asılsız haber yazdıkları için kapatıldığını bildirmişti.

6. Gazetelere Gönderilen İhtarlar

Matbuat Umum Müdürlüğü, savaşın ilk aylarından itibaren yasa uyarınca yaptırımlara başlamıştı. Önce 1881 sayılı ya-sanın 50. ve diğer maddelerini, yazılı basına “Talimat” şeklinde göndermişti. Ancak gazeteler yukarıda da konu ettiğimiz gibi, defalarca gönderilen bu talimata uygun yayın yapmıyorlardı.

Hâlbuki gazetelerin yayınlandığı vilayetlerdeki valiler, örfi idare komutanları, umumi müfettişlikler ve ilgili daireler, basını sürekli tarıyorlardı. Talimatlara aykırı yayınlanan haber, makale, roman, hikâye ve karikatürleri, Matbuat Genel Müdürlüğü'ne bildiriyorlardı. Genel Müdürlük, aykırı yayının çıktığı gazeteye ya da dergiye ihtar yazısı yazıyordu. İhtar yazıları çoğaldıkça yayın organının kapatılma ihtimali de artıyordu. Yayın organı, bu ihtarlara uymadığı takdirde Umum Müdürlük, Genelkurmay Başkanlığı'nın, Dışişleri Bakanlığı'nın, örfi idare komutanlığının, ilgili bakanlık ve idarelerin talebi doğrultusunda işlem yapıyordu. Bu da genellikle gelen talep yazısı doğrultusunda Başbakanlık'a, yayın organının kapatılmasını istemekle sonuçlanıyordu. Eğer yayınlanan yazı ya da karikatür, yabancı ülkelerin devlet adamlarını kötülüyor, o ülkelerin Türkiye ile olan ilişkilerini ciddi biçimde etkileyecek şekilde ya da devletin millî politikasına açıkça ters ise ülkeyi müşkil duruma düşürecek kadar etkiliyse Matbuat Umum Müdürlüğü, ihtarlar yazmadan da o yayın organının kapatılmasını, Başbakanlık'tan talep edebiliyordu.

Başbakanlık, 20.7.1940-24.7.1940 tarihlerinde şifre ile basın organlarına imza karşılığı teslim edilmek üzere umumi müfettişliklere ve valiliklere genel bir talimat göndermişti. Bu talimatın ikinci ve üçüncü paragraflarında, gazetelerin uyması gereken şartlar şöyleydi:

"Gazetelerde büyük manşetler yalnız dâhili haberler için kullanılacaktır. Harici haberler tek sütuna dizilecek ve bu haberlere azami 24 puntodan büyük başlık konmayacaktır.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün veya Anadolu Ajansı'nın vereceği harici haberlerden başka hiçbir harici haber neşredilmeyecektir. Memlekette ecnebi sefaret heyetlerine ait her türlü haberler, matbuata, Matbuat Umum Müdürlüğü veya Anadolu Ajansı tarafından tebliğ edilecektir. Bunun haricinde bu kabil haberler derç edilmeyecektir."

Matbuat Umum Müdürlüğü’nün, yayın organlarına **ihtar** yazmasını gerektiren konulardan bazıları da şöyleydi:

- *Büyük punto ile üç sütuna yazı,*
- *Büyük başlıklarla “yeni vergiler” yazısı,*
- *Tek sütundan büyük dış haberler,*
- *24 puntodan büyük dış haberler,*
- *Dış haberlerin Anadolu Ajansı’ndan alındığına dair işaretin olmaması,*
- *Ruslardan bahsedilirken “Step Ayısı” tabirinin kullanılması,*
- *Marmara ve Karadeniz’de fırtına haberi,*
- *Talimata harfiyen riayet edilmemesi,*
- *Muvaffak İhsan’ın yayınlanan karikatürün, kanunun 50. maddesine aykırılığı,*
- *Peyami Safa’nın Hitler ve Mussolini ile ideolojiler hakkındaki yazısı,*
- *Roosevelt’in nutkunun, Anadolu Ajansı’nın verdiğiinden farklı yayınlanması,*
- *Saraçoğlu’nun, Yunan halkına yayınladığı mesaja, Anadolu Ajansı’nın işaretinin konulmaması,*
- *Memlekette bir tek çivi bile kalmadığı zehabını veren karikatürün yayınlanması,*
- *Yayınlanan makaledeki imzanın, Kurmay Subay olarak değil; Emekli Kurmay Subay olarak kullanılması ve “Namuslu kızlar nasıl uçuruma düşürülüyorlar” röportajından sarfınazar edilmesi,*
- *Berlin’den verilen habere, talimata aykırı olarak 36 puntoluk başlık konulması,*
- *Otomobil lastiği olmadığına dair haberin yayınlanması,*
- *Radio gazetesinde yer alan “Alman-Rus Harbi” haberinin üç sütun üzerine büyük başlıkla yayınlanması,*
- *“Almanlar, Rusya’da İtalyanların sayesinde ilerleyebiliyor” başlıklı baş makalenin talimata aykırılığı,*
- *“Amerikan sefiri mezuniyet (izin) aldı” başlıklı haberin talimata aykırılığı,*

- "Gıda maddeleri için ihtiyat tedbirleri" başlıklı haberin talimata aykırılığı,
- Gazetenin birinci sayfasındaki başlığın, talimatın ruhuna aykırı ve "zevksiz, telaş verici" olduğu,
- "Ankara'da istifçilik" haberinin dikkate şayan olduğu, gazeteye gönderilen ikaz telgrafının çoğaldığı,
- Hükümet reislerinden bahsedilirken daha ihtiyatlı bir lisan kullanılması,
- Gazetenin birinci sayfasındaki başlığın altının boş bırakılması,
- Sami Karayel'in "İç Yüzleri" başlıklı tefrikasının talimata aykırı olduğu.

7. Gazetecilerin Matbuat Genel Müdürlüğü'ne Cevapları ve Müracaatları

Savaşın dünyada hızla yayılması ve Türkiye'nin savaşa girmesi için yapılan baskılar, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün basına dönük kontrol ve yaptırımlarını da yoğunlaştırmıştı. Bu yaptırımlar, özellikle gazetelerin kapatılması, yayın organlarını büyük bir maddi kayba uğratiyordu. O zamanki gazete sahipleri, gazetecilikten başka bir işle genellikle uğraşmıyorlardı. Dolayısıyla gazete çalışanlarını da geçindirmek zorundaydılar. Gazetenin kapalı kaldığı sürede hem kendilerini ve hem de çalışanlarını geçindirme imkânları yoktu. Onun için gazetelerin başyazar ve sahipleri veya sorumlu müdürleri, sık sık yetkililere müracaatta bulunuyorlardı. Bu müracaatlarını, Başbakan'a, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı'na, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne ya da Matbuat Umum Müdürlüğü'ne gönderiyorlardı. Bu müracaatlarının içeriği; Matbuat Umum Müdürlüğü'nün uygulamasının adil olmadığı, ihtarın geç ulaştığı ya da gazetede sorumsuz kişiye yapıldığı veya gazetelere ayırım yapıldığına dairdi. İstanbul'daki gazete sahipleri de gazetelerdeki yazarlar da, genel olarak birbirleriyle iyi geçinemezlerdi. Sık sık yazdıkları sütunlarda birbirlerinin aleyhine olan karalama, tehdit, şantaj gibi

yazıları kaleme alırlardı. Bazen de Matbuat Umum Müdürlüğü’ne veya Ankara’da Başbakanlık’a, Bakanlıklara, Cumhuriyet Halk Partisi’ne birbirlerini şikâyet ederler veya ihbar mektuplarını gönderirlerdi.

Gazeteler, Genel Müdürlüğün bulunduğu Ankara’ya, çoğu zaman vaktinde ulaşamıyordu. Talimatlara aykırı yazıları Matbuat Genel Müdürlüğü’nün temsilciliği veya Örfi İdare Komutanlığı ya da Valilik, Ankara’ya geç ulaştırıyordu. Bu durumda Matbuat Genel Müdürlüğü’nün yayın organına yazdığı yazı veya telgraf, gazetenin sorumlusuna zamanında teslim edilemiyordu.

Gazetelerin yayın teknolojileri eski olduğu için hata yapılmaya müsaitti. Genel olarak baskı hariç çoğu işler el emeğine dayanıyordu. Yazım, dizgi, tashih, sütun ve sayfa bağlamalar elle yapılıyordu. Bazen bir satır, kelime veya harf düşer ya da kelime cümledeki yerine konmazdı. Bu da yazının veya haberin anlamını değiştirirdi. Sayfa bağlanırken bir sütunda boşluk olabilir veya yazının bir paragrafın sütuna konulması unutulabilirdi. O zaman da yazının başlığı, punto bakımından Matbuat Umum Müdürlüğü’nün koyduğu kurala ve ölçülere uygun olmayabilirdi.

Gazetelerdeki dizgi ve öteki teknik sorunlardan kaynaklanan hatalar, istemeyerek olabiliyordu. Bu hatalar, Matbuat Genel Müdürlüğü’nün talimatı ve ihtarlarına aykırı oluyordu. Bundan dolayı hatayı ya da yanlışlığı yapan gazeteler sık sık uyarılıyordu. Uyarılar çoğalınca da gazetenin kapatılması yoluna gidiliyordu. Gazete yetkilileri bu durumları izah eden mektupları, telgrafları ve yazıları ilgililere göndererek, bir daha tekrar edilmeyeceğini bildiriyorlardı.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan hayatını kaybetti, milyonlarcası da yaralandı. Savaşın acı yanlarından biri de milyonlarca insanın ya esir kamplarında ya cezaevlerinde ya da açlıktan ölmeleriydi. Milyonlarca çocuk anasını babasını kaybetti, kendisine bakacak veya sığınacağı bir kişi ya da sıcak bir yuvadan mahrum kaldı. Milyonlarca insan ve özellikle çocuk, yaralanma ve açlık sonucu sakat kaldı. Yüz binlerce insan nükleer bomba atılması sonucu öldü. Milyonlarcası da nükleer silahların ortaya çıkardığı nükleer serpinti ve atık maddelerle yaşamaya mahkûm oldu. İkinci Dünya Harbi'nde üç kıtada binlerce köy, kasaba ve şehir yakılıp yıkıldı. İnsanoğlunun yüzlerce binlerce yıl ortaya koymuş olduğu birikimleri, beş altı yıl içinde yerle bir edildi.

Komünizm, Rus faşizmine dönüştürülerek, birçok milleti ve toplulukları ya da ülkeyi kızıl bir demir perdenin pençesine soktu. Halkların kardeşliği diyerek ülkeleri yutan komünizm, kızıl diktatörlüğün demir perdesiyle milyonlarca insanı hür ve demokratik hayattan kopardı. Türk asıllı milyonlarca insan ya bulundukları topraklardan, yurtlarından ve evlerinden koparılarak ya çalışma kamplarına ya da Sibiry'a ve Orta Asya'ya sürüldü.

Faşizm ve Nazizm korkusu ile büyüyüp palazlanan Komünist Rus Faşizmi, 45 yıl boyunca hür dünyayı tehdit etti. İnsanlığın kalkınmaya, daha iyi bir hayat yaşamaya, mutluluğa ayıracakları kazançlarını, silahlanmaya ve kendilerini fiili tecavüzden koruyacak araç ve gerece ayırdılar. Hür dünya, 45 yıl boyunca soğuk savaş ürpertileri ve korkusuyla tedirgin, ürkek ve kaygılı bir hayat sürdü.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmedi. Cumhuriyet ile başlattığı kalkınma hamlelerine, gücünün yettiği ölçüde, devam etti. Savaş boyunca okulları kapanmadı, aksine yeni yeni eğitim ve öğretim kurumları açıldı. Türkiye'nin, muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmesi için sürdürülen çalışmalara devam edildi. Yol, su, elektrik gibi temel altyapı yatırımları kesintiye uğratılmadı.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca hiçbir komşusunu gücendirmede. Üstelik elinden geldiği ölçüde insani yardımlarda bulundu.

Harp artığı şehirlerimiz, kasaba ve köylerimiz olmadı. İnsanlarımız ölmedi. Çocuklarımız anasız babasız kalmadı. Bazı komşu ülkeler gibi, ne komünizmin perdesi içinde Rus işgaline uğradı ne de bir başka tiranlığın hâkimiyetinde kaldı. Ülkemizin "bir çakıl taşı" dahi, bir başkasına verilmedi. Genç Cumhuriyetimizin kuruluşuna zarar verecek hiçbir taahhüt altına girilmedi. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uluslararası alanda imzaladığımız akitlerin hiç birisi değiştirilmedi. Hiçbir ülkeden bir kuruş yardım almadan kendi yağıyla kavruldu. Ülkeyi yönetenler, milletin geleceğini borçlandırmadı. Ama Cumhuriyet'in kuruluşu ile paralel yürütülen devrimlerin tamamlanması aksadı. Ülkenin demokrasiye geçişi ertelendi. Savaşın mecbur ettiği savunma harcamaları arttı. Dolayısıyla kalkınmaya ayrılan paylar azaldı. Vatandaşları daha da iyi yaşatacak üretim araçları iyileştirilip geliştirilemedi.

Türkiye savaşa girmedi, ancak bütün dünyayı saran savaşın getirdiği sıkıntıları da yaşadı. Temel ihtiyaç maddeleri karneye bağlandı.

Ankara, Türkiye'yi savaşa sokabilmek için yürütülen propagandalara maruz kaldı. Ülkede iç kargaşa çıkarılmasının önlenmesi amacıyla zaman zaman sıkıyönetim uygulandı. Basına dönük birtakım kısıtlamalar getirildi. Bu kısıtlamalar, basın sansür seviyesine vardı. O dönemin bir özelliği de İkinci Dünya Savaşı süresince hiçbir gazeteci, kaleme aldığı yazıdan dolayı sorguya çekilmedi, cezaevine atılmadı. Halkın psikolo-

jisini bozacak, devlete olan güveni sarsacak, savaşın getirdiği yokluk ve kıtlık içinde kıvranan bir devlet görüntüsü vermemek için sansür uygulandı.

İkinci Dünya Savaşı, 1945 yılında sona erdi. Türkiye, Batı, Güney ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin yanında yer aldı. Bu coğrafyadaki ülkelerde demokrasiye ve çok partili siyasi hayata geçilmesine ilişkin bir eğilim belirmişti. Türkiye de bu eğilimden uzak kalamazdı. İsmet Paşa aşağıdaki konuşmasıyla bunun işaretlerini vermişti:

“Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. Muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır. Türk milleti, kendi bünyesine göre ve demokrasinin kendisi için özelliklerini bulmaya mecburdur. Söz ve yazı hürriyeti, şüphe yoktur ki her hâl idaresinin söz götürmez ortak temelidir. Her milletin kendi karakterine göre, bir konuşma, söze dayanma ölçüsü vardır.”

Türkiye’yi yöneten kadrolar, Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, demokrasinin vazgeçilmez kurumlarından biri olan çok partili siyasi hayata geçebilmek için gereken hukuki düzenlemeyi yaptılar. Türkiye, 1946 yılında çok partili bir seçim yaşadı. 1950 yılında da iktidar, yine birden çok siyasi partinin katıldığı bir seçim sonucu kansız ve kavgasız el değiştirdi. İktidarın kansız ve kavgasız bir şekilde el değiştirmesi çok önemli bir gelişmeydi.

ARŞİV BELGELERİ

BELGELER -1-

1950'ye kadar yürürlükte olan ve
gazete kapatmakta istifade
olunan 50'inci madde :

"Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan
dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararıyle gazete veya mecmualar
muvakkaten tâtîl olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya
mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18'inci madde hükmi
tatbik olunur.

Bu suretle kapatılan bir gazetenin mes'ulleri tâtîl
müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz."

Kanun sayısı : 1881

Ankara : 20/7/1940

S İ F R E :

Umumî Müfettişliklere, Valiliklere

Aşağıdaki direktifin makine ile istineah olunarak bütün
siyasî ve gayrî siyasî gazete ve mecmuaların sahipleriyle yasa
işleri müdürlerine imza ettirilip imzaları havi varşanın Mat-
buat Umum Müdürlüğüne gönderilmesini ve gazete-i
lerin ancak kendi el yazılarıyla not veya suret almalarına
müsaade olunmasını rica ederim.

Gazetelerde büyük manşetler yalnız dahilî haberler için
kullanılacaktır. Haricî haberler tek sütuna düşülecek ve bu
haberlere asama 24 puntudan büyük serlevha konmayacaktır.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün veya Anadolu Ajansı'nın verece-
ği haricî haberlerden maada hiç bir haricî haber neşredilmeye-
cektir.

Memlekette ecnebi sefaret heyetlerine ait her türlü
haberler matbuata Matbuat Umum Müdürlüğü veya Anadolu Ajansı
tarafından tebliğ edilecektir. Bunun haricinde bu kabil haber-
ler dercedilmeyecektir.

Bu tebliğ yevmî ve haftalık ve diğer vakitlerde müteş-
sî bütün siyasî ve gayrî siyasî gas ete ve mecmuaların sahipleri-
le yasa işleri müdürleri tarafından şahsen imza edilecek ve
bunun aksine olan neşriyat müvacehesinde 1931 Temmuz 25 tarih
ve 1881 numaralı Matbuat Kanununun 16'inci fâslının 50'inci
maddesi ahkâmı tatbik olunacaktır.

Başvekil Refik Saydam

T.C.

BAŞVEKİLET

İzmir, 24/7/1940

MUTSUAAT TARY MUNDPLUŞU

SAYI:

Sifredir

İSTANBUL VALİLİĞİNE

İZMİR VALİLİĞİNE

Talimatın tebliğinden sonra ilk çıkan 23. Temmuz. 1940 tarihli gazeteleri tetkik ettik;

Bu gazetelerin bazılarında hususî mahabire atfen konmuş harici haberleri revcut olduğunu bazılarındaki tek sütunluk harici haberlere iki ve üç sütunluk "rici haberler" veya son dakika" gibi serlevhaların konulduğunu ve bazısında da birinci sayfede tek başlayıp iç sahalere çift olarak intikal ettirilmiş harici haberlerin bulunduğunu ve daha sair bazı aykırılıklar gördük.

Talimatın ifade ettiği mana, harici haberlerde velcv öüs'i de olsa Sansasyonun sakınmak esasına istinad etmektedir. Ve bu hususî gazetelerinizin anlayışlarına bırakılarak teferrüatına girililmemiştir.

Ancak 23 Temmuz. Tarihli gazetelerinizde gördüğünüz manzara bizi bazı hususatı aydınlatmak mecburiyetinde bırakmıştır. Binaenaleyh, tek sütuna konacak olan harici revzuların yalnız haberlere değil bütün harici meseleler için de konulduğunu harici haberlerin tek sütun actin ve serlevha ile başlayıp iç sahalere çift sütun olarak nakil edilmesinin lâzım geldiğini, yine harici haberlerin iki veya daha fazla sütunluk" son haberler" gibi başlıklar altında toplanmasını haberlatırız.

Talimatla bu vadede daha bir çok noktaların tasrib edilmiş olmasında istifade ile sansasyon yaparak talimatın ruh ve gayesine aykırı bir hareketten gazetelerinizin sakınmalarını içinde bulunduğumuz ciddi zamanlarda kendilerini vatan severliklerine ve ciddiyetlerine muraacet ediliyerek bir kerre daha rica etmek mecburiyetinde kalıyoruz.

Bütün siyasi ve gayri siyasi gazete ve mecmualara tebliğini ve bilhassa gündeliklere derhal ibtiğünü saygılarımla rica ederim.

Başvekil nazına
Küstogaz

T. C.
BAŞVEKÂLET
MATHUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : 10000

Ankara: 16/IX/940

S İ F R E

14-15/9/940 gecesi telefonla Yakit, Akşam, Son-
posta, Sontelgraf, Yeni Sabah, İddaa, Son Dakika, Politi-
ka, Halk, Vatan, Anadolu, Yeni Asır gazetelerine aşağıda-
ki tebliğat yapılmıştır:

Hariye Vekili Şükrü Saracoğlu, aşağıdaki husu-
satın gazeteleriniz tarafından ehemmiyetle tatbikini rica
etmektedir:

1.- Siyasî vaziyetin tahlili ve te'kiki sırasın-
da Başvakele veya diğer fıkralar yazılırken komşularımı-
sı ve asrümle Yunanistanla Yugoslavyayı rencide edecek
surette yazı yazılmaması,

2.- Alman ve İtalyanların Yugoslavya'dan, İtal-
yan ve Bulgarların Yunanistandan talep ettikleri toprak-
lar hakkında komanter yapmaktan ietina edilmesi.

12. —

T. C.
BAŞVEKALET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sıra :

Ankara 23.10.1940

T E L

3651

2986

Son Posta Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizin 22. EKİM 1940 tarihli nüshası-
nın 2 inci sahifesinde "Sovyetler ikinci Dünya harbinin
akibetini nasıl görüyorlar" serlavhali haricî siyasete
dair makale gerek sovyet gazetelerinden terceme edilmesi
ve gerekse İki altın üzerine başlık atılması dolayısıyla
talimata sarahaten aykırıdır . Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Ankara : 4/11/1940

S İ F E R E :

Umumî Müfettişliklere, Valiliklere

3060/5722

Geçmiş, hâli hazır ve gelecek zamanlara ait meteoroloji
tahminlerin ve hâdiselerin negredilmemesinin bütün gazetelere
tebliğini saygılarımla rica ederim.

Başvekil namına Müsteşar

Vehbi Demirel

T.C.
BAŞVEKİLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı:

Ankara: 5.11.940

3793

3147

TEL

Marmara Gazetesi

İ Z M İ T

Gazetenizde haricî haberlerin Anadolu ajansından alındığına dair işaret konmamaktadır. Bu hareketiniz talimata aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

4032

3366

Ankara : 13.11.940

TEL

Son Telgraf Gazetesi Müdürlüğüne

Gazetenizde haricî siyasete ait haberlere 24 puntodan büyük başlık atıldığı görülmektedir. Bu hareketiniz talimata aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

Sarper

4043

3386

Ankara: 14.11.940

--- T E L ---

vakit Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizin 13 İkinci Teşrin 1940 tarihli nüshasının üçüncü sahifesinde Marmara ve Karadenizde fırtına olduğu haber verilmektedir. Bu haber 4.11.1940 tarihinde verilen ve hava vaziyeti hakkında hiç bir şey yazılmaması hakkında talimata aykırıdır. Saygılarımla sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

4226

3514

Ankara: 21.11.940

--- T E L ---

Beyoğlu Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizde Anadolu Ajansının bazen kısaltılarak alındığından metinlerin ruhu bu suretle değiştiği görülmektedir.

Talimata harfiyen riayet etmediğiniz takdirde kanunî muameleye tevassül edileceğini saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

Sarper

Telgraf

Ankara, 5/12/1940

4537

3837

"Tan" Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Muvaffak İnsan tarafından yapılıp 3 Birinci Kâ.1940 tarihli nüshanızın birinci sahifasına konmuş olan karikatür ne güzel, ne ince, ne de eğlencelidir.

Tekrarında gazeteniz hakkında Matbuat kanununun ellinci maddesinin tatbik olunacağını saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Telgraf

Ankara, 6/12/1940

4589/3918

Tasviri Efkâr Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

5 İlk Kânun 1940 tarihli nüshanızın üçüncü sayifesinde Peyami Safa tarafından yazılmış olan Hitler ve Masolini yazısı 20/7/1940 tarihli talimatın yabancu ideolojiler hakkında tahlil ve mukayese yapılması hakkındaki altıncı maddeye aykırıdır.

Saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Ankara : 5/1/1941

T A L İ M A T

Son zamanlarda gazetelerimizde On İki Ada hakkında taleplerimiz olduğu sehabını verecek bâzı neşriyat yapıldığı görülmektedir. Bundan böyle bu hususta kat'iyen yası yazılmasının Türkçe siyasi gazetelerin mesul şahıslarına ehemmiyetle tebliğini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlüğü

6/1/1941 de telefonla tebligat yapıldı. Anadolu Ajansına, Ulus'a da telefonla tebligatta bulunuldu.

Ankara : 23/1/1941

T A L İ M A T

İcra Vekilleri Heyeti ile Koordinasyon Heyeti toplantılarına ve Başvekilin resmî mahiyetteki kabulleri hakkındaki haberlerin bundan böyle Matbuat Umum Müdürlüğü veya Anadolu Ajansından verilmedikçe gazetelere derce-dilmemesinin gazetesinin mesul şahsiyetlerine tebliğini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlüğü

İstanbul, İzmir, Adana Emniyet Müdürlüklerine, Anadolu Ajansına, Radyo Gazetesine, Ulus gazetesine, Kısa Dalga'ya tebliğ edilmiş, Emniyet Umum Müdürlüğüne, İstanbul Büronu Şefliğine yazılmıştır.

Ankara:6/2/1941

659/673

Şaka Mecmuası Müdürlüğüne

İstanbul

Meccuanızın 17 sonrânım 1941 tarihli nushasının orta sayfalarına koyduğunuz ve memlekette bir tek çivi dahi kalmadığı zahabını veren karikatür 6 ağustos 1940 tarihinde Matbuata verdiğimiz demir mamûlâtının azaldığına dair bir şey yazılmaması hakkındaki talimata serahaten aykırıdır. Saygılarımla sunarım.

Matbuat Umum Müdürü /,

(Şekip Engineeri)

Ankara: 14/3/1941

1506

1483

Vakit Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

" Kızıl Ay " in Yunan Kızıl Haçına Uğır sığınış otomobili nediye etmesi hasebile Selânik'de yapılan merasime ait bir haber ve resim ilişik olarak sunulmuştur.

Gazetenize dercini saygılarımla rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

Ankara : 26/3/1941

Gazetelerin salâhiyetli mümessillerine Ş İ F A H E N
söylenmesi kaydıyle aşağıdaki hususat not ettirilecektir :

"Verilen tâlimat matbuatın mesul erkânına teveih edilmiş
ve mahremdir. Bu günlerde verilen tâlimatın işaa edildiği ve
gayrı mesul kimseler arasında ağızdan ağıza dolaştığı tesbit
edilmiştir. Bu noktayı ehemmiyetle arkadaşların dikkat nazarla-
rına arz ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

Bu tâlimat 26/3/1941 tarihinde saat 20,15 de İstanbul,
İzmir, Adana Emniyet müdürlerine, Ulus'a telefonla söylenmiş,
Kısa Dalga'ya ve Radyo Gazetesine tebliğ edilmiştir.

Türk Kızılây Cemiyeti, dost Yunan Kızılhaçına yaralı nakli-
ne mahsus (3) adet otomobil hediye etmiştir. Bu münasebetle 26 Şa-
bat 1941 Çarşamba günü Selânik Kızılhaç Cemiyeti bir merasim ter-
tip etmiştir. Cemiyet merkezinde yapılan bu merasimde Selânik Kon-
solosumuz Bay İdris Çura Makedonya Umumi Valisi Ekselâns Kırımış,
Üçüncü askeri mütaka komandanı General Ravengas ve Kumandanlığın
yüksek rütbeli zabıtları, Türk-Yunan Cemiyeti Reisi ve İdare Hey-
eti azaları hazır bulunmuşlardır. Kızılhaç Cemiyeti Reisi bay Za-
nas bu münasebetle iradettiği bir nutukta dost Türk milletinin Ki-
zılâyı tarafından hediye edilen otomobiller içün hararetle teşekkür
etmiş ve demiştir ki: "Hüriyet ve istiklâlimize kasdetmiş olan düş-
mana karşı koyan Yunan milletinin bugünkü cidalinde var kuvvetiyle
çarpmakta olan Yunan Kızılhaçına kardeşçe yardımla bulunan Türk
Kızılâyının bu hediyesinden mütevellid sürur ve saadetimiz payan-
sızdır. Memleketimizin bu hareketini fevkalade bir şeref addedtiği-
mizi ve bu otomobilleri kahramanca çarpan askerlerimiz, ve hava
tearruzlarından dolayı yaralanan vatandaşlarımızı nakletmek firsatı-
ıyla memleketimizin Kızılhaçı ile şanlı Türk milletinin Kızılâyı
arasında asla sarsılmak bilmiyen rabitaları ve bu iki kardeş mille-
tin duyduğu müşterek hissiyatı her vesile ile tebarüz ettirmek için
kullanacağız.

Hüriyet ve istiklâli için çarpmakta olan Yunanlıların za-
fere olan itimatları kavidir. Zira bu imanımız, kahraman yavruları-
mızın cesaretine ve bu güne kadar müteaddit jestleriyle maneviyatı-
mızı yükselten vazifelerimizi kendi zaferleri addeden ce ur dost
ve müttefikimiz Türklerin yardımlarına dayanmaktadır".

Selânik Konsolosumuz Bay İdris Çura tarafından bu nutka aşağıdaki
cevap verilmiştir: "Kardeş ve mü'tefik Yunan milletinin bugünkü
cidalinde Selânik Kızılhaç Cemiyetine memleketimizin Kızılây cemiy-
eti tarafından vaki bu yardımdan mütevellid sevinci ifade etmekle
son derece mütehassısım. İki memleket arasındaki rabitaların git-
tikçe sıklaştığı bu anda kalplerimizin aynı gaye uğrunda çarptığını
ilave etmeği zaid addederim. Zira Yunan zaferini kendi zaferimiz
gibi karşıladığımızı kardeş Yunan milleti de biliyor.

Hediye edilen bu üç otomobilin kahramanca çarpan şanlı
Yunan askerlerinin yaralılarını nakil fırsatıyla iki memleket ara-
sında asla sarsılmak bilmiyen dostluk, ittifak ve kardeşlik bağla-
rının ayrıca tezahürüne vesile olacağını kaydetmek isterim."

Çok alkışlanan bu nutuktan sonra Makedonya umumi Valisi
Ekselâns Kırımış da söz alarak, Yunan milletinin zafere olan iti-
madığı bir kerre daha tebarüz ettirmiştir.

Otomobiller Kızılhaç işaretleriyle gönderildiği halde Selânik
Kızılhaç Cemiyeti tarafından ayrıca Kızılâyımızda ilâve edilmiştir.

Ankara: 3.5.1941

2655
2657Telgraf

Son Posta gazetesini müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 3 Mayıs 1941 tarihli nüshasının dördüncü sahifesinin küçük haberler sütununda Roman bandıralı Kral Karol vapurunun mahacir getirdiği haber verilmektedir. Bu hareketinizin Türk kara sularına girme ve çıkan vapurlar hakkında malûmat verilmesine dair olan talimata aykırı olduğunu hatırlatır, saygılarımla sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

T.C.
ADLİYE VEKİLETİ
C.İş.U.Müdürlüğü

Ankara: 17.5.1941

Sayı:

258 genel
61 ÖzelÖzü: Haber gazetesinde çıkan
~~haberler~~ yazı Hk.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

11.5.1941 tarihli Haber Gazetesinin ikinci sahifesinde "Adliye Helva satıyor" başlıklı bir yazı intişar etmiştir. Yusuf adında bir sabıkasının çaldığı bir teneke helva ile yakalanarak sulh hakimliğince tevkif edildiğinden ve sahibi belli olmayan helvanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibarıyla satılmasına karar verildiğinden binnetice kanun hükümleri dairesinde bereyan eden muamelelerden bâhis bulunan bu yazının memleketin en mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede adli kuvvet hakkında hürmet ve itimada tesir edecek bir başlık altında neşredilmesi doğru görülmemiştir.

Bu sebeple muvafık hadislere mahal verilmemesi için iktiza eden tedbirlerin alınması rica olunur.

Adliye Vekili N.

Müsteşar

Ankara : 26/6/1941

T Â L İ M A T

Gazeteler , her hangi memleket için olursa olsun ve herhangi cins mal üzerine bulunursa bulunsun Türkiyeden yapılacak ihracata ait haberleri negretmeyeceklerdir. Gazetelerin salâhiyetli mümessillerine tebliğini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlü

Selim E. Sarper

N O T : Adana, İzmir Emniyet Müdürlüklerine telefonla söylendi. Kısa Dalga'ya, Radyo Gazetesine, Anadolu Ajansına, Ulus'a tebligat yapıldı. İstanbul Emniyet Müdürlüğüne Ürfî İdare Komutanlığına bildirildi.

Ankara, 3/7/1941

3897/4170

Son telgraf gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Nizamettin Nesif tarafından yazılıp gazetemizde tefrika edilmekte bulunan "Kol Kola" adlı romanda geçen Türk ailesinin yurdu-muşda hiç bir ailenin hakiki durumuna uygun olmayıp sakat bir fikir mahsulü olduğu ve aile mefhumunun müberriri tarafından anlayış ve tasâvir edig tarzının bu mevzu hakkındaki telakkilerimize aykırı bulunduğu görülmektedir.

Türk ailesine dair haksız yere fena fikirler telkin ve yoni nesle fena numuneler arzeder mahiyette olan bu romanı nihayet vermenizi saygılarımla rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlü

Selim E.Sarper

Ankara : 7/7/1941

T A L İ M A T

Millî Şef İnönü'nün seyahatleri hakkında gazetelerimizde hiç bir surette neşriyat yapılmaması mercudur.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

7/7/1941 saat 20,30 da İstanbul Emniyet Müdürlüğü nöbetçi Müdürüne, İzmir, Adana Emniyet Müdürlüklerine, Ürfî İdare Kumandanlığı nöbetçi subayına, Ulus gazetesine, Anadolu Ajansına telefonla tebliğ edilmiştir.

Ankara : 4/6/1941

S İ F R E

Bütün Vilâyetlere ve Umumi Müfettişliklere

Reisicumhur İsmet İnönü'nün memleket içinde yapmaları mutasavver olan seyahatleri hakkında matbuatımızda hiç bir suretle neşriyatta bulunulmamasının temini rica olunur.

Başvekil yerine müsteşar

Ankara : 17/7/1941

T A L İ M A T

Başvekilin seyahati hakkında Anadolu Ajansı ~~Ajansı~~ Ajansının vereceği haberden başka hiç bir suretle neşriyat yapılmaması rica olunur.

Gazetelerin salâhiyetli mümessillerine tebliğini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

N O T : 17/7/1941 saat 21,30 da İstanbul, İzmir, Adana nübetçi Polis müdürlerine, Örfî İdare Komutanı, 1 nübetçi subayına telefonla tebliğ edilmiştir. Ulus'ta Tahrir Heyetinden Hakkı'ya söylenmiştir. Kısa Dalga'ya ve Radyo Gazetesine tebligat yapılmıştır.

Ankara:22.7.1941

4262/4646

Journal d'Orient gazetesi müdürlüğüne

BeYOğlu

Gazetenizin 21 Temmuz 1941 tarihli nüshasının ikinci sahifesinde (Otomobil lâstiği) olmadığına dair verilen haber talimata aykırıdır.Badema bu kabil neşriyattan tevakkil edilmesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

5266/5766

Ankara:28/9/41

Tel

Bir sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

En Son Havadis gazetesi müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizde üç gündenberi haricî siyasete dair olan haberlerin gerçeğe içinde üç sütun üzerine plâse edildiği görülmüştür.

Bu hareketininisn talimata aykırı olduğunu son def'a hatırlatır, tekerrürü halinde Matbuat Kanununun 50 inci maddesini tatbik etmek mecburiyetinde kalınacağını saygılarımla bildiririm. Havadis'e geçmiştir.

Matbuat Umum Müdürü V.

(Niğbay)

Ankara : 20/10/1941

T A L İ M A T

- 1 - Reiscumhur İnönü'nün seyahatlerine dair hiç bir sureti neşriyat yapılmaması hakkındaki verilen talimat ~~mer'idir.~~
- 2 - Talimatın tekrarına vesile olan mesele, Hatay'daki ma-büllî gazetelerin Reiscumhur Hazretlerinin bir nutuk-larını neşretmiş olmalarıdır.
- 3 - Seyahat hakkında neşriyatta bulunulmayacağına göre mev-zuu bahis nutkun iktibası da bittabi caiz değildir.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

İstanbul, İzmir, Adana nöbetçi polis müdürlerine, Ulus'a, Anadolu Ajansına 20/10/1941 saat 22,00 de telefonla teblig olunmuştur.

7234/8436

Ankara 2.12.1941

İ

Tel

Bir Sureti İstanbul Matbuat Bürosuna.

Tasviri Efkâr gazetesini müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 1 Birincikânun 1941 tarihli nüshasının ikinci sahifesinde "haricte neler oluyor." başlığı ile Fransız gazetelerinden haricî siyasete dair bir makale tercüme edildiği görülmüştür. Bu hareketinizin talimata aykırı olduğunu hatırlatır, saygılarımı sunarım. Tasvire çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

7269/8482

Ankara: 5.12.1941

Tel

Bir Sureti İstanbul Matbuat Bürosuna.

Akşam Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 3 Birincikânun 1941 tarihli nüshasının birinci sahifesinde "Oıda maddeleri için ihtiyat tedbirleri" başlıklı haberin talimata aykırı olduğunu hatırlatır, saygılarımla sunarım. Akşama çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

7541-8843

Ankara, 19/12/1941

Tel

Bir sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

Son Posta Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 17 birinci kânun 1941 tarihli nüshasının birinci sahi resinde Ekmel'in karne usulüne tabi tutulacağı haber verilmektedir.

Bu hareketinizin talimata aykırı olduğunu hatırlatıp tekrerründen tavakki edilmesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü.

(Sarper)

Ankara : 20/1/1942

T A L İ M A T

Şeker fiyatları hakkında Anadolu Ajansının vereceği haberlerden ~~neşre~~ gayri, hususi veya muhabir istihbaratına müstenid neşriyatta bulunulmamasını rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

N O T : İstanbul, İzmir ve Adanada çıkan gündelik siyasi gazetelere telefonla tebliğ edildi.

Başvekâlet
KUMULELİT MÜDÜRLÜĞÜ

Şube: 2

Şifreyi Tazan makam
Şifrenin tarihi
Şifrenin numarası

İstanbul Vilâyeti
21/1/1942
1777

Geldiği Ta: 21/1/1942
Ağanın imzası İmza
Dosya numarası 40

Başvekâlete

Ankara

I- Bir yası hakkında

II - 21/1/1942 tarihli Son Posta gazetesinin beşinci sahifesinin birinci sütununda intişar eden, köylüye toprak başlıklı yası, Matbuat Umum Müdürlüğünün, Toprak Kanununun meclise tevdi edilip alâkalı vekil tarafından izah ediliñeye kadar bu mevzuda yası yazılmaması hakkındaki 24/11/1941 günlü telefon emirlerine aykırıdır. Malûmaten arz,

III- Başvekâlete ve Dahiliye vekâlotine arz edilmiş,

IV- 21/1/1942 ve 1777 sayılıdır.

Vali yerine
R. Demirtaş

T.C.

BAŞVEKÂLET

Ankara: 29.1.1942

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Tel

Sayı : 327/431

Bir Sureti İstanbul Matbuat bürosuna

Tasviri Mîkâr gazetesini müdürlüğüne
İstanbul

Gazetenizin 26 sonkânun 1942 tarihli nushasının birinci sahifesinde bir Ankara haberine koyduğunuz "Ankarada istifçilik" başlığı dikkate şayan görülmüştür.

Bu munasebetle mühterem gazetenize gönderilen ikaz tel-graflarının çoğalmakta olduğunu hatırlatırım; Tasvire çekilmiştir

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Ankara : 25/5/1942

T Â L İ M A T

25/5/1942 günü Mecliste Kuvazenei Umumiye Kanununun miza-
kresi münasebetiyle Başvekilin ve Maliye Vekilinin sözleri
Anadolu Ajansının vereceği metin dahilinde neşrolunacaktır. Ajan
sın vereceği metin haricinde neşriyatta bulunulmamasını rica
ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

N O T : İstanbul gazetelerine telefonla tebliğ edilmiştir. Kısa
Dalga'ya, Ulus gazetesine ve Radyo Gazetesine söylenmiş-
tir.

Ankara, 23/6/1942

T.C.

B A Ş V E K İ L E T

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: 2264-4864

Tel

Bir Sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

Tasviri Efkar gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 21 Basiran 1942 tarihli nüshasının başmakalesi sayanı
dikkat görülmüştür. Hükümet Reislerinden bahsederkem daha ihtiyatlı bir
lisan kullanmasını rica ederim. Tasviri Efkar'a çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim Sarper)

İmza

Ankara : 25/6/1942

34

T Â L İ M A T

Tâyinleri yüksek tasdike mütevakkiif bulunan devlet memurlarının memuriyet ~~memurlarındaki~~ vaziyetlerindeki her türlü değişikliğin ancak Resmî Gazetede intişarından sonra neşredilmesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlüğü

Selim E. Sarper.

İstanbul gazetelerine ve Ulus'a tebliğ edilmiştir.

Ankara : 1/7/1942

T Â L İ M A T

Tâyinleri yüksek tasdike mütevakkiif bulunan devlet memurlarının memuriyet ~~memurlarındaki~~ vaziyetlerindeki her türlü değişikliğin ancak Resmî Gazetede intişarından sonra neşredilmesi 25/6/1942 tarihinde bildirilmişti.

Anadolu Ajansı tarafından bu nevi haberlerin neşri veya neşrine Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından misaade edilmesi halleri müstesnadır.

Saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürlüğü

Selim E. Sarper

İstanbul gazetelerine, Ulus'a , Radyo Gazetesine tebliğ edilmiştir.

Ankara: 16/7/1942

Tel

5450

Bir sureti İstanbul Matbuat Bürosuna.

La Turquie Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin birinci sahifesinin son sütununda (Sous - Presse) başlığının altı boş bırakıldığı görülmektedir. Bundan sonra bu gibi boş yerlerin boş bırakılmamasını rica ederim.

La Turquie'ye çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü Vc.

(İzzettin Tuğrul Nigbay)

T.C.

BAŞVEKİLET

Ankara, 23/7/1942

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Tel

Sayı: 2610/5530

Bir Sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

Son Telgraf gazetesi müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 21 Temmuz 1942 tarihli nüshasında Milli şefin Hasanoglu köy enstitüsünde yaptığı tetkiklere dair Anadolu Ajansı haricinde haberler neşredildiği görülmüştür. Bu hareketinizin talimata aykırı olduğu hatırlatırım.

Sentelgrafa çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü Vc.

(Nigbay)

Ankara : 29/5/1944

Yeni Sabah gazetesi Müdürlüğüne

Sami Karayel'in "İçyüzleri" başlıklı tefrikasını kesmenizi rica ederim. Verilen tâlimatı istismar yolu neşriyatta bulunmanız doğru değildir.

Umum Müdür Vekili

İzzetin T. Nişbay

N O T : Bu ihtar İstanbul Bürosu vasıtasıyla
29/5/1944 de Yeni Sabah gazetesine
tebliğ edildi.

Ankara : 20/1/1942

T Â L İ M A T

Şeker fiyatları hakkında Anadolu Ajansının vereceği haberlerden ~~başka~~ gayri, hususî veya muhabir istihbaratına müstenid neşriyatta bulunulmamasını rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

N O T : İstanbul, İzmir ve Adanada çıkan gündelik siyasi gazetelere telefonla tebliğ edildi.

Ankara : 2/3/1942

T A L İ M A T

1942 senesi varidat bütçesine yapılacak samlar hakkında haber veyahut mitalâa kabilinden hiç bir suretle neşriyat yapılmıyarak Anadolu Ajansınn vereceği haberlerin neşriyle iktifa edilmesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

- N O T : 1 - İstanbul gazetelerine tebliğ edilmek üzere İstanbul Matbuat Bürosuna telefonla söylendi.
2 - Ulus gazetesine, Kısa Dalga'ya ve Radyo Gazetesine tebliğ edildi.
3 - İzmirde Anadolu ve Yeniasır gazetelerine telefon edildi.

Ankara : 7/5/1942

T A L İ M A T

Bu seneki mintakavî veya umumî mahsul vaziyeti hakkında neşriyatta bulunulmamasının gazetelerin alâkadâr mesullerine tebliğini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

Ulus gazetesine, İstanbul Matbuat Bürosuna ve Kısa Dalga'ya tebliğ edildi.

Ankara : 24/5/1942

T A L İ M A T

İcra Vekilleri Heyeti azalarının yurt içindeki seyahatleri hakkında Anadolu Ajansı tarafından verilecek haberlerden başka neşriyat yapılmamasını rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü
Selim E. Sarper

İstanbul, İzmir, Adana gazetelerine ve Ulus'a
tebliğ edilmiştir.

Ankara : 3/7/1942

T A L İ M A T

Sayın Başvekil Doktor Refik ~~Saydam~~ Saydam'ın İstanbul'daki faaliyeti ve temasları hakkında Matbuat Umum Müdürlüğü ~~an~~ İstanbul Bürosunun ve Anadolu Ajansının vereceği haberlerden başka hiç bir haber neşredilmemesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü
Selim E. Sarper

N O T : İstanbul gazetelerine telefonla tebliğ edilmiştir.

Ankara : 24/7/1942

T Â L İ M A T

Gazetelerimizin son günlerdeki neşriyatı arasında dinlerden bâhis bâzı yazı ve mütalâa, ima ve temennilere rastlanmaktadır.

Bundan sonra dinler mevzuu üzerinde gerek tarihî, gerek temsilî ve gerek mütalâa kabilinden olan her türlü makale, bend fıkra ve tefrikaların neşrinden tevakkî edilmesi ve başlamış bu kabil tefrikaların en çok on gün zarfında nihayetlendirilmesi ehemmiyetle rica olunur.

Matbuat Umum Müdürlüğü namına

İzzettin Tugrul Nişbay

İstanbul, İzmir ve Adana gazetelerine tebliğ edilmiştir.

Ankara : 11/2/1943

T A L İ M A T

Varlık Vergisini ödemeyen mükelleflerin vaziyetleri hakkında gerek Aşkale'den, gerekse yollardan röportaj ve sair gerekli yazılarda ve resimlerle neşriyat yapılmaması ehemmiyetle rica olunur.

Matbuat Umum Müdürü

Selim E. Sarper

İstanbul Bürosu vasıtasıyla İstanbul gazetelerine tebliğ olunmuş ve ayrıca Tasvirîefkâr gazetesine de röportajcı Kandemir'in hemen geri çağırılması hususu bildirilmiştir.

T.C.
BAŞVEKÂLET
Basın-Yayın Umum Müdürlüğü

Ankara : 11/2/1943

SİFREDİR

UMUMİ MÜDETTİŞLİKLERE, VALİLİKLERE

Yurdumuza ait meteorolojik hadise ve tahminlerin negredilmemesi hususunda gazete ve mecmuaların salâhiyetli şahıslarına gereken tebligatın yapılmasını rica ederim.

Başvekil namına

müsteşar

BELGELER -2-

T.C.
ADLİYE VEKÂLETİ
C.İg.U.Müdürlüğü

Ankara: 17.5.1941

Sayı:

258 genel
61 Özel

Öz: Haber gazetesinde çıkan
~~Adliye~~ yası Hk.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

11.5.1941 tarihli Haber Gazetesinin ikinci sahifesinde "Adliye Helva satıyor" başlıklı bir yazı intişar etmiştir. Yusuf adında bir sabıkasının çaldığı bir tenekeli helva ile yakalanarak sulh hakimliğince tevkif edildiğinden ve sahibi belli olmayan helvanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibariyle satılmasına karar verildiğinden binnetice kanun hükümleri dairesinde cereyan eden muamelelerden bahis bulunan bu yazının menleketin en mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede adli kuvvet hakkında hürmet ve itimada tesir edecek bir başlık altında neşredilmesi doğru görülmemiştir.

Bu sebeple muasası hadiselerle mahal verilmemesi için iktiza eden tedbirlerin alınması rica olunur.

Adliye Vekili N.
Müstegar

1160

987

Ankara : 24.7.940

TE L G R A F

Haber Gazetesi Müdürlüğüne

"23 Temmuz. 1940 tarihli nüshanın birinci sahifesinde büyük Punto ile üç sütuna "Son Dakika" başlığını koymanız talimata sarahaten uygundur.

Tekerrürünün önüne geçilmesini bir kerre daha rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

1692-1432

Ankara, 7.VIII.1940

"Politika" Gazetesi Müdürlüğüne

5 Ağustos. 1940 tarihli nüshanızın birinci sahifesinin ortasında pek büyük başlık harfleriyle koyduğunuz "Yeni Vergiler" serlevhası dikkate şayan görülmüştür.

Bu serlevha altındaki bentde, yeni bir verginin ihdas edilmediği ve ancak vasetasız alınan vergilerin birleştirildiğini yazdığınız halde böyle bir bağlığın bu bende konması kârf üzerinde yeniden bir vergi ihdas edildiği zehabını vereceği şüphesizdir.

Bu gibi hususatta azami dikkat göstermenizi saygılarımla rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

2403-1669

Ankara, 8.VIII.1940

T E L

"Yeni Asır" Gazetesi

İ Z M İ R

Son nüshalarınızda "muhtelif haberler" "Son haber", ve "Telgraf haberleri" gibi tek sütundan büyük başlıklar altında harici haberler görülmektedir.

Her ne suretle olursa olsun harici haberlere tek sütundan büyük başlık koymamanızı ve bunları büyük başlık altında toplamamanızı bir daha hatırlatırım.

Matbuat Umum Müdürü

T.C.
BAŞVEKÂLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara: 3.9.940

Sayı: 2375

1944

TEL

Vatan Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

2 Eylül 1940 Tarihli gazetenizde hariof haberlere
24 puntodan büyük başlık atıldığı görülmüştür. Bu hareketiniz
talimata aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

T.C.
BAŞVEKÂLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı:

Ankara: 5.11.940

3793

3147

TEL

Marmara Gazetesi

İZMİT

Gazetenizde hariof haberlerin Anadolu ajansından
alındığına dair işaret konmamaktadır. Bu hareketiniz talimata
aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

Ankara : 14.11.40

4042

3384

Haber Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizin 12 İkinci Tegrin 1940 tarihli nüshasının ikinci sahifesinde "Kafkas Atmacası" tefrihasında Ruslardan bahs edilirken Sitep ayısı tabiri kullanılmıştır .

Dost muhasebetler idame ettiğimiz bir devletten velavki tarihe ait olsa bile bu şekilde bahs edilmesi arzu ya şayan olamayacağı tahiidir . Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E.Sarper)

4043

3386

Ankara: 14.11.1940

--- T E L ---

Vakit Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizin 13 İkinci Tegrin 1940 tarihli nüshasının üçüncü sahifesinde Marmara ve Karadenizde fırtına olduğu haber verilmektedir. Bu haber 4.11.1940 tarihinde verilen ve hava vaziyeti hakkında hiç bir şey yazılmaması hakkında talimata aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

4226

3514

Ankara; 21.11.940

TEL

Beyoğlu Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizde Anadolu Ajansının bazen kısaltılarak alındığından metinlerin ruhu bu suretle değiştiği görülmektedir.

Tâlimata harfiyen riayet etmediğiniz takdirde kanunî mameleceye tevassül edileceğini saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

Telgraf

4537

3837

Ankara, 5/12/1940

"Tan" Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Muvaffak İhsan tarafından yapılıp 3 Birinci Kf.1940 tarihli nüshanızın birinci sahifasına konmuş olan karikatür ne güzel, ne ince, ne de eğlencelidir.

Tekrarında gazetemiz hakkında Matbuat kanununun ellinci maddesinin tatbik olunacağını saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

Telgraf

4589/3918

Ankara, 6/12/1940

Tasviri Efkâr Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

5 İlk Kânun 1940 tarihli nüshanızın üçüncü sayıfesinde Peyami Safa tarafından yazılmış olan Hitler ve Musolini yazısı 20/7/1940 tarihli talimatın yabancı ideolojiler hakkında tahlil ve mukayese yapılması hakkındaki altıncı maddeye aykırıdır.

Saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

56
68

Ankara, 6 / 1 / 1941

Telgraf

Beyoğlu Gazetesi Müdürlüğüne

30 Kânunıvvel 1940 tarihli nüshanızda Roosevelt'in nutkunun metni verilirken Anadolu Ajansının verdiği metin ile sizin verdiğiniz arasında bir fark hasıl olmuştur ve Anadolu Ajansının metnindeki;

"Je base cette croyance sur les toutes dernières et meilleures informations."

Gazetenizde;

"Je dis cela sur base des renseignements que J'ai reçus"

Şeklinde çıkmıştır. Sebebinin hemen iş'arını rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

T.C.

B A Ş V E K Â L E T
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: 110
146

Ankara, 6.1.1941

TEL

Vakit gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetehizmin 5 İkinci Kânun 1941 tarihli nüshasının birinci sahifesinde "Saraçoğlumun Yunan milletine mesajı" serlevhali habere A.A. işareti konulmuştur. Bu hareketiniz talimata aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Ankara:6/2/1941

659/671

Şaka Mecmuası Müdürlüğüne

İstanbul

Mecmuanızın 17 sonkânun 1941 tarihli nüshasının orta sayfalarına koyduğunuz ve memlekette bir tek çivi dahi kalmadığı zahabını veren karikatür 6 ağustos 1940 tarihinde Matbuata verdiğimiz demir mamûlatının azaldığına dair bir şey yazılmaması hakkındaki talimata serehaten aykırıdır. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü /,

(Şekip Engineeri)

T. C.
BAŞVEKÂLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı :

Ankara: 25/3/1941

Telgraf

7719.

1208

Sontelgraf Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

1- Gazetenizde Kurumay subay imzasıyla makale çıktı-
ğı görülmüştür. Bu imzanın Emekli kurumay subaya tedbiri.

2- " Namuslu kızlar nasıl uğuruma düşüyorlar" mev-
zulu reportajlardan şimdilik sarfınazar edilmesinin muvafık
olacağını saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

Ankara, 14/6/1941

M.H.

TELGRAF

3500
3704

Tasviri Hfkar Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

13 Haziran 1941 tarihli nüshanıza birinci sahifesiñde
Türkiye hakkında Berlin'den gelen haber telgrafına 36 puntoluk
serlevha koymanız bu hususdaki talimatın ruhuna aykırıdır. Bu
vaziyetiniz dolayısı ile sizi talimata aykırı hareket etmiş ad-
delemektediriz. Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

Ankara:22.7.1941

4262/4646

Journal d'Orient gazetesi müdürlüğüne

Bevoğlu

Gazetenizin 21 Temmuz 1941 tarihlinüşhasının ikinci sahifesinde (Otomobil lâstığı) olmadığına dair verilen haber talimata aykırıdır.Badema bu kabil neşriyattan tevakki edilmesini rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

TEL

5116/5627

Ankara, 22/8/1941

Tasviri Efkâr Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 19 Ağustos 1941 tarihli nüshasının birinci sahifesinde "Alman - Rus harbi" serlevhasına Radyo gazetesinden iktibas edilen bir haberi büyük başlıklarla üç sütun üzerine plâse ettiğinin görülmüştür. Bu hareketinizin talimata aykırı olduğunu saygılarımla bildiririm.

Matbuat Umum Müdür. Ye.

(Nigbav)

M.H.

Ankara: 29.11.1941

7159/8343

Tel

Bir sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

Yenisabab gazetesini müdürlüğüne

İSTANBUL

Gazetenizin 27 ikinciteşrin 1941 tarihli nüshasının üçüncü sahifesindeki "Amerikan sefiri nezumiyet aldı." serlevhali habere in talimata aykırı olduğunu hatırlatır, saygılarımı sunarım. Yenısababa çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

Ankara: 5.12.1941

7269/8482

Tel

Bir Süreti İstanbul Matbuat Bürosuna.

Akşam Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 3 Brincikânun 1941 tarihli nüshasının birinci sahifesinde "Gıda maddeleri için ihtiyat tedbirleri" başlıklı haberin talimata aykırı olduğunu hatırlatır, saygılarımı sunarım. Akşama çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

T.C.

BAŞVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 256-396

Ankara 23.1.1952

Tel

Bir sureti İstanbul bürosuna.

Tasviri Efkâr Gazetesi Müdürlüğüne
İstanbul

20 sonkânun tarihli nushanızın birinci sahifesinin
sağ ucundaki serlevha bu beldaki talimatın ruhuna aykırı,
zevkaiz ve telâş vericidir.
Tasvire çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

T.C.

BAŞVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 327/431

Ankara: 29.1.1942

Tel

Bir Sureti İstanbul Matbuat bürosuna

Tasviri Efkâr gazetesini müdürlüğüne
İstanbul

Gazetenizin 26 sonkânun 1942 tarihli nushasının birinci
sahifesinde bir Ankara haberine koyduğunuz "Ankarada istifçilik"
başlığı dikkate şayan görülmüştür.

Bu munasebetle mühterem gazetenize gönderilen ikaz tel-
graflarının çoğalmakta olduğunu hatırlatırım; Tasvire çekilmiştir

Matbuat Umum Müdürü

T.C.

Ankara, 23/6/1942

BASVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 2264-4864

Tel

Bir Sureti İstanbul Matbuat Bürosuna
Tasviri Efkar gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 21 Haziran 1942 tarihli nüshasının başmakalesi şayanı dikkat görülmüştür. Hükümet Reislerinden bahsederken daha ihtiyatlı bir lisan kullanmanızı rica ederim. Tasviri Efkar'a çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim Sarper)

İmza

Ankara: 18/7/1942

Tel

5450

Bur sureti İstanbul Matbuat bürosuna.

La Turquie Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin birinci sahifesinin son sütununda (Sous - Presse) başlığının altı boş bırakıldığı görülmektedir. Bundan sonra bu gibi boş yerlerin boş bırakılmamasını rica ederim.

La Turquie'ye çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü -Ve-

(İzzettin Tağrul Nişbay)

Turgut Er

Ankara : 29/5/1944

Yeni Sabah gazetesi Müdürlüğüne

Sami Karayel'in "İğsleri" bağlıklı tefrikasını kesmeni-
zi rica ederim. Verilen tâlimatı istismar yolu neđriyatta
bulunmanız doğru değildir.

Umum Müdür Vekili

İzzetin F. Niğbay

N O T : Bu ihtar İstanbul Bürosu vasıtasıyla

29/5/1944 de Yeni Sabah gazetesine
tebliğ edildi.

Cumhuriyet

DÖNÜŞ GAZETİ

İstanbul, 10/9/40

YÜKSEK BAŞ VEKÂLETİ

ANKARA

İcra vekilleri kararıyla muvakkaten tatil olunması olan (Cumhuriyet)in kapanması sebebi hadiseyi izah ile bu arifî vasıfete bir nihayet verilmesini 17 Ağustos tarihli arızasına istia eylemişdim. 20 Ağustos tarihiyle telekki ettiğim emri cevabılırî fiserinden yirmi bir gün daha geçmiş olmasına binaen bu yeni mürzetimle eski recamı tekrar etmek istitirarında bulunuyorum. Tatil mûddetinin uzaması yirmi yıllık bir gayret ve fedakârlık mahsulü olan gazete için öldürücü bir tesir icrasından hasıl kalamayacağı takdir buyurulacağını şübhesis bildiğim için bu yeni tuzur görüleceğini ümid ve bunu bilhassa reca ederim. Paçıkımayan gasetenin pek masraflı teşkilâtı bittabi aynen edilmekte olduğundan bu cibet de ayrıca bir yakın teşkilatır.

Artık kâfi derecede uzamış olan kapanma devrine b verilmesini tekrar istitirah ile sonsus saygılarımı teyid eyle Azis Başvekâlim.

Mithat U. m.

19. 9. 1940

[Handwritten signature]
13. 9. 1940

MATBAAT MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt No 2820
161 9/11940

BAŞVEKÂLET
Mithat Uzun Müdürlüğü
Numara : 2301
Tarih : 16/ 9/ 1940

10 Eylül 1940
Mithat Uzun

13. 9. 1940/1593

1031

Karar Sureti

Bağvekâlet
Kararlar daireci müdürlüğü

Karar sayısı

2

10930

İstanbul'da çıkan Haber gazetesinin devletin umumî siyasetine zarar verecek negriyatından dolayı Matbuat Kanununun 50 inci maddesine tevliken bir ay müddetle kapatılması, İera Vekilleri heyetince 8.5.1939 tarihinde onanmıştır.

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

Bğ.V. Ad.V. M.M.V. Da.V. Ha.V.
Dr.R.Saydam T.F.Sılay N.Tınaz F.Öztrak Ş.Saraçoğlu

Ma.V. Mf.V. Na.V. İk.V. S.İ.M.V.
F.Ağralı Yücel A.F.Cebesoy B.Çakır Dr.H.Alatay

G.İ.V. Zr.V. Ma.Mü.V. Ti.V.
Rana Tarhan N.Erkmen A.Çetinkaya C.Ergin

Karar sureti

10969

6.5.1939,8.5.1939 tarihleri ve 2/10930 sayılı kararnamelere
ektir:

Birer ay müddetle kapatılmış olan Akşam ve Haber gazete-
lerinin yeniden neşirlerine müsaade edilmesi, İera Vekille-
ri Heyetinin 12.5.1939 tarihli toplantısında kararlaştırıl-
mıştır.

12.5.1939

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

Bğ.V. Ad.V. M.M.V. Da.V. Ha.V.
Dr.R.Saydam T.F.Sılay N.Tınaz F.Öztrak Ş.Sara-
çoğlu

Ma.V. Mf.V. Na.V. İk.V. S.İ.M.V.
F.Ağralı Yücel A.F.Cebesoy B.Çakır Dr.H.Alatay

G.İ.V. Zr.V. Ma.Mü.V. Ti.V.
Rana Tarhan N.Erkmen A.Çetinkaya C.Ergin

Aslı gibidir.

Karar sureti

Başvekalet
Kararlar dairesi Müdürlüğü
Karar sayı: 1
2

10929

Bariye vakâletinden yasılan 6 Mayıs 1939 tarihli teskerede İstanbul'da çıkan Akşam gazetesinin 6 Mayıs 1939 tarihli nüshasında devletin umumî siyasetine zarar vererek yasalar görüldüğünden bu gazete hakkında bir karar ittihazı teklif edilmiştir.

Bu iş İcra vekilleri heyetince 6.5.39 tarihinde görüldükçe Matbuat Kanununun 50 inci maddesine tevfiaken adı geçen gazetenin bir ay müddetle kapatılması emredilmiştir.

Reisicumhur
İsmet İnönü

Baş.V. Ad.V.
Dr. R. Saydam T. F. Hilay

M. M. V.
H. Tınaz

Baş.V.
F. Östrak

Baş.V.
Ş. Sarıoğlu

M. V.
F. Akralı

M. V.
Yücel

M. V.
A. F. Çebenoğlu

İ. V.
H. Çakır

S. İ. M. V.
Dr. H. Alataş

G. İ. V.
Z. V.

M. M. V.
A. Çetinkaya

T. V.
A. Çetinkaya

T. C.
BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
3758

Matbuat Umum Müdürlüğüne

12.8.340

10/8/340 tarih ve 1801-1518 sayılı yazı K:

İstanbulda müntezir Cumhuriyet gazetesinin kapatılması hakkındaki İcra Vekilleri Heyetinin karar-namesi sureti gönderilmiştir.

Dahiliye Vekilligine, Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmış ve Resmî Gazeteye verilmiştir.

C. C.

Başvekil yerine
Mustegar N.

Haydar Güner

BAŞVEKALET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Numara : 1542
Tarih : 12.8.1940

Mat. Md.
14.8.340
Verkes

T. C.

BAŞVEKÂLET

KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME SURETİ

Karar sayı:

2

14169

İstanbulda müteâzir Cumhuriyet gazetesinin görülen lazıma
binaen matbuat komisyonunun 50. inci zâdesi muvabince karatılması; vatow
Umum Koderliğinin K/a/240 tarih ve 1801-1810 sayılı tezkiresile ya-ı-
lan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinde K/a/240 tarihinde kabul
olunmuştur.

REİSİCUMHUR

İSAFET İN/NO

Bş. V.
Dr. R. SAYDAMAd. V.
FETHİ OKYARM. M. V.
S. ARUKANDa. V.
PAVİR ÖZTRAKHa. V.
Ş. SARACIOĞLUMa. V.
F. AĞRAFIMf. V.
YÜCELNa. V.
A. P. CEBESÖYİk. V.
H. ÇAKIRS. i. M. V.
Dr. H. ALATAYG. i. V.
R. KARADENİZZr. V.
M. ERKMEKMu. V.
A. ÇETİNKAYATl. V.
N. TOPÇUOĞLU

Aslı gibidir.

T. C.
BAŞVEKALET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Seri: —

Ankara, 28 / X / 1940

3416
2014

Başvekalet Yüksek Makamına

10. Ağustos 1940 tarihli ve 2-14169 numaralı İcra Vekilleri Hey'eti Kararnamesile muvakkaten negriyatı tatil edilen "Cumhuriyet" gazetesini 10. Teşrinisani 1940 tarihinde neşrini ikmal etmektedir. 17 Teşrinisani 1940 tarihinden itibaren negriyatına başlomasını yüksek tasvib ve tenebbinize arzeder, kabul buyrulduğunu taladirdiye görenen İcra Vekilleri Heyeti Kararnasının alınmasına emir buyurmanızı derin saygılarımla rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

T. C.
BAŞVEKALET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Seri: —

Matbuat Umum Müdürlüğüne

8/XI/1940 tarih ve 3890-3224/41/A sayılı tezkere K:

İstanbulda müntegir Cumhuriyet gazetesinin intişarına izin verildiği hakkındaki İcra Vekilleri Heyetinin kararnamesi sureti gönderilmiştir.

Dahiliye Vekilliğine ve Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmış ve resmî gazeteye verilmiştir.

Başvekil yerine
M. S. S. S.

N. S. S.

13/11/1940
S. S.

Mat. Müd.
12. XI. 1940
S. S.

BAŞVEKALET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Numara: 3322
Tarih: 12. XI. 1940

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt: 4006
13. XI. 1940

T. C.
BAŞVE LLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar 10720

KARARNAME SURETİ

14639

10/8/1940 tarih ve 2/14189 sayılı kararnamə ile kadutalmıg olan İstanbulda müntegir Cumhuriyet gazetesinin 8/11/1940 tarihinden itibaren ağılmasına izin verilmesi; katuasat Umum Maaşurılığının 8/11/1940 tarih ve 2224/3890 sayılı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 8/11/1940 tarihinde kabul olunmuştur.

MUSİCİLERİN

İCRA 14639

Bg. V.
Dr. R. SADOAM

Ad. V.
FETHİ OKYAR

M. M. V.
S. ARKAN

Da. V.
FAYIK ÖZTAR

Ha. V.
Ş. SARACIOĞLU

Ma. V.
F. AGRALI

Mc. V.
YÜCEL

Na. V.
A. F. CEBESÖY

Lk. V.
H. ÇAKIR

S. İ. M. V.
Dr. H. ALATAS

G. İ. V.
R. KARADENİZ

Za. V.
M. ERKMEK

Mb. V.
A. ÇETINKAYA

Ti. V.
N. TOPCUOĞLU

Ash gildir.

T. C.

BAŞVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Seri: — 2678
2156

Ankara : 10.7.1940

Başvekâlet Yüksek Makamına

İstanbul müteşir "Haber" gazetesine 30 Temmuz 1940 tarihli ihbarla aykırı hareketlerinden dolayı bu güne kadar müteaddit def'alar Telgraf ve mektupla ikaz ve ihtarın bulunulmasına rağmen talimata aykırı hareketleri devam etmektedir .

Bundan başka, aynı gazetenin son nüshalarında, memleketin umumî siyasetine dokunacak mahiyette neşriyat yapıldığı görülmüş olduğundan Matbuat Kanununun 50 inci maddesine tevfiқан "Haber" gazetesinin yedi gün müddetle kapatılması için lâzım gelen İcra Vekilleri Hey'et kararının alınmasına Yüksek mübaş-delerini arz ve istikham ederiz .

Matbuat Umum Müd'et

T.C.

BAŞVEKİLET

KARARNAME SURETİ

Umumî siyasete mügayir neşriyatta bulundukları görülen İstanbul'da müteşir (Tan) ve Tasvir-i Efkar gazetelerinin matbuat kanununun 50 inci maddesine tevfiқан, müvakkaten kapatılmalarına, İcra Vekilleri Heyetince 7/12/1940 tarihinde karar verilmiştir.

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

4591/3916

Ankara, 7/12/1940

Baş Vekâlet Yüksek Makamına

İstanbul'da müntezir Tasviri Efkâr gazetesinin Devletin siyasetine dokunacak mahiyette neşriyat yaptığı görülmüş olduğundan mezkûr gazetenin Matbuat Kanunun 50'inci maddesi ve tevfiikan muvakkaten kapatılması hususunu yüksek tensibinizle arz eder lûzûm gelen İcra Vekilleri Heyeti kararının alınmasına müsaade ve emirlerini saygılarımla rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü
(Sâlin Sarper)

T.C.

BÂŞVEKÂLET

KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

KARAR SAYISI: 2/16132

KARARNAME SURETİ

İstanbul'da müntezir Tasviri Efkâr gazetesinin Devletin Umumî siyasetine dokunur mahiyette neşriyatta bulunduğu anlaşıldığından Matbuat Kanununun 50. maddesine tevfiikan 19/6/1941 tarihinden itibaren mezkûr gazetenin bir ay müddetle kapatılması; Matbuat Umum Müdürlüğünün 19/6/1941 tarih ve 3587/3023 sayılı teskeresi ile teklif edilmişti. Bu lg İcra vekilleri Hey'etince 3 Temmuz 1941 tarihinde görüldüğü gibi adı geçen gazetenin 15 gün kapatılması muvaffak görülmüştür.

EMİSİONER
İŞHET İNÖV

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

T.C.

S ret

4/9/941

Emri İdare Komutanlığı

No. 2872

İstanbul Emniyet Müdürlüğüne

1 - Tasvirîkârın 4/9/941 tarihli müşasındaki baş makalede verilen talimata aykırı olarak (İstanbul'dan evvel Panama kanalları Beynelmilleleştirmek muvafık olmaksızın) başlıklı yazısı Amerika Hükûmetine tarizkâr ve ayan gazetede Cihat Baban'ın (Kan ve ateş güreşinde ihtisasınız) başlıklı yazısı dahi Amerikan milletine tecavüzkâr görülmüş bulunmaktadır .

Bu gazetenin " bakışlar " sütununda Peyami Safa'nın (Bir nezeyan karşısında) başlıklı makalesi ise İngiliz donanmasının Yunan harbindeki aczini tabardız ettirmesi bu husustaki direktiflere tamamen aykırı yazılar bulunduğundan 6/9/941 tarihine misadif bir gün için kapatılacaktır .

2 - Son Telgraf gazetesinin 4/9/941 müşasında " gergene " sütununda (Her tarafa cevap) başlıklı yazı da İngiliz donanmasının Yunan adaları harbindeki kudretsizliğini tabardız ettirmekte bulunduğundan direktiflere aykırı neşriyat yapan bu gazete dahi 6/9/941 günü için bir gün kapatılacaktır .

3 - Tebligatın yapıldığı ve gazetelerin o gün için kapatıldığının bildirilmesini rica ederim .

Emri İdare K.
Korg.

A.M. Artunkal

asker dan
M. B. 11

T. C.
BAŞVEKALET

KAMARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kısayazma

2

16622

KARARNAME SURETİ

Hemleketin umumî idariyetine dokunarak mahalliyette mahalliyetle
Makamın Vekil Gazetecinin 30/7/34 tarihinden itibaren on gün müddet
ile kapatılmasına, Mahallî Kamunun 30 inel meclisine tevzi olun, Kara
Vekilleri Mahalliyetinde 30/7/34 tarihinde suret verilmiştir.

31/7/34

RESİDİTARIN

İSTİFİ

Ba. V.
Dr. R. SAYDAMAd. V.
H. S. MENEMENCIM. M. V.
S. ARKANDa. V.
FAYIK ÜZTARHa. V.
S. SARACIOĞLUMa. V.
F. AĞRALIMe. V.
YÜCELNa. V.
A. F. ÇEBESOTİk. V.
SİRRI DAYS. İ. M. V.
Dr. H. ALAYASG. İ. V.
R. KARADENİZZr. V.
M. ERKMEYMa. V.
C. K. İNCEDAYITe. V.
M. ÖZMEN

T. C.

İSTANBUL VİLAYETİ

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Büroel Şube

Kısm

No.

2477-17620

26/9/1941

Öz: Vakit gazetesinin kapatıldığı hakkında.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Vakit gazetesinin 24/9/1941 gününden itibaren on gün müddetle intiger etmemesi hakkındaki 23/9/1941 tarihinde telefonla vaki iş'arınız aynı günde mezkûr gazetenin mes'ul mümessiline inza mukabilinde tebliğ ve temin edilmiştir.

Vali Y.

Raşid Demirtaş

İSTANBUL VİLAYETİ

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Büroel Şube

No.

2477

28/11/1942

Öz: Vakit, Sonposta, Haber ve Sontelgraf gazetelerinin kapatıldığı H.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

1 - Kömürün Beyannamesiye tabii tutulması hakkında emkârı umumiyye tahyig eden ve piyasayı sıkı tutan haber nasrettiklerinden dolayı 28/11/1942 tarihinden itibaren Vakit, Sonposta gazetelerinin on beşer, haber ve Sontelgraf gazetelerinin de üçer gün müddetle kapatıldığına dair olan 27/11/1942 gün ve 14327 sayılı emirleriniz aynı günde mezkûr gazetelerin mes'ul mümessillerine inza mukabilinde tebliğ edilmiştir. Mevzu bahis gazeteler bu günün itibaren çıkmamaktadır. Arz ederim.

2 - Malûmaten Mahalliye Vekâletine, Kargalık olarak Örfî idare Komutanlığına ve Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmıştır.

İstanbul Valisi Y.

Raşid Demirtaş

T.C.

İSTANBUL VİLAYETİ

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Birinci Şube

Kısım

No

3009

3582

Matbuat Umum Müdürlüğüne

4/2/ 942

Caz: Sonposta ve Vakıf gazetelerinin intişara bağladığı H.

1 - On beş gün müddetle kapatılmış olan Sonposta ve Vakıf gazetelerinin Ürfi İdare Komutanlığının 31/1/942 tarihli telefon emirleriyle 1/2/942 tarihinden itibaren intişar etmelerine müsaade olunmuştur. Arzediriz.

2 - 28/1/942 gün ve Emniyet Ş.İ. 2441 sayılı yazıya ek olarak Bahiliye Vekâletine, Ürfi İdare Komutanlığına ve Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmıştır.

İstanbul Valisi Y.

Rüşid Demirtaş

MATEBuat MÜDÜRLÜĞÜ
Kısım 33 244
10121042

BASVEKALET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sıra : 942
Tarih : 10/2/1942

T.C.

BASVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

İstanbul Vilâyeti Emniyet Müdürlüğü

Birinci Şube

Kısım 1

No:2441

28/1/1942

**Öz: Vakit, Sonposta, Haber ve Sor
Telgraf gazetelerinin kapatıl-
dığı H.**

Matbuat Umum Müdürlüğüne,

1- Kömürün beyannamesiye tabi tutulması hakkında efkârı umumiyeyi tehviç eden ve piyasayı sıkıan asılsız haber neşrettiklerinden dolayı 28/1/1942 tarihinden itibaren Vakit, Son Posta, gazetelerinin on beşer, Haber ve Son Telgraf gazetelerinin de üçer gün müddetle kapatıldığına dair olan 27/1/1942 gün ve 14327 sayılı emirleriniz aynı günde mezkûr gazetelerin mes'ul müessesilerine imza mukabilinde tebliğ edilmiştir. mevzubahis gazeteler bu günden itibaren çıkmamaktadır. Arz ederim.

2- Malûmaten Dahiliye Vekâletine, kargılık olarak Ürfi idare komutanlığına ve Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmıştır.

İstanbul Valisi Y.

Rağit Demirtaş

Mat Md.

29/1/42.

Sarper

Başvekâlet

Matbuat Umum Müdürlüğü

No:669

T.29/1/1942

M.M.

30/1/1942

S. Kargıneri

Matbuat Müdürlüğü

Kayıt E.167

T. 29/1/1942

N O T: Aslı 41/A"Vakit"dosyasındadır.

N O T: Gazetenin yeniden intişara başladığı H. İstanbul Emniyet Md. nin

7/2/1942 T. ve 3009/3582 sayılı yazıları Vakit dosyasındadır

İstanbul : 28/10/1942

Ş.l. 17351

Matbuat Umum Müdürlüğüne

- 1- Yeni Sabah gazetesi tedavüzkârane neşriyatından dolayı 28/10/1942 gününden itibaren on beş gün müddetle Komutanlıkça kapatılmıştır.
- 2- Genelkurmay Başkanlığına, M.M. ve Dahiliye Vekâletleri ne ve Matbuat Umum Müdürlüğüne arzedilmiştir.

Örfî idare K.

Korg.

Sabit Noyan

İstanbul : 5/12/1942

Ş.l. 17834

Matbuat Umum Müdürlüğüne

- 1 - İstanbulda ~~matbuat~~ Varlık Vergisi tatbikatına mütedai Komutanlıktan verilen emir hilâfına yazı yazmasından dolayı Yeni Sabah gazetesi 5/12/1942 den itibaren (1) gün müddetle kapatılmış ve diğer gazetelere de tebligat yapılmıştır.
- 2 - Genelkurmay Başkanlığına, ~~M.M.~~ M.M. ve Dahiliye Vekâletlerine arzedilmiş ve Matbuat Umum Müdürlüğüne arzedilmiştir.

Örfî idare K.

Korg.

Sabit Noyan

T.C.

BÂŞVEKÂLET

KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI: 6/873

22/Mart/1943

Matbuat Umum Müdürlüğüne

11/3/1943 tarihli ve 112/1027 sayılı teşkereye k.

İstanbul'da müteğir "Tasviri Efkar" gazetesinin iki gün müddetle kapatılması hakkındaki İcra Vekilleri Heyetinin kararnameşi sureti sunulmuştur.

Dahiliye Vekillğine ve matbuat Umum müdürlüğüne yazılmıştır.

başvekil yerine

Müsteğar

İmza

T.C.

BÂŞVEKÂLET

KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : 2/19568

KARARNAME SURETİ

İstanbul'da müteğir "Tasviri Efkar" gazetesinin negriyatı Devletin harici siyasetine dokunacak mahiyette görüldüğünden mezkûr gazetenin Matbuat Kanununun 50. maddesine tevfiқан 12 Mart 1943 tarihinden itibaren 2 gün müddetle kapatılması; İcra Vekilleri heyetince 12/3/1943 tarihinde kabul olunmuştur.

Bğ. V.	Ad. V.	M.N.Y.	Da. V.	H. V.
Ş. Saraçoğlu	R. Türel	A.E. Altunga	R. Peker	N. Menemencioğlu
Ma. V.	Mf. V.	Na. V.	İk. V.	S.İ.M. V.
F. Akrall	Yücel	Sırrı Day	Fuat Sirmen	Dr. E. Alataş
G.İ.V.	Zr. V.	Mu. V.	Ti. V.	
Suat E. Urgüblü	Ş. R. Hatipoğlu	A.P. Cebeaoğlu	C.S. Siren	

İstanbul : 8/4/1943

Ş.1. 4269/27253

Matbuat Umum Müdürlüğüne

- 1- Yeni Sabah gazetesi gazete kâğıdı mevzuu üzerinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı ağır ve tecavüskâr yazıdan dolayı yarın (9/4/1943) bir gün müddetle kapatılmıştır.
- 2- Bilgi için Genelkurmay Başkanlığına, M.M. ve Dahiliye Vekâletlerine, Matbuat Umum Müdürlüğüne, İstanbul Vilâyetine arz edilmiş ve gereği için Emniyet Müdürlüğüne ve keyfiyet diğer gazetelere tebliğ edilmek üzere İstanbul Matbuat Müessesiliğine yazılmıştır.

Örfî İdare K.

Korg.

Sabit Noyan

T.C.

BAŞVEKÂLET

KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : 2/19568

KARARNAME SURETİ

İstanbul'da müntegir "Tasvirî Efkar" gazetesinin neşriyatı Devletin harici siyasetine dokunacak mahiyette görüldüğünden mezkûr gazetenin Matbuat Kanununun 50. maddesine tevfi kan 12 Mart 1943 tarihinden itibaren 2 gün müddetle kapatılması; İora vekilleri heyetince 12/3/1943 tarihinde kabul olunmuştur.

Bg. V.	Ad.V.	H.M.V.	Da. V.	H.V.
Ş. Saraçoğlu	R. Türel	A.R.Altunğa	R.Peker	M. Menemencioğlu
Ma. V.	Mf. V.	Na. V.	İk. V.	S.İ.M. V.
F. Ayrıllı	Tüsel	Sirri Day	Fuat Sirmen	Dr. H. Alataş
G.İ.V.	Zr. V.	Mü. V.	Ti. V.	
Suat H. Urgüblü	Ş. R. Hatipoğlu	A.F.Cebesoy	C.S. sıran	

BELGELER -4-

Ankara : 4.II.1940

3794

3146

" Akşam " Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

15.Teş.EWEL.1940 tarihli nüshanızda "Karadenizde fırtına - bazı vapurlar bugazdan çıkamadı" başlığı ile vapurların isimlerini dahi zikrederek verdiğiniz haberin 4. Teş.Ewel.1940 tarihli direktife aykırı bulunduğundan alaka-dar makamca şikayet edilmektedir .

Sularımızdaki alelumum gemilerin seyrüseferi hakkın-da malumatı ihtiva eden haber neşretmemenizi saygılarınızla tekrar rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E.Sarper)

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

Ankara 11 Eylül 1940

193

İstinbarat Dairesi

Hulâsa

Şube 2.

U. No

81359

H. No

476

Lef

Yüksek BaşVekâlete

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Belgrad Büyük Elçiliğimizden alınan bir tel yazısında Son Telgraf gazetesinin 3.9.1940 tarihli nüshasında çıkan ve İtalya'nın Yugoslavya'daki amalinden bahseden başmakale dolayısıyla Hariciye Nazır Muavininin, Nazır'ın bu yoldaki talimatına tevfikeyen, Büyük Elçimizin nazarı dikkatini tahrik ile bu yazının, ne'ima İtalya'ya yol gösterir mahiyette telakki olundugunu beyan ve bu kabil neşriyate bir nihayet verdirilmesini iltimas eylediği iş'ar olunmaktadır.

Dostane münasebat idame ettigimiz bir memleketin hissiyatını rencide edebilecek bu kabil neşriyat yapılmaması hususunda matbuatımızın dikkat nazarının celbine müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

Hariciye Vekili Y.

9 E
14-9-40
Mat. Md.
13. IX. 940
Gönderi tutulmuş
Karpis

BASVEKALET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Numara: 2248
Tarih: 17 / 9 / 1940

M. Şakir
41/2

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt: 2280
14 19 1940

T. C.

Ankara 22/5/1941

ADLİYE VEKALETİ

Özr.

C.İş.U. Müdürlüğü

Haber Gazetesinde çıkan yazı
hakkında

Sayı

Genel

Özel

Metbuat Umum Müdürlüğüne

11/5/1941 tarihli haber gazetesinin ikinci
sayfasında "Adliye helva satıyor" başlıklı bir yazı
intişar etmiştir. Yusuf adında bir sabakalının çal-
dığı bir teneke helva ile yakalanarak sulh hakimliğ-
ince tevkif edildiğinden ve sahibi belli olmayan hel-
vanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibarile
estilmesine karar verildiğinden ve binnetice kanun
hükümleri dairesinde cereyan eden musamelelerden bahis
bulunan bu yazının memleketin en mühim bir telkin ve
terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede adli
kuvvet hakkında hürmet ve itimada tesir edecek bir
başlık altında negredilmesi doğru görülmemiştir.

Bu sebeple mümkün hadiselerle mehal verilmemesi
için ikriza eden tedbirlerin alınması rica olunur.

Adliye Vekili N.

Müsteşar

E. H. H. H. H.

M. At. Md. M.

20.5.1941

21/5/1941
M. At. Md. M.
20.5.1941
Metbuat Umum Müdürlüğü
Numara: 3056
Tarih: 20.5.1941

21/5/1941
3000
21/5/1941

İstisnaî dairesinde yazısına cevap veriliyorsa cevap verilen yazının çıkacağı daire
ve zabının adı Gösterilmec ve sayısının gösterilmesi.

T. C.

Menakale, Sekale
DEVLET DEMİRYOLLARI
VE LİMANLARI
İŞLETME UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

TEL GRAF ADRESİ : TECEDDÜT

ANKARA 5-8-1941

ÖZ : 6

No. 1287-1 / 18725

Değeri

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Son telgraf gazetesinin 11 ve 26 Temmuz 1941 tarihli nüshalarında Haydarpaşada İdaremiş tarafından sığınak inşa ettirilmekte olduğu ve bütün istasyonlarda bu şekilde sığınak inşasına karar verildiği hakkında bazı haberler neşredilmiştir. Pasif koruma işlerine müteallik bu gibi haberlerin gazetelerde neşredilmemesi hususunda alâkadarlara lâzım gelen tebligatın iorasına celâlet buyurulmasını saygı ile rica ederim.

Umum Müdür

Mat. M. H. M. H.

41/A

PALEKALET
M. H. M. H. M. H.
5660
11.7.1941

MATEBAT	MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt No	9498
7.8.1941	

B.

7.8

Hangi dairenin hangi tarih ve numarasıyla yazıldığına dikkatle bakılmalıdır.

F.C.
BAŞVAKİLET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı:

Ankara:

Vakit

Gazetes: Fahibine
Mecmua: 31

İstanbul

1943 Bütçe Kanununun 20 inci maddesi gazete ve mecmualar için 2465 ton kağıdın tenzilatlı resimle ithaline müsaade etmiştir.

Bu miktarın gazete ve mecmualara tevzii İcra Vekilleri Heyetinin vereceği karara bırakılmıştır. İcra Vekilleri Heyeti tevziden istifade eden gazete ve mecmuaların hangileri olacağını ve bunlara ne esaslara göre tevzi edileceğini tesbit ve 8.6.1943 tarihli karar ile bu tevziatın tatbikine Matbuat Umum Müdürlüğünü memur etmiştir.

Vücutte getirilen tevzi tablosuna göre 2465 ton kağıttan hissenize aşağıda yazılı ay için hisselerinde gösterilen miktar kağıt isabet etmektedir.

Adınıza bu kadar kağıt ithal edebilmenize selâhiyet veren cetvelin bir sureti Gümrük ve İhharlar Vekâletine arz edilmiş olduğundan, karar mucibince İzmir gazetelerine ait olanların İzmir, bundan başka yerlerin İstanbul Gümrüğüne bildirilmiş olması tabiidir. Bu miktar kağıdı doğrudan doğruya Gümrükten kendi adınıza geçirebileceğiniz gibi bu hisselerinizi munasip gördüğünüz şahıs ve müesseselere emrine getirebilmeniz de caizdir. Ancak bu takdirde keyfiyeti Gümrük Başmüdürlüğüne bildirmeniz lazımdır. Gelecek ay hisseniz dahi bu aya takaddüm eden nasriyat vaziyetinize göre ve gelecek ay başında tahakkuk ettirilerek aynı yollardan bildirilecektir.

Savzalarla

Avlar	Kilo	22.6.943	2780	
Haziran	10000	10.7.943	3026	Matbuat Umum Müdürü
Temmuz	10000	10.7.943	2885-3215	
Ağustos	10000	10.8.1943	190.262	
Eylül	9500	12.9.943	612-808	(Selim Sarper)
Tevvel	9500	9.X.943	1087-1490	
Teşani	9500	10.XI.943	1632-2216	
Kevvel	9000	22.XII.943	2812-3259	
K.Sani	8500	15.1.944	3921-306	
Şubat	8500	17.2.944	4272-1143	
Mart	8500	20.3.1944	5015-2091	
Nisan	8500	17.4.944	5425-2733-8	
Mayıs	8500	5.5.944	3299-6052	V.A

M.

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı 1312

Ankara: 16 Mart 1937

Bay Kâzım Şinasi

"Akşam" gazetesi

İSTANBUL

Son zamanlarda vukua gelen bir zabıta vakasının fena şekilde istisrar edilmesi haricte aleyhimize kötü propagandalar yapılmasına sebep olmuştur. Meselâ:

Kadıköy yangını hakkında matbuatımızdaki laubali eda Alman matbuatında ve ondan naklen Avrupa ve Balkanların bir çok yerlerinde Türkiye aleyhine neşriyat yapılması inkârını hazırlamıştır.

Bu neşriyatın haricte uyandırdığı intibalar şöyle hükmâ edilebilir :

- 1.- Türkiye'de şeflere karşı daima suikastler hazırlanmaktadır. Binaenaleyh Türkiye'de hemis sükûn teessüs etmemiştir.
- 2.- Türkiye'de Ermeniler zulüm ile imha edilmektedir. Akalliyetler rahat yüzü görememtedirler.
- 3.- Türkiye memurları kanun harici faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu haberin dünyada Türkiye hakkında iyi intibalar bırakılmayacağını tahmin etmekle beraber dünya neşriyatının bu hadiseyi bizim gazetelerimizden almış olduğunu hatırlamak daha acı bir teessür mevzuu teşkil etmektedir. Bir memleketin mukadderatı üzerinde bu kadar menfi tesirler bırakan propagandaların yazı mes'uliyetini kavramamış ve esasen bu mes'uliyetlerle kanunen de alakadar olmayan şahıslar tarafından yapıldığına da şüphe yoktur. Bu itibarla arkadaşları yabancıl propagandaların şahlanmasına inkâr verecek bu gibi hususlarda bize yardıma davet eder ve memleketin davası olan bu işlerde müşaheretlerine güvenirim.

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel sekreteri

T.C.

Sıhhat ve İçtimai
Muavenet Vekâleti
İskân Umumî Müdürlüğü

B:1 Subesi

Ceset No

Özel No

40451
328

Dahiliye Vekâletine

İlişigi : 1

Ankara

23/ VII / 1937

Oz: Muhaceret hakkında
asılsız negriyatta bul-
unmamasının matbuata teb-
liğine dair:

G İ Z L İ

Bobriodeki Türklerin hicretleri hakkında Romanya Hükûmetiyle
akt ve imsa olunup 25/1/1937 gün ve 3102 sayılı kanunla kabul olunan
mukavelemenin tatbikine memur komisyona murahhas olarak gönderilen
Tokat Saylavı Nasım Peroydan alınan 6/7/1937 gün ve 7 sayılı raporun
bir suretini ilişik olarak sunuyorum .

Raporun 6.ncı ve 10.ncu satırlarında mevzu bahis Akşam gazete-
sinin 25/6/1937 günkü nüshasında (gelecek muhacirlerden bir kısmı-
nın Tunçelinde iskanı için bir program hazırlandığı ve Romanya ve
Bulgaristandan gelecek senelerde getirilmesi kararlaştırılan muha-
cirlerden bir kısmının bu havaliye iskan edilmelerinin muhtemel bu-
lunduğu) şeklindeki yazılar Romanya Hükûmetiyle aktolunan mukavele
hükümlerinin tatbikini güçleştireceğinden ve esasen Romanyadan alı-
nan Muhacirler taaşimle Trakya Vilâyetlerine alınmakta ve yerleşti-
rilmekte olduklarından muhaceret hakkında asılsız negriyatta bulu-
nulmamasının sureti münasibede matbuata tebliğini ve çıkan yazının
da tezkibinin temin buyrulmasını arz ve rica ederim .

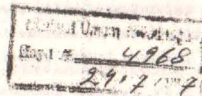
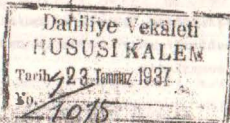
Sıhhat ve İçtimai Muavenet

Vekâleti Vekili W

Siyasi Müsteşar
D. H. Akarın

Matbuat

23 - VII - 1937

S.İ

H.O.

Ankara: 7.12.1937

7640/41/a

Amaledir

**Sontelgraf gazetesi sahip ve
Baskınarrirliğine**

2.12.1937 tarihli gazetesinin birinci sahifesinde Ayada Şişir birliği kurulacağından ve Japonya'da elli altıncı bir helikopter namluğunun bulunduğundan bahsedilmektedir. Bu haberin gazeteye ne suretle ve hangi kanal vasıtasıyla girdiğini lütfen tabrik ederek bildiriniz bizi yabancı propagandasının faaliyetleri hakkında tesvir edecek Mr. Bu vesile ile saygılarımı tekrarlarım.

Matbuat Umum Müdürü

T.C.

DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

Sayı

6428/41/B

Ankara: 9/10/1937

Gazetesi Negriyat Müdürlüğüne

Türk İren dostluğunu rencide edecek mahiyette bazı negriyatın mevcudiyeti sa-
man zaman hükümeti müşkül vaziyete sokmaktadır. Bu hususta bir misal almak üze-
re İren hükümetinin Tan gazetesindeki Şah İsmail tefrikası delayısıyla verdiği
notanın metni ahrem bir surette iligik olarak sunulmuştur.

Türk İren dostluğunu rencide edecek mahiyette negriyattan tevakkii olunması Ha-
riciye Vekâletinden de mealeketin haricif münasebetleri nam ve hesabına isten-
mektedir. İcabinin icrası ricasıyla saygılarımı tekrarlarım.

S. E

Matbuat Umum Müdürü

Vedat 2'n

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı
4441/41/A

Ankara: 7/7/937

G i l i d i r

Sontelgraf Gazetesi Neşriyat Müdürüğüne

Hariciye Vekâletinden aldığınız tahrirata merbut İran büyük Elçiliğinin notası aşağıya yazılarak sunulmuştur. Sost memleketleri rencide edebilecek her türlü neşriyattan tevakkî edilmesini saygılarımızla rica ederiz.

S-5

Matbuat Umum Müdürü

N o t a S u r e t i

Bir müddettenberi Cumhuriyet gazetesi İran'dan bahsettikçe "Acem" kelimesini kullanmaktadır. Hariciye Vekâletince de maldm-olduğı üzere, iki senedenberi İran devleti baskı tarihli sebeplerden dolayı hükümetlerin kâffesinden yasalarında ve gazetelerinde müslümanca (Acem) ve (Fars) ve Kristiyan lisanlarında (Perse) ve (Persan) kelimeleri yerine müslümanca İran ve İranî ve hristiyan lisanlarında (İran ve İranien) kelimelerini kullanmalarını rica etmiş ve o zamana kadar her yerde bu usule riayet edilmekte bulunmuş olduğundan, İran Büyük Elçiliği bütün Türkiye matbuatında da aynı kelimelerin istimal edilmesi için lâzımgelen makam vasıtasile alâkadarlara talimat verdirilmesini Hariciye Vekâletinden rica edem ve saygılarını sunar

30/6/937

Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâletine

8141/41/A

Ankara: 23/XII/937

Sontelgraf Gazetesi Neşriyat Müdürüğüne

I S T A N B U L

Gazetenizin 30/XI/937 tarihli nüshasının dördüncü sahifesinde Alman devlet Reisi Hitler ile diğer nasırlarının çirkin ve gülünç vasiyetinde gösterildiği Alman sefareti tarafından Hariciye Vekâletine bildirilmiştir.

Gazetenizin neşriyatı arasına zuhulen girdiğinde gâphe olmayan bu karikatürün ve emsalinin tekrarrüne meydan verilmiyecoğı ümidile saygılarımı tekrarlarım.

Matbuat Umum Müdürü

Emniyet Umum Müdürlüğünün 17/8/938 tarih ve 41198 sayılı
yazısı suretidir.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Uzak Şarkta Japonlar hesabına çalışan ve bundan bir müddet evvel Bağdad'da gelerek Japo yadaki islâm cemiyetlerinin mümeşşeli sıfatile Bağdad'da bazı islâm cemiyetleriyle temasda bulunan Yozgatlı Çapanoğlu ailesinden Muhsin'in bundan beş sene evvel Bağdad'a uğradığı zaman Akşam gazetesinin muhabiri olduğunu söylediği ve vesikasını dahi gösterdiği Bağdat Elçiliğimizden bildirilmiştir. Saygı ile arz ederim.

Matbuat Umum Müdürü N.

N.Alkan

Aslı gibidir

23/VIII/938

T. C.

BAŞVEKALET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı :

2999

Ankara : 24.IX.940

" Haber " Gazetesi Müdürlüğüne

23.TEŞRİİEVVEL.940 tarihli müşanızın birinci sahifesinde başlayup dördüncü sahifesinde biten Dobrucadan kaçan Türkler hakkındaki haberin son kısımları tamamen harici haber mahiyetindedir. ve talimatın Anadolu ajansından başka menbalardan harici Haber alınmaması hakkındaki bendine aykırıdır. Esasen haberin çok büyük puntolu ve müteaddit satırlı büyük başlıklı sansasyonel bir şekilde plase edilmesi ve muhteviyatı, halen Romanyada kalan ve ileride memleketimize dönmeleri arzu edilen diğer ırkdaşlarımızın mukadderatı üzerine yapacağı tesir bakımından da şayanı arzu olmadığını saygılarında bildiririm.

Matbuat Umum Müdürü

Hariciye Vekâleti

Birinci Daire Reisliği

Şube

29375

Lef: 1 suret.

212

Ankara

26 Mart 1939

193

Hulâsa: İzak hakkında.

Dahiliye Vekâletine

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Akşam gazetesinin muhabiri olduğuna dair bir mektubu hamilen Mısır'a gelerek iki senedenberi Komisyonculuk yapmakda olan Izak Alfendari Sevik hakkında Kahire Elçiliğimizden alınan yazının bir sureti, bilgileri için, gönderildi.

Mütaleasından görüleceği vechile münâileyhin Komisyonculuk yapmak maksadile Mısır'a geldiği ve sırf cenebi muhabirlerin imtiyazlarından istifade etmek için Akşam gazetesinden muhabir mektubu tedarik ettiği anlaşılmaktadır.

Gazetelerimizce, ciddiyetten ari, gazetecilikle münasebetleri uzak bir takım adamlara hatır için muhabirlik vesikası verilmesi umumî bakımdan da mahzursuz değildir. Bu hususda icab edenlere telkinatta bulunulması muvafık mütalea olunmaktadır.

Hariciye Vekili

MATBUAT U. MÜDÜRLÜĞÜ

Kayıt No - 590

27/1/1939

Ösü :- " İzak Alfendari Serik hakkında. "

Diş Bakanlığa Yüce Makamına

Akşam gazetesinin muhabiri olduğuna dair bir mektubu basılan muvakkat viza ile Misıra gelerek iki seneden beri komisyonculuk yapan İzak Alfendari Serik isminde bir vatandaşın, viza müddetinin çoktan biten bulması dolayısıyla bu kerre Misıra terke davet edilmesi üzerine , artık komisyonculuk yapmayacağını edyaliyerek gazete muhabiri sıfatıyla ikametine müsaade alınması için Elçiliğin tavsiyesini talep etmiştir. Halbuki, Misıra geldiği tarihten itibaren 3 ay içinde konsolosluk subesize müraaat ederek vatandaşlık defterine kaydını iera ettirmesi lazım iken mahalli polisten görüldü tezyik karşısında ancak geçenlerde vatandaşlık vesikası almış olan bu zatın sırf muhabirlere mahsus kolaylıklardan istifade etmek üzere Akşam gazetesi idaresinden oyle bir mektup tedarik etmiş olduğu ve ifadesinden de 2 seneden beri komisyonculukla istigal ettiği halde elakedar misir makamına bu hususta vermesi icap eden beyannamayı vermekten istinkâf etmesi bulunduğu anlaşıldığından mahalli mevzuata uygun olmayan hareket ve vaziyeti dolayısıyla talebinin isafına imkân görülmemiştir.

Gazetelerimiz tarafından Misıra gönderilecek muhabirlerin diğer esnabi muhabirleri misillü emsalle görümlerinin temin edilmesi ve bu suretle de makbuzatımızın kıymet ve ehemmiyetinin muhafaza edilebilmesi için bunların in haplarının ekseri memleketlerde olduğu gibi, Yüce vekâllerinin veyahutta Makbuzat Umum Müdürlüğünün tasvipleri iktiran eyleseneyi rey-i devletlerine bağlıdır.

Kahire Elçisi

Doküman

M.

T.C.
BASVEKÂLET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı
1213-1404/41/4/17.

Ankara: 31/VII/340

Sendelgraf Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Dost Yunanistanda Metaksas rejiminin yıldönümüne teae-
daf eden 4 Agustus 1940 tarihinde Türkiye matbuatının Gos-
tane neşriyat yapmasının musib ve faydalı olacağı Harici-
ye Vakâletinden bildirilmiştir.

Yunan gazetelerinin her fırsatta memleketimiz lehinde
dostça neşriyatına mukabele teşkil etmek ve Metaksas hükûme-
tine karşı beslediğimiz dostluk hissiyatımızı izhar eylemek
üzere yapılacak neşriyata esas olmak üzere bu yıl dönümü mü-
nasebetiyle Metaksas hükûmetinin iktidara geçtiğinden beri
vaki icraatının hülâsası olarak gönderilen bazı notları ili-
şik olarak saygılarımla sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim B. Sarper)

İlişigi: Kotlar:

DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

Şifre

7. 4. 1937

Hayat

41/A

İstanbul Valiliğine

Haber gazetesinin İtalya aleyhinde büyük bağlıklarla vuku bulan neşriyatı teessürle karşılanmıştır. İtalya ve diğer devletlerle olan münasebetlerimiz üzerinde fena akisler huşule getiren bu neşriyata nihayet verilmesi, Fransa ile meggul olduğumuz bir zamanda İtalya ile de mesele çıkarmakta hiçbir faydamız olmayacağından Avrupa gazetelerinden alınan yazıların sadece iktibas edilmeleri ve gazetelerimiz tarafından kovanter yapılmaması muvafık olur.

Bu esasların gazetelerimiz tebliği ve Haber gazetesine bu şekilde neşriyata devamı takdirinde memleketin haricî siyasetini teşviş etmesinden dolayı hakkında matbuat kanununun 50 inci maddesinin tatbik edileceğini bildirmenizi rica eylerim.

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel Sekreteri

M.

T.C.
DAHİLİYE VEKALETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı 1312

Ankara: 16 Mart 1937

Bay Yunus Nadi
"Cumhuriyet" gazetesi

İ S T A N B U L

Son zamanlarda vukua gelen bir zabıta vakasının fena şekilde istisaa edilmesi haricte aleyhimize kötü propagandalar yapılmasına sebep olmuştur. Meselâ:

Kadıköy yangını hakkında matbuatımızdaki laubali eda Alman matbuatında ve çandan naklen Avrupa ve Balkanların bir çok yerlerinde Türkiye aleyhine neşriyat yapılması imkânını hazırlamıştır.

Bu neşriyatın haricte uyandırdığı intibalar şöyle hülasa edilebilir :

- 1.- Türkiye'de çetlere karşı daima suikastler hazırlanmaktadır. Binaensaleyh Türkiye'de henüz sükun teessüs etmemiştir.
- 2.- Türkiye'de Ermeniler sulun ile imha edilmektedir. Akalliyetler rahat yüzü görmemektedirler.
- 3.- Türkiye memurları kanun harici faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu haberin dünyada Türkiye hakkında iyi intibalar bırakmayacağını tahmin etmekle beraber dünya neşriyatının bu hadiseyi bizim gazetelerimizden almış olduğunu hatırlamak daha acı bir teessür mevzuu teşkil etmektedir. Bir memleketin mukadderatı üzerinde bu kadar menfi tesirler bırakan propagandaların yazı mes'uliyetini kavramamış ve esasen bu mez'uliyetlerle kanunen de alâkadar olmayan şahıslar tarafından yapıldığına da şüphesiz yoktur. Bu itibarla arkadaşları yabancı propagandaların şahlamasına imkân verecek bu gibi hususlarda bize yardıma davet eder ve memleketin davası olan bu işlerde müzaheretlerine güvenirim.

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel sekreteri

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II. nci Daire - Meclisi

IV. Şube

14649

2212

Ankara

193

Hukuk : Acem ve Perse tabirleri
hakkında.

Dahiliye Vekâletine

İran'dan bahs olunurken bazı matbuatda ve alelhu-
sus "Cumhuriyet" gazetesinde görülen "Acem" kelimesi yerine
"İran ve İranî" ve ecnebi lisanında da "İran ve İranien" tabiri
kullanılmasının matbuata bildirilmesi ricasını havi İran
Büyük Elçiliğinden alınan 30 Haziran 1937 tarihli notanın örne-
ği iliglik olarak takdim kılınmıştır.

Filhakika iki senedenberi terk edilmiş olan ve
istimali İranlı dostlarımızca hoş görülmeven "Acem" tabirinin
kullanılmamasını temin için icab edenlere tebligatda bulunul-
masına müzâdelelerini dilerim.

S.Ş.

Hariciye V. Vekili

crabl 12/

41/a

Matbuat 5-VII-97

8.

4441
6.8.37

61173

U.Evrak
004514 - 5. VII 37

Matbuat U. M.
000321 - 6. VII 37

C O P I E

Bir müddettenberi Cumhuriyet Gazetesi İran-
dan bahsettikçe "Acem" kelimesini kullanmaktadır.

Hariciye Vekâletince de malûm olduğu üzere,
iki senedenberi İran Devletleri bazı tarihî sebebler-
den dolayı hükümetlerin kâffesinden yazılarında ve
gazetelerinde müslümanca "Acem" ve "Fırs" ve hırs-
tîyan lisâhlarında "Perse" ve "Persas" kelimeleri
yerine müslümançada İran ve İranî ve hıristiyan li-
sâhlarında "İran ve "Iranien" kelimelerini kullanma-
rını rica ettiğ ve o zamandanberi her yerde bu usul-
riayet edilmekte bulunmuş olduğundan, İran Büyük
Bilgiliği bütün Türkiye matbuatında da aynı kelime-
lerin isti'mal edilmesi için lüzümgelen makar vesâ-
tisiyle alakadarlara talimat verdirilmesini Hariciye
Vekâletinden rica eder ve saygılarını sunar.

Ankara, 30-3-937

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâletine

Cumhuriyeti

ye Vekâleti

İktisat İşleri Dairesi

U. No.

H. No.

Lef:

1.

Ankara

193

Nüda: Cumhuriyet Gazetesinin

10./1938 tarihli nüshasında sık.

Yazı hakkında.

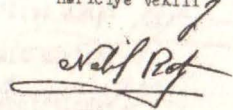
Dahiliye Vekâletine

Cumhuriyet gazetesinin 10 haziran 1938 tarihli ve 5056 numaralı nüshasında "Hitler Viyana'sından raporlar" başlığı altında Nadir Nadi imzasıyla intihar eden makalenin, muharririn idhali memnu bir parayı haddüden nasıl geçirdiğini gösterir kısmı ilâk olarak sunuldu.

Alman Gümrük memurlarının hudutlarından geçecek vatan dışlarına karşı bedene ittihazında haklı olacakları sıkı ve bleki de ağır tedbirlere sebebiyet verecek mahiyette olan işbu yazının lüzum ve faidesini yüksek takdirlerine terkederek saygılarımı sunarım.

Ş.M.

Hariciye Vekili

Em. Matbuat

15-VI-38

17/6/38

Em. M. M.

Em.	W.	M.
D:	S: 2	
* 16 Temmuz 1938 *		
No.	69152	

21

nhuriyet

ÜNİÖK GAZETE

İstanbul, 5 temmuz 1938.

Dahiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğüne,

28/VI/936 tarih ve 3024/41/A sayılı yazınıza karşılıktır :

Mevzubahs rüportaj, gümrük muamelelerinin tuhaf ve hukuk esaslarına uymayan taraflarına göstermek için yazılmış bir fıkrayı ihtiva ediyordu. Siz de takdir edersiniz ki üç ay evvel Avusturya Hükûmeti tarafından ihraç ve ithaline müsaade edilen ve başka hiç bir memlekette geçmeyen ve kısa bir zamanda tedavülden kaldırılacak olan yüz şilin gibi ufak bir meblağı Almanyaya götürmek hariciye vekâletinin tavsif etmek istediği şekilde kaçakçılık sayılamaz.

Binaenaleyh müşarünileyh Vekâletin Alman gümrüklerinde vatan-daşlarımızın izac edilecekleri hakkındaki endişesi varid olmadığı ve para kaçakçılığı yapmadıkları müddetçe yurddaşlarımızın her hangi bir takibata maruz kalmayacakları bedihidir. Keyfiyetin sayın vekâlete bil-dirmesine tavassut buyurmanızı saygılarımla rica ederim.

Nadiri Nuri

3324
61738

41/a

DEVLET ZİRAAT İŞLETMELERİ KURUMU

Sermayesi : 15.000.000 Türk Lirası

UMUM MODORLOK

Telegraf Adresi : Demkurum - Ankara

Telefon No. : 3921

Ankara, 24 Haziran 1938

Fide Numarı : 2001

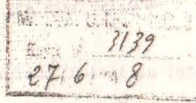
Kalem No

1.2/1

İşletme

Matbuat Umum Müdürlüğü

Ankara

Öz: Yanlış Mesriyat

Son Posta Gazetesinin 12/6/1938 tarihli nüshasında intişar eden sureti ilişik yazıyı, Kurumumuza ait Ankara Bira Fabrikasının menfaatlarını ve bu fabrikadaki Devlet sermayesinin emniyetini tehlikeye koyabilecek mahiyette telâkki ettiğimiz için, mütalealarımızı aikkatinize arz etmekde mecburiyet duyuyoruz.

Yazının birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları insicamsız, tezatlı haberleri ihtiva etmektedir ve tahkiye tarzına göre herhangi bir taraftan geliş güzel alınmış fekat gazeteye herhalde bir maksat tahtında verilmiş olması ihtimalini hatıra getirmektedir. Fabrikamız noktaf nazarından bu maksadın gayesi, piyasada halen sürülmekte olan biranın Bomonti birası olduğunu halka ihşas etmek ve inhisarlar idaresinin bira imâl ettireceği haberini ortaya atarak, Fabrikamızın istikbaline ait kanaatları zayıflatmaktır. Halbuki ;

- 1 - Bomonti Fabrikasının piyasada daha 7 - 8 ay kifayet edecek kadar şişe birası mevcudu olduğu, şişe birası satışının mahdut bulunduğu ve sıcakların başlamasıyla fiçı birası mevcudunun kalımsızacağı kat'iyen gayri varittir. Bomonti Fabrikasının piyasada hiçbir stoko yoktur. Memleketimizde en ziyade sürülen şişe birasıdır. Fabrikamız, memleket ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bol bol fiçı birası imâl etmekte ve bunları satış yerlerine sürmektedir.
- 2 - Ankara Bira Fabrikamız en modern ve dünyada sayılı mükemmeliyetde tehzizatıyla senelik 70.000 hektolitreye bira imâl kabiliyetindedir. Buna mukabil Türkiyenin senelik bira ihtiyacı inhisarlardan alınan kayıtlara nazaran 25.000 hektolitreye etrafındadır.

DEVLET ZİRAAT İŞLETMELERİ KURUMU

Sermayesi : 15.000.000 Türk Lirası

UMUM MÜDÜRLÜK

Telegraf Adresi : DeziKürüm - Ankara

Telefon No. : 3921

Ankara

Posta Kutusu : 2507

Redifiniz

- 2 -

İşletiniz

Kurumumuz bütün Türkiye'de, 50 santilitrelik bir şişe birayı her tarafa 30 kuruşa sattırarak suretiyle tek fiat usulünü tatbik ederek, yeni yaptığı muhaselelerle, 35.000 hektolitre istihlak için tertibat almış olmakla beraber, bu miktar, Fabrikamızın imali kudretinin ancak yarısına teşkil etmektedir. İhmalatlar idaresinin ayrıca bira imaline teşebbüsünü değil, Milli sermaye ile işleyen mevcut Fabrikamızın tam randmanla çalışabilmesi için, Suriye, Mısır, Irak, İran ve hatta Yunanistan gibi civar memleketlere Milli biraımızın ihracatına başlamayı zaruri bir hedef telâki ediyoruz.

Atatürk'ün yüksek himmet ve delâletleriyle kısa bir zamanda kurak ve boş bir sahada vucuda getirilen Orman Çiftliği müessesesi arasında en medeni bir varlığın ve muvaffak bir başarının ifadesi olan Bira Fabrikamızın istikbali ve menfaatları, kaygılarımızın en hassas noktasını teşkil etmektedir.

Keyfiyeti yüksek alâkunuza arzeder, bu gibi rabitasız haberlerle Fabrikamızdaki Milli menfaatların zarardan korunmasına kıymetli delâletinizi rica ederiz.

Derin Saygılarımızla,
DEVLET ZİRAAT İŞLETMELERİ KURUMU
UMUM MÜDÜRLÜK

Bahattin Kaya

Ek.1.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

İkinci Daire Reisliği

III Şube

7939
1098

Ankara

8 Nisan 1938

193

İhale

İlişik: 1.

Dahiliye Vekâletine

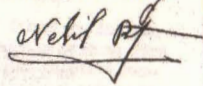
Sovyet Sefareti Vekâletime müracaat ederek 7 nisan 1938 tarihli "Haber" gazetesinde Sovyet rejimi ve Stalin aleyhinde bir yazının neğrinden dolayı şikâyetinde bulunmuşdur.

Mevzuubahs yazıyı ihtiva eden gazete maktuası ilişik olarak sunulmuşdur. "Haber" gazetesine bubabda gereken tavsiyelerde bulunulmasına ve Sefarete cevap verilmek üzere neticesinin işarına müsaadelerini rica ederim.

an

K.Ö.

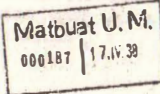
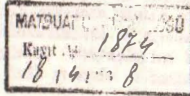
Hariciye V. Vekili

Matbuat. 15-IV-1938

arzı

S.

3466

H.

1/IX/339

3991

41/a

Genel Kurmay Başkanlığına

"Haber" gazetesinin 30/Ağustos/939 tarihli sayısında emekli Kolordu kumandanlarından (Fezai Üney)'in meşhûr gazetesinin muhabirile bir mülakatı çıkmıştır. Bu mülakatta ismi geçen emekli General, müstakbel bir harp mevzuu etrafında mütalealarını beyan ederken:

"Demokrat idare tarafından Lehistan yapılacak askeri bir yardımı çok şüpheli göstermekte, ve Alman deniz kuvvetlerinin bu yardımı akim bırakılmalarının muhtemel olduğunu söylemekte, Yugoslavyanın vasiyetini de meşhûk bulduktan sonra Romanyanın da bitarafım diye barbar bağırдыğı" nı ileri sürmektedir.

Takip ettiğimiz siyasi hattı hareket hakkında efkârı umumiye nezdinde şüpheli ve tereddüdler uyandırması muhtemel bulunan ve eski bir ordu mensubından sadir olan bu beyanattan yüksek mekânlarının haberdar edilmesini muvafık gördüğünden keyfiyeti arzeder, ve bu beyanati negreden (Haber) gazetesini hakkında memleketin selâmeti ve ordunun menfaati bakımından bir muamele yapılması muvafık bulunduğuna takdirde ayrıca iş'arını rica ederim.

Dahiliye vekili

İhsanî bin parate

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü
Şube : IX
Hususi :
Umumi : 01015

1940 / 193
Öz : Gazetelerde intişar
eden bazı resimler
H.

ilişigi
I

aceledir

Natbuat Umum Müdürlüğüne

4/1/940 tarihli "SON POSTA" gazetesinde müteşir ++
Erzincan felâketzedelerine ait iki resim maktuası ilişik
olarak sunulmuştur . Erzincan felâketinde ankas altında ++
kalarak can veren vatandaşların çır çıplak bir halde Gaze-
telerde teşhir edilmeleri memleket efkârı umumiyesi üzeri-
de hıyyet verici bir teşir . ilke ve umumi hissiyatı ren-
oide edecki fikir ve mitalâasında bulunuyoruz .

bu ve buna benzer fotoğrafların gazetelerde dero e-
dilmesinâen tevekkî edilmesi hususunun alâkadarlara müs-
taccelen bildirilmesine müsaadelerini emniyetle rica ederiz

Emniyet U. Müdürü

41/2
MATEMAT U. MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt : 138
6/1/1940

Ö. Benli

Kargılık yazılacak bilige ait odaga şubenin gün ve sayısının yazılması.

Ankara : 15.7.4

Sayı: 642-724 4I/a
688-689 4I/a

Genel Kurmay Başkanlığına

6.7.1940 Tarih ve 61183 -2271 numaralı tahrirat
cevabıdır .

Donanmanın hareketi ve Muharrem Feyzi Togayın
mekalesindeki Sovyet taleplerine dair haberler hakkın-
da Cumhuriyet gazetesine yazılma ve askeri hareketle-
re dair haberler verilmemesi hususu gazetelerimize de
bildirilmiştir .

1.2. , Saygılarımı sunarım.

Başvekil

Ankara : 15.7.940

Sayı : 688 - 689 4I/a
642 - 724 4I/a

Gizlidir

Cumhuriyet Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

1 - 28.6.1940 Tarihli nüshasının birinci sahi-
fesinin dördüncü sütununda : "Basta Yavuz olmak üzere Ma-
yin taraflı gemilerle birlikte donanmanın Beykoz önünde
bir müddet tevekküften sonra Karadenize açıldığı yazılmakta
ise, Donanmanın Karadenize açıldığı doğru değildir .

2 - Aynı günkü nüshasında Muharrem Feyzi Togay,
Sovyetlerin malûm taleplerinden başka, Mostenoe ile Tuna
ağzlarında askeri us ve Ticari münaka talep ettiklerini
yazmaktadır .

Bu haberler halk arasında, Sovyetlerin bu talep-
leri karşısında Donanmanın bir huruç hareketi yapacağı kana-
atini tevhit etmiş olduğundan bahsile, askeri hareketlere de-
ir bu kabil yazı ve haberlerin derc edilmemesi hususu Genel
Kurmay Başkanlığından bildirilmektedir .

Saygılarımı sunarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube 4-Ks.

Sayı: 62307

Ankara

14 / 9 / 1939

Özü:

Dahiliye Vekâletine

5/8/1939 tarihli Son posta gazetasında (Egede-
sitaja davet edilen ihtiyatlar) başlığı altındaki
gazetanın gazetada neşri Genelkurmayca muvafık görülme-
miştir . tekerrürüne meydan verilmemesi için gerekli
tedbirlerin alınmasına müsadelerini saygı ile arz ede-
rim .

Gnkur . Bşk .

Mareşal

41/2
MATBUAT U. MÜCÜRLOĞU
Kayıt No 4368
15/9 / 1939

Mat. u. md.

15. 9 - 1939

M. m. - 15124962

Matbuat U. M.
000581 15/9/39

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

T. C.
M. M. V.
Ordu Dairesi
Ş. : 1

Sayı :

İstanbul Komutanlığının 29/6/940 tarih ve
6505 sayılı yazısı suretidir .

Ankara
194

Öz:

1 - 28/6/940 günü intişareden Cümhuriyet gazetesinin I. sayfasında dördüncü sütununda (Başta yavuz olmak üzere Mayın tara-yıcı gemilerle birlikte Donanmanın Beykoz önünde bir müddet tevakku-tan sonra Karadenize açıldığı) yazılıdır .

İlişigi

Donanmanın Beykoza geldiği doğru fakat Beykozdan boğaz dışına hareketi yanlışdır .

2 - Aynı günde Cümhuriyet gazetesinin ikinci sayfasındaki siyasi sütununda Muharrem Feysi Tuğay Rusların Basarabya , Bekovin-yayı talep ettiklerini ve köstence ile Tuna ağızlarında Askerî Üs ve tüccarî mıntaka talep ettiği yazılmıştır .

3 - Cümhuriyet gazetesinde intişar eden yukardaki I. ve 2. maddedeki malumata nazaran ; Rusların Köstence ve Tuna ağızlarındaki talep ve hareketlerine karşı donanmamızın bir huruç yaptığı kanaati efkârı umumiyeye aksettirilmiştir .

4 - Matbuatın Askerî hareketlere dair bu kabil yazılar hakkındaki iradei samilerini yüksek saygılarımla arzederim .

5 - Genelkurmay Başkanlığına , M. M. V. ne arzedilmiştir.

İstanbul K.

Tümğ.

Avni Akdağ

Aslı gibidir

T. C.

Hariciye Vekâleti

İstihbarat Dairesi

Şube

U. No. 76396

H. No. 306

Lef : _____

Ankara 18 Haziran 1940 193

Hudûs _____

Yüksek Başvekâlete

Roma Büyük Elçiliğimizden alınan bir tel yazısında :
 İtalyan matbuatı Türkiye siyasetine dair arâ sıra doğru olmayan
 siyasi havadialer neşretmekte ise de tesil ve tahrik mahiyetinde
 neşriyat olmadığı , keza divar afişlerinde ve nümaişlerde de
 Türkiye temas edilmediği , buna mukabil Cumhuriyet gazetesinin
 6. Haziran 1940 tarihli nüshasında " İtalyanın istedikleri " serlevhâli makalenin çıktığı bildirilmekte ve bu gibi yazıların
memleketimiz için zararlı mükabele ve tahrikât yazılara yol
açabileceği ilâve olunmaktadır.

Bu vesile ile saygılarımı sunarım.

Hariciye Vekili

S. Sarıcaoglu

Matbuat M. m.

41/2

M. Y. 19-6-1940
 Matbuat için Cumhuriyet
 gazetesine yazılana
 20. VI. 447

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ
 K. 222
 21.6.1940

PASVEKALET
 Matbuat Umum Müdürlüğü
 Numara : 228
 Tarih : 21.6.1940

19-6-1940 5655

Ankara, 31.VII.1940

1401
1205Tel

Cumhuriyet Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

30 Temmuz 1940 tarihli nüshanızda "Alman Birliği karşısında Avrupa" başlıklı ve Nadir Nadi imzalı başmakale, mahiyeti itibarıyla, verilen talimatın yabancı rejimlere ve ideolojilere ait teşriyat yapılmaması hakkındaki bendine mugayır görülmüştür. Saygılarımı nazarı ciktaktinzi celbederim.

Matbuat Umum Müdürü

T. C.

BAŞVEKÂLET

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı:

Ankara: 22.5.1942

1486 - 3844

Tel

Bir sureti İstanbul Matbuat Bürosuna

Vakit Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 21 Mayıs 1942 tarihli nüshasının beşinci sayfasındaki "Bulgaristandan gelmekte olan Duutepe motorü battı" başlıklı haberin talimata aykırı olduğunu hatırlatır, tekrardan tevakkü edilmesini rica ederim. Vakite çekilmiştir.

Matbuat Umum Müdürü

(Seyber)

T.E.

S ret

4/9/94L

İrfi İdare Komutanlığı

No. 2873

İstanbul Emniyet Müdürlüğüne

1 - Tasvirîklerin 4/9/94L tarihli mektubundaki baş maddelerinde verilen talimata aykırı olarak (İstanbul'dan evvel Panama kanalına Peynelendirileştirmek arzı) başlıklı yazısı Amerika Mükî me-tine tarîzkâr ve aynı gazetede Cihat Baban'ın (Kan ve ateş gürâgında ihtisâsınız) başlıklı yazısı dahi Amerikan milletine tecâddükâr bulunmaktadır .

Bu gazetelerin " bakışlar " sütununda Peyami Gâla'nın (İsmâ Hazretan karşısında) başlıklı makalesi ise İngiliz denarının Yunan harbindeki azizini tebarüz ettirmesi bu husustaki direktiflere temânen aykırı yazılar bulunduğundan 5/9/94L tarihine mûsadif bir gün için kapatılacaktır .

2 - Son Telgraf gazetesinin 4/9/94L mektubunda " denare " sütununda (Her tarafa cevap) başlıklı yazı da İngiliz denarının Yunan orduları harbindeki kudreteizliğini tebarüz ettirmekte bulunduğundan direktiflere aykırı neşriyat yapan bu gazete dahi 5/9/94L günü için bir gün kapatılacaktır .

3 - Tebligatın yapıldığı ya gazetelerin o gün için kapatıldığından bildirilmesini rica ederim .

İrfi İdare K.
Korg .

A.İ. Artunkel

İstanbul Emniyet Müdürlüğü

2873

Eri : 2

YÜKSEK BAŞVAKALETE

" Cumhuriyet " in kapatılmasına sebep olan yazının müsvedde ve tertibini tetkik ederek vasıl olduğum neticeyi yüksek huzurunuza arz ediyorum :

1.- Molotof'ın nutkundan İran gazetelerinin şikâyetini muhtevî olan yazı Ajans tarafından verilmiştir. Bülten sahifesini 1 Numara altında bağlı olarak takdim ediyorum .

2.- Gazete tekniginde bası havadislerin başlıklarını kendi içlerinden alarak yazmak ve lüzumu takdirinde bunların aşağıki metinden alındığı belli olmak için başlık şöyle ("....") giyene içine alınmak mutattır . Sekreter bu havadisde bu kaideye riayet etmiş ve 2 numara altında takdim olunan müsveddesinde mansur devletleri olacağı üzere havadisin içinden çıkardığı başlığı ("..") içine almışdır .

Pilhakika havadisın son satırları başlık ittihaz olunan yazıyı ihtiva etmektedir .

Ancak mürettip bu başlığı tek sütun mecburiyeti ile dizerken tırmak işaretini satıra sığdıramamış ve sığmadığını gelip haber vermediği ya ihmal etmiş, ya unutmuştur .

3.- Memafih bu 24 başlığı derhal takip eden nisbetle gene büyük 12 puntoluk ikinci serlevhada bu şikâyet ve itirazın İran gazeteleri tarafından yapıldığı vusarrah olduğundan mürettibin hatası yek nazarda pek ziyade hafiflemiş oluyor .

Bu tetkiklerim neticesinde mürettibin tırmak sığdıramamış olmakdan ibaret imkânsızlığı haricinde bütün vazifelerin dikkatle ifa edilmiş olduğu kanaatine vardım. Tek sütun tırmak sığdıramayan mürettibin bu imkânsızlıktan sekreteri haberdar etmemesi gerek ihmal, gerek unutkanlık neticesi olsun kendisi hakkında dahilî bir disiplin cezasını müstelsimdir ki onu biz bittabi tatbik edeceğiz .

./.

Cumhuriyet

BÜYÜK GAZETE

Sayfa 2

İşte Sayın Başvekilim , hadisenin ceryan tarzını bizzat yaptığım tetkikler neticesi olduğu gibi arz etmiş bulunuyorum .

Bu vaziyete göre kapanma müddetimizin kâfi ceza sayılmasına hükümetimizin yüksek müsaadelerini istirham ediyor ve dersin bundan sonra bu ve emsali hatalara meydan vermiyecek kadar müessir olduğunu hiç değişmez ve asla son bulmaz saygılarımızla arz ve temin eyleyorum

Matbuat M. M. M.
20.8.1940

MATBUAT	MÜDÜRLÜĞÜ
Kayıt №	2085
20/8/1940 M.	

PASVEKALET
Matbaa Umum Müdürlüğü
Numara : 7822
Tarih : 20/8/1940

Matbuat Müdürlüğüne
20.8.1940
Saygı

61 / 1
Kayıt №
MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ

PASVEKALET
Tarih : 20/8/1940
Numara : 1

Cumhuriyet

GAZİTİ ve MATBAASI

(istanbul) : Seferioğlu, Hakkı, 2003: 3041

TELEGRAF. İSTANBUL. CUMHURİYET

FROM: (date & var: b) 2470-2478/2038

Baymüherrir ada ve evi: 22938

2272 : 250

1.

ISTANBUL, 4 April / 1937

Dahiliye Vakıfı ve Yüksek Mektebine

Yakışık tarafından muhtelif mesulcular hakkında gazetelere veril-
mekte olan iftiratlar ve yayımlarda olan tebliğat ; İstanbul zabıması
tarafından Newan ekspresivale gece yarılarından üç dört saat sonra mahalle
karakı bilgilendirilme ve bu suçlarda üç gazete makinesine verilmiş ve peki-
leşe para parağı basılmış olmaktadır . Gazete makinesine verilmiş
sonra Mahkama mesul bir sekreter ile kalmadığından, yapılan tebliğat
ve verilen direktifi infaz etmek mümkün olamamaktadır. Bu suretle, sil-
mize olrşyan sebepler yüzünden günün birinde arın edilecek bir mevce
ile karşılamak ihtimali vardır. Terilecek direktiflerin azami gece sa-
at 24 e kadar bice tebliğ ettirilmesini temin buyrulmasını rica eder,
hürmetlerinizi sunarım .

Yeni İşleri Yaptı

Matlin

Rover

2772
10151m. 7.

2-V-837

45786

U. Evrak

002413 - 7. V.37

Matbuat U. M.

600100 - 7.4.32

SON TELGRAF

Akşamın çıkar fıkri, politika, haber

GAZETESİ

Sahip: ve Başmuharriri Ekrem İzzet Benice

Teşis Tarihi 4 Mart 1937

İst. Nuruosmaniye, Şeref ankaş No. 37

Telefon : 20827

İstanbul, 28 5/ 1937

Sayın bay Şükrü Kaya

Dahiliye vekili ve Parti genel sekreteri

Ankara

Son Telgraf gazetesinin kapanmasına sebep devlet emir ve direktiflerinin mes'ul ve gayri mes'ul inza tefriki yapılmadan rast gele idarehanelerine tebliğinden ileri gelmiştir .

Gazetelere yapılacak her nevi tebliğin doğrudan doğruya gazete sahib ve neşriyat müdürlerine şahsen tebliği daima gazete sahiblerinin aleyhine netice veren bu nevi hataları önleyecektir. Bu hususa yüksek dikkatinizi rica etmeyi şahsen faydalı buldu - ğumu arzeder bilvesile ellerinizden öperim .

Açık Söz - Son Telgraf gazeteleri
sahib ve baş muharriri

Ekrem İzzet Benice

Dahiliye Vekâleti
HUSUSİ KALEM

Tarih 21 Mayıs 1937

606

AKŞAM

İstanbul : 9/6/1940

Aziz kardeşim,

Direktiflere aykırı hareket edildiğine dair şimdiye kadar beş telgrafınızı al dık. Evvelâ irşatlarınıza teşekkür ederim. Öyle sanıyorum ki, arzularınızı en fazla gözeten gazete Akşam'dır. Buna rağmen , arasıra ihtara mâruz ~~kalıyorsa~~ kalıyorsa ~~bu~~ bunu bazı anlaşmazlıklara atfetmek lüzumudur. Bunun için bizi tenvir etmenizi rica edeceğim.

Meselâ Metaksas günü makale yazılması diye gazete ihtar olmuş. Sonra bu hususta yazılan Atina Mektubu'nda Metaksas'ın icraatı sayılırken yazılan şeyler neşri yasak siyasi haber addolunarak bir ihtar daha gelmiş:

Bu mektubumla sizi tasdi etmeme sebep şu telgrafınızdır:

"Tâlimata mugayır hareketten dolayı muhterem müessesenize çekilen telgraflar taaddüd etmektedir. Umum müdürlüğünüzü tâlimatın 8'inci fıkrasıyla bildirilen müeyyidenin tatbikini teklîf gib müessif bir mecburiyete sokmamanızı samimi hüsnîniyetlerimle ve saygılarımla rica ederim."

Bu telgraf beni müteessir etti. Lütfen Akşam'a gönderildiği söylenen ve "taaddüd ettiği" bildirilen topu dört telgrafı dosyadan alıp tetkik ~~ediniz~~ ediniz ve ne kadar ehemmiyetsiz şeylere taalluk ettiğini bir kere görünüz.

Bu vaziyet gazetede bittabi lüzumsuz olduğunu takdir edeceğiniz ve zira hedefiniz olmayan bir korku zihnîyeti hasıl ediyor. Verilen tâlimat nihayet çok kısıdır. Her hadise yeni bir mesele oluyor. Bunun içindir ki, arkadaşlara lazım gelen tâlimatı verebilmek için bizzat ben tenevvür etmek istiyorum. Bu lütfü banden esirgemezsiniz.

Metaksas'ın yıldırımını münasebetiyle Yunanistanda şu ya pılâ bu yapıldı diye yazmak ne zihinleri tahdiş etmektir, ne de uyduru harici haber neyridir.

Bu kadar sıkı bir kontrole bağlı olmak, en basit bir iki şey için kapatılmak tehlikesine uğramak bizi endişeye düşürüyor. Meselâ Fransada - gazetelerde okunuyor - mihim yiyecek tabdidlara yapılmış, yahut farmasonluk yasak olmuş. Fransada plâjlar bu sene nasılmış ? vesaire gibi , okuyucu için enterasan şeyleri yazmak tâlimata mugayır midir, değil midir ? Bana ./..

- 2 -

sordular, tereddüt ettim. Meselenin bizler için ne kadar mühim olduğunu da takdir edersiniz.

Cevabınızı alâka ile bekler , sevgi ve hürmetlerimi yenilerim.

Necmeddin Sadak

Matbuat Masası

B. İskit

görüselim.

13/6/1943

Sarper.

T. C. MİNAKALAT VEKALETİ P. T. T. U. M.		Adres :		VERİLDİ		RESMİ		ORTA MERKEZ		ALAN	
1950 İstanbul 21307 38 6 11 17 15		12628		MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ		13/6/43		13/6/43		13/6/43	
== matbuat umum müdürlüğü ankara ==		12628		MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ		13/6/43		13/6/43		13/6/43	
matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar		matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar		matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar		matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar		matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar		matbuatın makalelerini harici haber mahiyetinde değil tar	
tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları		tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları		tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları		tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları		tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları		tethik makalesi adıyla tercüme ediyoruz netekim diğer gazetaları	
siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü		siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü		siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü		siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü		siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü		siyasi hatıralar nesrediyor siyasi tethik veya hatıralar tercü	
meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi		meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi		meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi		meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi		meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi		meletratin hangi maddesine aykırı ise tenvir toymurmanızı jemi	
metterinle rica ederim == sadak ++		metterinle rica ederim == sadak ++		metterinle rica ederim == sadak ++		metterinle rica ederim == sadak ++		metterinle rica ederim == sadak ++		metterinle rica ederim == sadak ++	
Mat. Mat.		Mat. Mat.		Mat. Mat.		Mat. Mat.		Mat. Mat.		Mat. Mat.	
7.8.1943		7.8.1943		7.8.1943		7.8.1943		7.8.1943		7.8.1943	
Sadak		Sadak		Sadak		Sadak		Sadak		Sadak	

Son Posta

HAVADİS VE HALK GAZETESİ
SON POSTA NEŞRİYAT TÜRK LİMİTED SİRKETİ

Sermayesi T. L. 50.000

İSTANBUL; ESKİ ZAPTIYE, ÇATALÇEŞME SOKAĞI N. 25-1

Telefon: 20203

Telgraf: Sonposta İstanbul

Posta kutusu: 1st. 741

İstanbul, 25/10/1940 194

Bay Selim Sarper

Başvekalet Sayın Matbuat Müdürlüğüne

A F K A R A

25/10/1940 tarihli telgrafları alınmıştır. Bu hususta şifahi izahat arz olunmak üzere telefonla makamınıza müracaat olunmuşsa da o sırada sayın Başvekilin mezdinde bulunmanız buna imkân vermemiştir. Sonpostanın 22 ilk teğrin 940 tarihli nüshasının 2 inci sayfasında intişar eden ve ikinci dünya harbinin akıbeti hakkında Sovyetlerin düşüncelerini telhise galışan yazı, takdir buyrulacağı üzere bir terceme değildir. Vaziyet hakkında muharririn serdaylediği umumî mütalâaları teyit için ileri sürülmüş bazı intişar etmiş fikirlerin müamel suretde tercemelerini muhtevi orijinal bir makedir. Bu telekki iledir ki mahalli yazılar misulü iki sütun altında intişarında mahsur tasavvur olunmamıştır. Mahafî yapılan ikaz üzerine badema tekerrür etmeyeceği bedihidir. Bilvesile saygılarımı tekrarlarız ef.

SON POSTA

Selma Sarper

Mat. Md.

Y. 21/1940

Sarper

BAŞVEKALET	
Mektebatı İstanbul 20203	
Numara: 3022	
Tarih: 25.10.1940	

SON POSTA	
Numara: 3444	
Tarih: 25.10.1940	

T. C.
MÜHÜRAT VAKALETİ
P. T. T. U. M.

(Örnek 23/1)

TELGRAF

Yol

14954

Servis İşaretleri

= Ankara'da sayın basvekil doktor vermişsuydu =

1752 İstanbul 6551 290 16/7/940 19 5 =

= Muhterem Basvekillik : sonpostta bugün dört sayıtlı olarak tikiği bütün bir nüsha alıp bakınız sayfa buculuğu ve hatı buyukluğun dolayısıyla dört sayıtlı ciltin cumhuriyetin altı sayıtlı ciltin tanınmış derecesinde dahil mundercat boyanmıştır hacet buzulmuş derecesinde olan gazetelere koordinasyon heyeti hergün altı sayfa veya haftada üç gün sekiz dört gün dört sayfa çıkarmak selahiyetini verdi hâlbuki altı sayıtlı sonpostanın muhteviyatı dört sayıtlı cumhuriyetden

T. C.
MÜHÜRAT VAKALETİ
P. T. T. U. M.

(Örnek 23/1)

TELGRAF

Yol

Servis İşaretleri

temin edilebileceği gibi bakışesit altı sayfa yapılmış buculu hacetli gazetenin tarih adedini dörtde bir nispetinde indirmesi de temin edilebilir . sonpostta onsekiz tiki nüsha basıyordu ru. mükdarın kontrol altında onuc tiki tes yaz nüshaya indirilmeye razıyız ru mükdar da annessesayıl nihalet vasatabilir ye her gazete sayfa tekayyudatı yerine aynı mükdarda hayat ettirerek cumhuriyetini tahvil etmeniz de hem maksadlı temin edeceği hem de aditara daha muvafık / olacağı düşünülmektedir kuzunul vaziyet devan etmen cumhuriyetin tanır hele vakt annesseselerin servet kazanmalarına mukabil sonpostanın elinden hayat imkanını almak demektir buna muvafakat edeceğimizden eminiz sizden istihlakını münasip göreceğiniz mükdarda kaidi altı sayfa vaktredilemez tiki

T. C.
MÜHÜRÜKALAI VEKÂLETİ
P. T. T. U. M.

Devlet telgrafi müesseselerinden
İzleyi memûriyet kabul etmez

TELGRAF

(Örnek 251/1)

Yol

Servis İşletildi

ANKARA

altı sayıdan itibaren yine azdır böyle olmasa dahi sayılması altı
sayı yapamaz dört veya sekiz sayı yapıp mütevil yatılı bir gün az;
olduğu için dört sayı artışı çok çok olduğu için sekiz sayı
yapar bir gazeteyle ise okuyucu bağlanamaz ru vaziyetinde
gazetelerin yasasına imkan yoktur ve muhtelifasyon heyetinin
verdiği karar sonpostu hesabına idam hükmü olmuştur gazete
kapanınca ve taban yetmiş altı sayı mendillerine tekrar
is aramak mecburiyetinde kalacaktır her gün biraz daha sonerit
olmakla ilgili bir defada katlanabilmek arasında tereddüd
gelmek size derdinizle anlatmayı bir vazire bildik mülaka
dörtde bir nişetinde hatı masraflı bahis mevzu oluyorsa bu
haceli büyük olan gazete için altı sayıdan dört sayıya haceli
kucuk olan gazete için sekiz sayıdan altı sayıya inmekle

T. C.
MÜHÜRÜKALAI VEKÂLETİ
P. T. T. U. M.

Devlet telgrafi müesseselerinden
İzleyi memûriyet kabul etmez

TELGRAF

(Örnek 251/1)

Yol

Servis İşletildi

ANKARA

sekiz sayıya basmak müsaadesini vermenizi dileyoruz bittirinizden
operanız = selim rüfret +

Tarih		Saat		HESMI	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
				HUSUSI		Tarih	Saat

BASVEKALET
Mebuat Umum Mührüğü
Numara : 1323
Tarih : 6/8/1940

Matbuat N. Mührüğü
Sayı : 5.8.240
Tarih : 1940
Kısmi : 178

MATBUAT MÜHÜRÜĞÜ
Kısmi : 2026
6/8/1940

SON TELGRAF

THEIR, POLITICS, NAVADIS
GATEWAY

Satellit- und Hauptkometen: Edam, Innes, Dumb

Bonus worth 20 extra points

İkt. Nuruosmaniye cad. No. 54

Revisi : 2083

Tink Genci,
 Zaititi,
 Muallimi,
 Minavreci,
 Isxiti,
 ve bittin halk
SON TELER
 abayur.
SON TELER
 En son havadish
 en ince reyen
 Gazetedit

Istanbul, 10/6/1

SON TENDRE en digne
soulagement
leur bag isant.

~~Deposited in the~~

43143

Down Road Ahead

Business Cases

James M. Smith

2001-2002

Free **Home**

Dr. Benjamin Sachs

卷一

Public Health Department

Radio History

— 22 —

1990-1991

Figure 1

— 432 —

Real Deal

● 2010年10月10日

Kecornel Smith

S. H. Benson

1. 1. 1.

一一一

頁 36 圖 8-23

Charles Darr
the author of *Deadly*

Prüfung: April

194. **Безопасность**

Dr. William C. Cline

[[Helikopter sergents
Nouveau-né]]

[illegible]

Im November des Jahres 1891-1892 wurde nach
einer langen Zeit im Jahr 1891 wieder ein
neuer Versuch gemacht, eine neue Methode zu
finden, um die Zeit zu messen.

Diese interessante Beschreibung zeigt, wie es
 zu einer heftigen Reaktion eines Mannes kommen kann,
 wenn seine geistige Bildung nicht zu einer tiefen
 Einsicht in die Natur der Dinge führt, und er
 sich nicht zu einer tiefen Einsicht in die Natur
 der Dinge zu erheben vermag. Er ist ein
 Mann, der die Natur der Dinge nicht versteht,
 und der sich nicht zu einer tiefen Einsicht in
 die Natur der Dinge zu erheben vermag. Er ist
 ein Mann, der die Natur der Dinge nicht versteht,
 und der sich nicht zu einer tiefen Einsicht in
 die Natur der Dinge zu erheben vermag.

SON TELGRAF

FİKRİ, POLİTİKA, HAVADİS
GAZETESİ

Sahibi ve Başmuharriri: Etem İzzet Benic

Tarih tarihi : 10 Ocak 1940

İst. Nuruosmaniye caddesi No. 54

Telgraf : 20827

Türk Genç,
Zabit,
Macalimi,
Münavver,
İşçisi,
ve bütün halk
SON TELGR.
okuyor.
SON TELGR.
En son havadis
ay önce yayın
Gazetedir

İstanbul, 1 /

SON TELGRAF'ın dâimî
muharrirlerinden
bir kısmı :
●

Etem İzzet Benic
Rahim Çelebi
Ahmed Nuri
Said Örs
Fevdi Sami
Dr. Rıdvan Naki
Rahim Taş
Şakir Rıdvan Ergökmen
Halide Matip
Etil Naci
Ahmet Hamdi
Musafer Ersoy
İskender Rahmetli
Erdoğan İbrahim
Faruk Naki
Murat Kayahan
Hatemî Sait
S. K. Tolan
Kadir Kemal Köp
M. Sami Kuvvet
N. Sait Çelebi
Osman Cemal
Fikret Adil
N. Delikalem
M. Rıdvan Örs

[İsimler sıraya
"onamıştır"]

varsa bu mevki mahzurları da izale edebilmeğimize için
antika bir "İKDA" ve "SON TELGRAF" muhasefi üzerinde ki-
rimezi kalemle işaret ederek izah buyurmak lutfunu esir-
gememizi diler, bu vesile ile derin hürmetlerini taz-
elerim.

SON TELGRAF ve İKDA
SANTİ

Etem İzzet Benic

*Mat. Md.
13. VII. 1940
Sapka*

*mv. m.
13-8-940
gfk*

BASVURU
Mabuat Umum Mubarras
Numara : 1587
Tarih : 13 / 8 / 1940

41/2
MABUAT MUBARRAS
Kayı : 7870
2318 / 40

Turgut Er

T.C.
BASKALET VERKLET
P.T.T.U.M.

TELGRAF

Gazetinizi zararlandırarak bu vaziyet üzerine yüksek ve himaye edici
Alakanızı diler saygılarımı sunarım.

HABER GZETESİ SAHİBİ HASAN RASİM US

İLA NÖMRƏ	İN NÖMRƏ	KARILDIĞI	İRSNİ	ORTA MƏRKƏZ	ALINDIĞI	YAZA
Tarih	Saat	Tarih	Saat	MÜSÜSİ	Tarih	Saat

Matbuat m. m. ne
19.2.1941
Matbuat m. m. ne
19.2.1941
Kasımın
Tarih

MATBUAT KİTAPLOĞU
KAYIT NO 7714
25.3.1941

BASKALET EVRAN
Tarih 19.2.1941
Müddet 272

Perşapın binası halkın nazarından saklanmaya lüzum yoktur ve her dakika Perşapın bu meraklılarla doludur.

Ecnabi memleketlere karşı memlekoti asayişin göstermek faraziyesi ise hiç doğru değildir. Çünkü bir müddet sonra elimize geçecek olan ecnabi gazetelerinde bu hadise çok daha tafsilatlı olarak bütün Dünya efkârı umumiyetine bildirilenecektir. Zaten ecnabi gazetelerini beklemeyede hâcet yok, fakatın ortası akşam bütün ecnabi radyoları ve es-cümle Londra Radyosu beşbe hadiseini hakkında, bütün İstanbul gazetelerinin hatırı ve saygısından geçmiyecek kadar tafsilat vermiştir.

Fuâkâk hasretimize ara ettiğin şu ricaların hürriyetçilik telâki edilmesine, afak bir noktaya daha işaret etmek istiyorum.

Mevcut tahditlerin feslâlığı, yazılar hakkında mülahet bir ölçüye mülk bulunmaması, hükümetin eylesetini yakından takip edemeyişinin, bizi bir hafta veya on gün, Yeni Sabahın bir gün, Öncüriyet'in üç ay süresinde emil olan, tahdir hakkının mahiyetinin birce mülk olması, bizi çok müşkül ve içinden çıkılmaz bir mevkiye düşürmüştür. Buna gasetenin yaşıması, gaseteciliğin icapları gibi saruri olan unsurları ve bir taraftan Ankara'nın, bir taraftan idareyi örtiyenin, bir taraftan medik vaziyetlerde her türlü neşriyete bir olayet dengesi vurma mütemayil bir tahis kimselerin tenyikleri ilâve edilecek olursa, ateşle oynadığımız sebebina vasıl olmamız, lütfen şudur göreceğinizden eminin.

Şe uzun tasdinâden sonra, hülsâa olarak neşir istihbarat şu: Gazetecilik saruretleriyle Devletin menfaatlerini bir arada telif edilecek tek ve yalnız bu işle meşgul olacak bir şahıs bağlanması, her hadiseinde doğrudan doğruya kendisiyle, mevcut Kanun ve Talimat ve yalnız hükümete tercüman olan direktif tavsiyeleri ile hareket etmemis ve bu saruri sultanında şahsi cematilardan uzak bütün gazeteler üzerinde seyanen tatbik edilmesi, bizi birçok müşküllerden kurtarabilir. Bu şahıs İstanbulda bulunması ve Devlet otoritesini temsil edecek mevki ve selâhiyette olması elbette fâidelidir.

-Bu suretle evvelâ müraaat edecek bir şâhıs buluruz.

-Şahısın binbir yerden acayip direktifler alması.

-Berkesi matbuata tahakküm etmek fırsatını vermemiş oluruz. Ve son infillâk hadisesinden olduğu gibi neveden geleceği belli olmayan bir tebliği, sabahın saat beşine kadar beklemek saruretinde kalıyız.

Bu büyüme bağ vurup dertleşmek mahiyetinde olan bu istihbarat — nâmenin hükmü kabul göreceğinden eminin olarak en derin saygı ve bağlıklarımı lütfen kabul buyurmasını rica eder ellerinizden şerâf mükterem baş Vakfın.

Tasviri Efkar gazetesi sahibi

Siyad Mülkiye

14/3/1941

[illegible]

Ankara, 3/7/1941

3897/4270

Son meigraf gasotest Högstlängans

ISTATIM

Nizamettin Nazif tarafından yazılıp gazetemizde tefrika edilmekte bulunan "Kol Kola" adlı romanda geçen Türk ailesinin juri-
munda big bir ailenin hakiiki durumuna uygun olarak sakat bir fikir
nshavlis oladugu ve aile refahunun muhterriiri tarafından anladig ve taad
vir odig tarvinan bu mevzu hakkindaki telakkilerimizde aykari bulunduğunu
görmektedir.

Türk ailesine dair hakıs yere fena fikirler telkin ve yeni nesle fena numuneler arzeder mahiyette olan bu pomane nihayet varkenisi saygılarımla rica ederim,

Mathew T. M. M. M.

SON ELGRAF

FİKRİ, POLİTİK, HAVADİS
GAZETESİ

Sahibi ve Eyalet Müdürü: Etem İzzet Benic

İstanbul, 4/ 7/ 1941

Yazı No: 2000

İst. Nispetiye Caddesi No. 54

Telefon : 29827

Bay Selim Sarper

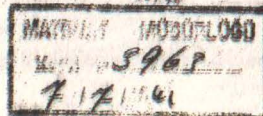
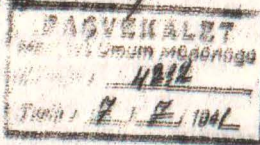
Mutbuaat Umur Müdürü

ANKARA

Gazetemizde tefrika ettiğimiz ve Türk aile
duygularına uygun olmadığı beyanıyla neşrine nihayet
verilmesi istenilen "Kol kola" adlı roman hakkında,
muhteremle görüşülerek lazımgelen tadilat yaptır-
ılmıştır. Zaten eserde çok kısa bir zaman içinde muh-
arririne bitirilmiş olacağından neşrine nihayet
verilmeyerek, bu suretle bağlanması müsaade edil-
mesini rica ve bilmesiyle saygılarıma arz ederim.

"Sontelgraf" Yazı
İşleri Müdürü

M. Alatur
7/7/41
7/7/41
7/7/41

K A B E R
Gündelik Akşam Gazetesi
İstanbul
No: 80
K.B.

İstanbul. 13.9.941

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Sayın Umum Müdürüm.

10 Eylül tarihli baş makalemizde iki yıldız arasındaki bogluk, oradaki bendin baskı sırasında makinede kalıptan kısılmaması neticesinde hasıl olmuştur. Benkassaatımızca verilen talimatlara aykırı değildiz. Dizilmiş sahifeye konmuştu. Fakat bir arkadaşın bunun talimata aykırı telakkisi bizi tereddüde düşürdü.

Makamınızdan istifsara lüzum görecak istenen müstacer telefon muhaberesi bir hayli müşkilatla temin edilebildi. Fakat bu gayretimiz dahi bizi tereddüden kurtaramadı. Çünkü Bey Nigbay Makamında bulunamadı, Hariciye Vekfletine gittiği öğrenilmişti. Telefondaki muhatabımızda müsbet veya menfi cevap vermeye selahiyeti dahilinde görmedi. Bir kaç gün evvel iki ihtar telgrafına muhatap olmuştuk. Bir üçüncüsünü tekrarlamak için tereddüde düşülen bendin makinede kısılmaması yoluna gidildi. Muzdar bir vaciye-
tin sebebiyet verdiği hadiseden dolayı mazur görüleceğimizi umar ve saygılarımızı sunarız. Sayın Müdürüm.

Haber gazetesi sahip ve neşriyat müdürü
Hasan Rasim Üs

TELEGRAF

No: 05814

1500 İSTANBUL 31258 37 5/3 1830

Matbuat Umum Müdürlüğüne,

Bugünkü gazetesizin üçüncü sahifesiizin ikinci sütununda bir Paris telgrafına baş tarafına tertip hatası olarak A.A. yerine hususî kelimesi konmuştur. Bir ihtara maki olmak üzere kayfiyeti arzeder, saygılarımla sunarım.

Tasviri Erkin

Cihat Bahar

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

GENEL YERLEŞİMİ

Dahiliye Vekili
Sayın Bay Şükrü Kaya

Ankara

Haberin üç gün için kapatıldığını bildiren vilâyet tebliğini şimdi aldık. Sebebi yazılı değildir. Ajans telgrafındaki yazı resim suçlarından hangisinin Habere ait olduğu da anlaşılmasın. Yalnız Ankaradan hususî olarak aldığımız bir haber suçun Hitlere ait bir resim yahut bir karikatür basmak olduğunu söylüyor. Hitlerin bu son günlerde Habere giren resimleri ya Alman mecmualarından alınmıştır bunun suç olması hatıra gelmez. Fransisco bir gazeteden alınan bir karikatüre gelince bunun emsali hatta Alman gazetelerinde çok görülmüştür. Bizde olanların suç diye görülmesi bunun da Almanya ile münasebetini bakımından zararlı bir şey olabileceğini ^{hatıra} hatıra getirmezdi. Sebebi bu ise mademki devletin yüksek menfaatlerini takyid ve idare eden büyükleri bu kararlar ile bunun da şiddetli yapılmasına işaret buyuyorlar bu ihtarla boyun eğmek borcumuzdur bunun için takdirinize itiraz değil tasilin tahlifini istihkam ile bunun bir güne indirilmesine yüksek mümenadenizi diliyorum. Türk istiklâline hizmetten başka endişesi olmayan ve çalışanlarını sadece satışı ile geçindiren bir gazetenin bir günlük tatilden bile ne kadar sarılabacağını takdir buyuracağınız da ve bir genç Türk gazetesini bundan esirgemeyeceğinizde şüphe etmiyerek saygılarımızla temennilerimizi tekrarlıyoruz.

Haber gazetesi sahibi

Rasim Uş

15/2/938
İstanbul

BELGELER -6-

4681/41/L

Ankara: 11/1/938

**Sonpostta Gazetesi neşriyat
Maddurubüne**

YETKİLİ

Gazetelerinde İran hakkında makaleler yazan artist Vazfi Risa Zaba'nın yayımlarında İran hükümetini rencide edecek bazı kısımlar olduğu dost devlet resmi makamları tarafından şikâyet yolu ile bildirilmiştir.

İran hükümetinin çok hassas bulunduğu noktalar üzerinde müteyakkin bulunulması muvafık olur.

Saygılarımla arz olunur.

Katman'ı Zaman Müdürü

Not: 22/9/358 tarihli makale
buna bir misal teğkil etmek-
tedir.

İstanbul 1-1-1938

Yazın:

Sonpostta Gazetesinde bazı sonrakilerinde yazılan makalelerin
İranlıların hoşuna gitmediğini İran için zararlı olduğunu, devam
İranlıların yazdıkları, Sonpostta İranın bazı kısımlarında olduğu bir
maddeden dolayı İranlıların yazdıkları makalelerin devam eden İranlıların
yazdıkları.

İranlıların yazdıkları makalelerin devam eden İranlıların yazdıkları.

Vazfi R. Zaba

Recep Tayyip Erdoğan

26.12.66

Siz, Postanıza 26 Eylül 1966 tarihinde İrma ile
yazmış, bir ayırmış olduğunuz ve tek yazmış olduğunuz.

Siz ve kardeş İrma arkadaşlarınızı olduğu gibi ve
bayramınızın ve huzurunuza ayırmış olduğunuz.

İrma ile olan arkadaşlığınızın huzurunuza ayırmış olduğunuz.

Siz ve kardeş İrma arkadaşlarınızı olduğu gibi ve
bayramınızın ve huzurunuza ayırmış olduğunuz.

26.12.66

26.12.66

26.12.66

Sad
Seyhan
31

41/a

26.12.66
26.12.66
26.12.66

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube: : I.G.B.

Husuf

Umumi: 43906

31. VIII. 1938

Ön: Aktör Vaafi Rıza

hakkında

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Aktör Vaafi Rızanın son posta gazetesindeki
yasası hakkında Ağrı Vilâyetinde yazılıp bir kopyası
Umum Müdürlüğünüze verildiği anlaşılan 26/8/38 gün ve
79 sayılı şifre yasası üzerine yapılan emmelenen lüt-
fen Umum Müdürlüğünüzde bilgi verilmesini saygı ile
arz ve rica ederim.

Emniyet U. Müdürü

[Signature]

Sad

(67)

4180
1 2 8

41/10

Her türlü gazinok kitiği ait olduğu zabanda gün ve sayısının gazinokları.

BELGELER -7-

T.C. MÜHÜRAT VEHKLETİ P.T.T.U.M.

08291 08291 (Örnek: 201/1)

TELGRAF

Adres: MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜNE ANKARA Yol

Devlet telegraf müdürlüğünden dolayı mevlâliyet kabul etmes

10-8-240 10. 10. 940

MAVKEKLET MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ Numara: 2223 Tarih: 20.1.1942

ILK + 444 İSTANBUL 21805 48 9/8 1750 G ORTA MERKEZ ALINDIĞI İMZA

BUGUNKU NUSHAMIZIN İKİNCİ SAHİFESİNDE KARSILIKLI ABLUKADAN BAHIŞ BAS MAKALEMİZİN MABAADI TERTİB HATASI OLARAK ÇİFT SUTUN ÜZERİNE KONULMUŞ OLDUĞUNU İTİZAR VE HURMETLERİMİZLE ARZ VE BU MUHASİBETLE DE HURETTİBİHAİMEYE ÇOK SIKI ENİRLER VERİLMİŞ OLDUĞUNDAN BU DURLU YANLIŞLIKLARIN TEKERRURUİNE MAHAL KALMAYACAGINI TEMİN EDERİZ

CUMHURİYET GAZETESİ TAHRİR MÜDÜRLÜĞÜ MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ Kayıtlı 2887 20.1.1942

T.C. MÜHÜRAT VEHKLETİ P.T.T.U.M.

08291 08291 (Örnek: 201/1)

TELGRAF

Adres: Mat. Md: 29. 1342 35070 Yol

Devlet telegraf müdürlüğünden dolayı mevlâliyet kabul etmes

10-8-240 10. 10. 940

MAVKEKLET MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ Numara: 689 Tarih: 20.1.1942

ILK MERKEZ AL KILIM VERİLDİĞİ ORTA MERKEZ ALINDIĞI İMZA

1215 İSTANBUL 3507 20/1 1630 HUSUSİ

MÜDÜRÜN DEYANİHAİYE TABİ TUTULACAGI HAKKINDA 24 TARİHLİ NUSHALARI YAZI İLARI ANKARA HİFE TİDER DOLAYI VAFİT VE 50 POSTA GAZETELERİNİN ONBES GÜN VE AYNI HABERİ İKTİBAS ETTİKLERİNDEN DOLAYI HABER VE SONTELGRAF GAZETELERİNİN ÜÇER GÜN MÜDDETLE KAPATILDIĞI VE MÜDDETLERİN 21/1/1942 DEN BAŞLAYACAGI ÜRFİ İDARE KOMUTANLIĞININ BUGÜN ALINAK BİA YAZISINDAN ÜĞRENİLMİŞTİR. STOP KOMUTANLIK AYNI ZAMANDA KEYFİYETİN DİĞEN GAZETELERE BURGUCUZA HALUKAT VERİLMESİNİ DE İSTENİŞTİR. ARZ EDERİM 112 MUMUKALİDİB -BÜREYVA ÜÇÜN + + +

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube IV. Ka.

Sayı : 51945

İlgi :

ANKARA

28 / 5 / 1937

Öz:

Dahiliye vekâletine:

Emiriyet gazetesinin 28/5/37 tarihli numarasının altıncı sahifesi numarasına göre (Maregal Elçibergin İngilterede tetkikleri) başlığı, ve bu yoldaki fotoğraflı altında yasalı belgenin altına dikte payan görülmüştür. Burada emiriyetki: (İngilizlerin en yeni taktiklerini Alman Milli Müdafesi meşurum göstermeleri emrini emiriyet diye en büyük ve en büyük şayların dahi saklanması bir emir olmasının isbat eden bir hadise olman itibarıyla dikte deyer) tarzındaki neşriyat ile Genelkurmayın şahsiyeti nazariyatında bu yoldaki takdir ve kararlari tahdit edilmek isteniliyor. Yurtdışı müdafesi bakımından gereken ihtiyati tedbirlerin alınmasındaki takdirin ilhamın ; her halde müdafinin altına ve görüldüğünden alman emrini numarasına bu gibi kararlariyle soruşturma, ve bu gibi faaliyetler de bulunmak istenirinde olduğunun içi edamlara bildirilmesini , ve belgenin bu gibi neşriyate neyden verilmesini için gereken tedbirlerin alınmasına ve sonucunun bildirilmesine müdahalelerini arz ederim.

Gukur. Bşk.

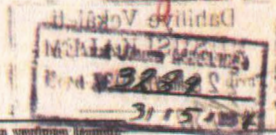
Maregal

Turgut Er

Matk'd.

30.5.97

4/1

Cezapınla gubonla lenti, taktik ve müdafinin yurtdışı belgesi.

T. C.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

XII. Şube IV. Kısım

SAYI:

62329/1205

ANKARA

22 / 7 / 1941

(Konu: Haber gazetesinde çıkan
(Orduya dair) başlıklı yazı H.

Yüksek Başvekâlete

1 - Haber gazetesinin 14/Termuz/041 tarihli nü-
bhasının birinci sayfasında (Çerçeve) sütunundaki
Necip Fazıl Kısakürek imzalı ve (Orduya dair) başlıklı
yazı dikkate değer görülmüştür.

Hizmet:

2 - Keyriyeti yüksek görüldüğüne saygılarımla
arz ederim.

Genelkurmay Başkanı
Mareşal

Mithat M. m.

22. 7. 94

Tahsin

Kat. 04. 04. 94

YÜKSEK BAŞVEKÂLET
Metbust Umum Müdürlüğü
Konular : 4685
Tarih : 23 / 7 / 41

YÜKSEK BAŞVEKÂLET
Metbust Umum Müdürlüğü
Konular : 4288
Tarih : 23 / 7 / 1941

Çevrelerde 3. nın ismi, tarih ve No. nu yazılmasını istemekte.

22. 7. 94 6150

V.
22. 7.

T. C.

Gençlik Kurumu Başkanlığı

XI. Şube

Sayı : 61185/2271

Ankara

8 / 11 / 1940

Özet: Cumhuriyet gazetesinde intişar eden havadisler H.

Yüksek bağvekalate

1- 23/8/40 günü intişar eden Cumhuriyet gazetesinin sahife 1, sütun IV üste, (Başta Nevaz olmak üzere manyan taraflara gazetelerle birlikte donanmanın Beykoz önünde bir emirle tevakkuf- tas sonra Karadenize açıldığı) yazılmıştır.

Donanmanın Beykoza geldiği doğru, fakat Karadenize açıldığı yanlışdır.

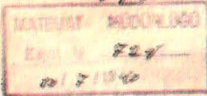
2 - Aynı günkü Cumhuriyetin, siyasettünde, Muharre Feyzi Tuğay, Rusların malum taleplerinden başka, Kostence ile Tuna ağzlarında askerî ve ticarî mütaka talep ettikleri yazılmıştır.

3 - Sözü geçen gazetede intişar eden bu havadislerin halk arasında, Rusların bu talepleri karşısında donanmanın bir harur hareketi yapacağı, kanaatini tevliid etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4 - Mebhanincederi haraketlere dair bu bahal yazıhara, yamamalar, donanda gerekli tedbirlerin alınmasına müsaadelerin arzederim.

Genkur. Bşk.

macerel

Feyzi Çakmak

Mehtab ac. no. ne

Myet. Myd. 8.8.1940

*Cumhuriyetle Tanınan
Cumhuriyetle ayrica yazılması
8.10.1940*

I.C.
BASVEKALRT

23/3/1939

Yan İhtidat
Mühürü
Sıra: 6

1454

Dahiliye Vekilliğine

Saygıya şayesimle General Hüsnü Emir imzası altında Asherî mütalea-ları ihtiva eden neşriyat sahibinin , muvazzeif ordu ile alakası olmayın Emekli General Hüsnü Emir olduğun anlaşıldığından sul tefsirlere meydan verilmesi için kendisinin "Emekli General Hüsnü Emir" imzasını koyması ve bu mütaleatin sırf şahsi mahiyette bulun-duğum taburda ettirecek tasrihatın konulması Genelkurmay Başkanlı-ğında bildirilmektedir . Matbuat Umum Müdürlüğüne adı geçen gaza-neye giren tabliğin yaptırılmasını rica ederim .

B. Kutan

Başvekil yerine

Kâtip V.

Haydar Güneş

Minas

MATBUAT U. M. LOGO
Kayıt No 1594
28/2/1939

MATBUAT U. M. LOGO
Kayıt No 1594
28/2/1939

33316

Matbuat U. M.
000201 / 20.11.39

Modhuo

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube 4-Ka.

Sayı: — 62066

Ankara

5 / 9 / 1939

Özü:

Dahiliye Vekâletine

Ka:1/9/339 gün ve 3991 sayılı yazıyla ,

30/8/339 tarihli haber gazetesine Emekli Kolo-
du komutanlarından Feyzi Öney in yazdığı yazı hükme-
tin takip ettiği siyasete uygun olmadığı görülmüş ve
bu gibi yazıların tekrerrür etmemesi için gereken ted-
ligat yapılmıştır ,

Vekaletinizcede bu gibi yazıların intişar etme-
mesi hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına müsaade-
lerini saygı ile arz ederim .

41/a
MATOUAT U. MÜDÖRLOĞU

Kayıt No: 4153
6 / 9 / 1939

Genkur . Bşk .

Mareşal

Feyzi Öney

Mellat . u . Md . Ligine

6-9-1939

Matouat U. M.

000543 - B.K. 39

120569

3/1.Tez./940 günden itibaren Son telgraf gazetesinde
intişar etmekte olan (DÜNKYEN FİLO)başlıklı tarihî tefrikada
görülen yanlışlar:

1 No.lu tefrikada:

- 1) (Yunus) Torpido botunun Haydar paşa mendireğinde yater-
ken torpitolandığı yazılıdır,doğru değildir.
- 2) Yunus muhribi denmiştir,halbuki Yunus torpidobottur.
- 3) Torpillenmek tabiri mayına çarpmak manasına gelir,hal-
buki muharririn kasdettiği manaya göre(torpitolanmak)fiili kul-
lanılmaktadır.

2 No.lu tefrikada:

- 1) Osmanlı donanması bir zırhlı fırka,bir destroyer, bir
bot filosundan ibaretti,deniyor ve Hamidiye,Mecidiye krevuzerleri
zırhlı krevuzer olarak gösteriliyor.

Destroyer filosu olamaz,destroyer filotillası olur,(Bot)
tâbiri noksandır.Yalnız başına kullanıldığı zaman,donanmada sahil
ile irtibat yapan kürekli küçük kayık anlaşılar.Muharririn mak-
sadına göre(Torpidobot)olması lâzımgelir.Keza torpidobot filosu
değil,ancak (Filotillası)olabilir.

- 2) (Turgut,Mesudiye,Asar tevrik,İcâliye,Tiri-Müjgan) saf
gemisi olarak gösterilmişlerdir. Evvelâ saf gemisi değil bat ge-
misidirler.Saniyen mesudiye ve icâliye 1914-1918 harbi bîdaye -
tinde fiilî filoya tahvil değildi.Asar tevrik,Balkan harbi esnasın-
da Karadenizde haritada gözükmeyen meşhul bir kayaya çarpıp bat -
mıştı ve (Tiri-Müjgan)da (Bezmîâlem'in eşi olan nakliye gemisi
idi,sonradan Bafra'da oturmuştur,gürdesi hâlâ kumlar üzerinde gö-
rülebilir.

- 3) Tiri-Müjgan ,aynı sütunda bir defa daha zırhlı diye gös-
terilmiştir.

- 4) Berkisatvet,Muinizafer,Yunus Fransız destroyeri olarak
gösteriliyor,halbuki Berkisatvet evvelâ destroyer değildi,saniyen
Almanyada yapılmıştı.Muinizafer,destroyer değildi ve destroyer ev-
safından çok uzaktı,eskiden kalma bir korvet idi.Yunus,İtalyada
yapılmıştı ve destroyer değildi,torpidobottu.

3 No.lu tefrikada:

- 1) Morte limanında Golyat isimindeki İngiliz gemisi(34 000)
ton değil,(17 000) ton idi.(Yedigözü millet) muhribi tarafından
değil(muavenet-i milliye)muhribi tarafından batırılmıştı.

- 2) Zuhu isminde bir gemi,Osmanlı donanmasında yoktu.Zuhaf
vardı ve eski bir gambot idi.

- 3) Beybi sınıfı torpidobotlar 18 parça değil,4 parça idi.
Bunlar da Sultanhisar,Damirhisar,Sivrihisar,Hamitabat'dan ibaret-
ti.

(8)

97 tonluk olan bu torpidobotlarda (9) pusluk yani 24 santimetrelilik iki top mevcut olduğu yazılıdır ki ,yalnız 24 Sm. lik iki topun nakli 97 tondan fazladır.

4) (Preveze), (Sakız) ansaldabotu olarak gösteriliyor. Bahri ahzerde kullanılmak üzere Fransada yaptırılmış ağır ve ağır ganbotlardır.

5) Yunanlıların(Delkin)denizaltı gemisinin Osmanlı denemesine tam manâsıyla dokuz dokuztuğu yazılıdır ki,bu,tamamen hıfâfı hakikattir.Bu denizaltı gemisi hiç bir zarar ibraz edememiş ve âkıbet kendisi gâip olup gitmiştir.

6) Yavuzun donanmaya iltihakı başlığı altında İngiliz amirali (Limpou)un itilâf devletlerine iltihak için ittihat ve terakki erkânına bir çok vaatlerde bulunduğu yazılmıştır. Bu, hıfâfı hakikat ve tamamen makdûstur.

7) İngilterede yapılan Hecadiye,Sultan Osman,Fatih harp gemileri(Krevuzer)diye tavsif edilmiştir.Halbuki bunlar zamanın en büyük gemileri yani o vakitki tâbir ile (Dirintnavut)idiler.

5 No.lu tefrikada:

1) General vaporu general Transport diye gösterilmiştir.

6 No.lu tefrikada:

1) Hamidiye ve Mecidiye zırhlı fırkada gösterilmiştir.

Hamidiye ve Mecidiye hafif krevuzerlerdir.

2) Peyki şeyket,o vakitki tabirile,torpidito krevezbrüdüdür. Halbuki Zırhlı olarak gösterilmiştir.

3) Muini zafer krotu bir kere daha destroyer yani Muhrip olarak gösterilmiştir.

4) Bu tefrikanın son fıkrasında Almanların usulüne göre torpidito hâkumu yapan torpitonun veya muhribin,hedefi olan büyük gemiye yaklaşıp bütün ışıldaklarını yaktıktan sonra torpitosunu attığı yazılıdır.halbuki Almanların değil dünya üzerinde böyle bir usul yoktur.Bu,gülmünç bir yalandır.

T. C.

Münakalat / Nakliyat

DEVLET DEMİRYOLLARI
VE LİMANLARI

İŞLETME UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

TELGRAFI ADRESİ : TECEDDÜT

ANKARA. 5/8 / 1941

ÖZ : 6

1. Daire

No.

1287-1 / 19725

İhtis

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Son telgraf gazetesinin 11 ve 26 Temmuz 941 tarihli nushalarında Haydarpasada İdareміz tarafından sığınak inşa ettirilmekte olduğu ve bütün istasyonlarda bu şekilde sığınak inşasına karar verildiği hakkında bazı haberler neşredilmiştir. Pasif korunma işlerine müteallik bu gibi haberlerin gazetelerde neşredilmemesi hususunda alâkadarlara lâzım gelen tebligatın ıcrasına talâlet buyurulmasını saygı ile rica ederim.

Umum Müdür

Mat. Md. M. M. M.

7. 8. 41

41/A

BAŞVURAKALET	
Matbuat Umum Müdürlüğü	
Numara :	560
Tarih :	7/8/1941

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ	
Kayıt №	4443
7/8/1941	

v.
7.8

H.

Hangi dairenin hangi tarih ve numaralı yazıldığına cevap verilmelidir.

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube IV. Ks.

Sayı : 58945

Tarih : 28 / 5 / 1937

ANKARA

28 / 5 / 1937

Öz: 00

Dahiliye vekâletine:

Cumhuriyet gazetesinin 26-Mayıs-37 tarihli nüsha-sının altınca sahifası sonlarına doğru (Mareşal Blumberg'in İngilterede tetkikleri) başlığı,ve bu yolda ki fotoğ-rafi altında yasılı bulunan mütalaa dikkate şayan görülmüş-tür.Burada deniliyorki: (İngilizlerin en yeni tanklarını Alman Milli Müdafaa nazırına göstermeleri esrarı askeriye diye en küçük ve malum şeylerin dahi saklanması bir mana olmadığını isbat eden bir hadise olması itibariyle dikkate şeyer) tarsiındaki neşriyat ile Genelkurmayın şahsiyeti ma-neviyesinin bu yolda ki tedbir ve hareketleri tenkit edil-mek isteniliyor. Yurdun müdafaaı bakımından gereken ihtiy-yeti tedbirlerin alınmasındaki takdi in ilhamını ; her hal-de matbuatın mütalaa ve görüşlerinden almayan askeri mak-anların bu gibi hareketlerinde serbest,ve bu gibi faaliyetler de bulunmak istararında olduğunun icap edenlere bilgi ilme-sini ,ve badema bu gibi neşriyata meydan verilmemesi için gereken tedbirlerin alınmasını ve sonucunun bildirilmesine müsadelerimi arz ederim.

Gakur.Bşk.

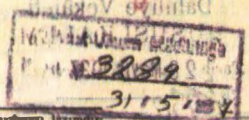
Mareşal

Fazıl Çakmak

M. Atkin'le.

30.5.37

5/10

Cevaplarında şubeye izmi, tarihi ve numaralarının yazılması lazımdır.

T. C.
DAHİLİYE VEKALETİ

Emniyet Umum Müdürlüğüne

Şube: : 1.G.7

İsim:

Umumi: 53470

10 X 1938

Önc: " Cumhuriyet ga-
zetesindeki bir yasa-ık.

Matbuat U.Müdürlüğüne

Irak eski hariciye nazırı Muri Sait paşanın hatıralarını yazmakta olduğu ve bu meyanda aleyhimi-
zde bir kitab neşr edeceği Cumhuriyet gazetesinin 23/9/-
1938 tarihli nüshasında yazılmıştı. yapılan incelemede bu
haberlin asılsız olduğu anlaşılmıştır. saygı ile arz ede-
rim.

u.ö

Emniyet U.Müdürlüğü

T. C. Emniyet

41/a

MATB. T. C. 1938
Kırt. 4830
19 10 8

7
S. 156

Sad

6

Kayıtlık yazılacak kitiye ait olduğu gubörün gün ve sayısının yazılması.

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube T. L. Ks.

Sayı: 61325

Ankara

8 / 8 / 1939

Öz: Japon askerlerine ait bir
fotoğraf H.

Dahiliye Vekâletine

İlişigi

Cumhuriyet gazetesinin 2/6/39 tarihli nüshesinde japon askerlerine ait bir fotoğraf ve altında (çindeki japon askerlerinden bir grup çinlilere teslim oluyor) yazısı çıkmıştır. Japon savaşmilleri bir mektupla fotoğraftaki askerlerin teslim değil bir düşman mevziini zapt ettiklerinden dolayı silahlarını yukarı kaldırarak zafer diye haykırdıklarını bildirmiştir. Hakikaten askerler silahlarını yere atmış olmadıklarından dolayı bu fotoğrafta bir teslim durumu yoktur. Keyfiyetin tashiine emir ve müsaade buyrulmasını saygılarımla arz ederim.

MATBUAT U. M. D. D. L. L. G. O.

K. Y. T. M. 3542

21/8/1939

41/2

100581

Matbuat U. M.

000480 - 8. M. 39

Onkur . Bşk .
Mareşal

Tayyid Lohmud

matbuat u. m.

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

m. m. - 9
3. 7. 1939

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube 4 Ka.

Sayı: 62066

Ankara

5 / 9 / 1939

Öz:

Dahiliye Vekâletine

Ulşğı

Ka:1/9/39 gün ve 3991 sayılı yazıya ,
20/8/39 tarihli haber gazetasına Emekli Kolo-
rdü komutanlarından Feyzi Öney in yazdığı yazı hükme-
tin takip ettiği siyasete uygun olmadığı görülmüş ve
bu gibi yazıların tekrur etmemesi için gereken teb-
ligat yapılmıştır ,
Vekaletinizcede bu gibi yazıların intişar etme-
mesi hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına müade-
lerini saygı ile arz ederim .

41/a

MATBUAT U. MÜDÜRLÜĞÜ

Kayıt No 4113

6 / 9 / 1939

Enkur . Hşk .

Mareşal

Feyzi Öney

Matbuat . u . Md . Şişme

6.9.1939

Matbuat U. M.

60348 - 6. IX. 39

120560 *Şişme*

Cevaplarda Ş. nin ismi tarih ve No. nın yazılması lazımdır.

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube

Sayı : 6118/2271

Ankara

8 / 7 / 1940

Özün Cumhuriyet gazetesinde intişar eden havadisler E.

Yüksek başvekilate

1- 28/6/40 günü intişar eden Cumhuriyet gazetesinin sahife 1, sütü IV ünde, (Başta Yavuz olanak üzere aynı tarafta gemilerle birlikte donanmanın Beykoz önünde bir müddet tovakfata sonra Karadenize açıldığı) yazılıdır.

Donanmanın Beykoza geldiği doğru, fakat Karadenize açıldığı yanlıştır.

2 - Aynı günkü Cumhuriyetin, siyasettünde, muharrem Feyzi Taşay, Rusların malum taleplerinden başka, Kostence ile Te ağınlarında askerî ve ticarî manta talep ettikleri yazılmıştır.

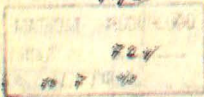
3 - Sözü geçen gazetede intişar eden bu havadislerin halk arasında, Rusların bu talepleri karşısında donanmanın bir huruş hareketi yapacağı, kanaatini tevliid etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4- matbuatın askeri hareketlere dair bu kabil yazılara yazınmaları husunda gerekli tedbirlerin alınmasına müsaadelerini arz ederim.

Onkur. Nşk.

müreşel

Feyzi Taşay

Matbuatın askeri hareketlere dair

Mut. Nşk. 8. 7. 1940

İhanniyette Tammim
Cumhuriyete azıca yazılman
risiye

8. 10. 1940

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

M. Şube - IV. Ks.

Sayı: 14082/4260

Ankara

121 11 1940

Önüt: Son telgraf gazetesinde neşretilen DÖNMEYEN FİLO adlı tefrika H.

Yüksek Başvekilate

Müşefi

3/1.Teprik/440 günden itibaren (son telgraf) gazetesi, (DÖNMEYEN FİLO) başlığı ile bir tefrika neşrine başlamıştır. Deniz - silik tarihimize ilgili olan bu tefrika, deniz mütehassıslarınca altıncı numara kadar incelenmiş ve rastlanan yanlışlıklar ilâkik yazıda gösterilmiştir.

Başlangıçta bu kadar yanlışlıklar kaydeden tefrikamız, tekmilindeki muhtemel yanlışlıklar tecrübeyle gayandır. Tarihî tefrikaların, kökünü tarihin ten aslından alarak yazılmaları halinde ilmi ve terbiyevî bir kaynaktır olacağı arzdan müstağnîdir. Ben millî tarihimizi hem de mazisi bir çok şeref ve şan ile dolu denize illiği - mizi doğru dan doğruya alâkadar eden bu tefrikamızın, yanlışlıklardan kurtarıldıktan sonra neşretilmesi muvafık olacağından bu ve benzeri neşriyatta gerekli muamelelerin yapılmasına müsaade ve emirlerini yüksek saygılarımla arz ederim.

P. VERKALET	
MAR.	11. 11. 1940
Num.	3412
Tarih	11. 11. 1940

M. H. M.

11. 11. 1940

M. H. M.

14. 11. 1940

Tefrika neşretilen ve

Tefrika neşretilen

Genelkurmay Başkanı

Mareşal

Tayyib Latif

MARSHAY	MORON. 080
Kayıt No	410 F
18. 11. 1940	

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube IV. Kısmı

Sayı: 64776/128

Ankara

11/2/1941

Öz: Son telgraf gazetesindeki askeri yazı R.

Yüksek Başvekâlete

Ka: 24/1/1941 gün ve 519-508 sayılı yazıya :

1- 22/Kânunusani/1941 tarihli Son telgraf gazetesindeki "Askerî tetkikler" başlığı altında ve "Erkânıharp" imzasıyla yazılan yazının, Almanların Balkanlardaki hareketlerine ait bir mutalâa olması ve ordumuza ait gizliliğe temas etmemesi dolayısıyla, bu şekilde devamında bir mahzur yoktur.

2- Ancak; mezkûr yazıyı yazan şahsın kul - landığı ve esasen yeni askeri tabire de uygun olmayan "Erkânıharp" imzası altında intişarda devamı uygunsuz görülmektedir. Başka bir imza altında çıkması daha uygun mutalâa edilmekte olduğunu saygılarımla arz ederim.

41/a

MATRUH	1500-2000
Kayıt No	922
15/2/1941	

Genelkurmay Başkanı

Mareşal

Turgut Er

BAŞKURUM	1500-2000
Kayıt No	922
15/2/1941	

Matbuat Umum Müdürlüğü

12.2.1941

Mat. Md. nr
16.2.1941

Lazer

Gevaplarda tarih ve No. nun yazılması rica olunur

12.2.1941 1014

T. C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

II. Şube IV. Kurum

SAYI: 62329/1205

ANKARA

22 / 7 / 1941

Öz: Haber gazetesinde çıkan
(Orduya dair) başlıklı yazı H.

Yüksek Başvekâlete

1 - Haber gazetesinin 14/Temmuz/941 tarihli nus-
basının birinci sahifesinde (Çereçeve) sütunundaki
Kecip Fazıl Kısakürek imzalı ve (Orduya dair) başlıklı
yazı dikkate değer görülmüştür.

2 - Kayfiyeti yüksek görüşlerine saygılarınızla
arzederim.

Genelkurmay Başkanı
Mareşal

Mathmet M. m.

22. 2. 941

Takdim

Kat. 2274

TEKALET
Mutabakat Umum Modülü
Kumara: 4685
Tarih: 22. 7. 1941

TEKALET
Mutabakat Umum Modülü
Kumara: 4288
Tarih: 22. 7. 1941

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

22. 7. 941 6150

V.
23. 7.

T. C.
Hariciye Vekâleti
Tahsisat Dairesi U. Müdürlüğü

Ankara 5 17 1941 194
Buldu

Sıra No. 19674
U. No. 534
H. No.

Let: Yüksek Başvekâlete

Bakır Bayık Elçimiz Hamdullah Subhi Tanrıöver'dan alınan bir yazıda:

Baş Sasır Mihail Antonesco'nun, Hüseyin Cahid Yalçın tarafından "Haber" gazetesinin 7 ikinciteşrin tarihli nüshasından yazılan ve Romanyalıların dostluğuna itimed mükün olmadığından bühis balman bir mekalelerinden çok dostane bir lisanla şikâyet edildikten sonra:

"Şahsen tanıdığınızı ve Türk dostu olduğunuzu bildiğimizi Profesör Victor Papacostea'nın eski devirlerden bahsederken Hilâl ve Salip mücadelesine teması muharrir Yalçın'ı kızdırır. Türkiyenin hakiki dostu olan Mareşal ve Romanya Hükümeti ile ben, meleketimezden gelen sealere karşı çok hassas bulur maktayız. Bu sebebledir ki radyo ile Türkiye hakkındaki dostluğumuzu bir defa daha teyid ile meseleyi tenvir ve Yalçın'ın ifadesinden hissettiğim teessürü bildirmek lüzumuna daydım."

dediği işar kılınmakta ve gazetelerimizin Romanya hakkında biraz daha itinalı lisan kullanması lüzumunun alâkadarlar nezdinde teyidi ayrıca rica olunmaktadır.

Ötedenberi meleketimeze karşı dostluk hisleri izhar edegelmış olan Mareşal Antonesco'nun ve onun temsil ettiği bugünkü rejimin menaje edilmesi Vekâletimce muvafık mütaale kılınmakta olduğunu saygılarımla arz ederim.

Hariciye Vekili

Kat. idd. m. Mathnab. id. m.
5.12.41 6.12.1941

Sayı

11/12/1941

5.12.41 9768

MATBAAT
Kayıt No 7386
11/12/1941

BAS V. K. A. L. E. T.
M. H. K. A. L. E. T.
11/12/1941

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
XI. Şube IV. Ks.

Sayı : 58945
Tarih :

ANKARA

26 / 5 / 1937

Özü:

Dahiliye vekâletine:

Cumhuriyet gazetesinin 26-Mayıs-1937 tarihli nüsha-sının altınca sahifası sonlarına @ogru (Mareşal Blumberg-in İngilterede tetkikleri) başlığı,ve bu yöleaki fotoğ-rafi altında yazılı bulunan mütalaa dikkate şayan görülmü-ştür.Burada deniliyor ki: (İngilislerin en yeni tanklarını Alman Milli Mütâfaka nazırına göstermeleri esarı askeriye diye en küçük ve malum şeylerin dahi saklanmasıda bir şana olmadığını isbat eden bir hadise olması itibariyle dikkate şeyer) tarsındaki neşriyat ile Genelkurmayın şahsiyeti ma-neviyesinin bu yödaki tedbir ve hareketleri tenkit edil-mek isteniliyor. Yurdun mütâfaası bakımından gereken ihtiy-yati tedbirlerin alınmasındaki tahdirin ilhamını ; her hal-de matbuatın mütalaa ve görüşlerinden alayan askeri mak-amların bu gibi hareketlerinde serbest,ve bu gibi faaliyetler de bulunmak istatlarında olduğunun icap edenlere bildirilme-sini ,ve badema bu gibi neşriyata meydan verilmesi için gereken tedbirlerin alınmasına ve sonucunun bildirilmesine müsadelerini arz ederim.

Gnkr.Bşk.

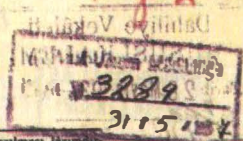
Mareşal

Fazıl Çakmak

Matbu'at

30.5.1937

3/1

BELGELER -8-

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

İkinci Daire Resmî

3 Şube

26129

2722

Ankara

183

İstanbul

Dahiliye Vekâletine

Almanya Seferati Vekâletine müracaatla İstanbulda mün-
tesir "Son Telgraf" gazetesinin 30.XI.937 tarihli nüshası-
nın dördüncü sahifesinde Alman Devlet Reisi Hitler ile diğer
nazırları gırkin ve gülünç bir vaziyette gösterir bir karı-
ketür neşrettigini bildirerek bu gırkin vaziyete nihayet
verilmesini aradaki dostluğa istinaden rica etmiştir.

Devletimizle iyi münasebetler idame eden bir devletin
reisine karşı yapılacak bu kabil luzumsuz tarzların pek
tabii suitesir yapacağı gibi esasen matbuat kanunumuzca bir
devlet reisinin gülünç bir vaziyette karikatürünü yapmak
veya aleyhinde neşriyatta bulunmak da memnu olduğuna göre
Alman Seferatinin şikâyetini mucib olan bu kabil neşriyata
nihayet verdirilmesine müsaadelerini rica ederim.

7.2

Hariciye Vekâleti

Matbuat.

evcil

15-XII-1937

1429

U.Evrak

000024 15.12.37

Matbuat U. M.

000003 15.12.37

3141 11/12
16-12-1937

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Rüşdiği
17. Şube

Ankara

1937

(Bünye - İran alaykünde neşriyat h.)

18632

27/11

sf: i-

Dahiliye Vekâletine

Mebuat U. Müdürlüğü ifadesiyle alınan 7/7/937 tarih ve 4414-41/A. numaralı tezkerelerinde İran Hükümetini rencide edecek neşriyatta bulunulmaması hakkında icab edenlere tahinen tebligatda bulunulduğu işer buyrulduğu halde bazı gazetelerin yine İranlıları gücendirecek makaleler yasadaki oldukları İran Hükümeti elçiliğinden alınmış sureti leffen teklifin kırılması 19/8/937 tarihli nota müdareccatından anlaşılmaktadır .

İran'da müntezir Yeni Asar gazetesinin 12 Temmuz 1937 tarihli nüshasında İsmail-Ahmed Pektanın güya " Büyük Britanya'nın rızası olmasaydı İran'ın böyle bir Pakta girmesi mevzu bahis bile olmazdı . " cümlesinden, İranlıların istiklaline dokunmasından dolayı, müteessir oldukları görülmektedir .

İranlılarla aramızda mevcut samimi dostluğa binaen kendilerini rencide edecek şekilde neşriyattan tavakki olunması hususunun tenini ile neticesinin işarına müvazelerini dileriz .

sf.

Hariciye Vekili

M. H. H. H.

41/10

15.8.37

SURUŞ

No . 1037

Büyük-Ada, 18 Ağustos 1937

Ekselans,

Zatı Devletlerinizin nazarı dikkatını kemali hürmetlerle aşağıdaki meruzeta celb eylerim :

İsmirde intişar eden " Yeni Asır " gazetesini 9608 numaralı ve 15 Temmuz 1937 tarihli nüshasında Sead - Abad Paktına dair yazdığı bir makale de :

" Esasen Büyük Britanyanın rızası olmasaydı , İran'ın böyle bir Pakta girmesi mevzu bahis bile olamazdı " cümlesini istimal etmiştir . Dost ve komşu bir Devlete karşı bu gibi hakaretâmiz ve küçültücü yazıların, İranlıların sığınlarını teşviş edeceğini elbette Zatı Devletinizin de tasdik buyurursunuz .

Dost ve kardeş bir Devletin gazetelerinden dost ve kardeş bir Millete dokunmak ve siyasi haysiyetini sekteye edecek yazılar neşretmeleri zaten beklenmez .

Mezûr makaleyi Adanada intişar eden " Türk Sözü " gazetesini 14 Temmuz 1937 tarihli ve 3878 sayılı nüshasında ayrıca iktibaz ederek okuyucuların ve hususiyle İranlıların göndülleri kırıncıdır .

Mahalli gazetelerin neşrettikleri bu gibi yazılara itiraz etmekte ve bunları yaranların muahaze edilmesi ve iki Milletin dostluğunu hâleldir ve hatıranı rencide etmekden başka bir faydası olmayan bu kabilinden yazıların ciddi men olunması için tarafı Devletinizden emir isdar buyurulmasını rica eylemek-
liğin hususunda Devleti İstihkam Hariciye Vezaretinden resmen emir almış olduğundan, bu gibi neşriyatın bundan böyle men'i için husul buyurulacak lîtaf ve himmetin neticesinin, İran Askeri Hükümeti bilgilendirilmesinin için, benzerine iş'arını rica eder ve derin saygılarımla sunarım .

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Reisliği
3 Şube

26129

2732

14 Kasım 1937

Adres: _____

Tutanak: _____

Hariciye Vekâletine

Almanya Seferretü Vekâletine müracaatla İstanbulda mü-
teğir "Son Telgraf" gazetesinde 30.XI.37 tarihli muhase-
nin dördüncü sayısında Alman Devlet Reisi Hitler ile diğer
bakanları girkin ve güçlüğ bir vaziyette gösterir bir kar-
kettir neşrettilerini bildirerek bu girkin vaziyete müvafık
verilmesini aradaki dostluğa istinaden rica etmektedir.

Devletimizde iyi münasabetler idare eden bir devletin
reisine kerkı yapılacak bu kabil muamele tavrıların pek
tabii sulhasır yavaş gidi geçen maddi kanunların her
devlet reisinde güçlüğ bir vaziyette karkettirini yapmak
veya aleyhinde neşriyette bulunmak da namu olgununa göre
Alman Seferretinin gücüyünin muvafık olan bu kabil neşriyete
sahıyet verdirilmesini müsaadelerini rica ederiz.

#1.

Hariciye Vekâleti

Göster

Makbukat.

15-XII-37

M. H. H.

11429

U. Eyvrek
15.12.37Makbukat U. M.
15.12.373141
15.12.37

(6.2)

(3-34) (39)

(32-24-1)

T.C.
NAMPA VEKÂLETİ
P.T.T.U.Ş.

TELGRAF

Yol

Adre-

015199 Servis İşaretleri

ye varılır

Sayın bey. Sakra kay. ankt. =

1:94 istanbl 5427 192 15/2 10/5

1924

haberini üç gün için kapatıldığı bildirilen vilayet tebliğini
sunduk aldiik sebebi yazıldı değildir ajans telgrafından yazı resim
suaclarından hangisinin habere ait olduğu da anlaşılmıyor
yalnız ankar'da hususi olarak aldığımız bir haber sucaan hitlere
ait bir resim yahut bir karikatür basarak olduğunu söylüyor
hitlerin bu son günlerde habere girer hususları ya da bu
mecualarından alınmıştır bunun suç olması hatıra gelmez

(32-26-1)

T.C.
NAMPA VEKÂLETİ
P.T.T.U.Ş.

TELGRAF

Yol

fransızca bir gazeteden alınan bir karikatüre gelinece bunun
resmi hatta aynı gazetede çok varılmıyor biz de
olanlarının suç diye görüleceği bu da aynı ile muamele edileceği
bakiyeden zararlı bir şey olabileceğini hitlerin hatıra
getirmeyi sebebi bu ise mademki devletin yüksek menfaatlerini
takym ve idare eden bütçelerimiz bu zararlı ile bunun da
sigdiler ya ~~planlamaya~~ isret buyuyorlar bu ihtar boyun
eğnek borcunuzda bunun için takdirinize itiraz değil
tatilin tahfifini istihkam ile bunun bir güne indirilmesine
yüksek maaşdenizi dileyorum türk istatistğine hizmetten başka
endisesi olmayın ve çalışanlarını sadece satış ile gıcindiren
bir gazeteyi bir günlük tatilden bile ne kadar sevileceğini
takdir buyracığınız da ve bir tane türk gazetesi bundan esir
sirgün e c. in 20k suphe tıy tıy saygılarım ile temenilerimizi
tekrarlıyorum = haber gazetesi sahibi Rasim US +

T. C.
MÜNAKALAT VEKÂLETİ
P. T. T. U. M.

TELGRAF

(Örnek 231/1)

GAZETENİZİ ZARARLANDIRAN BU VAZİYET ÜZERİNE YÜKSEK VE HİMAYE EDİCİ ALAKANIZI DİLER SAYGILARIMI SUNUŞIM

Servis şubeleri

= HABER GZETESİ SAHİBİ HASAN RASİM US =

İLK MERKEZ	/	KELİME	VERİLDİĞİ		RESMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI		BİZE
			Tarih	Saat	HÜSUSİ		Tarih	Saat	

Mat. M. n.
18.2.1941
Hasan Rasim

m. n.
19/2/1941
Hasan Rasim

MATBUAT KODU LOGO
Kıyıl. 1714
8513/1941

Matbuat m. n. n.
18.2.1941

Hasan Rasim
Teniz

MATBUAT KODU LOGO
Kıyıl. 1714
8513/1941

BASVEKÂLET EVRA
Tarih 18.2.1941
İmza 277

[illegible]

T.C.
BAŞVEKÂLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : ———

Ankara: 18/2/1941

970-944

Telgraf

S Ü R E T

Vatan Gazetesi Müdürlüğüne

İstanbul

Gazetenizin 17 Şubat 1941 tarihli nüshasının birinci sayfasında İngilterenin Romanya Elçisi ile yapılan mülakat esnâfı seferet hey'etleri hakkında malûmat verilmemesine dair olan 20/7/1940 tarihli talimatın Dördüncü maddesine sarahaten aykırı bulunduğf gibi, şimdiye kadar verilmiş bulunan diğer talimatların da pek çoklarına aykırı bir vaziyet göstermektedir.

Bu haberin ajansın verdiği ile iktifa edilerek bu şekilde konması lâzım geldiğf halde verilen bütün direktifler nazarı itibara alınmak suretile gösterdiğiniz hareket dikkate şayandır.

Tekerrüründen tevakkî edilmesi/ⁿⁱ ehemmiyetle rica ederim.

Matbuat Umum Müdürlüğü

(Sarper)

S.B.

T.C.
BAŞVEKALET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : ———

Ankara: 18/3/1941

969-943

Telgraf

S Ü R E T

Tasvirîîfkâr Gazetesi Müdürlüğüne
İstanbul

Gazetenizin 17 Şubat 1941 tarihli nüshasının birin-
ci sayfasında İngilterenin Bükreş elçisiile yapılan mülâ-
kaş, eenebî sefaret hey'etleri hakkında neşriyat yapılma-
masına dair 20/7/1940 tarihli talimatın 4 ci maddesine
sarabaten aykırıdır.

Baygılarımı tekrarlarım.

Matbuat Umum Müdürü

(Sarper)

T. C.

İSTANBUL VİLİYETİ

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Birinci Şube

Kısım /

No.

24796
20844

Matbuat Umum Müdürlüğüne

İlişigi
İ-Örnek

6/9/94I

Öz: Tasvirîefkâr ve Sontel-
graf gazetelerinin bi-
rer gün kapatıldığı H.Ankara

Tasvirîefkâr ve Sontelgraf gazetelerinin 5/9/94I
tarihine müsedif birer gün için kapatılmış olduğu hak-
kinda Örfî İdare Komutanlığından alınan 4/9/94I gün ve
2872 sayılı yazının bir örneği ilişik olarak takdim ki-
linmiştir. Keyfiyet 4/9/94I tarihinde mezkûr gazetele-
rin mes'ul müessillerine imza mukabilinde teblig ve
temin edilmiştir. Arz ederim.

C. Korkmaz

Vali Y.

Ragid Demirtaş

R. Demirtaş

Mat. Md.

13.26) m.
m.
13/9/94I

10.9.41

1305

12.9.1941

41/A

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı 5638

13/9/1941

T. C.
MÜHÜRAT VİKALİ
P. T. T. O. M.

Telgraf

BASVURALET
Mühürat Umumî Müdürlüğü
Sahife 6224
Tarih: 20/9/1911

2584

M. İ. İ. İ.
19.9.11
Sakir

6363 İSTANBUL 02442 18 16 20

PUGUN KU HADERİN BASHAKALESİNDE ROMEN RADYOSUNUN ROMADAN ALIP
KESRETTİĞİ KAYDILE SU HADEER VERİLMEKTEDİR SİYASİ BERAFİLİN MOTALAASHI
BÖRE İTALYA HERBEYDEN EVVEL BİR BİRLİK İTALYA SİDİR AVRUPADAKİ BİRCOK
DUSHANLAR BERTARAF OLUNMUSTUR KALAN BİNGACI DAHI BERTARAF EDİLDİKTEN
SONRA AVRUPA NOSOLİNİ AYRUCASI OLACAKTIR İTALYA AVRUPAYI
ANGLOSAKSON PLUTOKRASİSİNDEKİ RUS BÖLSEVİKLİĞİNDEKİ VE YAHUDI
EVGİSİNDEKİ KURTARMAK İSTİYOR STOP BU ÇATIF HADER RADYO BULTENLERİNDE
ARANMIS BULUNAMAMISTIR MAKALEDE BUNUN İTALYAN HAYNAKLARINDAN ÇINTICI

T. C.
MÜHÜRAT VİKALİ
P. T. T. O. M.

Telgraf

Sahife ---
(Örnek 252)

İSTANBUL

KABUL EDİLDİKTEN SONRA AVRUPADA HALA BERTARAF EDİLECEK MEMLEKETİN
HANGİSİ OLDUĞU SORULUYOR MAKALE AVRUPANIN BİR NOSOLİNİ AVRUPASI OLACAK
HÜDESİNİN İTALYANLARIN BÖS HÜLYASI OLDUĞUNU SOYLİYOR VE GALEBE NİHVER
TARAFINDA KALIRSA AVRUPANIN NOSOLİNİNİ HITLERİNİ AVRUPASI OLACAGINI
ALLAH BİLİR ANCAK ALMANYANIN YARDIMİLE KENDİSİNİ AYAKTA TUTABİLMİS OLAR
İTALYANIN BU İSTE NE HİZMETİ OLMUSTURKI İTALYANLAR FİREHİN BİLE İKİNE
PLAKA ATILACAGINI TAHAYYUL EDECEK KADAR KENDİLERİNDEN GECİYÖRLER DİYÖ
SONRA HAKI MUHARELE SONUNDA ORTADA BALIP MAGLUP FARKI OLMİYACAKTI
ALINI SORDUYOR İTALYANLARIN KENDİ ALEYHLERİNE FAHİS TEZADLERLA DOLDU
ROPAGANDA HADERİNİ KESRETMELERİNİN İTALYANIN DAHİLİ İSLERİNİN YOLUNDA
BİTMEDİĞİ HAKKINDAKİ HADERLERE DİKKATİ ÇERTİĞİNİ BUNUN DA DUSURCELEDE
İTİDAL VE SELAMET ALAMETİ TEŞKİL ETMEDİĞİNİ SOYLİYOR 551 MÜHÜRAT İDİR
= SUREYYA ERGUN +

T. C.
İSTANBUL VALİYETİ
EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Birinci Şube

Kısmı /

No.

4441

28 / 1 / 1942

Öz: Vakit, Sonposta, Haber
ve Sentelegraf gazetelerinin
kapatıldığı H.

Matbuat Umum Müdürlüğüne

1 - Kömürün beyannamesiye tabi tutulması hakkında ef-
kârı emniyeti tehye eden ve piyasayı siken asılsız ha-
ber neşrettiklerinden dolayı 28/1/1942 tarihinden itibaren
Vakit, Sonposta gazetelerinin en başta, haber ve Sentele-
graf gazetelerinin de diğer gün müddetle kapatıldığına da-
ir olan 27/1/1942 gün ve 14387 sayılı emirlerinin ayni gün-
de mezkûr gazetelerin oca'ul müessesilerine ınsa sukubilin
de tahlil edilmiştir. Mevzuha gazeteler bu günden itiba-
ren gümamaktadır. Arz ederim.

2 - Malûmaten Bahiliye Vekâletine, kurgulık olarak
Örfî İktisat Komitelerine ve Matbuat Umum Müdürlüğüne yazıl-
mıştır.

İstanbul Valisi Y.

Ragid Demirtaş -

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ

Kayıt

184

29 / 1 / 1942

BASVEKALET

Matbuat Umum Müdürlüğü

Numara: 669

Tarih: 29 / 1 / 1942

: 29/III/939

1597/41/4

Zata mahsustur

Istanbul Valiliğine

Sonposta gazetesinde askeri mahiyette makaleler yazan (Emekli General Hüsnü Emir Erkilet)in suitefsirlere meydan vermemek için badema (Emekli General) imzasını koymas ve mütaleatının sırf şahsi mahiyette bulunduğunu tabarrüz ettirmesi Genel Kurmay Başkanlığından Başvekâlete bildirilmiş ve keyfiyet Başvekâletten Vekâletimize tebliğ olunmuştur.

Bu hususun mezkûr gazetenin selâhiyetli şahsiyetine bizzat tarafınızdan tebliğini ve neticenin bildirilmesini rica ederim.

Dahiliye Vekili

T.C.

S ret

4/9/94I

İrfi İdare Komutanlığı

No. 2872

İstanbul Saniyet Müdürlüğüne

1 - Tasvir-i Fekr'in 4/9/94I tarihli nüshasındaki baş maktelede verilen talimata aykırı olarak (İstanbul'dan evvel Panama kanalını Beynelmilellestirmek muvafık olmaz) başlıklı yazısı Amerika Hükûmetine tarizkâr ve aynı gazetede Cihat Baban'ın (Kan ve ateş güreşindek ihtisasımız) başlıklı yazısı dahi Amerikan milletine tecavüzkâr görülmüş bulunmaktadır .

Bu gazetenin " bakışlar " sütununda Peyman Safa'nın (Bir hezeyan karşısında) başlıklı makalesi ise İngiliz Donanmasının Yunan harbindeki aczini tebarüz ettirmesi bu husustaki direktiflere tamamen aykırı yazılar bulunduğundan 5/9/94I tarihine müsadif bir gün için kapatılacaktır .

2 - Son Telgraf gazetesinin 4/9/94I nüshasında " çerçeve " sütununda (Her tarafa cevap) başlıklı yazı da İngiliz donanmasının Yunan edaları harbindeki kudretsizliğini tebarüz ettirmekte bulunduğundan direktiflere aykırı neşriyat yapan bu gazete dahi 5/9/94I günü için bir gün kapatılacaktır .

3 - Tebligatın yapıldığı ve gazetelerin o gün için kapatıldığının bildirilmesini rica ederim .

İrfi İdare K .
Korg .

A.R. Artunkal

asker dan alınmıştır
22/9

CUMHURİYET

Askerî muharriri Emekli General:

H. Emir Erkilet

Şark cephesinde

Dün tayyare ile hareket eden General
Erkilet makalelerini cepheden
göndermeğe devam edecektir

Alman askerleri ve birlikleri, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır. Bu başarılar, Alman askerlerinin, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır. Bu başarılar, Alman askerlerinin, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır.

Bu başarılar, Alman askerlerinin, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır. Bu başarılar, Alman askerlerinin, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır.

Şark cephesinde, Alman askerlerinin, büyük başarılar kazanmışlardır. Bu başarılar, Alman askerlerinin, Şark cephesinde, özellikle Irak ve Suriye'de, büyük başarılar kazanmışlardır.

Askerî muharriri Emekli General
H. Emir Erkilet

**Sovyet harb
tebliği**

Kalinin şehri

CEPHEYE GİDİŞ — 16 Eylül 1941 tarihli Cumhuriyet

Perşembe 8 Ekimdeğin 1941

1107

8.1 城市人口增长

Verano & Payson: 2000

[illegible]

Cepheden dönmüş

Korgeneral A. Fuad Erden
ve General H. Emir Erkilet
dün Almanyadan geldiler

**Türkiyenin haricde kazandığı
yüksek saygı ve itibar
General Erkiletin intibaları**

CEPHEDEN DÖNÜŞ — 6 Kasım 1941 tarihli Cumhuriyet

sekti General Hüseyin Hüsnü Erkin (solda) ve General Ali Fuat Erden Alman Genel Karargâh'ında Hitler'le birlikte.

Von Papen'in gizli raporu

5 Ağustos 1941: Türk hükümetinin Azeri Türklerine ilgisi giderek artmaktadır'

Büyükelçi Von Papen, anlaşmanın imzalanmasından son derece heyecanlıdır. Bu anlaşma boy durmaz, ilgi alanı Pan-Turan harekâtlidir.

Papen, İstanbul'da Türk ajanlar ile görüşür. Görüşükten sonra da raporunu yazar.

5 Ağustos 1941 günü Alman Büyükelçisi'nin Tarabya'daki yalılarından, Berlin'deki Dışişleri Bakanlığı'na A3018/41 sayılı raporu gönderir.

"İyi haber olan güvenciler bir ajan tarafından bildirilmiştir.

Türk hükümeti çevreleri Almanların Rusya'daki başarıları açısından Türkiye-Rus arasındaki sınırda yaşanan yangınlara öncelikle de Azeri Türklerine giderek artan bir ilgi göstermektedir.

Bu çevrelerde 1918 olaylarına yeniden yansımalar ve özellikle Bakı petrol bölgesinde ele alınmaya eğilimi gözle karşılanır.

Bu amaçla bir kamu Abdülhamid zamanında benzer görevler yapmış kişilerden oluşan bir komisyon kurulmuş görünmektedir. Bu komisyon görevi, içinde göçmenler arasında, dışarda da özellikle İran Azerbaycanı'ndan Hazar'a kadar Türk bölgelerini Azeri Türkiye'ye katmak üzere, malsine ve kendisi toplanmaktadır.

Bu grubun lideri İsmail Müstevkil İleri Vezirlerdir. (Aynı Türkiye'de yerleştirilecek, ancak Tatar kökenli olduğu ileri sürülmektedir).

Mehmed Emin Âkşunfâr

Erkinlet Ankara'da Doğu Türkleri sorununda Türk hükümetinin ajanlarından biri General Hüseyin (Emir) Erkinlet'tir. Kendisi Tatar kökenlidir.

Esendal Kabil Büyükelçisi Memduh Şevket Esendal da resmi görevi nedeniyle hükümetin izlediği siyasete aykırı bir tutum takınmaz. Her ne kadar Turancılarla bir tutulmaması gerekiyorsa da kendisi Doğu Türklerine olan yakın dostluğu ile tanımlanmaktadır.

Ötekiler şunlar:

Nuri Paşa (Kavir Paşa'nın kardeşi), İsmail Ordun'un komutanı, ağabeyi Kavir Paşa'na Pan-Turan planlarına özel ilgi duyusuyla tanınmaktadır.

Prof. Zeki Velidi (Bakır): İsmaili Üstvesirleri'nde profesördür. Atatürk ile anlaşma geçiren bir tartışmadan sonra Türkiye'den ayrışır. Virmen, Halle ve Roma'ya geçici sü-

reter kalır.

Ahmet Cefir (Ahmet Sami Cefir olarak da tanınır): Bir Kırım Türkü. Kendisine bir görev verilmeyeceğine inanılır. Aynı zamanda hükümet ajanı olarak çalışır. General Silovsk'ula Londra'daki Premier'in görüşüne katkıda bulunmuş ve aynı zamanda Ahmet Cefir'in adıyla tanınan bir Türkologdur.

Bir süre önce görüşmeler için Ankara'ya

Mehmed Emin Âkşunfâr

gelen Kabil Büyükelçisi Memduh Şevket de aynı gruba katılabilir. Memduh Şevket, resmi görevi nedeniyle hükümetin izlediği siyasete aykırı bir tutum takınmaz. Memduh Şevket'in yakarışlarıyla bir tutulmaması gerekiyorsa da kendisi Doğu Türklerine yakın dostluğu ile tanımlanmaktadır.

Ankara'daki hükümet çevrelerinde bu Doğu Türkleri (Azerbaycan dışında tutulmak koşulu ile Volga Türkleri, Tatarlar, Türkmenler) ile ilgili planlar, onları, habersiz görünce, ama Türklerin 'dışınan' olarak siyasal ve kültürel alarlarda egemen rolü oynayabilecekleri bir Doğu Türk devletine toplanmaktadır.

Fakat bu planlar, Doğu Türklerinde kendi içlerine pek uyumuyor. Doğu Türkleri, Türkiye'de yaşanan Türklerin gerçek kültürünü son yarıdan değil, nice yıllar önce kaybettikleri komünadardır. Bakı'da henüz 'Türkiye komünal Levantenleri' görüşüne bakılmaktadır. Bu yüzden, kendileriyle ne kadar az ilgilenir olursa o kadar iyidir.

Bu gelişmelerin tarihi bilenece yd ilerledikçe, Osmanlı tarihinde yürürlükte varı, yun ve imparatorluğun yüksek yöneticileri, Türklerden düşünmektedir. Nazır İsmail, B. Arman ve son olarak da Abdülhamid döneminde Çerkez ve Arap kökenliydi.

(Bu tarihi kavram ve siyasi tavır, Tebriz'de, ilgili çevrelerde yapılan konuşmalarla ek ek ifade edilmektedir. Tebriz halkı da (Akras 15. Sayfada)

BELGELER -9-

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Ticaret - İktisat İşleri Dairesi

U. No. 13006
H. No. 1789
Tarih: 1.

Ankara 14 Haziran 1938 1938

Hüda: Cumhuriyet gazetesinin
10./0638 tarihli nüshasında çıkan
yasa hakkında.

Dahiliye Vekâletine

Cumhuriyet gazetesinin 10 Haziran 1938 tarihli ve 6068 numaralı nüshasında "Hitler Viyana'ından raporlar" başlığı altında Nadir Naci tarafından intihar eden mekâlenin, muharririn içtimali memnu bir parayı hududeden nasıl geçirdiğini gösterir kısmi ilâk olarak sunuldu.

Alman Gümrük memurlarının hududlarından geçecek Vatandaşlarımızın kargı bedeline ittifakında haklı olabilecekleri sıkı ve baskıcı ve ağır tedbirlerle zabıba ve mahiyette olan içtimali yazının lüzum ve faidesini yüksek tencirlerine terke ederek saygılarımı sunarım.
M.

Hariciye Vekili

M. Ref.

Em. M. K. K.

15- VI - 1938

17/6/38
K. K.
66750
Em. L. U. M.
Em. 1938

Em.	11.	1938
D:	15: 2	
* 10 Haziran 1938 *		
No.	60152	

T. O.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

Emniyet Umum Müdürlüğü

Göbe : 2

Ramazi :

Usul : 31227

/ 193

Öz : _____

Matbuat umum müdürlüğüne

2

Hariciye vekâletinin 14/haziran/ 938 tarih ve
13006/1789 sayılı tezkeresi ile iliği taallukuna binaen
bitişik olarak saygı ile sunuldu. 21. VI. 1938

Emniyet umum müdürü n.

N. Akdam

MATBUAT U. MÜDÜRLÜĞÜ

Kayıt № 3024

22161938

Karşılık yazılacak bilgi ait olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması.

Cumhuriyet

SÖZLÜK GAZETE

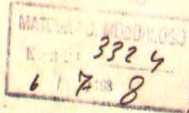
İstanbul, 5 temmuz 1938.

Dahiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğüne,

28/VI/938 tarih ve 3024/41/A sayılı yazınıza karşılıktır :

Mevzu bahis röportaj, gümrük muamelelerinin tubaf ve hukuk esaslarına uymayan taraflarını göstermek için yazılmış bir fıkrayı ihtiva ediyordu. Siz de takdir edersiniz ki üç ay evvel Avusturya Hükûmeti tarafından ihraç ve ithaline müsaade edilen ve başka hiç bir memlekette geçmeyen ve kısa bir zamanda tedavilden kaldırılacak olan yûs çilin gibi ufak bir mablağı Almanyaya götürmek hariciye ve vâkâletinin tavsif etmek istediği şekilde kaçakçılık sayılması.

Binaenaleyh müşarûnileyh Vekâletin Alman gümrüklerinde vatan-dağlarımızın isac edilecekleri hakkındaki endişesi varid olmadığı ve para kaçaklığı yapmadıkları müddetçe yurddağlarımızın her hangi bir takibata marûs kalmayacakları bedihidir. Keyfiyetin sayın vekâlete bildirilmesine tavassut buyurmanızı saygılarımla rica ederim.

41/A

T. C.
DAHİLİYE VE KÂLETİ

İstanbul Sanayi Odası

Şube : 1.9.2

Numara

Numara : 53470

10 X 1938

**Özet : "Cumhuriyet" ga-
zetesindeki bir yazı Hk.**

(W)

Matbaası U. Müdürlüğüne

Irak eski hariciye nazırı Muri Sait pa-
nın hatıralarını yazmakta olduğu ve bu meyanda aleyhinde
de bir kitabı neşr edeceği Cumhuriyet gazetesinin 23/8/-
1938 tarihli nüshasında yazılmıştı. yapılan incelemede bu
haberlin yanlış olduğu anlaşılmıştır. saygı ile arz ede-
rim.

u. d.

Saniyet U. Müdüğü

S. Saniyet

41/a

**MATBAASI 1938
KAYIT 4830
19 10 8**

Sad

Kayıtlık bulunan belge altındaki bilgilerin doğruluğu garanti edilmez.

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Sube III. Ka.

Sayı: 61325

Ankara

8 / 8 / 1939

Ön: Japon askerlerine ait bir
fotoğraf H.

Dahiliye Vekâletine

İzmit

Cumhuriyet gazetesinin 8/8/39 tarihli nüshesinde Japon askerlerine ait bir fotoğraf ve altında (çindeki Japon askerlerinden bir grup çinlilere teslim oluyor) yazısı çıkmıştır. Japon ateşemiliteri bir mektupla fotoğraftaki askerlerin teslim değil bir tüşman mevziiniapt ettiklerinden dolayı silahlarını yukarı kaldırarak zafer diye haykırdıklarını bildirmiştir. Hakikaten askerler silahlarını yere atmış olmalarılarından dolayı bu fotoğrafta bir teslim durumu yoktur. Keyfiyetin tasihine emir ve mücadele buyrulmasını saygılarımla arz ederim.

MATBUAT U. M. LOGO

Kayıt No 3542

8 / 8 / 1939

106581

Gnkr . Bşk .

Mareşal

Matbuat U. M.

000480 / - 8.12.39

41/2

matbuat u. m.

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. nin yazılması lazımdır.

m. m. - 9
9.12.39

T. C.

Cemalpaşa Başkansı

Xl. Şube - Ks.

Sayı: 62066

Ankara

5 / 9 / 1939

Öz:

Dahiliye Vekâletine

Ka:1/9/39 gün ve 3991 sayılı yazıya ,

20/8/39 tarihli haber gazetasına Eski Kolo-
rdü komutanlarından Feyzi Üney in yazdığı yazı hükme-
tin takip ettiği siyasete uygun olmadığı görülmüş ve
bu gibi yazıların tekrerrür etmemesi için gereken ted-
birlere yer verilmiştir ,

Vekâletinizcede bu gibi yazıların intişar etme-
mesi hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına müsaade-
lerini saygı ile arz ederim .

41/0
MATHMAT U. MODORLUGOKayıt No - 4553
6 / 9 / 1939

Gökür . Bek .

Mareşal

Turgut Er

MATHMAT . u . MATHMAT . Ligne

6 - 9 - 1939

Matbuat U. M.

606743 - RIX 39

120569

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. na yazılması lazımdır.

T. C.
BAŞVEKÂLET
MATHUAT UMUMİ MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : ———

Ashurası 16/IX/940

S İ F R E

16-16/9/940 gecesini telefonla Vakıf, Akşam, Son-
posta, Sontelgraf, Yeni Sabah, İhtisam, Son Dakika, Politi-
ka, Halk, Vatandaş, Anadolu, Yeni Asır gazetelerine aşağıda-
ki tebliğat yapılmıştır:

Hariçiyeye Vekili Şükrü Saracoğlu, aşağıdaki husu-
satın gazetelerinin tarafından ehemmiyetle tathikini rica
etmektedir:

1.- Siyasi vasiyetin tahlili ve te'kiki sırasın-
da Başvekalet veya diğer fıkralar yasılartın kumyalarını-
sı ve esvâle Tumanistanla Tugoslevyayı rencide edecek
surette yası yasılması,

2.- Alman ve İtalyanların Tugoslevya'dan, İtal-
yan ve Bulgarların Tumanistandan talep ettikleri toprak-
lar hakkında komanter yapmaktan ietina edilmei.

12. ———

Ankara : 31.1.1940

3720

3027

Genelkurmay Başkanlığına

Matbuatımızda askerlikle alakadar hiç bir haberin çıkarması müteaddit iş'arları veçhile gazetelerimize tebliğ edilmiş ve memleketin Yüksek menfaatlerinin icabı olan bu keyfiyet üzerinde hassasiyetle durulmakta bulunmaktadır.

Ancak , Son Posta gaz tesinin 30 Tegrinewel.1940 tarihli nüshasının birinci sahifesinde İngiliz yakın şark ordularının Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Smit 'in Ankara-ya ziyareti hakkında bir haber çıkması üzerine yaptığımız tahkikatta bu haberin mezkur gazete muhabiri Necdi Sadrettin Sayman tarafından Genelkurmay Başkanlığından müsaade alınarak neşredildiği anlaşılmıştır. Bu kabul haberlerin neşrine müsaade verildiği zaman Matbuat Umum Müdürlüğü'nün de lütfen haberdar edilmesine müsaade ve emrinizi rica eder ve bu takdirde diğer gazeteler muhabirlerinin istifasına daha selahiyetle cevap verileceğinden kendilerinin de sızlamlarının önüne geçilebileceğini saygılarımla arz ederim.

Başvekil Yerine
Müsteşar

Ankara : 31.1.1940

3720

3027

Genelkurmay Başkanlığına

Matbuatımızda askerlikle alakadar hiç bir haberin çıkarması müteaddit iş'arları veçhile gazetelerimize tebliğ edilmiş ve memleketin Yüksek menfaatlerinin icabı olan bu keyfiyet üzerinde hassasiyetle durulmakta bulunmaktadır.

Ancak , Son Posta gazetesinin 30 Tegrinewel.1940 tarihli nüshasının birinci sahifesinde İngiliz yakın şark ordularının Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Smit 'in Ankara-ya ziyareti hakkında bir haber çıkması üzerine yaptığımız tahkikatta bu haberin mezkur gazete muhabiri Necdi Sadrettin Sayman tarafından Genelkurmay Başkanlığından müsaade alınarak neşredildiği anlaşılmıştır. Bu kabul haberlerin neşrine müsaade verildiği zaman Matbuat Umum Müdürlüğü'nün de lütfen haberdar edilmesine müsaade ve emrinizi rica eder ve bu takdirde diğer gazeteler muhabirlerinin istifasına daha selahiyetle cevap verileceğinden kendilerinin de sızlamlarının önüne geçilebileceğini saygılarının de sızlamlarının önüne geçilebileceğini saygılarımla arz ederim.

Başvekil Yerine
Müsteşar

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

İstihbarat Dairesi

Şube 2.

U. No

H. No

Lef

Ankara

11 EYLÜL 1940

193

Hudud

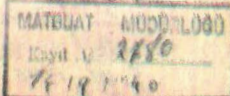
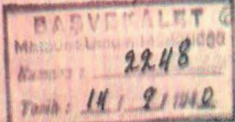
Yüksek Başvekâlete

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Belgrad Büyük Elçiliğimden alınan bir tel yazısında Son Telgraf gazetesinin 3.9.1940 tarihli nüshasında çıkan ve İtalya'nın Yugoslavya'daki emalinden bahseden başmakale dolayısıyla Hariciye Nazır Muavininin, Nazır'ın bu yoldaki talimatına tevfikeyn, Büyük Elçimizin nazarı dikkatini tahrik ile bu yazının nev'ine İtalya'ya yol gösterir mahiyette telâkki olundugunu beyan ve bu kabil negriyate bir nihayet verdirilmesini iltimas eylediği iğ'ar olunmaktadır.

Dostane münaasebat idame ettigimiz bir memleketin hissiyatını rencide edebilecek bu kabil negriyet yapılması hususunda matbuatımızın dikkat nazarının celbine müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

Hariciye Vekili Y.

T. C.

Gençkurumşay Başkanlığı

XII. Şube

Sayı: 61183/2271

Ankara

5 / 7 / 1940

Öz: Cumhuriyet gazetesinde intişar eden havadisler E.

Yüksek bağvekalate

1- 28/E/640 günü intişar eden Cumhuriyet gazetesinin sahife 1, sütun IV ünde, (Başta Yavuz olmak üzere many tarayıcı gemilerle birlikte donanmanın Beykoz önünde bir müddet tevakkuftan sonra Karadenize açıldığı) yazılıdır.

Donanmanın Beykoza geldiği doğru, fakat Karadenize açıldığı yanlışdır.

Bey:

2 - Aynı günkü Cumhuriyetin, siyasettünde, mahurra Peyz. Tuğay, Fusuların emul taleplerinden başka, Kostence ile Trakizlerinde askeri ve ticari mütaka talep ettikleri yazılmıştır.

3 - Geçen gazetede intişar eden bu havadislerin halk arasında, Fusuların talepleri, karşısında donanmanın bir hareketi yapacağı, kensatını tevild etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4- Matbuatın askeri hareketlere dair bu kabul yazıları yazınmaları hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına müsaadelerini arz ederim.

Onkur. Bşk.

muregal

41/2

724

10 7 40

Fayz Cahan-ak

344)

*M. M.
2-7-1940*

Matbuat m. m. ne

Mat. Md. 8.8.1940

*"Cumhuriyet'te Tanınması"
Cumhuriyet'te ayrıca yapılması"
8. VIII, 1940*

*VR. 11
Sıra 115*

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

M. Şube - IV. Ka.

Sayı: 6452/6260

Ankara

12/11/1940

Özet: Son telgraf gazetesinde neşredilen DEMİREKİN FİLO adlı tefrika D.

Yüksek Başvekilate

İnceği

2/1. Fecrin/40 gününden itibaren (son telgraf) gazetesini, (DEMİREKİN FİLO) başlığı ile bir tefrika neşrine bağlamıştır. Denizcilik tarihimizle ilgili olan bu tefrika, deniz mütehassıslarınca altıncı numara kadar incelenmiş ve rastlanan yanlışlıklar ilgilik yazıda gösterilmiştir.

Başlangıçta bu kadar yanlışlıklar kaydeden tefrikanın, tekniğindeki muhtemel yanlışlıklar tesadüfî gayındır. Tarihi tefrikaların, kökünde tarihin tam nâsından alarak yazılmaları hâlinde film ve terbiyeyi bir kıymeti olacağı aradan müstağnidir. Hem vilif tarihini hem de nazîf bir çok çoruf ve şan ile dolu denizciliği, nîsi doğruşık doğruşık alâkadar eden bu tefrikanın, yanlışlıklardan kurtarıldıktan sonra neşredilmesi muvafık olacağından bu ve benzeri neşriyatta gerekli muamelelerin yapılmasına mücade ve emirlerini yüksek saygılarımla arz ederim.

T. C. GENELKURMAI	
M. Ş.	IV. Ka.
Ka.	3418
Tarih	16.11.1940

Matbuat M. m.

Genelkurmay Başkanı

Mareşal

17-11-940 Acaba

Mat. Md.

14.11.1940

Tefrikayı neşreden kurul
teşkilatı
M. m.

T. C. GENELKURMAI	
Kayıt No	4107
Tarih	18.11.40

T. C.

Genelkurmay Başkanlığı

XI. Şube IV. Kısmı

Sayı: 54774/122

Ankara

11 / 2 / 1941

Öz: Son telgraf gazetesindeki askeri yazı H.

Yüksek Başvekalet

Ka: 24/1/1941 gün ve 519-509 sayılı yazıya :

İlişgi

1- 23/Kânunsani/1941 tarihli Son telgraf gazetesindeki "Askerî tetkikler" başlığı altında ve "Erkânıharp" imzasıyla yazılan yazının, Almanların Balkanlardaki hareketlerine ait bir mutalâa olması ve ordumuza ait gizliliğe temas etmesi dolayısıyla, bu şekilde devamında bir mahzur yoktur.

2- Ancak; mezkûr yazıyı yazan şahsın kul - landığı ve esasen yeni askeri tabire de uygun olmayan "Erkânıharp" imzası altında intişarda devamı uygunsuz görülmektedir. Başka bir imza altında çıkması daha uygun mutalâa edilmekte olduğunu saygılarımla arz ederim.

41/a

MADE	1000 2020
122	
15 / 2 / 1941	

Genelkurmay Başkanı
Mareşal

Turgut Er

MADE	1000 2020
122	
15 / 2 / 1941	

Gevcealarda tarih ve No. nın yazılması rica olunur

12.2.1941 4/1014

T. C.
BAŞVEKÂLET

KARARLAR BAKANLIĞI

KARARNAME SÜRESİ

Karar sayı

2

14/69

İstanbulda müteğgir Cumhuriyet gazetesinin görülen ihmal
binasın matbuat kamununun 80 inci maddesi mucibince kapatılması; İhtis
Umum Müdürlüğünden 10/8/940 tarih ve 1801-1818 sayılı tezkere ile ya
lan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 10/8/940 tarihinde kabi
olunmuştur.

REİSİCÂHUR

İSMAİL İNÖCÜ

B. V.
B. R. SALTANAd. V.
FETİH OKTAYM. M. V.
S. AKULAYD. V.
F. ATIL ÖZTÜRKM. V.
S. ZARARLIM. V.
F. ARAZM. V.
TÜRELNa. V.
A. F. ÇİMENÇİB. V.
B. ÇAKIRS. M. V.
B. B. ALATAYG. I. V.
R. KARAHANCIE. V.
M. KIRKCIM. V.
A. ÇETİNKAYAT. V.
S. TOPKUDUĞU

Aşlı gibidir.

Eki : 2

YÜKSEK BAŞKALETE

" Cumhuriyet " in kapatılmasına sebep olan yazının müsvedde ve tertibini tetkik ederek vasıl olduğum neticeyi yüksek husurumusa arz ediyorum :

1.- Molotof'ın nuthundan İran gasetelerinin çıkıştığını muhtevi olan yazı Ajans tarafından verilmiştir. Pülten sahifesini 1 Numara altında bağılı olarak takdim ediyorum .

2.- Gazete tekniginde bazı havadiselerin başlıklarını kendi içlerinden alarak yasamak ve lüsmu takdirinde bunların aşağıki metinden alındığı belli olmak için başlık şöyle ("....") giyeme içine alınmak mübattir . Sekreter bu havadisde bu kaideye riayet etmiş ve 2 numara altında takdim olunan müsveddesinde manzur devletleri olaacağı üzere havadisın içinden çıkardığı başlığı ("..") içine almıştır .

Pilhakika havadisın son satırları başlık ittihaz olunan yazıyı ihtiva etmektedir .

Anoak mürettip bu başlığı tek sütun mecburiyeti ile diserken tırnak işaretini satıra sigdıramamış ve sigmadığını gelip haber vermediği ya ihmal etmiş, ya unutmuştur .

3.- Mamfih bu 24 başlığı derhal takip eden nisbetle gene büyük 12 puntoluk ikinci serlevhada bu çıkayet ve itirazın İran gaseteleri tarafından yapıldığı muarrrah olduğundan mürettibin hatası yok nasarda pek ziyade hafiflemiş oluyor .

Bu tetkiklerin neticesinde mürettibin tırnağı sigdıramamış olmakdan ibaret imkânsizliği harioinde bütün vasifelerin dikkatle ife edilmiş olduğu kanaatine vardım. Tek sütun tırnağı sigdıramayan mürettibin bu imkânsizlikdan sekreteri haberdar etmemesi gerek ihmal, gerek unutkarlık neticesi olsun kendisi hakkında dahili bir disiplin cesasını müstelsimdir ki onu bis bittabi tatbik edeceğiz .

16.247

./.

Cumhuriyet

SONDOK GAZETE

İşte Sayın Başvekilim , Madisenin ceryan tarafını bizzat yapıldığı tetkikler neticesi olduğu gibi arz etmiş bulunuyorum .

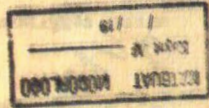
Bu vasiyete göre kapama müddetinin hifi oca sayılmasına hükümetimizin yüksek müddetlerini istihkak ediyor ve dersin bundan sonra bu ve emali hatalara meydan vermiyecek kadar edessir olduğuna hiç değişmez ve asla son bulmas saygılarımla arz ve tenin ediyorum .

Matbuat n. 16. ne
20. 8. 1940

Matbuat Müdürlüğüne
20. 8. 1940
Sevgiler

BAŞVİSKİ 3
2054/1999 1

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

İstihbarat Dairesi

Şube 22.

U. No

H. No

Lst

Ankara

11 Eylül 1940

193

Halkın

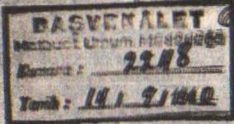
Yüksek Başvekâlete

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Bülgred Büyük Elçiliğinden alınan bir tel yazısında San Telgraf gazetesinin 3.9.1940 tarihli nüshasında çıkan ve İtalya'nın Yugoslavya'daki esalimden bahseden başmakale dolayısıyla Hariciye Nazır Muvahhidinin ,Nazır'ın bu yaldaki talimatına tevfile ,Büyük Elçisinin nazarı dikkatini tahrik ile bu yazının nev'ini İtalya'ya yal gösterir mahiyette telakki olundugunu beyan ve bu kabil neşriyata bir nihayet verdirilmesini iltimas eylediği iş'ar olumaktadır.

Dostane münasebet idame ettigimiz bir memleketin hissiyatını rencide edebilecek bu kabil neşriyat yapılması hususunda matbuâtımızın dikkat nazarının celbine müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

Hariciye Vekili Y.

T.C.

İskan 25/5/1941

ADLİYE VEKÂLETİ

Öne:

C.İŞ.U. Müdürlüğü

Haber gazetesinde çıkan yazı
hakkında

Sayı

Genel

Özel

Matbuat Umum Müdürlüğüne

11/5/1941 tarihli haber gazetesinin ikinci
sayfasında "Adliye helva satıyor" başlıklı bir yazı
intişar etmiştir. Yusuf adında bir şahsın helva
dışı bir tarafa helva ile yakalanarak salih hakimliğ-
ince tevkif edildiğinden ve sahibi belli olmayan hel-
vanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibarıyla
satılmasına karar verildiğinden ve bizzatice kanun
hükümleri dairesinde cereyan eden maddelerden hakim
bulunan bu yazının memleketin en mühim bir telkin ve
terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede salih
kuvvet hakkında bahrat ve itimada tesir edecek bir
başlık altında neşredilmesi doğru görülmüştür.

Bu sebeple ilmiyel hadiselere mahal verilme-
si için iktiza eden tedbirlerin alınması rica olunur.

Adliye Vekili N.

Müsteşar

N. Hayatlı

Mat. Ad. m.

40.5.1941

Mat. Ad. Umum Müdürlüğü
Numara: 3056
Tarih: 20.5.1941

Mat. Ad. Umum Müdürlüğü
3000
21.5.1941

Bu belge dairesine gittiğine cevap veriliyorsa cevap verilen gazının çıktığı delil ve
bu konuda adı Ganiye de sayısının gösterilmesi.

T. C.

Mühürhane / Mühürhane

DEVLET DEMİRYOLLARI

VE LİMANLARI

İŞLETME UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

TEL GRAF ADRESİ: TECEDDÜT

ANKARA 5/8 / 1941

ÖZ: 6

1. Defteri

No. 1287-1 / 19725

Mühür

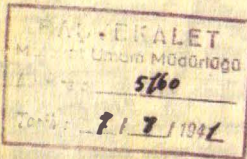
Matbuat Umum Müdürlüğüne

Son telgraf gazetesinin 11 ve 26 Temmuz 941 tarihli nushalarında Haydarpaşada İdaremiiz tarafından sığınak inşa ettirilmekte olduğu ve bütün istasyonlarda bu şekilde sığınak inşasına karar verildiği hakkında bazı haberler neşredilmiştir. Pasif korunma işlerine müteallik bu gibi haberlerin gazetelerde neşredilmemesi hususunda alâkadarlara lâzım gelen tebligatın icrasına delâlet buyurulmasını saygı ile rica ederim.

Umum Müdür

Mat. Mh. Mh. Mh.

41/A

Bu belge hakkında hangi tarih ve numaralı yazı ile cevap verildiği belirtilmelidir.

T. C. Mefiye Vekâleti

./.

Sayı: (2)

ettirmeleri ve bundan sonra Hazineye müraazatte bulunmaları usulünün tatbiki muvafık görülmektedir.

Tensip buyurulanğa taktirde Matbuat Umum müdürlüğüne ona göre tebliğat yapılmasına müsaade buyurulması saygı ile arz olunur.

10
M/15

MALİYE VEKÂLETİ

Rasim ve Yagın Al.
Mevdurluğıne

I 10. 1944

(Rasim'e arz edildi, muvafık görüldü)

No Yagın Zamanı
Ad.ve
10.10.1944

KAİSTED
11.10.1944
11.10.1944
11.10.1944

RASİM	11.10.1944
11.10.1944	11.10.1944
11.10.1944	11.10.1944
11.10.1944	11.10.1944

acile kınad
11.10.1944

KAİSTED
11.10.1944
11.10.1944
11.10.1944

N. 30

Ankaı : 4.II.940

3794

3146

" Akşam " Gazetesi Müdürlüğüne

İSTANBUL

15.Teg.EWEL.1940 tarihli nüshasında "Karadenizde fırtına - bazı vapurlar bugünden çıkamadı" başlığı ile vapurların isimlerini dahi zikrederek verdiğini haberin 4. Teg.Ewel.1940 tarihli direktife aykırı bulunduğundan alakadar makama şikayet edilmektedir .

Sularımızdaki alelumum gemilerin seyruşeferi hakkındaki malûmatı ihtiva eden haber neğretmenisi saygılarıyla tekrar rica ederim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E.Sarper)

F.A.

T. C.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

XI. Şube IV. Kısım

SAYI: 62329/1205

ANKARA

22 / 7 / 1941

Özü: Haber gazetesinde çıkan
(Orduya dair) başlıklı yazı H.

Yüksek Başvekilate

1 - Haber gazetesinin 14/Temmuz/41 tarihli nü-
sasının birinci sahifesinde (Çerçeve) sütunundaki
Necip Fazıl Kısakürek imzalı ve (Orduya dair) başlıklı
yazı dikkate değer görülmüştür.

İlgi:

2 - Keyfiyeti yüksek görüldüklerine saygılarımla
arz ederim.

Genelkurmay Başkanı

Karegal

Muhterem M. m.

22. 7. 41

Talât

Kat. c. 22. 7. 41

TEKALET
Mesleki Umum Mâdeleri
Kumara: 4685
Tarih: 22. 7. 41

M. X. 1205
4288
22 / 7 / 1941

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lazımdır.

22. 7. 41 6150

V.
22. 7.

T. C.
Hariciye Vekâleti
İstihbarat Dairesi U. Müdürüğü

Ankar

5 12 1941

194

Buldu

Şube II

U. No. 18674

H. No. 534

Lef : _____

Yüksek Başvekâlete

Bükreş Büyük Elçimiz Hamdullah Sabhi Tanrıöver'den alınan bir yazıda:

Baş Vazır Mihail Antonesco'nun, Hüseyin Cahid Yalçın tarafından "Haber" gazetesinin 7 ikinoiteşrin tarihli nüshasından yazılan ve Romanyalıların dostluğuna itimad edilmekte olmadığından bahis bulunan bir mekalesinden çok dostane bir lisanla şikâyet edildikten sonra:

"Şahsen tanıdığınız ve Türk dostu olduğunu bildiğiniz Profesör Victor Papacostea'nın eski devirlerden bahsederken Hilâl ve Salıp mücadelesine teması muharrir Yalçın'ı kızdırır. Türkiyenin hakiki dostu olan Mareşal ve Romanya Hükümeti ile ben, memleketimizden gelen seslere karşı çok hassas bulur maktayız. Bu sebebledir ki radyo ile Türkiye hakkındaki dostluğumuzu bir defa daha teyid ile meseleyi tenvir ve Yalçın'ın ifadesinden hiesettiğim teessürü bildirmek lüzumuna duydum."

dediği iğar kılınmakta ve gazetelerimizin Romanya hakkında biraz daha itinalı lisan kullanması lüzumunun alâkadarlar nezdinde teyidi ayrıca rica olunmaktadır.

Ötedenberi memleketimize karşı dostluk hisleri izhar edegelmiş olan Mareşal Antonesco'nun ve onun temsil ettiği bugünkü rejimin menaje edilmesi Vekâletimce muvafık mütaale kılınmakta olduğunu saygılarımla arz ederim.

Hariciye Vekili

4/A
MATEBuat
Kopye No 9386
11/12/1941

BASVURU KALEMİ
Mecidiyeköy Uzun Mahallesi
No: 884
Tarih: 11/12/1941

Kat. eld. ne Mathnaba. v. ne
6.12.41 6.12.1941

Saygı

11/12/1941

5-12-41

9768

T. C.

BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Matbuat Umum Müdürlüğüne

12.8-940

Sayı 1

3958

10/8/940 tarih ve 1801-1518 sayılı yazı K:

İstanbulda müntezir Cumhuriyet gazetesinin kapatılması hakkındaki İcra Vekilleri Heyetinin karar-namesi sureti gönderilmiştir.

Dahiliye Vekilligine, Matbuat Umum Müdürlüğüne yazılmış ve Resmî Gazeteye verilmiştir.

G. N.

Başvekil yerine
Müsteşar N.

Haydar Güner

BAŞVEKALET Matbuat Umum Müdürlüğü Numara : <u>1572</u> Tarih : <u>13/8/1940</u>

Mat. Md.
14.8.940
Serbes

33/2/41

MATBUAT MÜDÜRLÜĞÜ Kayıt : <u>7916</u> 7418/1940
--

m. m.
14-8-940
S. N.

T. G.
BAŞVEKÂLET
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : —

1519-1801

Ankara: 20/VIII/1940

Aceldir

Başvekâlet Yüksek Makamına

İstanbul'da müsteşir "Cumhuriyet" gazetesine, 20 Temmuz 1940 tarihli direktife aykırı hareketlerinden dolayı bu güne kadar dört defa telgrafla ihtar ve ihtarda bulunmuş olmasına rağmen, 9 Ağustos 1940 tarihli müşahasında harici meseleleri mevzu ittihaz etmiş olan başmuhalefi talimata muhalif olarak ikinci sahifeye iki sütun devrine nakledilmiştir.

Bundan başka, aynı gazetenin üçüncü sahifesinin ikinci sütununda büyük yunte ile "Moletof'un muthundan şikâyet ediyorum!" sarlevhası altında İran gazetelerinin Sovyet komiserinin muthundan gayri meşum olmasına dair bir ajansa haberini dercetmektedir. Munketiminle hiç bir alakası olmayan bu haberin bu şekilde şikâyet bisiin taraftan vaki olaymış gibi sansayemal bir sarlevha altında çıkması matbustimla Sovyet matbuatı arasında nihayet bulan polemikçi yendiden canlandırmak istediğinde ve hüsnü niyetle telifi sor olan bir hareket tarzı olarak müteale edilmiştir.

Yukarıda serdedilen sebebler dolayısıyla 20 Temmuz 1940 tarihli talimatın sekizinci maddesinde tatbik edileceği sikrolundığı veçhile Matbuat kanununun 50-inci maddesine tevfihan "Cumhuriyet" gazetesinin kapatılması için lüzum gelen kararın alınmasına yüksek müzadelelerini arz ve istirham eylerim.

Matbuat Umum Müdürü

(Selim E. Sarper)

(ARŞİV BELGELERİ IŞIĞINDA)
TÜRKİYE'DE SANSÜR
(1938-1945)

TURGUT ER

Yasak koyma uygulaması, iki insanın birlikte yaşamasıyla başlamıştır. İnsanların çoğalması, idarelerin ve devletlerin oluşmasını doğurmuştur. Devlet yönetimi, yasaların ve buna bağlı kuralların konulmasını, bunların da yöneticiler tarafından uygulanmasını gerektirmiştir. İdare edenlerin tutum ve davranışları, birikimleri ile idare edenlerin özellikleri, konulan kuralların uygulanmasında etkili olmuştur. Yönetilen insanların, yani halkın düşüncelerini açıklamaları ve bu yönde bağımsız olarak uygulama teşebbüsleri, idare edenleri her zaman rahatsız etmiştir. Bunlara karşı tedbirler almaya sevk etmiştir. Yöneticiler, bu engellemeleri, genel olarak yazılı kurallara dayalı şekilde uygulamışlardır.

Bizim bu yayında konumuz olan bu uygulamaların isimlendirilmesine, anlamına "sansür" denilir. Sansür, tarih boyunca idare edenlerin özelliklerine/yaşanan dönemin şartlarına, devletin iç ve dış ilişkilerinin gidişatına göre uygulanmıştır. Savaşlar, olağanüstü haller ve tabii afetlerin ortaya çıktığı zamanlarda sansür uygulamalarına sıkça rastlanır. Sansür, hangi şartlarda ve hangi niyetle uygulanırsa uygulansın, toplumlar tarafından hoşgörüyle ve olumlu karşılanmamıştır.

 **BERKAY
YAYINEVİ**

